

Fabio Bortolotti

PUBLII
TERENTII AFRI
COMOEDIAE

*Ad optimorum Exemplarium
fidem recensita.*

Accesserunt

VARIAE LECTIONES,

Quæ in Libris MSS. & Eruditorum Com-
mentariis notatu digniores occurserunt.

EDITIO ALTERA.

CANTABRIGIÆ,

TYPI ACADEMICÆ,
MDCCCI.

165 k 318 last

P. TERENTII

V I T A

E Codice vetusto descripta.

P. TERENTIUS Afer, genere Carthaginensis, puer captus, & à quodam Terentio Lucano emtus, literis græcis latinisque instructus, cùm librarius esset, mox, propter elegantiam studiorum morumque, in amicitiam perductus Scipionis, Lætii, Rupilii: quorum fabulas in Scenâ dare inimici diffabant; maximè T. Luscius Lavinius, qui æmulus ejus erat, hanc opinionem divulgabat. Sed cùm criminaretur quidam, Terentium non verè Græcorum mores exprimere, pleaque in Latinâ fore consuetudine; ut instituta Græcorum moresque cognosceret, Athenas profectus est: ibique aliquandiu commoratus, Menandrum in latinum sermonem transtulisse dicitur: & cùm Romam petiturus esset, sarcinas, fabulasque quas ibi conscripserat, in navem imposuit, quæ Malcon circumituta erat, ipse terrestri itinere Patras profectus

P. TERENTII VITA.

fectus est, ubi & navem exspectare constituerat: auditoque Naufragio, agrè ferens amississe fabulas, Stymphalim discessit in Arcidiā: publiceque ibi sepultus est, Cn. Dolabellā, M. Fulvio Nob. Coss. Fabulæ ejus exstant quatuor è Menandro translatae, Andria, Eunuchus, Adelphi & Hæautontimorumenos: duæ sunt ex Apollodoro Carystio, Hecyra & Phormio. Eupuchum vendidisse dicitur viii m. nummorum: quod precium ante cum nemo acceperat.

P. TE-

Johannus Smith

P. TERENTII
ANDRIA

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS M.
FULVIO ET M. GLABRIONE ÆDILI-
BUS CURULIBUS. EGERUNT: L. AM-
BIVIUS TURPIO, L. ATTILIUS PRÆ-
NESTINUS. MODOS FECIT FLAC-
CUS CLAUDIUS, TIBIUS PARIBUS, DEX-
TRIS ET SINISTRIS. ET EST TOTA
GRÆCA. EDITA M. MARCELLO, G.
SULPICIO COSS.

Persona.

PROLOGUS.

SIMO *senex.*

SOSIA *servus.*

DAVUS *servus.*

MYSIS *ancilla.*

PAMPHILUS *adoleſcens.*

CHARINUS *adoleſcens.*

BYRRHIA *servus.*

LESBIA *obſetrix.*

GLYCERIUM, aliàs PA-
SIBULA, Chremetis filia.

CHREMES *senex.*

CRITO *hospes.*

DROMO *servus.*

Persona muta.

SERVI Simonis opsonia portantes.

ARCHILIS *ancilla.*

A

AN-

ANDRIÆ ARGUMENTUM.

C. SULPICIО APOLLINARI AUCTORE.

SOROREM falso creditam meretricule,
Genito Andria, Glycerium virias Pamphilus :
Gravidique falso, hoc fidem, uxorem sibi
Fare hanc : nam aliam pater ei desponderat
Onatam Chremetis : atque ut amorem compserit,
Similes futuras nuptias; cupiens, suus
Quid haberet animi filius, cognoscere.
Davis sua non repugnat Pamphilus :
Bed ex Glycerio matrem ut vicit puerulum
Chremes, recusat nuptias, generum abdicat :
Mox filiam Glycerium insperato agnitam
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino conjugem.

P. TE.

P. TERENTII A N D R I A.

PROLOGUS.

POETA cùm primùm animum ad scribendam
Id sibi negoti credidit solum dari, [appulit,
Populo ut placerent, quas fecisset fabulas.
Verum aliter evenire multo intellegit.

Nam in prologis scribundis operam abutitur,
Non quī argumentum narret, sed quī malevoli
Veteris poeta maledictis respondeat.

Nunc, quam rem vitio dent, quæfo, animum advortite.
Menander fecit Andriam & Perinthiam.

Qui utramvis recte norit, ambas noverit. 10
Non ita dissimili sunt argumento: sed tamen
Dissimili oratione sunt factæ ac stylo.

Quæ convenere, in Andriam ex Perinthia
Fatetur transtulisse, atque usum pro suis.
Id isti vituperant factum: atque in eo disputant, 15
Contaminari non decere fabulas.

Faciunt næ intellegendo, ut nihil intellegant:
Qui cum hunc accusant, Naevium, Plautum, Ennium
Accusant: quos hic noster auctores habet:

Quorum simulacri exoptat negligentiam. 20
Potius, quam istorum obscuram diligentiam.
Dehinc ut quiescant porrò, moneo, & definant
Maledicere, malefacta ne noscant sua.

Favete, adeste æquo animo, & rem cognoscite;
Ut per noscatis, eequid spei sit reliquum, 25
Posthac quas faciet de integro comoedias,
Spectandæ, an exigendas sint vobis prius.

ACTUS PRIMI SCENA I.

S I M O , S O S I A .

Vos istae intro auferre: abite. Sosia,
 Adelidum: paucis te volo. so. dictum puta:
 Nempe ut currentur recte hæc. si. i. mo aliud. so. quid est,
 Quod tibi mea ars efficere hōc possit amplius?
 si. Nihil istac opus est arte ad hanc rem, quam paro: 5
 - Sed his, quas semper in te intellexi fitas,
 Fide & taciturnitate. s o. exspecto quid velis.
 si. Ego postquam te emi, à parvulo, ut semper tibi
 Apud me justa & clemens fuerit servitus,
 Scis: feci, è servo ut essem libertus mihi, 10
 Propterea quod serviebas liberaliter.
 Quod habui summum premium, persolvi tibi.
 so. In memoriam habeo. si. haud mutofactum. so. gaudeo,
 Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat, Sime: &,
 Id gratum fuisse ad vossum te, habeo gratiam. 15
 Sed mihi hoc molestum est: nam istae commemoratione
 Quasi exprobratio est immemoris beneficii.
 Quin tu uno verbo dic, quid est quod me velis.
 si. Ita faciam. hoc primum in hac re prædicto tibi,
 Quas credis esse has, non sunt veræ nuptiæ. 20
 so. Cur simulas igitur? si. rem omnem à principio au-
 Eo pacto & gnati vitam, & consilium meum [dies:
 Cognosces, & quid facere in hac re te velim.
 Nam is postquam excessit ex ephebis, Sosia,
 Liberiū vivendi fuit potestas. nam antea 25
 Qui scire posses, aut ingenium noscere,
 Dum ætas, metus, magister prohibebant? s o. ita est.
 si. Quod plerique omnes faciunt adolescentuli,
 Ut animum ad aliquod studium adjungant, aut equos
 Alere, aut canes ad venandum, aut ad philosophos; 30
 Horum ille nihil egregiè præter cætera
 Studebat, & tamen omnia hæc mediocriter.
 Gaudebam. s o. non injuria: nam id arbitror

Ad-

ANDRIA.

Ad primè in vita esse utile, ut ne quid nimis.

s 1. Sic vita erat, facile omnes perfere ac pati : 35

Cum quibus erat cunque unde, his se se dederè,

Eorum obsequi studiis: ad vorus nemini;

Nuquam præponens se aliis. ita facillimè

Sine invidiâ invenias laudem, & amicos pares.

s 0. Sapienter vitam instituit: namque hoc tempore 40

Obsequium amicos, veritas odium parit.

s 1. Interea mulier quædam abhinc triennium

Ex Andro commigravit hue vicinæ,

In opia & cognatorum negligentiâ

Coacta, egregiâ formâ, atque aetate integrâ. 45

s 0. Hei vereor, ne quid Andria apportet mali.

s 1. Primum hæc pudicè vitam, parcè ac duriter

Agebat, lanâ ac telâ viatum queritans.

Sed postquam amans accessit, precium pollicens,

Unus, & item alter; ita ut ingenium et omnium 50

Hominum à labore proclivè ad libidinem;

Accepit conditionem: dein quæstum occipit.

Qui tum illam amabant, forte, ita ut sit, filius

Perduxere illuc secum, ut una esset, metum.

Egomet continuo mecum: certè captus est: 55

Habet. observabam manè illorum servulos

Venientes, aut abeuntes: rogitabam, heus puer,

Dic sodes, quis heri Chrysidem habuit? nam Andria

Illi id erat nomen. s 0. teneo. s 1. Phædrum, aut Clinius.

Dicebant, aut Niceratum. nam hi tres tum simul 60

Amabant. Eho, quid Pamphilus? Quid? symbolum.

Dedit, coenavit, gaudebam. item alio die

Quærebam: comperebam nihil ad Pamphilum.

Quidquam attinere. enimvero spectatum satis

Putabam, & magnum exemplum continentie. 65

Nam qui cum ingenii conflictatur ejusmodi,

Neque commovetur animus in ea re tamen,

Scias posse habere jam ipsum suæ vite modum.

Cum id mihi placebat, tum uno ore omnes omnia

Bona dicere, & laudare fortunas meas,

Qui gnatum haberem tali ingénio præditum.

Quid verbis opus est? hac famâ impulsus Chremes
 Ultro ad me venit, unicam gnatam suam
 Cum dote summâ filio uxorem ut daret.
 Placuit, despôndi: hic nuptiis dictus est dies. 75
 s o. Quid obstat, cur non veræ fiant? s i. audies.
 Ferè in diebus paucis, quibus hæc acta sunt,
 Chrysifis vicina hæc moritur. s o. ô factum bene!
 Beasti: metui à Chrysifide. s i. ibi tum filius
 Cum illis, qui amabant Chrysifidem, unâ aderat frequens:
 Curabat unâ funus: tristis interim, 81
 Nonnunquam conlacerumabat. placuit tum id mihi.
 Sic cogitabam: hem, hic, parvæ consuetudinis
 Causâ, mortem hujus tam fert familiariter:
 Quid si ipse amasset? quid mihi hic faciet patri? 85
 Hæc ego putabam esse omnia humani ingenii
 Mansuetique animi officia. quid muluis moror?
 Egomet quoque ejus causâ in funus prodeo
 Nil suspicans etiam mali. s o. hem, quid est? s i. scies.
 Effertur. imus. interea inter mulieres, 90
 Quæ ibi aderant, fortè unam aspicio adolescentulam,
 Formâ. s o. bonâ fortasse. s i. & voltu, Sofia,
 Adeo modesto, adeo venusto, ut nihil suprà.
 Quia tum mihi lamentari præter cæteras
 Visa est, & quia erat formâ præter cæteras 95
 Honestâ & liberali; accedo ad pedisequas:
 Quæ sit, rogo. sororem esse aiunt Chrysifidis.
 Percussit illico animum. at at, hoc illud est,
 Hinc illæ lacrumæ, hæc illa est misericordia. 99
 s o. Quàm timeo quorsum evadas. s i. funus interim
 Procedit: sequimur: ad sepulcrum venimus.
 In ignem imposita est. fletur. interea hæc soror,
 Quam dixi, ad flammarum accessit imprudentius,
 Sat' cum periclo. ibi tum exanimatus Pamphilus
 Bene dissimulatum amorem & celatum indicat. 105
 Accurrit: medium mulierem complectitur:
 Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?
 Tum illa, ut consuetum facile amorem cerneret,
 Rejecit se in eum, flens, quam familiariter.

s o.

so. Quidais? si. redeo inde iratus, atque ægrè ferens.
 Nec satis ad objurgandum causæ. diceret, 111
 Quid feci? quid commerui aut peccavi, pater?
 Quæ sese voluit in ignem injicere, prohibui,
 Servavi. honesta oratio est. so. rectè putas:
 Nam si illum objurges, vitæ qui auxilium tulit; 115
 Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?
 si. Venit Chremes postridiè ad me, clamitans,
 Indignum facinus, comperisse Pamphilum
 Pro uxore habere hanc peregrinam. ego illud sedulè
 Negare factum. ille instat factum. denique 120
 Ita tum discedo ab illo, ut qui se filiam [dem
 Neget daturum. so. non tu ibi gnatum? si. ne hæc qui-
 Sati' vehemens causa ad objurgandum. so. qui, cedo?
 si. Tute ipse his rebus finem præscripti, pater.
 Prope adest, cùm alieno more vivendum est mihi: 125
 Sine nunc meo me vivere interea modo.
 so. Qui igitur relictus est objurgandi locus?
 si. Si propter amorem uxorem nolit ducere,
 Ea primum ab illo animadvertenda injuria est.
 Et nunc id operam do, ut per falsas nuptias 130
 Vera objurgandi causa sit, si denegetur.
 Simul, sceleratus Davus si quid consili
 Habet, ut consumat nunc, cùm nihil obsint doli.
 Quem ego credo manibus pedibusque obnoxè omnia
 Facturum: magis id adeo, mihi ut incommodet, 135
 Quam ut obsequatur gnato. so. quapropter? si. rogas?
 Mala mens, malus animus. quem quidem ego si sensero.
 Sed quid opus est verbis? si eveniat, quod volo,
 In Pamphilo ut nihil sit moræ: restat Chremes,
 Qui mihi exorandus est, & spero confore. 140
 Nunc tuum est officium, has bene ut adsimiles nuptias:
 Perterrefacias Davum; observes filium,
 Quid agat, quid cum illo consilii captet. so. sat est:
 Curabo: eamus jam nunc intro. si. i præ, sequar.
 Non dubium est, quin uxorem nolit filius: 145
 Ita Davum modo timere sensi, ubi nuptias
 Futuras esse audiyit. sed ipse exit foras.

ACTUS

ACTUS I. SCENA II.

DAVUS, SIMO.

MIRABAR, hoc si sic abiret: & heri semper lenitas,
Verebar, quorsum evaderet.

Qui, postquam audierat non datum iri filio uxorem suo,
Nunquam cuiquam nostram verbum fecit, neque id
agre tulit.

s. At nunc faciet; neque, ut opinor, sine tuo mag-
ne malo.

D. Id voluit, nos sic nec opinantes duci falso gaudio,
Sperantes jam amoto metu, interea oscitantes opprimi,
Ut ne esset spatum cogitandi ad distractandas nuptias:
Astutè! s. carnufex quæ loquitur! **D**. herus est, ne-
que pævideram.

s. Dave. **D**. hem, quid est? s. ehodus, ad me. **D**. quid
hic volt? s. quid ais? **D**. qua de re? s. rogas?
Meum gnatum rumor est amare. **D**. id populus cu-
rat scilicet.

s. Hoccine agis, an non? **D**. ego vero istuc. s. sed,
nunc ea me exquirere,

Iniqui patris est, nam, quod antehac fecit, nihil ad
me attinet.

Dum tempus ad eam rem tulit, sivi animum ut ex-
pliceret suum:

Nunc hic dies aliam vitam adfert, alios mores postulat.
Dehinc postulo, sive æquum est, te oro, Dave, ut re-
deat jam in viam.

D. Hoc quid sit? s. omnes qui amant, graviter sibi
dari uxorem ferunt.

D. Ita aiunt. s. tum si quis magistrum cepit ad eam
rem improbum,

Ipsum animum ægrotum ad deteriorem partem ple-
rumque applicat.

D. Non hercle intellego. s. non? hem! **D**. non:
Davus sum, non Oedipus.

20

s. Nempe

ANDRIA.

s. Nempe ergo apertè vis, quæ restant, me loqui?
D. sanè quidem.

s. Si sensero hodie, quidquam in his te nuptiis
Fallaciæ conari, quo fiant minùs,
Aut velle in eâ re ostendi, quæ sis callidus;
Verberibus cæsum te in pistrinum, Dave, dedam us-
que ad necem;

Eâ lege atque omine, ut, si te inde exemerim, ego
pro te molam.

Quid, hoc intellexit? an nondum etiam ne hoc qui-
dem? D. imo callidè: [sus es.]

Ita apertè ipsam rem modò locutus, nihil circuizione u-
s. Ubivis faciliùs passus sim, quam in hac re, medeludier.

D. Bona verba quæso. s. irrides? nihil me fallis. sed
dico tibi, 30
Ne temere facias; neque tu hoc dicas tibi non præ-
dictum. cave.

ACTUS I. SCENA III.

DAVUS.

ENIMVERO, Dave, nihil loci est segnitiae, ne-
que socordiae,

Quantùm intellexi modò senis sententiam de nuptiis:
Quæ si non astu providentur, me aut herum pessun-
dabunt.

Nec, quid agam, certum est; Pamphilumne adju-
tem, an auscultem seni.

Si illum relinquo, ejus vitæ timeo: sin opitulor, hu-
jus minas;

Cui verba dare difficile est: primùm jam de amore
hoc comperit:

Me infensus servat, ne quam faciam nuptiis fallaciam.

Si senserit, perii; aut, si libitum fuerit, causam ceperit;

Quo jure, quaque injuriâ, præcipitem me in pistrinum

dabit.

Ad hæc mala hoc mi accedit etiam: hæc Andria, 10
Sive

Sive ista uxor, sive amica est, grida è Pamphilo est;
 Audireque eorum est operæ precium audaciam:
 Nam incepio est amentium, haud amantium:
 Quidquid peperisset, dcreverunt tollere:
 Et fngunt quandam inter se nunc fallaciam, 15
 Civem Atticam esse hanc; Fuit olim quidam senex
 Mercator: navem is fregit apud Andrum insulam:
 Is obiit mortem, ibi tum hanc ejectam Chrysidis
 Patrem recepisse orbam, parvam. fabula.
 Mihi quidem hercle non sit verisimile: atqui ipsis
 commentum placet. 21
 Sed Myris ab ea egreditur. at ego hinc me ad forum, ut
 Conveniam Pamphilum, ne de hac re pater impru-
 dentem opprimat.

ACTUS I. SCENA IV.

M y s i s.

AUDIVI, Archilis, jamdudum: Lesbiam adduci jubes.
 Sanè pol illa temulenta est mulier, & temeraria,
 Ne sari' digna, eui committas primo partu mulierem:
 Tamen eam adducam. importunitatem spectate an-
 culi;
 Quis compotrix ejus est. Di date facultatem, obsecro, 5
 Huic pariundi, atque illi in aliis potius peccandi lo-
 cum.
 Sed, quidnam Pamphilum exanimatum video? ve-
 reor quid fiet.
 Opperiar, ut sciām, numquidnam hæc turba tristitia
 adserat.

ACTUS

ACTUS I. SCENA V.

PAMPHILUS, MYSIS.

Hoccine est humanum factum aut inceptum?
hoccine est officium patris?

M. Quid illud est?

P. Proh Deum atque hominum fidem! quid est, si
hoc non contumelia est?

Uxorem decretat dare sese mihi hodie. nonne oportuit
Præscisse me antea? nonne prius communicatum o-
portuit?

M. Miseram me, quod verbum audio!

P. Quid Chremes? qui denegarat, se commissurum
mihi

Gnatam suam uxorem; id mutavit, quoniam me
immutatum videt.

Itane obstinatae operam dat, ut me à Glycerio mis-
erum abstrahat?

Quod si sit, pereo funditus.

Adeon' hominem invenustum esse, aut infelicem
quenquam, ut ego sum?

Proh Deum arque hominum fidem!

Nullon' ego Chremetis pacto affinitatem effugere po-
tero?

Quot medis contemtus, spretus? facta, transfacta om-
nia. hem,

Repudiatus repetitor. quamobrem? nisi si id est, quod
suspicio:

Aliquid monstri alant: ea quoniam nemini obtrudi
potest,

Itur ad me. M. oratio hæc me miseram exanimavit
metu.

P. Nam quid ego dicam de patre? ah! [dō

Tantamne rem tam neglegenter agere? præteriens mo-
Mihi apud forum, umer tibi dycenda est, Pamphile,
hodie, inquit: para:

20

Abi

Abi dormum. id mihi visus est dicere, abi cito, & suspende te.

Obstupui. censem' ullum me verbum potuisse proloqui?
Aut ullam causam, ineptam saltem, falsam, iniquam?
obmutui.

Quod si ego prius id rescissem; quid facerem, si quis
nunc me roget;

Aliiquid facerem, ut hoc ne facerem. sed nunc primùm
quid exsequar?

Tot me impediunt curæ, quæ meum animum divor-
fè trahunt:

Amor, misericordia hujus, nuptiarum solicitatio;
Tum patris pudor, qui me tam leni passus est animo
usque adhuc,

Quæ meo cunque animo libitum est, facere: eine ego
ut advorser? hei mihi!

Incertum est quid agam. M. misera timeo, incertum
hoc quorsum accidat.

Sed nunc peropu' est, aut hunc cum ipsâ, aut me a-
liquid de illâ advorsum hunc loqui.

Dum in dubio est animus, paulo momento huc vel
illuc impellitur.

P. Quis hic loquitur? Mysis, salve. M. ô salve, Pam-
phile. P. quid agit? M. rogas?

Laborat è dolore: atque ex hoc misera solicita est die,
Quia olim in hunc sunt constitutæ nuptiæ. tum au-
tem hoc timeret,

Ne deseras se. P. hem, egone istuc conari queam?
Ego propter me illam decipi miseram sinam?
Quæ mihi suum animum atque omnem vitam credidit,
Quam ego animo egregiè caram pro uxore habuerim,
Bene & pudicè eju' doctum atque eductum sinam

Coactum egestate ingenium immutarier?

Non faciam. M. haud verear, si in te solo sit situm:
Sed vim ut queas ferre. P. adeon' me ignavum putas?

Adeon' porro ingratum, aut inhumanum, aut ferum:
Ut neque me confuetudo, neque amor, neque pudor
Commoveat; neque commoneat, ut servem fidem?

M. Unum

M. Unum hoc scio, meritam esse, ut memor es es sui.
 P. Memor essem? Õ Myfis, Myfis, etiam nunc mihi
 Scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis
 De Glycerio. jam ferme moriens me vocat: 50
 Accessi: vos semotæ: nos soli: incipit:
 Mi Pamphile, hujus formam atque aetatem vides:
 Nec clam te est, quoniam illi nunc utræque inutiles
 Et ad pudicitiam & ad rem tutandam sient. 54
 Quod ego te per hanc dextram oro, & ingenium tuum,
 Per tuam fidem, perque hujus solitudinem
 Te obtestor, ne abs te hanc segreges, neu deseras:
 Si te in germani frætris dilexi loco,
 Sive hæc te solum semper fecit maxumi,
 Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus. 60
 Te isti virum do, amicum, tutorem, patrem:
 Bona nostra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei.
 Hanc mihi in manum dat: mors continuo ipsam oc-
 cupat.
 Accepi: acceptam servabo. M. ita spero quidem. 64
 P. Sed cur tu ab illâ? M. obfetricem accersi. P. pro-
 pera:
 Atque audin? verbum unum cave de nuptiis,
 Ne ad mortuum hoc etiam. M. teneo.

ACTUS II. SCENA I.

CHARINUS, BYRRHIA, PAMPHILUS.

QUID ais, Byrrhia? daturne illa Pamphilo hodie
 nuptum? B. sic est.
 c. Qui scis? B. apud forum modò è Davo audivi.
 c. vix misero mihi!
 Ut animus in spe atque in timore usque antehac at-
 tentus fuit,
 Ita, postquam ademta spes est, lassus, curâ confesus
 stupet.

B

B. Quæ

B. Quæso edepol, Charine, quoniam non potest id fieri, quod vis, 5
 Id velis quod possit. c. nihil volo aliud, nisi Philumenam.

B. Ah, quanto satius est, te id dare operam,
 Qui istum amorem ex animo amoveas tuo, quām id loqui,
 Quo magis libido frustrā incendatur tua!

c. Facilè omnes, cùm valemus, recta consilia ægrotis damus. 10
 Tu si hic sis, aliter sentias. B. age, age, ut lubet.
 c. sed Pamphilum

Video. omnia experiri certum est priùs, quām pereo.
 B. Quid hic agit?

c. Ipsum hunc orabō: huic supplicabo: amorem huic narrabo meum.

Credo, impetrabo, ut aliquot saltem nuptiis prodat dies.

Interea fiet aliquid, spero. B. id aliquid nihil est.
 c. Byrrhia, 15
 Quid tibi videtur? adeon' ad eum? B. quidni? si nihil impetres,

Ut te arbitretur sibi paratum moechum, si illam duxerit.
 c. Abin'hinc in malam rem cum suspicione istac, scelus.

P. Charinum video. salve. c. ô salve, Pamphile:
 Ad te advenio, spem, salutem, auxilium, consilium expertens. 20

B. Neque pol consilii locum habeo, neque auxilii copiam.

Sed istuc quidnam est? c. hodie uxorem ducis? P. aiunt.
 c. Pamphile,

Si id facis, hodie postremū me vides. P. quid ita?
 c. hei mihi!

Vereor dicere huic: dic quæso, Byrrhia. B. ego dicam. P. quid est?

B. Sponsam hic tuam amat. P. nō iste haud mecum sentit. chodum, dic mihi, 25

Numquidnam amplius tibi cum illâ fuit, Charine?
 c. ah Pamphile,
 Nihil. p. quâm vellem! c. nunc te per amicitiam &c
 per amorem obsecro,
 Principiâ, ut ne ducas. p. dabo equidem operam. c.
 sed si id non potes,
 Aut tibi nuptiæ hæ sunt cordi; p. cordi! c. saltem
 aliquot dies
 Profer, dum proficiscor aliquò, ne videam. p. audi
 nunc iam: 30
 Ego, Charine, neutquam officium liberi esse homi-
 nis puto,
 Cum is nil promereat, postulare id gratis apponi sibi.
 Nuptias effugere ego istas malo, quâm tu adipiscier.
 c. Reddidisti animum. p. nunc si quid potes aut tu,
 aut hic Byrrhia,
 Facite, fingite, invenite, efficite, quî detur tibi: 35
 Ego id agam, mibi quî ne detur. c. sat habeo. p.
 Davum optumè
 Video. hujus consilio fretu' sum. c. at tu hercle haud
 quidquam mihi,
 Nisi ea, quæ nihil opu' sunt sciri. fugin' hinc? b.
 ego verò ac lubens.

ACTUS II. SCENA II.

DAVUS, CHARINUS, PAMPHILUS.

D I boni, boni quid porto? sed ubi inveniam
 Pamphilum;
 Ut metum, in quo nunc est, adimam, atque expleam
 animum gaudio?
 c. Lætus est, nescio quid. p. nihil est. nondum hæc
 rescivit mala.
 d. Quem ego nunc credo, si jam audierit sibi para-
 tas nuptias,
 c. Audin' tu illum? p. toto me oppido exanimatum
 quætere.

Sed ubi quæram? aut quò nunc primùm intendam?
c. cessas alloqui?

D. A beo. P. Dave, ades, resiste. D. quis homo est,
qui me? ô Pamphile,
Te ipsum quæro. euge, ô Charine! ambo opportunè:
vos volo.

P. Dave, perii. D. quin tu hoc audi. P. interii. D.
quid timeas, scio.

c. Mea quidem hercle certè in dubio vita est. D. &
quid tu, scio. 10

P. Nuptiæ mihi. D. & id scio. P. hodie. D. obtun-
dis, tametsi intellego.

Id paves, ne ducas tu illam: tu autem, ut ducas. c.
rem tenes.

P. Istuc ipsum. D. atqui istuc ipsum, nil pericli est:
me vide.

P. Obscero te, quamprimum hoc me libera miserum
metu. D. hem,

Libero. uxorem tibi jam non dat Chremes. P. qui
scis? D. scio. 15

Tuus pater modo me prehendit: ait, tibi uxorem dare
Hodie: item alia multa, quæ nunc non est narran-
di locus.

Continuò ad te properans, percurro ad forum, ut di-
cam tibi hæc.

Ubi te non invenio, ibi ascendo in quendam excel-
sum locum.

Circumspicio: nusquam. forte ibi hujus video Byr-
rham: 20

Rogo: negat vidisse. mihi molestum. quid agam, cogito.
Redeunti interea ex ipsâ re mi incidit suspicio. hem,
Paululum opsoni, iplus tristis, de improviso nuptiæ.
Non cohærent. P. quorsumnam istuc? D. ego me
continuò ad Chremem. 24

Cum illò advenio, solitudo ante ostium. jam id gaudeo.
P. Rede dicis, perge. D. maneo. interea introire ne-
minem

Video, exire neminem, matronam nullam, in ædibus

Nil

Nil ornatī, nil tumulti, accessī, introspexi. **P.** scio.
Magnum signum. **D.** num videntur convenire hæc
nuptiis?

P. Non opinor, Dave. **D.** opinor, narras? non rectè
accipis. 30

Certa res est. etiam puerum inde abiens conveni
Chremis,

Olera, & pisicullos minutos ferre obolo in coenam seni.

C. Liberatus sum, Dave, hodie tuā operā. **I.** at nullus
quidem.

C. Quid ita? nempe huic prorsus illam non dat. **D.**
ridiculum caput!

Quasi necesse sit, si huic non dat, te illam uxorem
ducere. 35

Nisi vides, nisi senis amicos oras, ambis. **C.** bene
mones.

Ibo: etsi hercle sape jam me spes hæc frustrata est.
vale.

ACTUS II. SCENA III.

P A M P H I L U S, D A V U S.

QUID igitur sibi volt pater? cur simulat? **D.** ego
dicam tibi.

Si id succenseat nunc, quia non dat tibi uxorem
Chremes,

Ipsu' sibi esse injurius videatur: neque id injuriā:

Priusquam tuūm, ut sese habeat, animum ad nuptias
perspexerit.

Sed situ negāris ducere, ibi culpat in te transferet: 5

Tum illæ turbæ fient. **P.** quid vis? patiar? **D.** pater
est Pamphile:

Difficile est. tem hæc sola est mulier; dictum ac fa-
ctum invenerit

Aliquam causam, quamobrem ejiciat oppido. **P.** ej-
ciat? **D.** citō.

P. Cedo igitur, quid faciam, Dave? D. dic te ducrum. P. hem! D. quid est?

P. Ego dicam? D. cur non? P. nunquam faciam. D. ne nega. 10

P. Suadere noli. D. ex eâ re quid fiat, vide.

P. Ut ab illâ excludar, huc concludar. D. non ita est. Nempe hoc sic esse opinor dicturum patrem:

Ducas volo hodie uxorem. tu, ducam, inquies:

Cedo, quid jurgabit tecum? hic reddes omnia, 15

Quæ nunc sunt certa ei consilia, incerta ut sient,

Sine omni periclo. nam hocce haud dubium est, quin Chremes

Tibi non det gnataim: nec tu eâ causâ minueris

Hæc quæ facis, ne is suam mutet sententiam. 19

Patri dic velle: ut, cùm velit tibi jure irasci, non queat.

Nam quod tu speres, propulsabo facilè: uxorem his moribus

Dabit nemo. inopem inveniet potius, quâm te corrumpi finat.

Sed si te æquo animo ferre accipiet, negligenter fereris.

Aliam otiosus quæret. interea aliquid acciderit boni.

P. Itan' credis? D. haud dubium id quidem est. P. vide quod inducas. D. quin taces? 25

P. Dicam. puerum autem ne resciscat mihi ex illâ, cautio est:

Nam pollicitus sum suscepturnum. D. ô facinus audax! P. hanc fidem

Sibi, me obsecravit, qui se sciret non deserturum, ut darem.

D. Cursabitur. sed, pater adest, cave te esse tristem sentiar.

ACTUS II. SCENA IV.

SIMO, DAVUS, PAMPHILUS.

REVISO, quid agant, aut quid captent consili.
D. Hic nunc non dubitat quin te dueturum
negas.

Venit meditatus alicunde ex solo loco :
Orationem sperat invenisse se,
Qui differat te : proin' tu fac, apud te ut sies. 5
P. Modò ut possim, Dave. D. crede, inquam, hoc mihi,
Pamphile,
Nunquam hodie tecum commutaturum patrem
Unum esse verbum, si te dices ducere.

ACTUS II. SCENA V.

BYRRHIA, SIMO, DAVUS, PAMPHILUS.

HERU' me, relictis rebus, jussit Pamphilum
Hodie obserbare, ut, quid ageret de nuptiis,
Scirem. id propterea nunc hunc venientem sequor :
Ipsum adeo præstd video cum Davo. hoc agam.
s. Utrunque adesse video. D. hem, serva. s. Pamphile. 5
D. Quasi de improviso respice ad eum. P. ehem pater.
D. Probe. s. hodie uxorem ducas, ut dixi, volo.
B. Nunc nostræ parti timeo, quid hic respondeat.
P. Neque istic neque alibi tibi erit usquam in me mora.
B. hem !
D. Obmutuit. B. quid dixit ? s. facis ut te decet, 10
Cùm istuc, quod postulo, impetro cum gratiâ.
D. Sum verus ? B. herus, quantum audio, uxore excidit.
s. I jam nunc intro, ne in morâ, cùm opu' sit, sies.
P. Eo. B. nullane in re esse homini cuiquam fidem ?
Verum illud verbum est, volgò quod dici solet, 15
Omnes sibi malle melius esse, quam alteri.
Ego illam vidi virginem : formâ bonâ

Memini

Memini videre; quo æquior sum Pamphilo;
Si se illam in somnis, quām illum, amplecti maluit.
Renunciabo, ut pro hoc malo mihi der' malum. 20

ACTUS II. SCENA VI.

D A V U S, S I M O.

HIC nunc me credit aliquam sibi fallaciam
Portarē, & cā me hīc restitisse gratiā.
s. Quid Davus narrat? D. æquè quidquam nunc quidem.
s. Nihilne? hem. D. nihil prorsus. s. atqui exspecta-
bam quidem.
D. Præter spem evenit: sentio: hoc malè habet virum.
s. Potin' es mihi verum dicere? D. nihil facilius. 6
s. Num illi molestæ quidpiam hæ sunt nuptiæ,
Hujuscce propter consuetudinem hospitæ?
D. Nihil hercile: aut si adeo, bidui est, aut tridui
Hæc sollicitudo: nostin'? deinde definet: 20
Erenim eam secum rem rectâ reputavit viâ.
s. Laudo. D. dum licitum est illi, dumque ætas tulit,
Amavit: tum id clam. cavit ne unquam infamiae
Ea res sibi esset, ut virum fortem decet.
Nunc uxore opus est; animum ad uxorem appulit. 15
s. Subtristis visu' est esse aliquantulum mihi.
D. Nihil propter hanc rem: sed est, quod succenset tibi.
s. Quidnam est? D. puerile est. s. quid est? D. nihil.
s. quin dic, quid est?
D. Ait nimiūm parcè facere sumtum. s. mene? D. te.
Vix, inquit, drachmis est opsonatus decem: 20
Num filio videtur uxorem dare?
Quem, inquit, vocabo ad cœnam meorum æqualium
Potissimum nunc? &c, quod dicendum hīc fieri,
Tu quoque perparcè nimiūm. non laudo. s. tace.
D. Commovi. s. ego, istæc rectè ut fiant, video. 25
Quidnam hoc rei est? quidnam hic volt veterator sibi?
Nam si hīc mali est quidquam, hem illic est huic rei
caput.

ACTUS

ACTUS III. SCENA I.

MYSIS, SIMO, DAVUS, LESBIA, GLYCERIUM.

TRA pol quidem res est, ut dixti, Lesbia:
Fidelem haud terme mulieri invenias virum.
s. Ab Andriâ est ancilla hæc. quid narras? d. ita est.
M. Sed hic Pamphilus s. quid dicit? M. firmavit fidem. s. hem.
d. Utinam aut hic surdus, aut hæc muta facta sit. 5
M. Nam quod peperisse, jussit tolli. s. ô Jupiter!
Quid ego audio? actum est, siquidem hæc vera prædicat.
L. Bonum ingenium narras adolescentis. M. optimum.
Sed sequere me intro, ne in morâ illi sis. L. sequor.
d. Quod remedium nunc huic malo inveniam? s.
quid hoc? 10
Adeon' est demens? ex peregrinâ? jam scio: ah!
Vix tandem sensi stolidus. d. quid hic sensisse ait?
s. Hæc primum adfertur jam mihi ab hoc fallacia.
Hanc simulant parere, quo Chremetem absterreant.
e. Juno Lucina, fer opem: serva me, obsecro. 15
s. Hui, tam citò? ridiculum. postquam ante ostium
Me audivit stare, approperat. non sat commodè
Divisa sunt temporibus tibi, Dave, hæc. d. mihi?
s. Num immemores discipuli? d. ego, quid narres,
nescio.
s. Hiccine, si me imparatum in veris nuptiis 20
Adortus esset, quos mihi ludos redderet?
Nunc hujus periclo fit. ego in portu navigo.

ACTUS

ACTUS III. SCENA II.

LESBIA, ARCHILIS, SIMO, DAVUS.

ADHUC, Archilis, quæ adsolent, quæque oportet
Signa ad salutem esse, omnia huic esse video.
Nunc primum fac, istæc ut laveret: post deinde,
Quod jussi ei dare bibere, & quantum imperavi,
Late: mox ego huc revertor. 5
Per, ecastor, scitus puer est natus Pamphilo.
Deos quæso, ut sit superstes; quandoquidem ipse est
ingenio bono;
Cumque huic veritus est optumæ adolescenti facere
injuriam.
s. Vel hoc quis non credat, qui nôrit te, abs te esse
ortum? **D.** quidnam id est?
s. Non imperabat coram, quid opus factò esset puer-
peræ: 10
Sed postquam egressa est, illis, quæ sunt intus, cla-
mat de via.
O Dave, itan' contemnor abs te? aut itane tandem
idoneus
Tibi videor esse, quem tam apertè fallere incipias dolis?
Saltem accuratè, ut metui videar certè, si resciverim.
D. Certè hercle nunc hic se ipsis fallit, haud ego. **s.** e-
dixin' tibi? 15
Interminatus sum, ne faceres? num veritus? quid
retulit?
Credon' tibi hoc nunc, peperisse hanc è Pamphilo?
D. Teneo, quid erret: quid ego agam, habeo. **s.** quid
taces?
D. Quid credas? quasi non tibi renunciata sint hæc
sic fore.
s. Mihin' quisquam? **D.** echo, an tute intellexi hoc
ad simulari? **s.** irrideor. 20
D. Renunciarum est: nam quî istæc tibi incidit suspicio?
s. Qui

s. Qui? quia te nōram. D. quasi tu dicas, factum
id consilio meo.

s. Certè enim scio. D. non satis me pernōsti etiam,
qualis sim, Simo.

s. Egone te? D. sed, si quid narrare occ̄epi, conti-
nuō dari

Tibi verba censes. s. falsō. D. itaque hercle nihil jam
mutire audeo. 25

s. Hoc ego soio unum, neminem peperisse h̄ic. D. in-
tellextin?

Sed nihilo secius mox deferent puerum huc ante ostium.
Id ego jam nunc tibi renuncio, here, futurum, ut
fis sciens:

Ne tu hoc mihi posteriūs dicas Davi factum consi-
lio, aut dolis.

Prorsus à me opinionem hanc tuam esse ego amotam
volo. 30

s. Unde id scis? D. audivi, & credo. multa concur-
runt simul,

Qui conjecturam hanc nunc facio. jam primūm h̄ac
se è Pamphilo

Gravidam dixit esse. inventum est falsum. nunc,
postquam videt

Nuptias domi apparari, missa est ancilla illico

Obstetricem accerfitum ad eam, & puerum ut adfer-
ret simul. 35

Hoc n̄iſi fit, puerum ut tu videoas, nil moventur nuptiae.

s. Quid ais? cūm intellexeras,

Id consilii capere, cur non dixi extemplō Pamphilo?

D. Quis igitur eum ab illā abstraxit, n̄iſi ego? nam
omnes nos quidem

Scimus, quām miserè hanc amārit. nunc sibi uxorem
expedit. 40

Postremō id mihi da negoti. tu tamen idem h̄as nuptias
Perge facere ita, ut facis: & id spero adjuturos Deos.

s. Imo abi intrō: ibi me opperire, &, quod parato
opus est, para.

Non impulit me, h̄ac nunc omnino ut crederem.

Atque haud scio, an, quæ dixit, sint vera omnia: 45
 Sed parvi pendo. illud mihi multo maximum est,
 Quod mihi pollicitu' est ipsius gnatus. nunc Chremem
 Conveniam: orabo gnato uxorem. id si impetro,
 Quid aliæ malim, quâm hodie has fieri nuptias?
 Nam gnatus quod pollicitu' est, haud dubium est mihi,
 Si nolit, quin eum meritò possim cogere. 51
 Atque adeo in ipso tempore eccum ipsum obviām.

ACTUS III. SCENA III.

S I M O, C H R E M E S.

J U B E O Chremetem. c. oh, te ipsum quærebam. s. &
 ego te. c. optatò advenis. [filiam
 Aliquot me adiere, ex te auditum quiaiebant, hodie
 Meam nubere tuo gnato. id viso, tune, an illi insaniant.
 s. Ausculta paucis, quid ego te velim; & tu, quod
 quæris, scies.
 c. Ausculto: loquere, quid velis.
 s. Per te Deos oro, & nostram amicitiam, Chreme,
 Quæ incepta à parvis cum ætate accrevit simul,
 Perque unicam gnatam tuam, & gnatum meum,
 Cujus tibi potestas summa servandi datur;
 Ut me adjuves in hac re, atque ita, uti nuptiæ 10
 Fuerant futuræ, fiant. c. ah, ne me obsecra:
 Quasi hoc te orando à me impetrare oportreat.
 Alium esse censes nunc me, atque olim, cùm dabam?
 Si in rem est utriusque, ut fiant, accersi jube.
 Sed si ex eâ re plus mali est, quâm commodi 15
 Utrique; id oro te, in commune ut consulas,
 Quasi illa tua sit, Pamphilique ego sim pater.
 s. Imo ita volo, itaque postulo ut fiat, Chreme:
 Neque postulam abs te, ni ipsa res moneat. c. quid
 est?
 s. Iræ sunt inter Glycerium & gnatum. c. audio. 20
 s. Ita magnæ, ut sperem posse avelli. c. fabulæ.
 s. Profectò sic est. c. sic hercle, ut dicam tibi:

Amanti-

Amantium iræ, amoris integratio est.

s. Hem, id te oro, ut antè eamus, dum tempus datur,
Dumque ejus lúbido occlusa est contumelias; 25
Priusquam harum scelera & lacrumæ confictæ dolis
Reducunt animum ægrotum ad misericordiam.

Uxorem demus. spero consuetudine, &

Conjugio liberali devinctum, Chreme,

Dehinc facile ex illis sese emersurum malis. 30

c. Tibi ita hoc videtur: at ego non posse arbitror,
Neque illum hanc pérpetuò habere, neque me pérpeti.

s. Qui scis ergo istuc, nisi periculum feceris?

c. At istuc periculum in filiâ fieri, grave est.

s. Nempe incommoditas denique huc omnis reddit; 35
Si eveniat, quod Dì prohibeant, discessio. at

Si corrigatur, quot commodates, vide.

Principiò amico filium restitueris:

Tibi generum firmum, & filiæ invenies virum.

c. Quid istuc? si ita istuc animum induxi, effe utile, 40
Nolo tibi ullum commodum in me claudier.

s. Meritò te semper maximi feci, Chreme.

c. Sed quid ais? s. quid? c. qui scis eos nunc dis-
cordare inter se?

s. Ipsu' mihi Davus, qui intimu' est eorum consiliis,
dixit:

Et is mibi suadet, nuptias, quantum queam, ut ma-
turem.

Num, censes, faceret, filium nisi sciret eadem haec
velle?

Tute adeo jam ejus audies verba, heus, evocate hue
Davum.

Atque ecum, video ipsum foras exire.

ACTUS III. SCENA IV.

DAVUS, SIMO, CHREMES.

A d te ibam. s. quidnam est?
 D. Cur non accersitur? jam advesperascit. s.
 audin' tu illum?
 Ego dudum non nil veritus sum, Dave, abs te, ne
 faceres idem,
 Quod volgus servorum solet, dolis ut me deluderes,
 Propterea quod amat filius. D. egon' istuc facerem?
 s. credidi:
 Idque adeo metuens vos celavi, quod nunc dicam.
 D. quid? s. scies:
 Nam propemodum habeo tibi jam fidem. D. tandem
 agnōsti, qui siem. [gratiā
 s. Non fuerant nuptiae futuræ. D. quid? non? s. sedē
 Simulavi, vos ut pertentarem. D. quid sis? s. sic
 res est. D. vide.
 Nunquam istuc quivi ego intellegere. vah consilium
 callidum! 10
 s. Hoc audi. ut hinc te jussi introire, opportunè hic
 sit mihi obviām.
 s. Hem, numnam periūmus? s. narro huic, quæ du-
 dum narrasti mihi.
 D. Quidnam audio? s. gnatam ut det oro, vixque id
 exoro. D. oceidi.
 s. Hem, quid dixti? D. optumè inquam factum. s. nunc
 per hunc nulla est mora.
 e. Domum modò ibo: ut apparentur, dicam: arque
 huc renuncio. 15
 s. Nunc te oro, Dave; quoniam solus mihi effeci
 has nuptias:
 s. Ego verò solus. s. corrigere mihi gnatam porro
 enipere.
 s. Faciam hercile sedulò. s. potes nunc, dum animus
 irritatus est.
 D. Quiescas.

5. Quiescas. s. age igitur: ubi nunc est ipsus? 5. mi-
rum, ni domi est.
6. Ibo ad eum, atque eadem haec, quae tibi dixi, di-
cam itidem illi. 6. nullus sum. 20
Quid causae est, quin hinc in pistrinum rectâ profici-
scar viâ?

Nihil est preci loci reliquum: jam perturbavi omnia:
Herum fecelli: in nuptias conjeci herilem filium:
Feci hodie, ut fierent, insperante hoc, atque invito
Pamphilo.

Hem astutias! quod si quiessem, nihil evenisset mali. 25
Sed eccum: ipsum video: occidi:
Utinam mihi esset aliquid hic, quo nunc me præcipi-
tem darem.

ACTUS III. SCENA V.

PAMPHILUS, DAVUS.

7. Bi illic scelus est, qui me perdidit? 7. perii.
p. arque hoc confiteor
ure obtigisse; quandoquidem tam iners, tam nullus
confili
um. servon' fortunas meas me commisisse futili?
Ergo precium ob stultitiam fero: sed inultum id
nunquam à me auferet.
8. Posthac incolumem sat scio fore me, nunc si evi-
to hoc malum.
9. Nam quid ego nunc dicam patri? negabon' velle
me, modò
Qui sum pollicitus ducere? quâ fiduciâ id facere audeam?
Nec, quid me nunc faciam, scio. 9. nec de me equi-
dem; atque id ago sedulò.
Dicam aliquid jam inventurum, ut huic malo ali-
quam producam moram. 9. oh.
10. Visus sum. 9. chodus, bone vir, quidais? viden'
me consiliis ruis

Miserum impeditum esse? *D.* at jam expediam. *P.* expedes? *D.* certè, Pamphile.
D. Neimpe ut modò. *D.* imo melius spero. *P.* oh, tibi
 ego ut credam, furcifer?
Tu rem impeditam & perditam restituas? *hem*, quo
 fretu' sum,
Qui me hodie ex tranquillissimâ re conjectisti in nuptias.
An non dixi hoc esse futurum? *D.* dixi. *P.* quid me-
 ritus? *D.* crucem.
Sed sine paululum ad me redeam: jam aliquid di-
 spiciam. *P.* hei mihi,
Cùm non habeo spatum, ut de te sumam supplicium,
 ut volo:
Namque hoc tempus, præcavere mihi me, haud te
 nescisci, finit.

ACTUS IV. SCENA I.

CHARINUS, PAMPHILUS, DAVUS.

Hoccine credibile est, aut memorabile,
 Tanta vecordia innata cuiquam ut fiet,
 Ut malis gaudeant, atque ex incommodis
 Alterius sua comparent ut commoda? *ah,*
Idne est verum? imo id genus est hominum pessimum,
 In denegando modo queis pudor est paululum:
 Post ubi jam tempus est promissa perfici,
 Tum coacti necessariò se aperiunt, & timerit:
 Et tamen res cogit denegare. *ibi*
 Tum impudentissima eorum oratio est:
Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? *heus,*
 Proximus sum egomet mihi. attamen, ubi fides,
 Si roges, nihil pudet. *hic*, ubi opus est,
 Non verentur: illi, ubi nihil opus est, ibi verentur.
Sed quid agam? *ad* eam ad eum, & cum eo injuriam
 hanc expostulem?
Mala ingeram multa? atque aliquis dicat, nihil pro-
 moveris.

Multum.

Multum. molestus certè ei fuero, atque animo morrem gessero.

p. Charine, & me & te imprudens, nisi quid Dii respiciunt, perdidi.

c. Itane, imprudens? tandem inventa est causa: solvisti fidem.

p. Qui tandem? c. etiam nunc me ducere istis dictis postulas?

p. Quid istuc est? c. postquam me amare dixi, complacita est tibi.

Heu me miserum, cùm tuum animum ex animo spe-
ctavi meo!

p. Falsu' es. c. non tibi satis esse hoc visum solidum
est gaudium,

Nisi me lactasses amantem, & falsa spe produceres?

Habeas. p. habeam? ah, nescis quantis in malis ver-
ser miser,

Quantasque hic suis consiliis mihi confecit solicitudines
Meus carnufex. c. quid istuc tam mirum, de te si ex-
emplum capit?

p. Haud istuc dicas, si cognoris vel me, vel amoreum
meum.

c. Scio, cum patre altercasti dudum, & is nunc pro-
pterea tibi

Succenser, nec te quivit hodie cogere, illam ut duceres.

p. Imo etiam, quo tu minùs scis ærumnas meas,
Hæ nuptiæ non apparabantur mihi;

Nec postulabat nunc quisquam uxorem dare.

c. Scio: tu coactus tuâ voluntate es. p. mane;

Nondum scis. c. scio equidem illam ducturum esse te.

p. Cur me enecas? hoc audi. nunquam defitit
Instare, ut dicerem, esse ducturum, patri:

Suadere, orare, usque adeo, donec perpulit.

c. Quis homo istuc? p. Davos. c. Davos? p. Davos
omnia.

c. Quamobrem? p. nescio: nisi mihi Deos satis
Scio fuisse iratos, qui auscultaverim.

c. Factum est hoc, Dave? d. factum est. c. hem,
quid ais, scelus?

At tibi Dī dignum factis exitium duint,
Eho, dic mihi, si omnes hunc conjectum in nuptias
Inimici vellent, quod, ni hoc, consilium darent? 45

d. Deceptus sum, at non defatigatus. c. scio.

b. Hac non succedit, aliā aggrediemur viā:
Nisi id putas, quia primō processit parum,
Non posse jam ad salutem converti hoc malum.

p. Imo etiam: nam fati' credo, si advigilaveris, 50
Ex unis geminas mihi conficies nuptias.

d. Ego, Pamphile, hoc tibi pro servitio debo,
Conari manibus, pedibus, noctesque & dies
Capitis periculum adire: dum prosim tibi.
Tuum'ft, si quid præter spem evenit, mi ignoscere. 55

Parum succedit quod ago; at facio sedulō.
Vel melius tute reperi, me missum face.

p. Cupio. restitue in quem me accepisti locum.

b. Faciam. p. at jam hoc opus est. d. hem, ft, mane:
crepuit à Glycerio ostium.

p. Nihil ad te. d. quæro. p. hem, nunccine denum?
d. at jam hoc tibi inventum dabo. 60

ACTUS IV. SCENA II.

MYSIS, PAMPHILUS, CHARINUS, DAVUS.

JAM, ubi ubi erit, inventum tibi curabo, &c me-
cum adductum
Tuum Pamphilum: tu modò, anime mi, noli te
macerare.

p. Mysis. M. quid est? hem Pamphile, optumè mihi
te offers. p. quid est?

M. Orare jussit, si se ames, hera, jam ut ad se se venias:
Videre ait te cupere. p. vah, perii. hoc malum inter-
grascit.

Sic sine me, atque illam operā tuā nunc miseris so-
licitarier?

Nam

Nam idcirco accersor, nuptias quod mi apparari sensit.
Quibus quidem quam facile poterat quiesci, si hic
quietier.

D. Age, si hic non insanit satis suâ sponte, instiga.

M. atque edepol,

Ea res est; propterea nunc misera in mœrore est.

P. Mysis,

Per omnes tibi adjuro Deos, nunquam eam me de-
serturum:

Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omnes
homines.

Hanc mihi expetivi, contigit: convenient mores:
valeant

Qui inter nos discidium volunt: hanc, nisi mors,
mi adimet nemo.

M. Resipisco. P. non Apollinis magi' verum, atque
hoc, responsum est.

Si poterit fieri, ut ne pater per me stetisse credat,

Quo minus hæ fierent nuptiæ, volo. sed si id non
poterit;

Id faciam, in proclivi quod est, per me stetisse ut credat.

Quis videor? c. miser æque atque ego. D. consilium
quæro. c. fortis.

P. Scio quid conere. D. hoc ego tibi profecto effectum
reddam.

P. Jam hoc opus est. D. quin jam habeo. c. quid est?
D. huic, non tibi, habeo; ne erres.

C. Sat habeo. P. quid facies, cedo? D. dies hic mi ut
fati' fit, vereor,

Ad agendum: ne vacuum esse me nunc ad narran-
dum credas.

Proinde hinc vos amolimini: nam mi impedimento
estis.

P. Ego hanc visam. D. quid tu? quod hinc te agis? c.
verum vis dicam? D. imo etiam:

Narrationis incipit mihi initium. c. quid me fieri?

D. Eho tu impudens, non satis habes, quod tibi diecu-
lam addo,

Quantum huic promoveo nuptias? c. Dave, attamen,
 d. quid ergo?
 c. Ut ducam. d. ridiculum. c. huc face ad me ve-
 nias, siquid poteris.
 d. Quid veniam? nihil habeo. c. attamen, si quid.
 d. age, veniam. c. si quid, 30
 Domi ero. d. Tu, Mysis, dum exeo, parumper me
 opperire hic.
 M. Quapropter? d. ita facta est opus. M. matura. d.
 jam, inquam, hic adero.

ACTUS IV. SCENA III.

MYSIS.

NILNE esse proprium cuiquam? Di vostram fidem!
 Summum bonum esse heræ putabam hunc
 Pamphilum,
 Amicum, amatorem, virum, in quovis loco
 Paratum: verum ex eo nunc misera quem capit
 Dolorem? facile hic plus mali est, quam illic boni. 5
 Sed Davus exit. mi homo, quid istuc, obsecro, est?
 Quod portas puerum?

ACTUS IV. SCENA IV.

DAVUS, MYSIS.

Mysis, nunc opus est tuā
 Mihi ad hanc rem expromtā mēmoriā atque
 astutiā.
 M. Quidnam incepturus? d. accipe à me hunc ocīus,
 Atque ante nostram januam appone. M. obsecro,
 Humine? d. ex arā hinc sume verbenas tibi, 5
 Atque eas substerne. M. quamobrem id tute non facis?
 d. Quia, si forte opu' sit ad herum jurandum mihi
 Non apposuisse, ut liquidd possum. M. intellego.

Nova

Nova nunc religio in te istae incessit. cedo.

D. Move oculi te, ut, quid agam, porro intellegas. 10
Proh Jupiter! M. quid? D. sponsae pater intervenit.
Repudio quod consilium primum intenderam.

M. Nescio quid narres. D. ego quoque hinc ab dexterā
Venire me ad simulabo. tu, ut subservias
Orationi, utcunque opu' sit, verbis, vide. 15

M. Ego, quid agas, nihil intellego: sed, si quid est,
Quod mea opera opus sit vobis, aut tu plus vides,
Manebo, ne quid vostrum remorer commodum.

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES, MYSIS, DAVUS.

R EVERTOR, postquam, quæ opus fuere ad nu-
ptias

Gnatæ, paravi, ut jubeam accersi. sed quid hoc?
Pater hercle est. mulier, tun' apposuisti hunc? M. ubi
Illi est? C. non mihi respondes? M. hem, nusquam
est. vix miserae mihi,

Reliquit me homo, atque abiit. D. Di vostram fidem, 5
Quid turbæ est apud forum? quid illi hominum
litigant?

Tum annona cara est. quid dicam aliud, nescio.
M. Cur tu, obsecro, hic me solam? D. hem, quæ hæc
est fabula?

Eho, Mysis, puer hic unde est? quisve huc attulit?
M. Satin' fanus es, qui me id rogites? D. quem ego
igitur rogem, 10

Qui hic neminem alium videam? C. miror, unde sit.
D. Dicturan' quod rogo? M. au. D. concede ad dex-
teram.

M. Deliras, non tute ipse? D. verbum si mihi;
Unum, praeterquam quod te rogo, faxis, cave.

M. Male dicis. D. unde est? dic clare. M. à nobis.
D. ha ha hæ. 15

Mirum vero, impudenter mulier si facit.

c. Ab

c. Ab Andriâ est ancilla hæc, quantum intellego,
 d. Adeon' videmur vobis esse idonei,
 In quibus sic illudatis? c. veni in tempore.
 b. Propera adeo puerum tollere hinc ab januâ. 20
 Mane: cave quoquam ex istoc excessis loco.
 m. Dii te eradicent: ita me miseram territas.
 d. Tibi ego dico, an non? m. quid vis? d. at etiam ro-
 gas?

Cedo, cujum puerum hîc apposuisti, dic mihi.
 m. Tu nescis? d. mitte id, quod scio: dic, quod rogo. 25
 m. Vestri. d. cujus vestri? m. Pamphili. d. hem,
 quid Pamphili?

m. Echo, an non est? c. rectè ego semper fugi has nuptias.
 d. O facinus animadvertisendum! m. quid clamitas?
 d. Quemne ego heri vidi ad vos adferri vesperi?
 m. O hominem audacem! d. verum, vidi Cantharam 30
 Subfarcinatam. m. Diis pol habeo gratias,
 Cùm in pariundo aliquot adfuerunt liberz.
 b. Næ illa illum haud novit, cujus causâ hæc incipit.
 Chremes, si positum puerum ante ædes viderit,
 Suam gnatam non dabit: tanto hercle magis dabit. 35
 c. Non hercle faciet. d. nunc adeo, ut tu sis sciens,
 Ni puerum tollis, jamjam ego hunc medium in viam
 Provolvam, teque ibidem pervolvam in luto.

m. Tu pol, homo, non es sobrius. d. fallacia
 Alia aliam trudit. jam susurrari audio, 40
 Civem Atticam esse hanc. c. hem. d. coactus legibus
 Eam uxorem ducet. m. au, obsecro, an non civis est?
 c. Jocularium in malum insciens penè incidit.
 d. Quis hîc loquitur? ô Chreme, per tempus advenis:
 Ausculta. c. audivijam omnia. d. anne tu omnia? 45
 c. Audivi, inquam, à principio. d. audistin' obsecro?
 hem

Scelera: hanc jam oportet in cruciatum hinc abripi.
 Hic ille est: non te credas Davum ludere.
 m. Me miseram: nihil pol falsi dixi, mi senex.
 c. Novi omnem rem. est Simo intus? d. est. 50
 m. Ne me attingas, scelleste. si pol Glycerio non om-
 nia hæc. d. Echo

D. Echo inepta, nescis quid sit aetum. M. qui sciam?
 D. Hic sacer est. alio pacto haud poterat fieri,
 Ut sciret haec, quae volumus. M. hem, praediceres.
 D. Paulum interesse censes, ex animo omnia, 55
 Ut fert natura, facias, an de industria?

ACTUS IV. SCENA VI.

CRITO, MYSIS, DAVUS.

N hac habitasse platea dictum est Chrysidem,
 Quae sese in honeste optavit parere hic divitias
 Potius, quam in patria honeste pauper vivere.
 Ejus morte ea ad me lege redierunt bona.
 Sed quos perconter, video. salvete. M. obsecro, 5
 Quem video? estne hic Crito, sobrinus Chrysidis?
 Is est. c. o Mysis, salve. M. salvos sis, Crito.
 c. Itan' Chrysis? hem. M. nos quidem pol miseras
 perdidit.
 c. Quid vos? quo pacto hic? sati? ne recte? M. nos
 ne? sic
 Ut quimus, aiunt; quando, ut volumus, non licet. 10
 c. Quid Glycerium? jam hic suos parentes repperit?
 M. Utinam. c. an nondum etiam? haud auspicata
 hoc me appuli:
 Nam pol, si id scissem, nunquam hoc tetulisse pedem:
 Semper enim dicta est ejus haec atque habita est soror:
 Quae illius fuerunt, possidet. nunc, me hospitem 15
 Lites sequi, quam hic mihi sit facile atque utile,
 Aliorum exempla commonent. simul arbitror,
 Nam esse aliquem amicum, & defensorem ei: nam sere
 Grandiuscula jam profecta est illinc. clamitent,
 Me sycophantam hereditatem persequi, 20
 Mendicum. tum, ipsam despoliare non liber.
 M. O optume hospes, pol, Crito, antiquum obtines.
 c. Duc me ad eam, quando hoc veni, ut videam.
 M. maxime.
 D. Sequar hos: nolo me in tempore hoc videat senex.

ACTUS

ACTUS V. SCENA I.

CHREMES, SIMO.

SATI' jam, sati', Simo, spectata erga te amicitia
est mea:

Sati' pericli coepi adire: orandi jam finem face.
Dum studeo obsequi tibi, penè illusi vitam filiæ.
s. Imo enim nunc quam maxumè abs te oro atque
postulo, Chreme,

Ut beneficium, verbis initum dudum, nunc re comprobem.

c. Vide quam iniquus sis præ studio, dum efficias i
quod cupis,

Neque modum benignitatis, neque quid me ore
cogitas:

Nam si cogites, remittas jam me onerare injuriis.

s. Quibus? c. ah rogitas? perpulisti me, ut homin
adolescentulo,

In alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoriæ,

Filiam darem in seditionem, atque incertas nuptias.

Ejus labore atque ejus dolore gnato ut medicarer tuo

Impetrasti: incepi, dum res tetulit: nunc non fer-
feras.

Illam hinc civem esse ajunt: puer est natus: nos mi-
sos face.

s. Per ego te Deosoro, ut ne illis animum inducas cr-
dere,

Quibus id maxume utile est illum esse quam deter-
minum.

Nuptiarum gratiæ hæc sunt facta atque incepta omnia.

Ubi ea causa, quamobrem hæc faciunt, erit ademp-
tis, definent.

c. Erras, cum Davo egomet vidi jurgantem ancillas.

s. Scio. c. at

Vero voltu; cùm, ibi rae adesse, neuter dum per-
serat.

s. Credo.

RUTCA

Credo; & id facturas, Davus dudum prædictus mihi:
Et nescio quid tibi sum oblitus hodie ac volui dicere.

ACTUS V. SCENA II.

DAVUS, CHREMES, SIMO, DROMO.

ANIMO jam nunc otioso esse impero, c. hem Da-
vom tibi.
s. Unde egreditur? d. meo præsidio, atque hospitis.
s. quid illud mali est?
d. Ego commodiorem hominem, adventum, tempus
non vidi. s. scelus,
Quemnam hic laudat? d. omnis res est jam in vado.
s. cesso alloqui?
d. Herus est: quid agam? s. ô salve, bone vir. d.
hem Simo, ô noster Chremes, 5
Omnia apparata jam sunt intus. c. curasti probe.
d. Ubi voles, accerse. s. bene sanè. id enimvero
hinc nunc abest.
Etiam tu hoc respondes, quid istic tibi negoti est?
d. mihi? s. ita.
d. Mihine? s. tibi ergo. d. modò introi. s. quasi
ego, quam dudum, rogem.
d. Cum tuo gnato unà. s. anne est intus Pamphilus?
crucior miser. 10
Eho, non tu dixi esse inter eos inimicitias, carnuicæ?
d. Sunt. s. cur igitur hic est? c. quid illum censes?
cum illâ litigat.
d. Imo verò indignum, Chreime, jam facinus faxo
ex me audias.
Nescio qui senex modò venit: ellum, confidens, catus:
Cùm faciem videoas, videtur esse quantivis preci: 15
Tristis severitas ineft in voltu, atque in verbis fides.
s. Quidnam appòrtas? d. nil equidem, nisi quod il-
lum audivi dicere.
. Quid ait tandem? d. Glycerium se scire civem esse
Atticam.

s. Hem Dromo, Dromo. D. quid est? s. Dromo. D. audi. s. verbum si addideris. Dromo.

D. Audi obsecro. DR. quid vis? s. subliminem hunc intro rape, quantum potes. 20

D. R. Quem? s. Davom. D. quamobrem? s. quia lubet. rape, inquam. D. quid feci? s. rape.

D. Si quidquam mentitum invenies, occidito. s. nihil audio.

Ego jam te commotum reddam. D. tamen et si hoc verum est? s. tamen.

Cura adservandum vinclum: atque audin? quadrupedem constringito.

Age, nunc jam ego pol hodie, si vivo, tibi 25

Ostendam, herum quid sit pericli fallere, &

Illi, patrem. c. ah, ne saevi tantopere. s. Chreme, Pietatem gnati! nonne te miseret mei?

Tantum laborem capere ob tallem filium?

Age, Pamphile: exi, Pamphile: ecquid te pudet? 30

ACTUS V. SCENA III.

PAMPHILUS, SIMO, CHREMES.

Q uis me volt? perii, pater est. s. quid ait, omnium? c. ah!

Rem potius ipsam dic, ac mitte male loqui.

s. Quasi quidquam in hunc jam gravius dici possit.

Ain' tandem? civis Glycerium est? P. ita prædicant.

s. Ita prædicant? ingentem confidentiam!

Num cogitat, quid dicat? num facti piget?

Num ejus color pudoris signum usquam indicat?

Adeon' impotenti esse animo, ut præter civium

Morem, atque legem, & sui voluntatem patris,

Tamen hanc habere cupiat cum summo probro? 10

P. Me miserum! s. hem, modone id demum sensi,

Pamphile?

Olim istuc, olim, cum ita animum induxi tuum,

Quod cuperes, aliquo pacto efficiendum tibi,

Eo-

Eodem die istuc verbum verè in te accidit.

Sed quid ago? cur me excrucio? cur me macero? 15

Cur meam senectam hujus sollicito amentiâ? an

Pro hujus ego ut peccatis supplicium sufferam?

Imo habeat, valeat, vivat cum illâ. p. mi pater.

s. Quid, mi pater? quasi tu hujus indigeas patris.

Domus, uxor, liberi inventi, invito patre: 20

Adducti, qui illam civem hinc dicant. viceris.

p. Pater, licetne pauca? s. quid dices mihi?

c. Tamen, Simo, audi. s. ego audiam? quid audiam,

Chreme? c. at tandem dicat fine. s. age, dicat, fino.

p. Ego me amare hanc fateor. si id peccare est, fateor
id quoque. 25

Tibi pater me dedo. quidvis oneris impone: impera.

Vis me uxorem ducere? hanc amittere? ut potero,
feram.

Hoc modò te obsecro, ut me credas à me adlegatum
hunc senem.

Sine me expurgem, atque illum huc coram adducam.

s. adducas? p. fine, pater.

¶ Aequum postulat: da veniam. p. fine te hoc exorem.

s. fino. 30

Quidvis cupio, dum ne ab hoc me falli comperiar,
Chreme.

c. Pro peccato magno paulum supplicii satis est pati.

ACTUS V. SCENA IV.

CRITO, CHREMES, SIMO, PAMPHILOUS.

MITTIZ orare, una harum quævis causa me, ut
faciam, mones:

Vel tu, vel quod verum est, vel quod ipsi cupio Glycerio.

CH. Andrium ego Critonem video? certè is est. c. n. fili-
vos fis, Chreme.

c. Quid tu Athenas insolens? c. n. evenir, sed hiec in-
est Simo?

CH. Hic est. s. men' quæris? echo, tu Glycerium hinc
civem esse aīs?

CR. Tu negas? s. itane huc paratus advenis? CR. qua-
re? s. rogas?

Tune impunē hāc facias? tune hīc homines adole-
scentulos,

Imperitos rerum, eductos liberē, in fraudem illicis?
Solicitando, & pollicitando eorum animos laetas?

CR. sanun' es?

s. Ac meretricios amores nuptiis conglutinas? 10

PR. Perii: metuo, ut subflet hospes. CH. si, Simo, hunc
nōris satis,

Non ita arbitrere. bonus est hic vir. s. hic vir sit bonus?

Itane adtemperate venit hodie in ipsis nuptiis,

Ut veniret antehac nunquam? est verō huic creden-
dum, Chreme?

PR. Ni metuam patrem, habeo pro illā re, illum quod
moneam probē. 15

s. Sycophanta. CR. hem. CH. sic, Crito, est hic: mitte.
CR. videat, qui fieri.

Si mihi pergit, quāe volt, dicere, ea, quāe non volt,
audierit.

Ego istāc moveo, aut euro? non tu tuum malum &
quo animo feres?

Nam, ego quāe dico, vera, an falsa audieris, jam sciri
potest. 19

Atticus quidam olim navi fracta ad Andrum ejeclitus est,
Et istāc una parva virgo. tum ille egens fortē applicat
Primū ad Chrysidis patrem se. s. fabulam incepit.
CH. fine.

CR. Itane verō obturbat? CH. perge. CR. tum is mīhi
cognatus fuit,

Qui eum recepit. ibi ego audivi ex illo, sese esse At-
ticum.

Is ibi mortuus est. CH. ejus nomen? CR. nomen tam
cītō tibi? Phania. CH. hem, 25

Perii. CR. verūm hercle opinor fuisse Phaniam. hoc
certō scio,

Rhamnusium se aiebat esse. ch. ô Jupiter! cr. eadem
hæc, Chreme,

Multi alii in Andro tum audivere. ch. utinam id sit
quod spero. eho, dic mihi,

Quid eam tum? suamne esse aiebat? cr. non. ch. cu-
jam igitur? cr. fratris filiam.

ch. Certè mea est. cr. quid ais? s. quid tu? quid ais?
p. arrige aures, Pamphile. 30

s. Qui credis? ch. Phania ille, frater meus fuit. s. nō-
ram, & scio.

ch. Is hinc bellum fugiens, meque in Asiam perfe-
quens, proficisciatur.

Tum illam hic relinquere est veritus. postilla nunc.
primum audio,

Quid illo fit factum. p. vix sum apud me: ita ani-
mus commotus est metu, 34

Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repento bono.
s. Næ istam multimodis tuam inveniri gaudeo. p. cre-
do, pater.

ch. At mihi unus serupulus etiam restat, qui me male
habet. p. dignus es

Cum tuā religione odio. nodum in scirpo queris.
cr. quid istud est?

ch. Nomen non convenit. cr. fuit hercle aliud huic
parvæ. ch. quod, Crito?

Numquid meministi? cr. id quarto. p. egone hujus
memoriam patiar meæ 40

Voluptati obstat, cum ego possim in hac remedica-
ri mihi?

Non patiar. hæus Chreme: quod queris, Pasibula est.
cr. ipsa est. ch. ea est.

p. Ex ipsa millies audivi. s. omnes nos gaudere hoc,
Chreme,

Te credo credere. ch. ita me Dii ament, credo. p.
quid restat, pater?

s. Jamdudum res reduxit me ipsa in gratiam. p. ô
læpidum patrem! 45

De uxore ita, ut possidi, nihil mutat Chremes, ch
causa optima est:
Nisi quid pater aliud ait. p. nempe. s. scilicet. ch.
dos, Pamphile, est
Decem talenta. p. accipio. ch. propero ad filiam.
eho mecum, Crito:
Nam illam me credo haud nosse. s. cur non illam
huc transferri jubes?
p. Recte admones. Davo ego istuc dedam jam nego-
ti. s. non potest.
p. Qui? s. quia habet aliud magis ex se se, & ma-
jus. p. quidnam? s. vincitus est.
p. Pater, non recte vincitus est. s. haud ita jussi. p. ju-
be solvi, obsecro.
s. Age, fiat. p. at matura. s. eo intro. p. ô faustum
& felicem diem.

ACTUS V. SCENA V.

CHARINUS, PAMPHILUS.

PROVISO, quid agat Pamphilus: atque eccum.
p. aliquis forsan me putet
Non hoc putare verum: at mihi nunc sic esse hoc
verum lubet.
Ego vitam Deorum propterea sempiternam esse arbi-
tror,
Quod voluptates eorum propriæ sunt. nam mihi im-
mortalitas
Parta est, si nulla huic ægritudo gaudio intercesserit.
Sed quem ego potissimum exoptem nunc mihi, cui
haec narrem, dari?
c. Quid illuc gaudi est? p. Davom video. nemo est,
quem mallem, omnium:
Nam hunc scio mea solidè solum gavisurum gaudia.

ACTUS

ACTUS V. SCENA VI.

DAVUS, PAMPHILUS, CHARINUS.

PAMPHILUS ubinam hic est? *P.* Dave. *D.* quis homo'ſt? *P.* ego sum. *D.* ô Pamphile.

P. Nescis quid mihi obtigerit. *D.* certè: sed, quid mihi obtigerit, scio.

P. Et quidem ego. *D.* more hominum evenit, ut quod sim nactus mali,

Priùs refisceres tu, quām ego, tibi quod evenit boni.

P. Mea Glycerium suos parentes reperit. *D.* ô factum bene.

C. Hem. *P.* pater amicus summus nobis. *D.* quis? *P.* Chremes. *D.* narras probè.

P. Nec mora ulla est, quin jam uxorem ducam. *C.* num ille somniat

Ea, quæ vigilans voluit? *P.* tum de puerō, Dave? *D.* ah, define:

Solus est, quem diligunt Di. *C.* salvus sum, si hæc vera sunt.

Conloquar. *P.* quis homo est? Charine, in tempore ipso mī advenis.

C. Bene factum. *P.* hem, audisti? *C.* omnia. age, me in tuis secundis respice.

Tuus est nunc Chremes. facturum, quæ voles, scio omnia.

P. Memini: atque adeo longum est, nos illum expectare, dum exeat.

Sequere hac me intus ad Glycerium nunc. tu Dave, abi domum,

Propere accerse, hinc qui auferant eam. quid stas? quid cessas? *D.* eo.

Ne exspectetis, dum exeant hic: intus despondebitur: Intus transfigetur, si quid est, quod restet. Plaudite.

CALLIOPUS RECENSUI.

P. T E-

P. TERENTII E U N U C H U S.

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, L. POSTUMIO ALBINO, L. CORNELIO MERULÀ ÆDILIBUS CURULIBUS. EGERE L. AMBIVIUS TURPIO, L. ATTILIUS PRÆNESTINUS, MODULAVIT FLACCUS CLAUDII, TIBIIS DUABUS DEXTRIS. GRÆCA MENANDRU. ACTA II. M. VALERIO, C. FANNIO COSS.

Personæ.

PROLOGUS.	CHREMES adolesc. rustic.
PHÆDRIA adolescens.	ANTIPHO adolescens.
PARMENO servus.	DORIAS ancilla.
THAIS meretrix.	DORUS eunuchus.
GNATHO parasitus.	SANGA servus.
CHÆREA adolescens.	SOPHRONA nutrix.
THRASO miles.	LACHES senex.
PYTHIAS ancilla.	

Personæ muta.

SIMALIO	militis servi.
DONAX	
SYRISCUS	
PAMPHILA adolescentula.	

EUNUCHI ARGUMENTUM,
C. SULPICIO APOLLINARI AUCTORE.

SOROREM falsò dictitatum Thaidis,
 Id ipsum ignorans, miles advexit Thraso,
 Ipsique donat. erat hæc civis Attica.
 Eadem Eunuchum, quem emerat, tradi jubet
 Thaidis amator Phæaria, ac rursus ipse abit,
 Thrasoni oratns biduum concederet.
 Ephebus frater Phædriæ, puerulam
 Cùm depexiret dono missam Thaidi,
 Ornatum Eunuchi induitum: suadet Parmeno:
 Introit: vitiat virginem. sed Atticus
 Civis repertus frater ejus, conlocat
 Vitiatam ephebo: Phædriam exorat Thraso.
10

P. TERENTII EUNUCHUS.

PROLOGUS.

SI quisquam est, qui placere se studeat bonis
 Quam plurimis, & minime multos lædere;
 In his poeta hic nomen profitetur suum.
 Tum si quis est, qui dictum in se inclementius
 Existimat esse, sic existimet, 5
 Responsum, non dictum esse, quia læsit prior,
 Qui bene vertendo, & easdem scribendo malè, ex
 Græcis bonis Latinas fecit non bonas.
 Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit,
 Atque in Thesauro scripsit, causam dicere 10
 Prius unde petitur, aurum quare sit suum,
 Quād illic, qui petit, unde is sit thesaurus sibi,
 Aut unde in patrium monumentum pervenerit.
 Dehinc ne frustretur ipse se, aut sic cogitet;
 Defunctus jam sum, nihil est quod dicat mihi. 15
 Is ne erret, moneo, & desinat lacessere:
 Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur:
 Quæ proferentur post, si perget lædere
 Ita, ut facere instituit. nunc quam aetūri sumus
 Menandri Eunuchum, postquam aediles emerunt, 20
 Perfecit, sibi ut inspiciundi esse copia.
 Magistratus cùm ibi adesset, accepta est agi.
 Exclamat, furem, non poetam fabulam
 Dediſſe, & nil dediſſe verborum tamen:
 Colacem esse Nævī, & Plauti veterem fabulam: 25
 Parasiti personam inde ablatam, & militis.
 Si id est peccatum, peccatum imprudentiā est
 Poetæ, non qud furtum facere studuerit.
 Id ita esse, vos jam judicare poteritis.

Colax

Colax Menandri est: in eâ est parasitus Colax, 30
 Et Miles glriosus: eas se non negat
 Personas transtulisse in Eunuchum suam
 Ex Græcâ: sed eas fabulas factas priùs
 Latinas scisile sese, id verò pernegat.
 Quid si personis ildem uti aliis non licet: 35
 Qui magi' licet currentes servos scribere,
 Bonas matronas facere, meretrices malas,
 Parasitum edacem, glriosum militem,
 Puerum supponi, falli per servum senem,
 Amare, odire, suspicari? denique 40
 Nullum est jam dictum, quod non sit dictum priùs.
 Quare æquum est vos cognoscere, atque ignoscere,
 Quæ veteres factitarunt, si faciunt novi.
 Date operam, & cum silentio animadhortite,
 Ut pernoscatis, quid sibi Eunuchus velit. 45

A C T U S I. S C E N A I.

PHÆDRIA, PARMENO.

Quid igitur faciam? non eam? ne nunc quidem,
 Cùm accersor ultiro? an potius ita me compa-
 rem,
 Non perpeti meretricum contumelias?
 Exclusit, revocat, redeam? non, si me obsecrer.
P.A. Siquidem herc'e possis, nil prius, neque fortius: 5
 Verùm si incipies, neque pertendes gnaviter,
 Atque, ubi pati non poteris, cùm nemo experteret,
 Infectâ pace, ultiro ad eam venies, indicans
 Te amare, & ferre non posse; actum est, illicet,
 Peristi: eluder, ubi te victum senserit. 10
P.H. Preintu, dum est tempus, etiam atque etiam cogita.
P.A. Here, quæ res in se neque consilium neque modum
 Habet ullum, eam consilio regere non potes.
 In amore hæc omnia insunt vitia, injuria,
 Suspiciones, inimicitiae, inducere, 15
 Bellum, pax rursum. incerta hæc si tu postules
 Ratione

Ratione certa facere, nihilo plus agas,
 Quām si des operam, ut cum ratione insanias.
 Et quod nunc tute tecum iratus cogitas:
 Egone illam? quæ illum? quæ me? quæ non? sine modo:
 Mori me malim: sentiet qui vir siem. 21
 Hæc verba unâ mehercle falsâ lacrumulâ,
 Quam, oculos terendo misere, vix vi expreßerit,
 Rettinguet; & te ultro accusabit: & ei dabis
 Ultro supplicium. PH. indignum facinus! nunc ego &
 Illam scelestam esse, & me miserum sentio: 26
 Et tædet: & amore ardeo: & prudens, sciens,
 Vivus, videntque pereo: nec, quid agam, scio.
 PA. Quid agas? nisi ut te redimas captum quam queas
 Minimo: si nequeas paululo, at quanti queas: 30
 Et ne te adflictes. PH. itane suades? PA. si sapis:
 Neque, præterquam quas ipse amor molestias
 Habet, addas: & illas, quas habet, rectè feras.
 Sed ecca ipsa egreditur, nostri fundi calamitas:
 Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit. 35

ACTUS I. SCENA II.

THAIS, PHÆDRIA, PARMENO.

MISERAM me! vereor ne illud gravius Phædria
 Tulerit, neve aliorum, atque ego feci, acceperit.
 Quod heri intromissus non est. PH. totus, Parmeno,
 Tremo horroque, postquam aspexi hanc. PA. bono
 animo es:
 Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis. 5
 T. Quis hic loquitur? hem, tun' hic eras, mi Thædria?
 Quid hic stabas? cur non rectè introibas? PA. ceterum
 De exclusione verbum nullum. T. quid tales?
 PH. Sane quia verò hæc mihi patent semper foræ,
 Aut quia sum apud te primus. T. missa istæc face. 10
 PH. Quid, missa? ô Thais, Thais, utinam esset mihi
 Pars æqua amoris tecum; ac pariter fieret,
 Ut aut hoc tibi doleret itidem, ut mihi dolet:

E

Aut

Aut ego istuc abs te factum nihil penderem.

T. Ne crucia te, obfeco, anime mi, Phaedria. 11
Non pol, qud quenquam plus amem, aut plus diligam.
Ed feci? sed ita erat res: faciundum fuit.

P.A. Credo, ut sit, misera prae amore exclusisti hunc foras.

T. Siccine agis, Parmeno? age. sed, huc qua gratia
Te accersi jussi, ausculta. **P.H.** fiat. **T.** dic mihi 20
Hoc primum, potin' est hic tacere? **P.A.** egone? optume?
verum heus tu, lege hac tibi meam adstringo fidem:
Quae vera audivi, taceo, & contineo optume:
Sin falsum, aut vanum, aut fictum est, continuo pralam est.

Plenus rimarum sum, hac atque illac perfluo. 25

Troin tu, taceri si vis, vera dico.

T. Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.

P.A. Potest taceri hoc. **T.** ibi tum matri parvulam
Puellam dono quidam mercator dedit,

Ex Attica hinc abreptam. **P.H.** civemne? **T.** arbitror.

Certum non scimus: matris nomen & patris 31

Dicebat ipsa: patriam & signa cetera

Neque scibat, neque per aetatem etiam potuerat.

Mercator hoc addebat, & praedonibus,

Unde emerat, se audisse, abreptam & Sunio. 35

Mater ubi accepit, cœpit studiosè omnia

Docere, educere, ita ut si esset filia.

Sororem plerique esse credebant meam.

Ego cum illo, quo cum tum uno rem habebam, hospite

Ab*i* huc, qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia. 40

P.A. Utrumque hoc falsum est: effluet. **T.** qui istuc?

P.A. quia

Neque tu uno eras contenta, neque solus dedit:

Nam hic quoque bonam magnamque partem ad u
attulit.

T. Ita est. sed sine me pervenire, qud volo.

Interea miles, qui me amare occuperat, 45

In Cariam est profectus. te interea loci

Cognovi. tute scis, postilla quam intumsum

Habeam te, & mea consilia ut tibi credam omnis.

PH. Ne hoc quidem tacebit Parmeno. PA. oh, dubium
 ne id est? 15
 T. Hoc agite, amabo. mater mea illuc mortua est 50
 Nuper. ejus frater aliquantum ad rem est avidior.
 Is ubi hanc formam videt honestam virginem,
 Et fidibus scire, precium sperans, illico
 Producit, vendit. forte fortunam adfuit
 Hic meus amicus: emit eam dono mihi, 55
 Imprudens harum rerum ignarusque omnium.
 Is venit: postquam sensit me tecum quoque
 Rem habere, fingit causas, ne det, sedulius:
 Ait, si fidem habeat, se iri praepositum tibi
 Apud me, ac non id metuat, ne, ubi eam acceperim, 60
 Sese relinquam, velle se illam mihi dare;
 Verum id vereri. sed, ego quantum suspicor,
 Ad virginem animum adjecit. PH. etiamne amplius?
 T. Nil: nam quæsivi. nunc ego eam, mi Phædria,
 Multæ sunt causæ, quamobrem cupiam abducere. 65
 Primum, quod soror est dicta: præterea, ut sis
 Restituam ac reddam. sola sum: habeo hic neminem,
 Neque amicum, neque cognatum. quamobrem, Phæ-
 Cupio aliquos parere amicos beneficio meo. [dria,
 Id, amabo, adjuta me, quo id fiat facilius. 70
 Sine illum priores partes hosce aliquot dies
 Apud me habere. nihil respondes? PH. pessima!
 Ego quidquam cum ipsis factis tibi respondeam?
 PA. Eu noster! laudo. tandem perdoluit: vir es.
 PH. Haud ego nescibam, quorsum tu ires. parvola 75
 Hinc est abrepta: eduxit mater pro suâ:
 Soror est dicta: cupio abducere, ut reddam suis.
 Nempe omnia hæc nunc verba huc redenunt denique:
 Ego excludor, ille recipitur. quâ gratiâ; 79
 Nisi illum plus amas, quam me, & istam nunc times,
 Quæ advecta est, ne illum tam præripiat tibi?
 T. Ego id timeo? PH. quid te ergo aliud solicitat, ce-
 Num solus ille dona dat? nuncibi meam [do?
 Benignitatem sensisti in te claudier?
 Nonne, ubi mihi dixti cupere te ex Æthiopiâ 85

Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quæsivi? porro eunuchum dixti velle te,
 Quia solæ utuntur his reginæ. repperi.
Herì minas viginti pro ambobus dedi:
 Tamen contemtus abs te, hæc habui in memoriâ: 90
Ob hæc facta abs te spernor. **T.** quid istic, Phædria?
Quanquam illam cupio abducere, atque hac re arbitror
 Id fieri posse maxumè; verum tamen,
 Potius quâm te inimicum habeam, faciam uti jusseris. 95
P. H. Utinam istuc verbum ex animo ac verè diceres.
 Potius quâm te inimicum habeam. si istuc crederem
 Sincerè dici, quidvis possem perpeti.
P. A. Labascit, vinctus uno verbo, quâm citò!
T. Ego non ex animo misera dico? quam joco
 Rem voluisti à me tandem, quin pertceris? 100
 Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum.
 Saltem ut concedas solum. **P**. H. Siquidem biduum.
 Veràm ne fiant isti viginti dies.
T. Profectò non plus biduum, aut. **P**. H. aut? nihil moror.
T. Non fiet. hoc modò sine te exorem. **P**. H. scilicet 105
 Faciundum est, quod vis. **T.** meritò te amo. bene facis.
P. H. Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum:
 Ita facere certum est: mos gerundu' est Thaidi.
Tu, Parmeno, huc fac illi adducantur. **P**. A. maxumè.
P. H. In hoc biduum, Thais, vale. **T.** mi Phædria, 110
 Et tu. numquid vis aliud? **P**. H. egone quid velim?
 Cum milite isto præfens, absens ut fies:
 Dies noctesque me ames: me desideres:
 Me somnies: me exspectes: de me cogites:
 Me spores: me te oblectes: mecum tota sis: 115
 Meus fac sis postremò animus, quando ego sum tuus.
T. Me miseram! forsitan hic mihi parum habeat fidem,
 Atque ex aliarum ingeniiis nunc me judicet.
 Ego pol, quæ mihi sum conscientia, hoc certò scio,
 Neque me finxisse falsi quidquam, neque meo 120
 Cordi esse quenquam cariorem hoc Phædriâ:
 Et quidquid hujus feci, causâ virginis
 Feci; nam me ejus fratrem spero propemodum

Jam repperisse, adolescentem adeo nobilem: &c
Is hodie venturum ad me constituit domum. 125
Concedam hinc intro, atque exspectabo, dum venit..

ACTUS II. SCENA I.

PHÆDRIA, PARMENO.

Fac ita, ut jussi, deducantur isti. PA. faciam. PH.
at diligenter.

PA. Fiet. PH. at maturè. PA. fiet. PH. satin' hoc man-
datum est tibi?

PA. Ah, rogitare? quasi difficile siet. utinam
Tam aliquid facile invenire possis, Phædria,
Hoc quam peribit. PH. ego quoque unà pereo, quod
mi est carius. 5

Ne istuc tam iniquo patiare animo. PA. minimè: quia
Effectum dabo, sed numquid aliud imperas?

PH. Munus nostrum ornato verbis, quod poteris: &
Istum cæmulum, quod poteris, ab eâ pellito.

PA. Au, memini, tametsi nullus moneas: PH. ego
rus ibo, atque ibi maneo. 10

PA. Censeo. PH. sed heus tu. PA. quid vis? PH. cen-
sen' posse me obfirmare &

Perpeti, ne redeam interea? PA. tene? non herclear-
bitror:

Nam aut jam revertere, aut mox noctu te adiget
horsum insomnia.

PH. Opus faciam, ut defatiger usque, ingratias ut dor-
miam.

PA. Vigilabis lassus: hoc plus facies. PH. ah, nil di-
cis, Parmeno. 15

Ejiciunda hercle hæc mollities animi. nimis me in-
dulgeo.

Tandem ego non illâ caream, si sit opus, vel totum
triduum? PA. hui!

Univorsum triduum! vide quid agas. PH. stat sen-
tentia.

PA. Dii boni ! quid hoc morbi est ? adeon' homine
 immutarier
 Ex amore, ut non cognoscas eundem esse ? hoc ne-
 mo fuit 20
 Minus ineptus, magis severus quisquam, nec magi-
 continens.
 Sel quis hic est, qui huc pergit ? at at, hic quidem est
 parasitus Gnatho
 Militis, dicit secum unà virginem dono huic : papa !
 Facie honestà. mirum, ni ego me turpiter hodie hic
 dabo
 Cum meo decrepito hoc eunucho. hæc superat ipsam
 Thaidem. 25

ACTUS II. SCENA II.

GNATHO, PARMENO.

Domi immortales ! homini homo quid præsta-
 stulto intellegens
 Quid intereat ! hoc adeo ex hac re venit in mentem mitti
 Conveni hodie adveniens quendam mei loci hinc a-
 que ordinis,
 Hominem haud impurum, itidem patria qui obligu-
 rierat bona.
 Video sentum, squalidum, ægrum, pannis annisque
 obfatum.
 Quid istuc, inquam, ornatius est ? Quoniam miser, quod
 habui, perdidii,
 Nem, quod redactus sum ! omnes negi me atque ami-
 ci deserunt.
 Hic ego illum contemni pse me : Quid, homo, in-
 quam, ignavissime,
 Ianne paraisti te, ut spes nulla reliqua in te fieri tibi ?
 Si mul confilium cum re amisti ? viden' me ex co-
 dem ortuña loco ? 10
 Qui color, nitor, vestitus, quæ habitudo est corporis ?
 Omnia

Omnia habeo, neque quidquam habeo: nil cùm est
nil deficit rāmen.

At ego infelix neque ridiculus esse, neque plagas pati
Possum. Quid? tu his rebus credis fieri? totā erras viā.
Olim isti fuit generi quondam quæstus apud seclum
prius. 15

Hoc novum est aucupium: ego adeo hanc primus in-
veni viam.

Est genus hominum, qui esse primos se omnium re-
rum volunt,

Nec sunt. hos consector: hisce ego non paro me ut
ridcant,

Sed eis ultro arrideo, & eorum ingenia admiror simul:
Quidquid dicunt, laudo: id rursum si negant, laudo
id quoque: 20

Negat quis? nego: ait? aio: postremo, imperavi
egomet mihi,

Omnia assentari. is quæstus nunc est multo uberrimus.
P. Scitum hercle hominem! hic homines prorsum ex
stultis insanos facit.

6. Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum ubi
advenimus,

Concurrunt lati mī obviam cupedinarii omnes, 25
Cetarii, lanii, coqui, fartores, pescatores, aucupes,
Quibus & re salvâ & perditâ profueram & profum
sæpe:

Salutant: ad cœnam vocant: adventum gratulantur.
Ille ubi miser, famelicus, videt me esse tanto honore,
Et tam facile viatum quarere; ibi homo caput me
obsecrare, 30

Ut sibi liceret discere id de me. Lectari juli:
Si potis est, tanquam philosophorum habent discipli-
nae ex ipsis

Vocabula, parasiti itidem ut Gnathonici vocentur.
P. Viden', otium & cibus quid facit alienus? G. sed
ego cesso

Ad Thaidem hanc deducere, & rogare ad cœnam
ut veniat.

35
Sed

Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem video,
Rivalis servum. salva res est: nimirum homines frigent.
Nebulonem hunc certum est ludere. P. hice hoc mu-
nere arbitrantur

Suam Thaidem esse. G. Plurimâ salute Parmenonem
Summum suum impertit Gnatho. quid agitur? P. sta-
tur. G. video: 40

Numquidnam hîc, quod nolis, vides? P. te. G. cre-
do. at numquid aliud?

P. Qui dum? G. quia tristi' es. P. nihil equidem. G. ne
fis. sed quid videtur

Hoc tibi mancipium? P. non malum hercle. G. uro
hominem. P. ut falsus animi est!

G. Quâm hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse?
P. hoc nunc dicis,

Ejectos hinc nos. omnium rerum, heus, vicissitudo est.
G. Sex ego te totos, Parmeno, hos menses quietum
reddam; 46

Ne sursum, deorsum cursites; neve usque ad lucem
vigiles.

Ecquid beo te? P. men'? papæ! G. sic soleo amicos.
P. laudo.

G. Detineo te: fortasse tu profectus aliò fueras.

P. Nusquam. G. tum tu igitur paululum da mihi ope-
ræ: fac admittar 50

Ad illam. P. age, modò nunc tibi patent fores hæ,
quia istam ducis.

G. Numquem evocari hinc vis foras? P. sine bidu-
um hoc prætereat;

Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus,
Næ tu istas, faxo, calcibus sæpe insultabis frustra.

G. Etiam nunc hîc stas, Parmeno? echo, numnam hîc
relictus custos, 55

Ne quis forte internuncius clam à milite ad istam
cursitet?

P. Facetè dictum! mira vero, militi quæ placeant.
Sed video herilem filium minorem huc advenire.

Miror,

Miror, qui ex Piræo abierit: nam ibi custos publice
est nunc.

Non temere est: & properans venit: nescio quid cir-
cumspicit. 65

ACTUS II. SCENA III.

CHÆREA, PARMENO.

O C C I D I.

Neque virgo est usquam, neque ego, qui illam
è conspectu amisi meo.

Ubi quæram? ubi investigem? quem perconter? quam
infistam viam?

Incensus sum: una hæc spes est; ubi ubi est, diu
celari non potest. 4

O faciem pulchram! deleo omnes dehinc ex animo
mulieres:

Tædet quotidianarum harum formarum. p. ecce au-
tem alterum;

Nescio quid de amore loquitur. ô infortunatum senem!

Hic vero est, qui si occuperit, ludum jocumque dices
Fuisse illum alterum, præut hujus rabies quæ dabit.

c. Ut illum Dî Deæque senem perdant, qui me hodie
remoratus est; 10

Meque adeo, qui restiterim: tum autem qui illum
flocci fecerim.

Sed eccum Parmenonem. salve. p. quid tu es tristis,
quidve alacris?

Unde is? c. egone? nescio hercle, neque unde eam,
neque quorsum eam:

Ita prorsus sum oblitus mei.

P. Qui, quæso? c. amo. p. ehem? c. nunc, Parme-
no, te ostendes, qui vir sies. 15

Scis te mihi szepe pollicitum esse: Chærea, aliquid
inveni

Modò, quod ames: in eâ re utilitatem ego faciam ut
e cognoscas meam:

Cùm

Cùm in cellulam ad te patris penum omnem conger-
rebam clanculùm.

D. Age, inepte. c. hoc hercle factum est. fac sis nunc
promissa apparent,
Sive adeo digna res est, ubi tu nervos intendas tuos. 20
Haud similis virgo est virginum nostrarum : quas ma-
tres student

Demissis humeris esse, vincit pectora, ut gracilis
sient.

Si qua est habitior paulò, pugilem esse aiunt : dedu-
cunt cibum :

Tametsi bona est natura, reddunt curaturâ junceas :
Itaque ergo amantur. D. quid tua istæc ? c. nova fi-
gura oris. P. papæ ! 25

c. Color verus, corpus solidum, & succi plenum.
P. anni ? c. sedecim.

P. Flos ipse. c. hanc tu mihi vi, clam, precario,
Fac tradas : meâ nil refert, dum potiar modò.

D. Quid, virgo cuja est ? c. nescio hercle. P. unde est ?
c. tantundem. P. ubi habitat ?

c. Ne id quidem. P. ubi vidisti ? c. in viâ. P. quâ
ratione amisisti ? 30

c. Id equidem adveniens mecum stomachabar modò :
Neque ego quenquam hominem esse arbitror, cui ma-
gis bonæ

Felicitates omnes adversæ sient.

P. Quid hoc sceleris est ? c. perii. P. quid factum
est ? c. rogas ?

Patris cognatum atque æqualem Archidemidem 35
Nostin ? P. quidni ? c. is, dum sequor hanc, fit mihi
obviam.

P. Incommode hercle. c. imo enim vero infeliciter :
Nam incommoda alia sunt dicenda, Parmeno.
Illum, liquet mihi dejerare, his mensibus
Sex, septem prorsum non vidisse proxumis, 40
Nisi nunc, cùm minime vellem, minimeque opus
fuit.

Eho, nonne hoc monstri simile est ? quid ais ? P.
maxumè. C. Con-

c. Continuò accurrit ad me, quām longè quidem,
Incurvus, tremulus, labiis demissis, gemens:
Heus, heus, tibi dico, Chærea, inquit. Restiti. 47
Scin' quid ego te volebam? Dic. Cras est mihi
Judicium. Quid tum? Ut diligenter nuncies
Patri, advocatus manè mihi esse ut meminerit.

Dum hæc loquitur, abiit hora. rogo, numquid velit.
Reète, inquit. Abeo. cùm huc respicio ad virginem,
Illa sese interea commodùm huc advorterat 51
In nostram hanc plateam. P. mirum, ni hanc dicit,
modò

Huic quæ data est dono. c. huc cùm advenio, nulla
erat.

P. Comites secuti scilicet sunt virginem?

c. Verùm, parasitus cum ancillâ. P. ipsa est: ilicet,
Desine, jam conclamatum est. c. alias res agis. 56

P. Istuc equidem ago. c. nostin' quæ sit? dic mihi:
aut

Vidistin'? p. vidi, novi: scio quòd abducta sit.

c. Echo, Parmeno mi, nostin'? p. novi. c. & scis, ubi
siet?

P. Huc deducta est ad meretricem Thaidem: ei dono
data est. 60

c. Quis is est tam potens cum tanto munere hoc?
P. miles Thraso

Phædriæ rivalis. c. duras partes fratris prædicas.

P. Imo enim, si scias quod donum huic dono contrà
compareret,

Tum magis id dicas. c. quodnam, quæso hercle? P.
eunuchum. c. illumne, obsecro,

Inhonestum hominem, quem mercatus est herè, se-
nem, mulierem? 65

P. Istunc ipsum. c. homo quatietur certè cum dono
foras.

Sed istam Thaidem non scivi nobis vicinam. P. haud
diu est.

c. Perii. nunquamne etiam me illam vidisse? ephodum,
dic mihi,

Estne,

Estne, ut fertur, forma? P. sane. c. at nihil ad nostram hanc. P. alia res est.

c. Obscro te hercle, Parmeno, fac ut potiar. P. faciam sedulo, ac 70
Dabo operam, adjuvabo. numquid me aliud? c. quo nunc is? P. domum,

Ut mancipia hæc, ita ut jussit frater, deducam ad Thaidem.

c. O fortunatum istum eunuchum, qui quidem in hanc detur domum!

P. Quid ita? c. rogitas? summâ formâ semper conservam domi

Videbit, conloquetur, aderit unâ in unis ædibus, 75
Cibum nonnunquam capiet cum eâ, interdum propter dormiet.

P. Quid, si nunc tute fortunatus fias? c. quâ re, Parmeno?

Responde. P. capias tu illiu' vestem. c. vestem? quid tum postea?

P. Pro illo te deducam c. audio. P. te illum esse dicam. c. intellego

P. Tu illis fruare commodis, quibus tu illum dicebas modò: 80

Cibum unâ capias, adsis, tangas, ludas, propter dormias:

Quandoquidem illarum neque quisquam te novit, neque scit qui fies.

Præterea forma, ætas ipsa est, facile ut te pro eunucio probes.

c. Dixisti pulchre: nunquam vidi melius consilium dari.

Age, eamus intro nunc jam: orna me, abduc, duc, quantum potes. 85

P. Quid agis? jocabare equidem. c. garris. P. perii, quid ego egi miser!

Quo trudis? perculeris jam tu me! tibi equidem dico, mane.

c. Eamus. P. pergin? c. certum est. P. vide ne nimium calidum hoc sit modò. c. Non

c. Non est profecto. sine. p. at enim istæc in me cu-
detur faba. ah,
Flagitium facimus ! c. an id flagitium est, si in do-
mum meretriciam 90
Deducar, & illis crucibus, quæ nos, nostramque ado-
lescentiam
Habent despiciatam, & quæ nos semper omnibuscru-
ciant modis,
Nunc referam gratiam, atque eas itidem fallam, ut
ab illis fallimur ?
An potius hæc pati ? æquum est fieri, ut à me ludatur
dolis.
Quod qui rescierint, culpent : illud meritò factum
omnes putent. 95
p. Quid istuc ? si certum est facere, facias. verùm ne
post conferas
Culpam in me. c. non faciam. p. jubesne ? c. jubeo,
imo cogo, atque impero.
p. Nunquam defugiam auctoritatem. sequere. c. Dii
vortant bene.

ACTUS III. SCENA I.

THRASO, GNATHO, PARMENO.

MAGNAs vero agere gratias Thais mihi ?
G. Ingentes. T. ain' tu, lata est ? G. non tam
ipso quidem
Dono, quæm abs te datum esse : id vero serid
Triumphat. p. huc proviso, ut, ubi tempus siet,
Deducam. sed ecum militem. T. est istuc datum 5
Profecto, ut grata mihi sint quæ facio omnia.
G. Advorti hercle animum. T. vel rex semper maxu-
mas
Mihi agebat, quidquid feceram : aliis non item.
G. Labore alieno magno partam gloriam
Verbis sepe in se transmoyeret, qui habet salem ; 10
F. Qui

Qui in te est. T. habes. G. rex te ergo in oculis, t.
scilicet.

G. Gestare. T. verum, credere omnem exercitum,
Consilia. G. mirum. T. tum sicubi eum satietas
Hominum, aut negoti si quando odium ceperat,
Requiescere ubi volebat, quasi: nostin'? G. scio. 15
Quasi ubi illam exspueret miseriam ex animo. T. tenes.
Tum me convivam solum abducebat sibi. G. hui!
Regem elegantem narras. T. imo sic homo
Est per paucorum hominum. G. imo nullorum, arbitror,
Si tecum vivit. T. invidere omnes mihi, 20
Mordere clanculum: ego non flocci penderem:
Illi invidere misere. verum unus tamen
Impensè, elephantis quem Indicis præfecerat.
Is ubi molestus magis est, quæso, inquam, Strato,
Eone es ferox, quia habes imperium in bellus? 25
G. Pulchre mehercole dictum, & sapienter. papa!
Jugularas hominem. quid ille? T. mutus illico.
G. Quidni esset? P. Di vostram fidem! hominem
perditum,

Miserumque; & illum sacrilegum! T. quid? illud,
Gnatho,

Quo pacto Rhodium tetigerim in convivio, 30
Nunquam tibi dixi? G. nunquam: sed narra, obsecro.
Plus millies jam audivi. T. una in convivio
Erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus:
Forte habui scortum: coepit ad id alludere,
Et me irridere. quid agis, inquam, homo impu- 35
dens?

Lepus tute es, & pulpamentum queris. G. ha, ha, ha.
T. Quid est? G. facetè, lepidè, laute, nihil suprà.
Tuumne, obsecro te, hoc dictum erat? vetu' credidi.
T. Audieras? G. si sepe; & fertur in primis. T. meum est.
G. Dolet dictum imprudenti adolescenti, & libero. 40
P. Atte Di perdant. G. quid ille, quæso? T. perditus.
Risu omnes, qui aderant, emoriri. denique,
Metuebant omnes jam me. G. non injuria.
T. Sed heus tu, purgou' ego me de istac Thaidi,

Quod

Quod eam me amare suspicata est? **G.** nihil minus:
Imo magis auge suspicionem. **T.** cur? **G.** rogas? 46
Scin? si quando illa mentionem Phædrisæ
Facit, aut si laudat, te ut male urat; **T.** sentio.
G. Id ut ne fiat, hæc res sola est remedio.
Ubi nominabit Phædriam, tu Pamphilam 50
Continuð. si quando illa dicer, Phædriam
Intromittamus comissatum; Pamphilam
Cantatum provocemus. si laudabit hæc
Illius formam; tu hujus contrà. denique
Par pro pari referto, quod eam mordet. 55
T. Siquidem me amaret, tum istuc prodeßet, Gnatho.
G. Quando illud, quod tu das, exspectat, atque amat,
Jamdudum te amat: jamdudum illi facile fit
Quod doleat. metuet semper, quem ipsa nunc capit
Fructum, ne quando iratus tu alið conferas. 60
T. Bene dixi. at mihi istuc non in mentem venerat.
G. Ridiculum: non enim cogitaras. cæterum,
Idem hoc tute melius quanto inveniſſes, Thraso?

ACTUS III. SCENA II.

THAIS, THRASO, PARMENO, GNATHO, PYTHIAS.

AUDIRE vocem visa sum modò militis:
Atque eccum. salve, mi Thraso. **THR.** ô Thais
mea,
Meum suavium, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicinâ istac? **PA.** quâm venustè! quod dedit
Principium adveniens! **THA.** plurimùm merito tuo. 5
G. Eamus ergo ad coenam: quid stas? **PA.** hem alterum:
Ex hominè hunc natum dicas. **THA.** ubi vis, non
moror.
PA. Adibo, atque adsimulabo, quâsi nunc exeam.
Ituran', Thais, quopiana es? **THA.** chem, Parmeno,
F 2 Bene

Bene pol fecisti: hodie itura. PA. quò? THA. quid?
hunc non vides?

PA. Video, & me tædet. ubi vis, dona adsunt tibi
A Phædriā. THA. quid stamus? cur non imus hinc?
PA. Quæso hercle ut liceat, pace quod fiat tuā,
Dare huic quæ volumus, convenire & conloqui.
THA. Per pulchra credo dona, haud nostris similia.
PA. Res indicabit. heus, jubete istos foras
Exire, quos jussi. ocious procede tu huc.

Ex Aethiopiā est usque hæc. THA. hic sunt tres minz.
G. Vix. PA. ubi tu es, Dore? accede huc. hem en-
nuchum tibi:

Quam liberali facie, quam ætate integrâ! 20
THA. Ita me Dii ament, honestus. PA. quid tu is-
Gnatho?

Numquid habes, quod contemnas? quid tu autem,
Thraso?

Tacent: satis laudant. fac pérículum in literis,
Fac in palæstrâ, in musicis. quæ liberum
Scire æquom est adolescentem, solerter dabo. 25

THA. Ego illum eunuchum, si opu' fiet, vel sobrius.

PA. Atque hæc qui misit, non sibi soli postulat
Tē vivere, & suâ causâ excludi cæteros:

Neque pugnas narrat, neque cicatrices suas
Ostentat, neque tibi obstat: quod quidam facit. 30

Verum, ubi molestum non erit, ubi tu voles,
Ubi tempus tibi erit, sat habet, si tum recipitur.

THA. Apparet servom hunc esse domini pauperis,
Miserique. G. nam hercle nemo posset, sat scio,

Qui haberet quâ pararet alium, hunc perpeti. 35

PA. Tace tu, quem ego esse infra infimos omnes
puto

Homines, nam, qui huic animum assentari induxeris,
E flammâ petere te cibum posse arbitror.

THA. Jamne imus? THA. hos prius introducam, &
quæ volo,

Simul imperabo, postea, continuo exeo. 40

THA.

THR. Ego hinc abeo: tu istam opperire. PA. haud
convenit,

Unà cum amicâ ire imperatorem in via.

THR. Quid tibi ego multa dicam? domini similis es.
G. Ha, ha, ha. THA. quid rides? G. istuc, quod
dixti modo:

Et illud de Rhodio dictum in mentem venit. 45

Sed Thais exit. THR. abi, præcurre, ut fint domi

Parata. G. fiat. THA. diligenter, Pythias,

Fac cures, si Chremes huc fortè advenerit,

Ut ores, primùm ut maneat: si id non commodum est,

Ut redeat: si id non poterit, ad me adducito. 50

Py. Ita faciam. THA. quid? quid aliud volui dicere?

Hem, curate istam diligenter virginem.

Domi adfatis, facite. THR. eamus. THA. vos me sequi-
mini.

ACTUS III. SCENA III.

CHREMES, PYTHIAS.

PROFECRO, quanto magi' magisque cogito,

Nimitum dabit hæc Thais mihi magnum malum;

Ita me video ab eâ astutè labefactarier.

Jam tum, cùm primùm jussit me ad se accersier,

(Roget quis, quid tibi cum illâ? ne nôram quidem)

Ubi veni, cauſam, ut ibi manerem, repperit: 6

Ait rem divipam fecisse, & rem seriam

Velle agere mecum. jam tum erat sùspicio,

Dolo malo hæc fieri omnia. ipsa accumbere

Mecum, mihi sese dare, sermonem querere. 10

Ubi friget, huc evasit, quâm pridem pater

Mihi & mater mortui essent, dico, jam diu.

Rus Sunii ecquod habeam, & quâm longe à mari.

Credo ei placere hoc: sperat se à me avellere.

Postremò, ecqua inde parva periiisset soror; 15

Ecquis cum eâ unâ; quid habuisset, cùm perit;

Ecquis eam posset noscere. hæc cur queriter?

Nisi si illa fortè, quæ olim periit parvola
Soror, hanc se intendit esse, ut est audacia.
Verùm ea, si vivit, annos nata est sedecim, 20
Non major: Thais, ego quām sum, majuscula est.
Misit potro orare, ut venirem, serid.
Aut dicat quid volt, aut molesta ne fieri.
Non hercle veniam tertio. heus, heus; ecquis hic?
Ego sum Chremes. p. ò capitulum lepidissimum! 25
c. Dico ego mi infidias fieri? P. Thais maxumo
Te orabat opere, ut cras redires. c. rus eo.
P. Fac, amabo. c. non possum, inquam. P. at apud
nos hīc mane,
Dum redeat ipsa. c. nihil minus. P. cur, mi Chremes?
c. Malam in rem hinc ibis. P. si istuc ita certum est tibi,
Amabo, ut illuc transeas, ubi illa est. c. eo. 31
P. Abi, Dorias, citò hunc deduce ad militem.

ACTUS III. SCENA IV.

ANTIPHO.

H E R I aliquot adolescentuli coiimus in Pirzeum,
In hunc diem ut de symbolis essemus. Chremes
am ei rei
Præfecimus; dati annuli; locus, tempus constitutum est.
Præteriit tempus: quo in loco dictum est, parati nihil est.
Homo ipse nusquam est: neque scio, quid dicam, aut
quid conjectem. 5
Nunc mibi hoc negoti cæteri dedere, ut illum quæram.
Ibo ad eum; visam, si domi est. quisnam hinc à
Thaide exit?
Is est, an non est? ipsu' est. quid hoc hominis est?
qui hic ornatus est?
Quid illud mali est? nequeo satis mirari, neque con-
jicere.
Nisi quidquid est, procul hinc liber priu', quid sit,
sciscitari. 10

ACTUS

ACTUS III. SCENA V.

CHÆREA, ANTIPHO.

NUM quis hic est? nemo est. num quis hinc me sequitur? nemo homo est.

Jamne erumpere hoc licet mihi gaudium? proh Jupiter! Nunc est profecto, interfici cùm perpeti me possum, Ne hoc gaudium contaminet vita segritudine aliquā. Sed neminemne curiosum intervenire nunc mihi, 5 Qai me sequatur, quoquā eam, rogitando obtundat, enecet,

Quid gestiam, aut quid latus sim, quād pergam, unde emergam, ubi siem

Vestitum hunc nactus, quid mihi quæram, sanus sim anne insaniam?

A. Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam video velle, inibo.

Chærea, quid est quod sic gestis? quid sibi hic vestitus querit?

Quid est, quod latus sis? quid tibi vis? sati' ne sanus? quid ine

Aspectas? quid rases? c. ô festus dies hominis! amice, Salve: nemo est omnium, quem ego magis nunc cuperem quam te.

A. Narra istuc, quæfo, quid siet. c. imo ego te obse-
cro hercle, ut audias.

Nostrin' hanc, quam frater amat? A. novi: nempe, * opinor, Thaidem.

c. Istam ipsam. A. sic commemineram. c. quædam
hodie est ei dono data

Virgo. quid ego ejus tibi nunc faciem prædicem, aut laudem, Antiphō,

Cùm ipsum me nōris, quām elegans formarum spe-
ctator siem?

In hac commotus sum. A. ain' tu? c. primam dices,
scio, si videris.

Quid

Quid mulka verba? amare cœpi. forte fortunâ domi 20
 Quidam erat eunuchus, quem mercatus fuerat frater
 Thaidi:

Neque is deductus etiam tam ad eam. summonuit
 me Parmeno

Ibi servus, quod ego arripui. A. quid id est? C. tace sis,
 citius audies.

Ut vestem cum illo mutem, & pro illo jubeam me
 illuc deducier.

A. Pro enuchon? C. sic est. A. quid ex eâ re tandem
 ut caperes commodi? 25

C. Rogas? viderem, audirem, essem unâ, quacum cu-
 piebam, Antipho.

Num parva causa, aut parva ratio est? traditus sum
 mulieri.

Illa illico, ubi me accepit, læta vero ad se abducit do-
 mum,

Commendat virginem. A. cui? tibine? C. mihi. A. sa-
 tis tutò tamen.

C. Edicit, ne vir quisquam ad eam adeat; & mihi,
 ne abscedam, imperat, 30

In interiore parte ut maneam solus cum solâ. adnuo,
 Terram intuens modestè. A. miser. C. ego, inquit,
 ad coenam hinc eo:

Abducit secum ancillas: paucæ, quæ circum illam
 essent, manent

Novitiae pueræ. continuo hæc adornant, ut lavet.
 Adhortor, properent. dum apparatur, virgo in con-

clavi sedet, 35
 Suspectans tabulam quandam pictam, ubi inerat pi-
 ñtura hæc, Jovem

Quo pacto Danaæ misisse aiunt quondam in gremium
 imbreum aureum.

Egomet quoque id spectare cœpi. & quia consimilem
 luserat

Jam olim ille ludum, impendiò magis animus gau-
 debat mihi,

Deum

Deum sese in hominem convertisse, atque per alienas
regulas

40

Venisse clanculum per impluvium, fucum factum
mulieri.

At quem Deum? Qui templa cœli summa sonitu con-
cutit.

Ego homuncio hoc non facerem? ego vero illud fe-
ci, ac lubens.

Dum hæc mecum reproto, accersitur lavatum interea
virgo.

44

It, lavit, redit: deinde eam in leatum illæ conlocant.
Sto exspectans, si quid mihi imperent. venit una;
heus tu, inquit, Dore,

Cape hoc flabellum, ventulum huic sic facito dum la-
vamur.

Ubi nos laverimus, si voles, lavato. accipio tristis.

A. Tum equidem istuc os tuum impudens videre ni-
miūm vellem,

49

Qui esset status, flabellulum tenere te asinum tantum.

c. Vix elocuta est hoc, foras simul omnes proruunt se:
Abeunt lavatum, perstrepunt, ita ut sit, domini ubi
absunt.

Interea somnus virginem opprimit. ego limis specio
Sic per flabellum clanculum: simul alia circumspecto,
Satin' explorata sint. video esse: pessulum estio obdo.

A. Quid tum? c. quid? quid tum, fatue? A. fateor.
c. an ego occasionem

56

Mihi ostentam tantam, tam brevem, tam optatam,
tam insperatam,

Amitterem? tum pol ego is essem verè, qui assimulabar.

A. Sanè, hercle, ut dicis. sed interim de symbolis quid
actum est?

c. Paratum est. A. frugi es. ubi? domín? c. imo a-
pud libertum Discum.

60

A. Perlonge est: sed tanto ociùs properemus. muta
vestem.

c. Ubi mutem? perii: nam domo exfuso nunc. me-
tuo fratrem,

Ne

Ne intus sit : porro autem, pater ne rure redierit jam.
 a. Eamus ad me: ibi proxumum est ubi mantes.
 c. recte dicis.

Eamus: & de istac simuī, quo pacto porro possim 65
 Potiri, consilium volo capere unā tecum. a. fiat.

ACTUS IV. SCENA I.

DORIAS.

Ita me Dii ament, quantum ego illum vidi, non
 nihil timeo misera,

Ne quam ille hodie insanus turbam faciat, aut vim
 Thaidi.

Nam postquam iste advenit Chremes, adolescens frater
 virginis:

Militem rogat, ut eum admitti jubeat. ille continuo
 irasci.

Neque negare audere. Thais porro instare, ut homi-
 nem invitet.

Id faciebat retinendi illius causā: quia, illa quæ cu-
 piebat

De sorore ejus indicare, ad eam rem tempus non erat.
 Invitat tristis: manat. ibi illa cum illo sermonem
 occipit.

Miles vero sibi putare adductum ante oculos æmulum:

Voluit facere contrā huic ægrè: heus, inquit, puer,

Pamphilam 10

Areesse, ut delectet hīc nos. illa exclamat, Minimè

gentium.

In convivium illam? miles tendere. inde ad jurgium.

Interea surum sibi clām mulier demit, dat mihi ut

auferam.

Hoc est signi, ubi primū poterit, se illinc subducet,

scio.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA II.

PHÆDRIA.

DUM rus eo, cœpi egomet mecum inter vias,
Ita ut sit, ubi quid in animo est molestiæ,
Aliam rem ex aliâ cogitare, & ea omnia in
Pejorem partem. quid opu' est verbis? dum hæc puto,
Præterii imprudens villam. longè jam abieram, 5
Cùm sensi. redeo rursum male vero me habens.
Ubi ad ipsum veni divorticulum, constitui:
Occipi mecum cogitare; hem, biduum hic
Manendum est soli sine illâ? quid tum postea?
Nihil est. quid? nihil? si non tangendi copia est, 10
Eho, ne videndi quidem erit? si illud non licet,
Saltem hoc licebit. certe, extremâ lineâ
Amare, haud nihil est. villam prætero sciens,
Sed quid hoc, quod timida subitè egreditur Pythias?

ACTUS IV. SCENA III.

PYTHIAS, PHÆDRIA, DORIAS.

UBI ego illum scelerosum misera atque impium
inveniam? aut ubi quæram?
Hoccine tam audax facinus facere esse ausum? perii.
PH. hoc quid sit, vereor.

PY. Quin etiam insuper scelus, postquam ludificatus
est virginem,
Vestem omnem miseræ discidit, tum ipsam capillo
conscidit.

PH. Hem. PY. qui nunc si detur mihi, 5
Utego unguibus facile illi in oculos involem venefico?
PH. Nescio quid profecto, absente nobis, turbatum
est domi.

Adibo, quid istuc? quid festinas? aut quem quæris,
Pythias?

PY. Ehem Phædria, egon' quem quæram? i hinc quo
dignu' es cum donis tuis
Tam inlepidis. PH. quid istuc est rei? 10
PY. Rogas me? eunuchum quem dedisti nobis, quas
turbas dedit?
Virginem, quam heræ mons dederat miles, vitiavit.
PH. quid ais?
PY. Perii. PH. temulenta es. PY. utinam sic sint, qui
mihi male volunt.
D. Au, obsecro, mea Pythias, quid istucnam monisti
fuit?
PH. Insanis: qui istuc facere eunuchus potuit? PY.
illum nescio 15
Qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipsa indicat.
Virgo ipsa lacrumat, neque, cum rogites quid sit, ar-
det dicere.
Ille autem bonus vir nusquam appetet. etiam hoc mi-
sera suspicor,
Aliquid domo abeuntem abstulisse. PH. nequeo min-
ri satis,
Quod ille abire ignavos posset longius, nisi domum 20
Fortè ad nos rediit. PY. vise amabo, num sit. PH.
jam faxo, scies.
D. Perii, obsecro. tam infandum facinus, mea tu, te
audivi quidem.
PY. At pol ego amatores mulierum esse audieramus
maximos,
Sed nihil potuisse: verum miseræ non in mentem re-
nerat:
Nam illum aliquò conclussem, neque illi commis-
sem virginem. 25

ACTUS IV. SCENA IV.

PHÆDRIA, EUNUCHUS, PYTHIAS, DORIAS.

Ex i foras scelestè: at etiam restitas,
Fugitive? prodi, male conciliate. **E.** obsecro. **PH.**
oh,

Illud vide, os ut sibi distorsit carnufex!
Quid huc redditio est? quid vestis mutatio?
Quid narras? paulum si cestassim, Pythia,
Domi non offendissim; ita jam adornarat fugam.
PT. Habetne hominem, amabo? **PH.** quidni? **PT.** ò
factum bene!
D. Istuc pol vero bene. **PT.** ubi est? **PH.** rogitas?
non vides?

PT. Videam, obsecro, quem? **PH.** hunc scilicet. **PT.**
quis hic est homo?
PH. Qui ad vos deductus hodie est. **PT.** hunc oculis
suis

Nostrarum nunquam quisquam vidit. Phædria.

PH. Non vidit? **PT.** an tu hunc credidisti esse, obsecro,
Ad nos deductum? **PH.** namque alium habui nemini-
nem. **PT.** au!

Ne comparandus hic quidem ad illum est. ille erat
Honestà facie, & liberali. **PH.** ita visus est. 15
Dudum, quia variâ veste exornatus fuit:

Nunc tibi videtur fœdus, quia illam non habet.
PT. Tace, obsecro: quasi verò paulum interficeret.

Ad nos deductus hodie est adolescentulus,
Quem tu videre verò velles, Phædria. 20

Hic est vetus, vietus, veterosus, senex.
Colore mustelino. **PH.** hem, quæ hæc est fabula?

Ed redigis me, ut, quid egerim, egomet nesciam.
Eho tu, emin' ego te? **E.** emisti. **PT.** jube, mihi denuo
Respondeat. **PH.** roga. **PT.** venistin' hodie ad nos?
negat.

At ille alter venit annos natus sedecim, 25
G Quem.

Quem secum adduxit Parmeno. PH. agedum, hoc mihi expedi:

Primum ictam, quam habes, unde habes vestem? taces? Monstrum hominis, non dicturus? E. venit Chærea.

PH. Fraterne? E. ita est. PH. quando? E. hodie. PH. quam dudum? E. modò.

PH. Quicum? E. cum Parmenone. PH. norasne eum priùs?

E. Non: nec, quis esset, unquam audieram dicier.

PH. Unde igitur, meum fratrem esse, sciebas? E. Par-

meno Dicebat eum esse: is dedit mihi hanc. PH. occidi.

E. Meam ipse induit: post unā ambo abierunt foras. PY. Jam sati' credis sobriam esse me, & nil mentitam

tibi? PY. Jam sati' certum est virginem viriatam esse? PH. age

nunc, bellua, Credis huic quod dicat? PY. quid isti credam? re

ad ipsa indicat. PH. Concede istuc paululum. audin'? etiam paululum.

sat est. Dic dum hoc rursum: Chærea tuam vestem detraxit

E. Factum. PH. & cā est indutus? E. factum. PH. & pro te huc deductu' est? E. ita.

PH. Jupiter magne! ô scelestum, atque audacem hominem! PY. vñ mihi!

Etiam nunc non credis indignis nos irrisas modis?

PH. Mirum ni tu credas quod iste dicat. quid agam, nescio.

Heus tu, negato rursum. possumne ego hodie ex exsculpere

Verum? vidistine fratrem Chæream? E. non. PH. non potest

Sine malo fateri, video. sequere me hac. modò negat.

Ora me. E. obsecro te. verd, Phædia. PH. i intro.

E. hei, hei.

PH. Alio pacto honestè quo modo hinc nunc abeam,
nescio:

Actum est siquidem! tu me hīc etiam, nebulo, iudicabere?

PY. Parmenonis tam scio esse hanc technam, quām
me vivere.

D. Sic est. PY. inveniam pol hodie parem ubi refe-
ram gratiam.

Sed nunc quid faciendum suades, Dorias? D. de istac
rogas

Virgine? PY. ita: utrum taceamne, an prædicam?

D. tu pol, si sapis,

Quod scis nescis, neque de Eunicho, neque de virtu
virginis.

Hac re & te omni turbā evolves, & illi gratum ficeris.
Id modo dic, abisse Dorum. PY. ita faciam. D. sed
videon' Chremem?

Thais jam aderit. PY. quid ita? D. quia, cūm inde
abeo, jam tum inceperebat

Turba inter eos. PY. tu aufer aurum hoc: ego scibo
ex hoc, quid siet.

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES, PYTHIAS.

Ater, data hercle verba mihi sunt: vicit vinum
quod bibi.

At dum accubabam, quām videbar mihi esse pulchre
sobrius!

Postquam surrexi, neque pes, neque mens sati' suum
officium facit.

P. Chremes. c. quis est? ehem, Pythias. vah, quanto
nunc formosior

Videre, quām dudum? P. certe quidem tu pol multo
hilarior.

c. Verbum hercle hoc verum est: sine Cerere & Li-
bero friget Venus.

Sed Thais multo ante venit? P. an abiit jam à milite?
c. Jamdudum ætatem. lites factæ sunt inter eos ma-
xumæ.

P. Nil dixit, tu ut sequerere sese? c. nihil, nisi a-
biens mihi innuit.

P. Echo, nonne id sat erat? c. at nesciebam id dicere
illam, nisi quia

Correxit miles, quod intellexi minu': nam me extru-
xit foras.

Sed eccam ipsam video: miror, ubi huic ego an-
vorterim.

A C T U S I V . S C E N A VI.

T H A I S, C H R E M E S, P Y T H I A S.

CREDO equidem illum jam adfuturum esse, ut il-
lam à me eripiat: sine veniat:
Atqui si illam digito attigerit uno, oculi illico effo-
dientur.

Usque adeo ego illiu' ferre possum ineptias & magni-
fica verba,

Verba dum sint. verùm enim si ad rem conferentur,
vapulabit.

• Thais, ego jamdudum hīc adsum. T. ô mi Chremes,
te ipsum exspecto:

Scin' tu turbam hanc propter te esse factam? & adeo
ad te attinere hanc

Omnem rem? c. ad me? qui? quasi istuc. T. quia,
dum tibi sororem studeo

Reddere, ac restituere, hæc atque hujusmodi sum mul-
ta passa.

c. Ubi ea est? T. domi apud me. c. ehem. T. quid est?

Educta ita, uti teque illaque dignum est. c. quid ait?

T. id quod res est.

Hanc tibi dono do, neque repeto pro illâ abs te
quidquam precii.

c. Et

c. Et habetur, & referetur, Thais, à me, ita uti me-
rita es, gratia.

T. At enim cave, ne priùs, quam hanc à me accipias,
amittas, Chreme.

Nam hæc ea est, quam miles à me vi nunc ereptum
venit.

Abi tu, cistellam, Pythias, domo effer cum monu-
mentis. 15

c. Viden' tu illum, Thais', P. ubi sita est? T. in ris-
co, odiosa, cessas?

c. Militem secum ad te quantas copias adducere?

At at. T. num formidolosus, obsecro, es, mi homo?
c. apagesis.

Egon' formidolosus? nemo est hominum, qui vivat,
minus.

T. Atque ita opa' est. c. ah, metuo, qualem tu me
esse hominem existumes. 20

T. Imo hoc cogitato: quicum res tibi est, peregrinus
est,

Minu' potens quam tu, minu' notus, minus amico-
rum hic habens.

c. Scio istuc: sed tu quod cavere possis, stultum ad-
mittere est.

Malo ego nos prospicere, quam hunc ulcisci acceptâ
injuriâ.

Tu abi, atque obsera ostium intus, ego dum hinc
transcurro ad forum: 25

Volo ego adesse hic advocatos nobis in turbâ hac.
T. mane.

c. Melius est. T. mane. c. omitte, jam adero. T. nil
opus est istis, Chreme:

Hoc modò dic, sororē illam tuam esse, & te parvam-
virginem

Amisisti, nunc cognōsi: signa ostende. P. adsunt.
T. cape.

Si vim faciet, in jus ducito hominem: intellexisti?
c. probè. 30

T. Fac,

T. Fac animo hæc præsenti dicas. c. faciam. T. 21.
tolle pallium.

Perii; huic ipsi opus patrono est, quem defensorem
paro.

ACTUS IV. SCENA VII.

THRASO, GNATHO, SANGA, CHREMES,
THAIS.

HANCCINE ego ut contumeliam tam infi-
nem in me accipiam, Gnatho?

Mori me satius est. Simalio, Donax, Syrisce, sequi-
mini.

Primùm ædes expugnabo. G. rectè. THR. virginem
eripiam. G. probè.

THR. Male mulcabo ipsam. G. pulchrè. THR. in me-
dium huc agmen cum vesti, Donax;

Tu Simalio, in sinistrum cornu; tu Syrisce, in der-
terum.

Cedo⁵ alios: ubi centurio est Sanga, & manipulus
furum? s. ecum, adest.

THR. Quid, ignave? peniculon⁹ pugnare, qui istum
huc portes, cogitas?

s. Egone? imperatoris virtutem noveram, & vim
militum:

Sine sanguine hoc fieri non posse: qui abstergerem
volnera.

THR. Ubi alii? s. qui, malum, alii? solus Sannio
servat domi.

THR. Tu hosce instrue hīc: ego ero post principia:
inde omnib¹⁰ signum dabo.

c. Illuc est sapere: ut hosce instruxit, ipsus sibi ca-
vit loco.

THR. Idem hoc jam Pyrrhus factitavit. c. viden' tu,
Thais, quam hic rem agit?

Nimirum consilium illud rectum est de occludendis
ædibus.

THA.

THA. Sande, quod tibi nunc vir videatur esse, hic
nebulo magnus est: 15

Ne metuas. THR. quid videtur? G. fundam tibi
nunc nimis vellem dari,
Ut tuillos procul hinc ex occulto cæderes: facerent
fugam.

THR. Sed eccam Thaidem ipsam video. G. quam mox
irruimus. THR. mane.

Omnia prius experiri, quam armis, sapientem decet.
Qui scis, an, quæ jubeam, sine vi faciat? G. Di
vostram fidem! 20

Quanti est sapere! nunquam accedo, quin abs te
abeam doctior.

THR. Thais, primùm hoc mihi responde: cùm tibi
do istam virginem.

Dixtin' hos dies mihi soli dare te? THA. quid tum
postea?

THR. Rogitas, quæ mi ante oculos coram amatorem
adduxti tuum?

THA. Quid cum illoc agas? THR. &c cum eo clam te
subduxti mihi? 25

THA. Libuit. THR. Pamphilam ergo huc redde, nisi
si mavis eripi.

c. Tibi illam reddat? aut tu eam tangas, omnium?
G. ah, quid agis? tace.

THR. Quid tu tibi vis? ego non tangam meam? c. tuam
autem, furcifer?

G. Cave sis, nescis cui maledicas nunc viro. c. non
tu hinc abis?

Scin' tu, ut tibi res se habeat? si quidquam hodie
hic turbæ cooperis, 30

Faciam, ut hujus loci, dieique meique semper me-
mineris.

G. Miseret tui me, qui hunc tantum hominem facias
inimicum tibi.

c. Diminuam ego caput tuum hodie, nisi abis. G. ain'
verò, canis?

Siccine agis? THR. quis tu homo es? quid tibi vis?
 quid cum illâ rei tibi est?
 c. Scibis. principio eam esse dico liberam. THR. hem.
 c. civem Atticam. THR. hui? 35
 c. Meam sororem. THR. os durum! c. miles, nunc
 adeo edico tibi,
 Ne vim facias ullam in illam. Thais, ego eo ad So-
 phronam
 Nutricem, ut eam adducam, & signa ostendam hæc,
 THR. tun' me prohibeas,
 Meam ne tangam? c. prohibebo, inquam. G. audin'
 tu? hic furti se alligat.
 Satis hoc tibi est. THR. idem tu hoc ais, Thais?
 THA. quære, qui respondeat. 40
 THR. Quid nunc agimus? G. quin redeamus: jam
 hæc tibi aderit supplicans
 Ultro. THR. credin'? G. imo certe. novi ingenium
 mulierem:
 Nolunt, ubi velis; ubi nolis, cupiunt ultro. THR. be-
 ne putas.
 G. Jam dimitto exercitum? THR. ubi vis. G. Sanga,
 ita uti fortes decet
 Milites, domi focique fac vicissim ut memineris. 45
 s. Jamdudum animus est in patinis. G. frugi es.
 s. vos me hac sequimini.

ACTUS V. SCENA I.

THAIS, PYTHIAS.

P E R G I N', scelesta, mecum perplexè loqui?
 Scio, nescio: abiit: audivi: ego non adfui.
 Non tu istuc mihi dictura aperte es, quidquid est?
 Virgo consciâ veste lacrumanns obtice; 4
 Eunuchus abiit. quamobrem? quid factum est? rases?
 P. Quid tibi ego dicam misera? illum eunuchum negant
 Fuisse. T. quis fuit igitur? P. iste Chærea.
 T. Qui Chærea? P. iste ephebus frater Phædræ.
 T. Quid

T. Quid aīs, venefica? P. atqui certo comperi.
 T. Quid is obsecro ad nos? quamobrem adductus est?
 P. nescio, 10
 Niī amasse credo Pamphilam. T. hem, misera oc-
 cidi,
 Infelix, si quidem tu istuc vera prædicas.
 Num id lacrumat virgo? P. id opinor. T. quid aīs,
 sacrilega?
 Istuccine interminata sum hinc abiens tibi?
 P. Quid facerem? ita ut tu iūsti, soli credita est. 15
 T. Scelestā, ovem lupo commissi. disputet,
 Sic mihi data esse verba. quid illuc hominis est?
 P. Hera mea, tace, tace, obsecro, salvæ sumus:
 Habemus hominem ipsum. T. ubi is est? P. hemūd
 finisteram,
 Viden? T. video. P. comprehendī jube, quantum po-
 test. 20
 T. Quid illo faciemus, stulta? P. quid faciam, rogas?
 Vide amabo, si non, cūm aspicias, os impudens
 Videtur: non est? tum, quæ ejus confidentia est?

ACTUS V. SCENA II.

CHÆREA, THAIS, PYTHIAS.

A PUD Antiphonem uterque, mater, & pater,
 Quasi dedita operā, domi erant, ut nullo modo
 Introire possēm, quin viderent me. interim
 Dum ante ostium sto, notus mihi quidam obviām
 Venit. ubi vidi, ego me in pedes, quantūm queo, 5
 In angiportum quoddam desertum: inde item
 In aliud, inde in aliud. ita miserrimus
 Fui fugitando, ne quis me cognosceret.
 Sed estne hæc Thais, quam video? ipsa est. hæreo.
 Quid faciam? quid meā autem? quid faciet mihi? 10
 T. Adeamus. bone vir Dore, salve: dic mihi,
 Aufugisti? c. hera, factum. T. satīd tibi placet?
 c. Non

c. Non. T. credin' te impune habiturum? c. unam
hanc noxiā
Amitte: si aliam admisero unquam, occidito.
T. Num meā s̄ēvitiam veritus es? c. non. T. quid
igitur? 15
c. Hanc metui, ne me criminaretur tibi.
T. Quid feceras? c. paululum quiddam. P. echo, pau-
lulum, impudens?
An paulum hoc esse tibi videtur, virginem
Vitiare civem? c. conservam esse credidi.
P. Conservam? vix mecontineo, quin in volem in 20
Capillum. monstrum; etiam ultro derisum advenit.
T. Abin' hinc insana? P. quid ita vero? debeam,
Credo, isti quidquam furcifero, si id fecerim;
Præfertim cūm s̄e servom fateatur tuum.
T. Missa hæc faciamus. non te dignum, Chærea, 25
Fecisti: nam si ego digna hac contumeliā
Sum maxume, at tu indignus qui faceres tamen.
Neque, edepol, quid nunc consilii capiam, scio,
De virginē istac: ita conturbasti mihi
Rationes omnes, ut eam non possim suis, 30
Ita ut æquom fuerat, atque ut studui, tradere, ut
Solidum parerem hoc mihi beneficium, Chærea.
c. At nunc dehinc spero æternam inter nos gratiam
Fore, Thais. s̄epe ex hujusmodi re quapiam, &
Malo principio magna familiaritas 35
Conflata est. Quid, si hoc quispiam voluit Deus?
T. Evidem pol in eam partem accipioque & volo.
c. Imo ita quæso. unum hoc scito, contumeliz
Non me fecisse causa, sed amoris. T. scio:
Et pol propterea nunc magis ignosco tibi. 40
Non adeo inhumano ingenio sum, Chærea,
Neque ita imperita, ut, quid amor valeat, nesciam.
c. Te quoque jam, Thais, ita me Dī bene ament, amo.
P. Tum pol ab istoc tibi, hera, cavendum intellego.
c. Non ausim. P. nihil tibi quidquam credo. T. de-
finas. 45
c. Nunc ego te in hac re mihi oro, ut adjutrix sis:
Ego me tuæ eommendo & committo fidei: Te

Te mihi patronam capio, Thais: te obsecro:
Emoriar, si non hanc uxorem duxero.
T. Tamen si pater. c. ah, quid? volet, certo scio, 50
Civis modò hæc sit. T. paululùm opperirier
Si yis, jam frater ipse hic aderit virginis:
Nutricem arcessitum iit, quæ illam aluit parvolam:
In cognoscendo tute ipse hic aderis, Chærea.
c. Ego vero maneo. T. visne interea, dum venit, 55
Domi opperiamur potius, quam hic ante ostium?
c. Imo percupio. l. quam tu rem actura, obsecro, es?
T. Nam quid ita? P. rogitas? hunc tu in ædes co-
gitas
Reciperere posthac? T. cur non? P. crede hoc meæ fa-
dei,
Dabit hic aliquam pugnam denuo. T. au, tace, obsecro.
P. Parum perspexisse ejus videre audaciam. 61
c. Non faciam, Pythia. P. non pol, credo, Chærea,
Nisi si commissum non erit. c. quin, Pythias,
Tu me servato. P. neque pol servandum tibi
Quidquam dare ausim, neque te servare. apage te. 65
T. Optumè. adeit ipse frater. c. perii hercle. obsecro,
Abeamus intro, Thais: nolo me in viâ
Cum hac veste videat. T. quamobrem tandem? an
quia pudet?
c. Id ipsum. P. id ipsum? virgo vero. T. i præ, se-
quor.
Tu istic mane, ut Chremem introducas, Pythias. 70

ACTUS V. SCENA III.

PYTHIAS, CHREMES, SOPHRONA.

Q UID? quid venire in mentem nunc possit mihi?
Quidnam, quî referam sacrilego illi gratiam,
Qui hunc supposuit nobis? c. move vero ocius
Te nutrix. s. moveo. c. video, sed nil promoves.
P. Jamne ostendisti signa nutrici? c. omnia. 5
P. Amabo, quid ait? cognoscitne? c. ac memoriter.
P. Bene

P. Bene edepol narras: nam illi faveo virginī.
 Ite intro: jamdudum hera vos exspe&stat domi.
 Virum bonum eccum Parmenonem incedere
 Video. viden' ut otiosus sit, si Dīs placet. 10
 Spero me habere, qui hunc meo excruciem modo.
 Ibo intro, de cognitione ut certum sciam:
 Post exibo, atque hunc perterrebo sacrilegum.

ACTUS V. SCENA IV.

PARMENO, PYTHIAS.

RE V I S O, quidnam Chærea hīc rerum gerat.
 Quod si astu rem tractavit, Dī vostram fidem,
 Quantam & quam veram laudem capiet Parmeno!
 Nam ut mittam, quod ei amorem difficillimum, &
 Carissimum ab meretrice avarā; virginem 5
 Quam amabat, eam confeci sine molestiā,
 Sine sumtu, sine dispendio: tum hoc alterum,
 Id vero est, quod ego mihi puto palmarium
 Me repperisse, quo modo adolescentulus
 Meretricum ingenia & mores possit noscere; 10
 Maturè ut cùm cognōrit, perpetuo oderit.
 Quæ dum foris sunt, nihil videtur mundius,
 Nec magi^o compositum quidquam, nec magis elegans:
 Quæ, cum amatore suo cùm cœnant, liguriunt.
 Harum videre inluiem, sordes, inopiam, 15
 Quam in honestæ solæ sint domi, atque avidæ cibi,
 Quo pacto ex jure hesterno panem atrum vorent:
 Nōsse omnia hæc, salus est adolescentulis.
PY. Ego pol te pro istis dictis & factis, scelus,
 Ulciscar; ut ne impunè in nos inluseris. 20

ACTUS

ACTUS V. SCENA V.

PYTHIAS, PARMENO.

PROH Deum fidem! facinus foedum! ô infelicem adolescentulum!

O scelestum Parmenonem, qui istum huc adduxit!

PA. quid est?

PY. Miseret me. itaque, ut ne viderem, misera huc effugi foras.

Quæ futura exempla dicunt in eum indigna? PA. ô Jupiter!

Quæ illæc turba est? nūfnam ego perii? adibo. quid istuc, Pythias?

Quid ais? in quem exempla fient? PY. rogitas, audacissime?

Perdidisti istum, quem adduxti pro eunuco, adolescentulum,

Dum studes dare verba nobis. PA. quid ita? aut quid factum est? cedo.

PY. Dicam. virginem istam, Thaidi hodie quæ dono data est,

Scis eam civem hinc esse? & fratrem ejus esse adprimè nobilem?

PA. Nescio. PY. atqui sic inventa est. eam ille vitavit miser.

Ille ubi id rescivit factum frater violentissimus,

PA. Quidnam fecit? PY. conligavit primùm eum misericordis modis.

PA. Conligavit? PY. atque equidem orante, ut ne id faceret, Thaide.

PA. Quid ais? PY. nunc minitatur porro sese id quod mœchis solet:

Quod ego nunquam vidi fieri, neque velim. PA. quæ audaciæ

Tantum facinus audet? PY. quid ita tantum? PA. an non hoc maximum est?

H

Quis

Quis homo pro moecho unquam vidit in domo mea
retriciā? Prehendi quenquam? PY. nescio. PA. at ne hoc ne-
sciatis, Pythias, Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium
PY. hem, Obsecro, an is est? PA. ne quam in illum Thaïs vim
fieri sinat. Atque adeo autem cur non egomet intro eo? PY. vi-
de, Parmenio, Quid agas, ne neque illi prohis, & tu pereas. nam
hoc putant, Quidquid factum est, ex te esse ortum. PA. quid igi-
tur faciam miser? Quidve incipiam? ecce autem, rure video redeuntem
senem. Dicam huic, an non? dicam hercle; et si mihi mag-
num malum Scio paratum. sed necesse est, huic ut subveniat, PY. fa-
pis: Ego abeo intro: tu isti narrato omnem ordine rem,
ut factum fieri.

A C T U S V. S C E N A VI.

L A C H E S, P A R M E N O.

Ex meo propinquo rure hoc capio commodi:
Neque agri, neque urbis odium me unquam
percipit. Ubi satias crepit fieri, commuto locum.
Sed estne ille noster Parmenio? & certe ipsus est.
Quem præstolare. Parmenio, hic ante ostium?
P. Quis homo est? hem, salvum te advenisse, here,
gaudeo. L. Quem præstolare? P. perii. lingua hæret metu.
L. hem, Quid est? quid trepidas? sati' ne salvæ? dic mihi.
P. Here,

P. Here, primū te arbitrari id, quod res est, velim:
 Quidquid hujus factum est, culpā non factum est mea.
 L. Quid? P. recte sane interrogasti: oportuit 11
 Rem prænarrasse me. emit quendam Phædria
 Eunuchum, quem dono huic daret. L. cui? P. Thaidi.
 L. Emit? perii hercle. quanti? P. viginti minis.
 L. Aetum est. P. tum quandam fidicinam amat hic 19
 Chæra. An in astu venit? aliud ex alio malum.
 P. Here, ne me spectes: me impulsore hæc non facit.
 L. Omitte de te dicere. ego te, furcifer,
 Si vivo. sed istuc, quidquid est, primū expedi. 20
 P. Is pro illo eunicho ad Thaidem hanc deductus est.
 L. Pro-eunuchon? P. sic est. hunc pro mœcho postea
 Comprehendere intus, & constrinxere. L. occidi.
 P. Audaciam meretricum specta. L. numquid est
 Aliud mali damnive, quod non dixeris, 25
 Reliquum? P. tantum est. L. cesso huc intro irrumpere.
 P. Non dubium est, quin mihi magnum ex hac re sit
 malum,
 Nisi, quia necesse fuit hoc facere. id gaudeo,
 Propter me hisce aliquid esse eventurum mali:
 Nam jamdiu aliquam causam quærebat senex, 30
 Quamobrem insigne aliquid faceret iis: nunc repperit.

ACTUS V. SCENA VII.

PYTHIAS, PARMENO.

NUNQUAM edepol quidquam jamdiu, quod magi' vellem evenire,
 Mi evenit, quām quodd modd senex intro ad nos ve-
 nit errans.
 Mihi solæ ridiculo fuit, quæ, quid timeret, scibam.
 PA. Quid hoc autem est? PY nunc id prodeo, ut con-
 veniam Parmenonem.

H. 2

Sed.

Sed ubi, obsecro, est? PA. me querit hæc. PY. atque
ecum video. adibo.

PA. Quid est, inepta? quid tibi vis? quid rides? per-
gign'? PY. perii:

Defessa jam sum misera te ridendo. PA. quid in?
PY. rogitas?

Nunquam pol hominem stultiorem vidi, nec video.
ah,

Non sat' potest narrari, quos ludos præbueris intus.
At etiam primò callidum ac disertum credidi hominem.

Quid? illicone credere ea, quæ dixi, oportuit te? 11
An poenitebat flagitiæ, te auctore quod fecisset

Adolescens, ni miserum insuper etiam patri indicare?

Nam quid illi credis animi tum fuisse, ubi vestem vidit?

Illam esli eum indutum pater? quid? jam scis te perisse?

PA. Ehem, quid dixti, pessuma? an mentita es? etiam

rides? 16

Itan' lepidum tibi visum est, scelus, nos irridere?
PY. nimiùm.

PA. Siquidem istuc impunè habueris. PY. verùm.
PA. reddam hercle. PY. credo:

Sed in diem istuc, Parmeno, est fortasse, quod minitare:
Tu jam pendebis, qui stultum adolescentulum nobis-
litas 20

Flagitiis, & eundem indicas: uterque in te exem-
pla edent.

PA. Nullus sum. PY. hic pro illo munere tibi honos
est habitus. abeo.

PA. Egomet meo indicio miser, quasi sorex, hodie
perii.

ACTUS V. SCENA VIII.

GNATHO, THRASO.

QUID nunc? quâ spe, aut quo consilio huc imus?
quid cœptas, Thraso?
T. Egone? ut Thaidi me dedam, &c faciam quod ju-
beat. G. quid est?
T. Qui minu', quâm Hercules servivit Omphale? G. ex-
emplum placet.
Utinam tibi committigari videam sandalio caput.
Sed fores crepuerunt ab eâ. T. perii, quid hoc autem
est mali?
Hunc ego nunquam videram etiam. quidnam prope-
rans hinc prosilit?

ACTUS V. SCENA IX.

CHÆREA, PARMENO, GNATHO, THRASO.

O Populares, ecquis me vivit hodie fortunatior?
Nemo hercle quisquam: nam in me planè Di-
potestatem suam
Omnem ostendere, cui tam subito tot contigerint
commoda.
P. Quid hic latus est? c. ô Parmeno mi, ô mearum
voluptatum omnium
Inventor, inceptor, perfector, scin' me in quibus sim
gaudiis?
Scis Pamphilam meam inventam civem? P. audivi.
c. scis sponsam mihi?
P. Bene, ita me Dii ament, factum. G. audin' tu,
hic quid ait? c. tum autem Phædriæ
Meo fratri gaudeo amorem esse omnem in tranqui-
lo: una est domus:
Thais patri se commendavit: in clientelam & fidem
Nobis dedit se. P. fratriis igitur Thais tota est. c. scilicet.

P. Jam hoc aliud est, quod gaudeamus: miles pellitur
foras. ⁱⁱ
c. Tum tu, frater, ubi ubi est, fac quamprimum
hæc audiat. P. vifam domi.
T. Numquid, Gnatho, tu dubitas, quin ego nunc per-
petuo perierim?
c. Sine dubio, opinor. c. quid commemorem pri-
mum, aut laudem maxume?
Illum qui mihi dedit consilium ut facerem; an me,
qui id ausu' sim ¹⁵
Incipere? an fortunam collaudem, quæ gubernatrix
fuit,
Quæ tot res, tantas, tam opportunè in unum con-
clusit diem? an
Mei patris festivitatem & facilitatem? ô Jupiter,
Serva, obsecro, hæc nobis bona.

ACTUS V. SCENA X.

PHÆDRIA, CHÆREA, GNATHO, THRASO.

Di vostram fidem! incredibilia
Parmeno modò quæ narravit! sed ubi est frater?
c. præsto adest.
P. Gaudeo. c. satis credo. nihil est Thaide hac, fra-
ter, tuâ
Dignius quod ametur: ita nostræ omni est fautrix fa-
miliæ. P. hui!
Mihi illam laudas? T. perii; quanto minu' spei est,
tanto magis amo. ⁵
Obsecro, Gnatho, in te spes est. o. quid vis faciam?
T. perfice hoc
Precibus, precio, ut hæream in parte aliquâ tandem
apud Thaidem.
c. Difficile est. T. si quid conlibuit, novi te. hoc si
efficeris,

Quodvis

Quodvis donum, præmium à me optato, id optatum
feres.

G. Itane? T. sic erit. G. si efficio hoc, postulo ut tua
10 mihi domus,
Te præsente, absente, pateat, invocato ut sit locus
Semper. T. do fidem futurum. G. accingar. P. quem
hic ego audio?

O Thrafo. T. salvete. P. tu fortasse, quæ facta hic
sient,

Nescis. T. scio. P. cur te ergo in his ego confspicor
regionibus?

T. Vobis fretus. P. scis quām fretus? miles, edico
tibi,

15 Si te in plateā offendero hac pōst unquam, quod di-
cas mihi,

Alium quærebam, iter hac habui: periisti. G. eia, haud
sic decet.

P. Dictum est. G. non cognosco vostrum tam super-
bum. P. sic erit.

G. Priùs audite paucis: quod cùm dixero, si placuerit,
Facitote. P. audiamus. G. tu concede paulum istuc,
Thrafo.

25 Princípio ego vos ambos credere hoc mihi vehemen-
ter velim,

Me, hujus quidquid faciam, id facere maxumè causā
meā:

Verūm si idem vobis prodest, vos non facere inscitia
est.

P. Quid id est? G. militem ego rivalem recipiendum
censeo. P. hem,

Recipiendum? G. cogita modo. tu hercle cum illā,
Phædria,

25 Et libenter vivis, etenim bene libenter viētias.
Quod des paululum est, necesse est multum accipere

Thaidem,

Ut tuo amori suppeditare possit sine sumtu tuo; ad
Omnia hæc magis opportunus, nec magis ex usu tuo,
Nemo est. principio & habet quod det, & dat nemo
largius:

Fatuus

Fatuus est, insulsus, tardus, stertis noctes & dies :
Neque tē istum metuas ne amet mulier : pellas facile,
ubi velis.

P. Quid agimus ? G. præterea hoc etiam, quod ego
vel primum puto ;

Accipit homo nemo melius prorsum, neque prolixius.

P. Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus est.
c. idem arbitror. 35

G. Rectè facitis. unum etiam hoc vos oro, ut me in
vostrum gregem.

Recipiatis. satis diu hoc jam saxum volvo. P. reci-
pimus.

c. Ac libenter. G. at ego pro istoc, Phædria, & tu
Chærea,

Hunc comedendum & deridendum vobis propino.
c. placet.

P. Dignus est. G. Thraso, ubi vis, accede. r. obsecro
te, quid agimus ? 40

G. Quid ? isti te ignorabant. postquam eis mores osten-
di tuos,

Et collaudavi secundum facta & virtutes tuas,
Impetravi. r. bene fecisti. gratiam habeo maximam.
Nunquam etiam fui usquam, quin me omnes ama-
rent plurimum. 44

G. Dixin' ego vobis, in hoc esse Atticam elegantiam

P. Nil præter promissum est. G. ite hac. Vos valete,
& plaudite.

C A L L I O P I U S R E C E N S U L.

P. T E

P. TERENTII

HEAUTONTIMORUMENOS

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, L. CORNELIO LENTULO, L. VALERIO FLACCO AEDILIBUS CURULIBUS. EGERE L. AMBIVIUS TURPIO, L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDI. GRÆCA EST MENANDRU. ACTA PRIMUM TIBIIS IMPARIBUS, DEINDE DUBIBUS DEXTRIS. ACTA ETIAM TERTIO, TI. SEMPRONIO, M. JUVENTIO COSS.

Personæ.

PROLOGUS.	DROMO, seruus.
CHREMES, senex.	SOSTRATA, matrona.
MENEDREMUS, senex.	PHRYGIA, ancilla.
CLITIPHO, adolescens.	BACCHIS, meretrix.
CLINIA, adolescens.	ANTIPHILA, Chremetis filia.
SYRUS, seruus.	NUTRIG.

HEAV-

HEAUTONTIMORUM ENI
ARGUMENTUM.

C. SULPICIO APOLLINARI AUCTORE.

IN militiam proficisci gnatum Cliniam,
 Amantem Antiphilam, compulit durus pater:
 Animique sese angebat, facti pænitens.
 Mox ut reversus est, clam patre divortitur
 Ad Clitiphonem. is amabat scortum Bacchidem. 3
 Cùm arcesseret capitam Antiphilam Clinia,
 Ut ejus Bacchis venit amica, ac servole
 Habitum gerens Antiphila, factum id, quo patrem
 Suum celaret Clitipho. hic technis Syri
 Decem minas meretricula auferit d' sene:
 Antiphila Clitiphonis reperitur soror.
 Hanc Clinia, aliam Clitipho uxorem accipit. 19

P. T.

P. TERENTII

HEAUTONTIMORUMENOS.

PROLOGUS.

Ne cui sit vostrum mirum, cur partes seni
Poeta dederit, quae sunt adolescentium :
Id primum dicam : deinde, quod veni, elo-
quar.

Ex integrâ Græcâ integrâ comœdiâ
Hodie sum aucturus Heautontimorumenos ; 5
Duplex quæ ex argumento facta est simplici.
Novam esse ostendi, & quæ esset. nunc, qui scripserit,
Et cuja Græca sit, ni partem maxumam
Existimarem scire vostrum, id dicerem. 9
Nunc, quamobrem has partes didicerim, paucis dabo.
Oratorem esse voluit me, non prologum :
Vestrum judicium fecit : me auctorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit à facundiâ,
Quantum ille potuit cogitare commodè,
Qui orationem hanc scripsit, quam dicturu' sum. 15
Nam quod rumores distulerunt malevoli,
Multas contaminasse Græcas, dum facit
Paucas Latinas : id factum esse hic non negat,
Neque se id pigere, & deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum : quo exemplo sibi 20
Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
Tum quod malevolus vetus poeta dictitat,
Repente ad studium hunc se applicasse musicum,
Amicûm ingenio fretum, haud naturâ suâ :
Arbitrium vostrum, vostra existimatio 25
Valebit. quare omnes vos oratos volo,
Ne plus iniquum possit quam æquum oratio.
Facite æqui sitis, date crescendi copiam,
Novarum qui spectandi faciunt copiam

Sine

Sine vitiis : ne ille pro se dictum existumer,
 Qui nuper fecit servo currenti in viâ
 Decesser populum. cur insano serviat ?
 De illius peccatis plura dicet, cùm dabit
 Alias novas, nisi finem maledictis facit.
 Adeste æquo animo : date potestatem mihi,
 Statariam agere ut liceat per silentium :
 Ne semper servus currens, iratus senex,
 Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
 Avarus leno , assidue agendi sint seni
 Clamore summo , cum labore maxumo.
 Meâ causâ, causam hanc justam esse, animum inducite,
 Ut aliqua pars laboris minuatur mihi.
 Nam nunc novas qui scribunt , nihil parcunt seni :
 Si quæ laboriosa est, ad me curritur :
 Si lenis est, ad alium defertur gregem.
 In hac est pura oratio. experimini,
 In utramque partem ingenium quid possit meum.
 Si nunquam avarè premium statui atri mœse,
 Et eum esse quæstum in animum induxi maximum,
 Quàm maximum servire vostris commodis ;
 Exemplum statuite in me , ut adolescentuli
 Vobis placere studeant potius, quàm sibi.

ACTUS I. SCENA I.

CHREMES, MENEDEMUS.

Q U A N Q U A M hæc inter nos nuper notitia ad-
 modum est,
 Inde adeo quodd agrum in proximo hic mercatus es,
 Nec rei fere sane amplius quidquam fuit :
 Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,
 Quod ego in propinquâ parte amicitiae puto,
 Facit, ut te audacter moneam, & familiariter,
 Quod mihi videre præter ætatem tuam
 Facere, & præter quam res te adhortatur tua.
 Nam, proh Deum atque hominum fidem ! quid vis tibi?
 Quid

Quid quæris? annos sexaginta natus es, 10
 Aut plus eo, ut conjicio. agrum in his regionibus
 Meliorem, neque precii majoris nemo, habet:
 Servos complures. proinde quasi nemo fieri,
 Attentè tute illorum officia fungere.

Nunquam tam manè egredior, neque tam vesperi 15
 Domum revertor, quin te in fundo conspicer
 Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique:
 Nullum remittis tempus, neque te respicis.
 Hæc non voluptati esse, satis certò scio.

At enim, M^e, quantum h̄ic operis fiat, poenitet. 20
 Quod in opere faciendo operæ consumis tu^r,
 Si sumas in illis exercendis, plus agas.

M. Chreme, tantumne ab re tuâ est otii tibi;
 Aliena ut cures, ea quæ nihil ad te attinent?

c. Homo sum: humani nihil à me alienum puto. 25
 Vel me monere hoc, vel percontari puta;

Rectum est? ego ut faciam: non est? te ut deterream.
 M. Mihi sic est usus: tibi ut opus est factō, face.

c. An quoiquam est usus homini, se ut cruciet? M. mihi.
 c. Si quid laboris est, nollem: sed quid iſtuc mali est? 30

Quæſo, quid de te tantum meruisti? M. eheu!
 c. Ne lacruma, atque iſtuc, quidquid est, fac me ut sciam.

Ne retice: ne verere: crede, inquam, mihi:
 Aut consolando, aut confilio, aut re juvero.

M. Scire hoc vis? c. hac causâ equidem, quâ dixi
 tibi. 35

M. Dicetur. c. at iſtos rastros interea tamen
 Appone, ne labora. M. minime. c. quam rem agis?

M. Sine me, vacivom tempus ne quod dem mihi
 Laboris. c. non finam, inquam. M. ah, non æquom
 facis.

c. Hui, tam graves hos, quæſo? M. sic meritum est me-
 um. 40

c. Nunc loquere. M. Filium unſcom adolescentulum
 Habeo. ah, quid dixi? habere me? imo habui, Chreme.
 Nunc habeam, necne, incertum est. c. quid ita iſtuc?

M. scier.

Est è Corintho hīc advena anus paupercula.
 Ejus filiam ille amare cœpit perdite, 45
 Prope jam ut pro uxore haberet. hæc clam me omnia
 Ubi rem rescivi, cœpi non humanitùs,
 Neque ut animum decuit ægrotum adolescentuli,
 Tractare, sed vi & viâ per volgatâ patrum.
 Quotidie accusabam: hem: tibine hæc diutiùs 50
 Licere speras facere, me vivo patre,
 Amicam ut habeas prope jam in uxoris loco?
 Erras, si id credis, & me ignoras, Clinia.
 Ego te meum esse dici tantisper volo, 54
 Dum, quod te dignum est, facies: sed si id non facis,
 Ego, quod me in te sit facere dignum, invenero.
 Nullà aded ex re istuc sit, nisi ex nimio otio.
 Ego istuc ætatis non amori operam dabam,
 Sed in Asiam hinc abii propter pauperiem, atque ibi 60
 Simul rem & gloriam armis belli repperi.
 Postremò aded res rediit: adolescentulus
 Sæpe eadem & graviter audiendo vietus est:
 Putavit me & ætate & benevolentia
 Plus scire, & providere, quam seipsum sibi.
 In Asiam ad regem militatum abiit, Chreme. 65
 c. Quid ait? M. clam me est profectus: menses tres ab-
 est.
 c. Ambo accusandi: et si illud incepsum tamen
 Animi est pudentis signum, & non instrenui.
 M. Ubi comperi ex iis, qui fuere ei consciis,
 Domum revertor mœstus, atque animo fere 70
 Perturbato, atque incerto præ ægritudine.
 Adfido: accurrit servi: soccos detrahunt:
 Video alios festinare, lectos sternere,
 Cœnam apparare: pro se quisque sedulò
 Faciebat, quod illam mihi lenirent miseriam. 75
 Ubi video hæc, cœpi cogitare; hem, tot mei
 Solius solliciti sunt causâ, ut me unum expluant?
 Ancillæ tot me vestiant? sumptus domi
 Tantos ego solus faciam? sed gnatum unicum,
 Quem pariter uti his decuit, aut etiam amplius, 80
 Quid

Quod illa zetas magis ad hæc utenda idonea est,
Eum ego hinc ejeci miserum injustitiæ meæ.

Malo quidem me dignum quovis deputem,
Si id faciam. nam usque dum ille vitam colet

Inopem, carentis patriæ ob meas injurias, 87

Interea usque illi de me supplicium dabo,

Laborans, quærens, parcens, illi serviens.

Ita facio prorsus. nihil relinquo iuædibus,

Nec vas, nec vestimentum: conräsi omnia.

Ancillas, servos, nisi eos, qui opere rustico

90

Faciendo facile sumtum exercerent suum,

Omnes produxi ac vendidi. inscripti illico

Ædes: mercedem quasi talenta ad quindecim

Coegi: agrum hunc mercatus sum: hic me exerceo.

Decrevi, tantisper me minus injuriaz,

95

Chremæ, meo gnato faceræ, dum siam miser;

Nec fas esse ullæ me voluptate hic frui,

Nisi ubi ille huc salvus redierit meus particeps.

c. Ingenio te esse in liberos leni puto, &

Illum obsequenter, si quis rectè aut commodè

Tractaret. verum neque tu illum sati' noveras,

Nec te ille. hoc ibi sit, ubi non verè vivitur.

Tu illum nunquam ostendisti quanti penderes,

Nec tibi ille est credere ausus quæ est æquum patri.

Quod si esse factum, hæc nunquam evenissent tibi.

105

Ita res est, fateor: peccatum à me maximum est.

c. Menedeme, at porro rectè spero: & illum tibi

Salvum affuturum esse hic confido propediem.

M. Utinam ita Di faxint. c. facient. nunc, si com-

modum est,

Dionysia hic sunt, hodie apud me sis volo.

110

M. Non possum. c. cur non? quæso, tandem ali-

quantulum

Tibi parce: idem absens facere te hoc volt filius.

M. Non convenit, qui illum ad laborem impelle-

rim,

Nunc meipsum fugere. c. siccine est sententia?

M. Sic. c. bene vale. M. & tu. c. lacrumas excusavit mihi,

Miseretque me ejus: sed, ut diei tempus est, 116
 Monere oportet me hunc vicinum Phaniam,
 Ad coenam ut veniat. ibo, visam si domi est.
 Nihil opus fuit monitore: jamdudum domi
 Præstò apud me esse aiunt: egomet convivas morer.
 Ibo aded hinc intrò. sed quid cœpuerunt fores 121
 Hinc à me? quisnam egreditur? huc concessero.

ACTUS I. SCENA II.

CLITIPHO, CHREMES.

NIHI adhuc est, quod vereare, Clinia: haud
 quaquam etiam cessant:
 Et illam simul cum nuncio tibi hic ego affuturam
 Hodie, scio. proin tu solicitudinem istam falsam,
 quæ te
 Excruciat, mittas. **CH.** quicum loquitur filius? **CL.** pater adest,
CH. Quem volui. adibo. Pater, opportunè advenis. 5
CH. Quid id est? **CL.** hunc Menedemum nostrum no-
 strum vicinum? **CH.** probè.
CL. Huic filium scis esse? **CH.** audivi esse, in Asia.
CL. non est, pater:
CH. Apud nos est. **CH.** quid ait? **CL.** advenientem, è
 navi egredientem illico
CH. Abduxi ad coenam: nam mihi magna cum eo jam
 inde usque à pueritiâ
 Fuit semper familiaritas. **CH.** voluptatem magnam
 nuncias. 10
CH. Quam vellem Menedemum invitatum, ut nobiscum
 hodie esset amplius,
CH. Ut hanc lætitiam nec opinanti primus objicerem ei
 domi!
CH. Atque etiam nunc tempus est. **CL.** cave faxis: non
 opus est, pater.
CH. Quapropter? **CL.** quia enim incertum est etiam,
 quid se faciat. modò venit: 15
 Timer

Timet omnia; patris iram, atque animum amicæ, se
erga ut sit, sive. 15

Eam misere amat: propter eam haec turba atque ab-
itio evenit. ch. scio.

cl. Nunc servolum ad eam in urbem misit, & ego
nostrum unum Syrum.

ch. Quid narrat? cl. quid ille? se miserum esse.
ch. miserum? quem minu' credere est?

Quid reliqui est, quin habeat, quæ quidem in ho-
mione dicuntur bona,

Parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cog-
natos, divitias? 20

Atque haec perinde sunt, ut illius animus est, qui ea
possidet:

Qui uti scit, ei bona; illi, qui non utitur reæ, mala.

cl. Imo ille senex fuit importunus semper: & nunc
nihil magis

Vereor, quam ne quid in illum iratus plus satis faxit,
pater.

ch. Illene? sed reprimam me: nam, in metu esse
hanc, illi est utile. 25

cl. Quid tute tecum? ch. dicam. ut ut erat, man-
sum tamen oportuit.

Fortasse aliquanto iniquior erat præter ejus lubidinem:

Pateretur. nam quem ferret, si parentem non ferret
suum?

Huncceine erat æquom ex illius more, an illum ex-
hujus vivere? &

Quod illum insimulat durum, id non est. nam pa-
rentum injuriae

Uniusmodi sunt ferme; paulo qui est homo tolerabilis.

Scortari cœbrò nolunt, nolunt cœbrò convivarier,
Præbent exiguè sumptum: atque haec sunt tamen ad

virtutem omnia.

Verum animus ubi semel se cupiditate devioxit mala,
Necessitate, Clitiphō, consilia consuevit consumilia. hoc

Sicutum est, periculum ex aliis facere, tibi quod ex u-
su fieri.

36

CL. Ita credo. ch. ego ibo hinc intro, ut videam,
nobis quid coenæ fieri.

Tu, ut tempus est diei, vide sis, ne quod hinc abea
longius.

ACTUS I. SCENA III.

CLITIPHO.

QUAM iniqui sunt patres in omnes adolescentes
judices :

Qui æquum esse censem, nos jam à pueris illico nasci
senes,

Neque illarum affines esse rerum, quas fert adolescentia.

Ex suâ libidine moderantur, nunc quæ est, non quæ
olim fuit.

Michi si unquam filius erit, næ ille facilis me utetur patre;

Nam & cognoscendi, & ignoscendi dabitur peccati
locus :

Non ut meus, qui mihi per alium ostendit suam
sententiam.

Perii: is mihi, ubi adbibit plus paulo, sua quæ nar-
rat facinora?

Nunc ait, periculum ex aliis facito, tibi quod ex usu fieri.

Astutus: næ ille haud scit, quæ mihi nunc surdo
narret fabulam.

Magis nunc me amicæ dicta stimulant, Da mihi, at-
que, Affer mihi.

Cui quid respondeam, nihil habeo: neque me quis-
quam est miserior.

Nam hic Clinia, et si is quoque suarum rerum satagit,
attamen

Habet bene ac pudicè educitam, ignaram artis mere-
tricæ.

Mea est potens, procax, magnifica, sumtuosa, nobilis.

Tum, quod dem ei, rectè est: nam nihil esse mihi,
religio est dicere.

Hoc

Hoc ego mali non pridem inveni: neque etiamdum
scit pater.

ACTUS II. SCENA I.

CLINIA, CLITIPHO.

Si mihi secundæ res de amore meo essent, jam-
dudum, scio,
Venissent: sed vereor, ne mulier, me absente, hic
corrupta sit.

Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi animum
exangeant;

Occasio, locus, ætas, mater, cuius sub imperio est,
mala;

Cui nihil præter precium jam dulce est. **CLIT.** Clinia.

CLIN. hei misero mihi!

CLIT. Etiam caves, ne videat fortè hinc te à patre
aliquis exiens?

CLIN. Faciam. sed nescio quid profecto mihi animu-
præfagit mali.

CLIT. Pergin' istuc priùs dijudicare, quām scis,
quid veri sit?

CLIN. Si nihil mali esset, jam hic adessent. **CLIT.** jam
aderunt. **CLIN.** quando istuc erit?

CLIT. Non cogitas hinc longulè esse? & nosti mores
mulierum:

Dum moliuntur, dum conantur, annus est. **CLIN.** ô
Clitipho,

Timeo. **CLIT.** respira: ecum Dromonem cum Sy-
ro; unà adsunt tibi.

ACTUS

ACTUS II. SCENA II.

SYRUS, DROMO, CLITIPHO, CLINIA.

AIN' tu? D. sic est. s. verū interea dum ser-
 mones cædimus,
 illæ sunt relictæ. CLIT. mulier tibi adest, audin' Clinia?
 CLIN. Ego vero audio nunc demum, & video, & va-
 leo, Clitipho.
 D. Minimè mirum: aded impeditæ sunt: ancilla-
 rum gregem
 Ducunt secum. CLIN. perii. unde illi sunt ancillæ?
 CLIT. men' rogas?
 s. Non oportuit relictas: portant quid rerum; CLIN.
 hei mihi?
 s. Aurum, vestem: & vesperascit, & non' noverunt
 viam.
 Factum à nobis stultè est. abi dum tu, Dromo, illis
 obviam.
 Propera. quid stas? CLIN. vae misero mihi, quanta
 de spe decidi!
 CLIT. Quid istuc? quæ res te solicitat autem? CLIN.
 rogitas quid fiet?
 Viden' tu ancillas, aurum, vestem? quam ego cum
 unâ ancillulâ
 Hic reliqui. unde esse censes? CLIT. vah, nunc de-
 mum intellego.
 s. Dii boni, quid turbæ est? ædes nostræ vix capi-
 ent, scio.
 Quid comedent? quid ebibent? quid sene erit nostro
 miserius?
 Sed video, eccos, quos volebam. CLIN. ò Jupiter,
 ubinam est fides?
 Dum ego propter te errans patriâ careo demens, tu
 interea loci

Con-

Conlocuplerasti, Antiphila, te, & me in his deseru-
isti malis,

Propter quam in summâ infamia sum, & meo patri
minus obsequens :

Cujus nunc pudet me, & miseret, qui harum mores
cantabat mihi,

Monuisse frustra : neque potuisse eum unquam me ab-
hac expellere. 20

Quod tamen nunc faciam ; tum, cum mihi gratum
esse potuit, nolui.

Nemo est miserior me. s. hic de nostris verbis errat
videlicet,

Quæ hic sumus locuti. Clinia, aliter tuum amorem,
atque est, accipis.

Nam & vita est eadem, & animus te erga idem ac fuit,

Quantum ex ipsa re conjecturam cepimus. 25

CLIN. Quid est obsecro ? nam mihi nunc nihil rerum
omnium est

Quod malim, quam me hoc falso suspicarier.

s. Hoc primum, ut ne quid hujus rerum ignores :
anus,

Quæ est dicta mater esse ei antehac, non fuit :

Ea obiit mortem : haec ipsa in itinere alteræ 30

Dum narrat, forte audivi. CLIN. quænam est altera ?

s. Mane, hoc, quod cœpi, primum enarrem, Clitipho :
Post istuc veniam. CLIN. propera. s. jam primum
omnium,

Ubi ventum ad ædes est, Dromo pultat fores :

Anus quedam prodit : haec ubi aperuit ostium, 35

Continuò hic se conjecit intro : ego consequor ;

Anus foribus obdit pessulum, ad lanam redit.

Hic sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia,

Quo studio vitam suam te absente exegerit :

Ubi de improviso est interventum malieri.

Nam ea res dedit tum existumandi copiam

Quotidianæ vitæ consuetudinem ;

Quæ, cujusque ingenium ut sit, declarat maxumè.

Texentem telam studiosè ipsam offendimus,

Medio-

Mediocriter vestitam veste lugubri,
 Ejus anuis causâ, opinor, quæ erat mortua,
 Sine auro tum ornatam, ita uti quæ ornatur sibi,
 Nullâ malâ re esse expolitam muliebri:
 Capillus pausus, prolixus, circum caput
 Rejectus neglegenter. pax! CLIN. Syre mi, obsecro, 45
 Ne me in lætitiam frustra conjicias. s. anus
 Subtemen nebat: præterea una ancillula
 Erat: ea texebat unâ pannis obſita,
 Neglecta, immunda inluvie. CLIT. si hæc sunt,
 Clinia,
 Vera, ita uti credo, quis te est fortunatior? 55
 Scin' tu hanc, quam dicit sordidatam & sordidam?
 Magnum hoc quoque signum est, dominam esse extra
 noxiā,
 Cūm ejus tam negleguntur internuncii:
 Nam disciplina est eisdem, munerarier
 Ancillas primū, ad dominas qui affectant viam. 60
 CLIN. Perge, obsecro te, & cave ne falsam gratiam
 Studeas inire. quid ait, ubi me nominas?
 s. Ubi dicimus rediſſe te, & rogare uti
 Veniret ad te, mulier telam definit
 Continuò, & lacrumis opplet os totum sibi, ut 65
 Facile scires desiderio id fieri tuo.
 CLIN. Præ gaudio, ita me Dii ament, ubi sim nescio:
 Ita timui. CLIT. at ego nihil esse sciebam, Clinia.
 Agedum vicissim, Syre, dic quæ illa est altera.
 s. Adducimus tuam Bacchidem. CLIT. hem, quid
 Bacchidem? 70
 Echo, scelestè, quò illam ducis? s. quò ego illam? ad
 nos scilicet.
 CLIT. Ad patremne? s. ad eum ipsum. CLIT. è ho-
 minis impudētē audaciam!
 s. Heus tu, non sit sine periclo facinus magnum &
 memorabile.
 CLIT. Hoc vide. in meâ vitâ tu tibi laudem is quæ-
 situm, scelus:
 Ubi si paululūm modò quid te fugerit, ego perierim. 75
 Quid

Quid illo facias? s. at enim, CLIT. quid enim? s. si
finas, dicam. CLIN. sine.

CLIT. Sino. s. ita res est hæc nunc, quasi cum—
CLIT. quas, malum, ambages mihi

Narrare occipit? CLIN. Syre, verum hic dicit: mitte:
ad rem redi.

s. Enimvero reticere nequeo. multimodis injurius,
Clitipho, es, neque ferri potis es. CLIN. audiendum
hercle est: tace. 80

s. Vis amare: vis potiri: vis, quod des illi, effici.
Tuum esse in potiundo periculum non vis. haud stulte
sapis:

Siquidem id sapere est, velle te id, quod non potest
contingere.

Aut hæc cum illis sunt habenda, aut illa cum his
mittenda sunt. 84

Harum duarum conditionum nunc utram malis, vide:
Et si hoc consilium, quod cepi, rectum esse & tutum
scio:

Nam tua apud patrem amica tecum sine metu ut sit,
copia est:

Tum illi argentum quod pollicitu' es, eadem hac in-
veniam viâ:

Quod ut efficerem, orando surdas jam aures reddide-
ras mihi.

Quid aliud tibi vis? CLIT. siquidem hoc fit. s. si qui-
dem? experiundo scies. 90

CLIT. Age age, cedo istuc tuum consilium, quid id
est? s. ad simulabimus

Tuam amicam hujus esse. CLIT. pulchrè. cedo, quid
hic faciet suā? [parum?

An ea quoque dicetur hujus, si una hæc dedecori est
s. Imo ad tuam matrem abducetur. CLIT. quid eō?

s. longum est, Clitipho,

Tibi si narrem, quamobrem id faciam: vera causa
est. CLIT. fabulæ: 95

Nihil sati' firmi video, quamobrem accipere hunc
mihi expedit metum.

s. Mane,

s. Mane, habeo aliud, si istuc metuis, quod ambo
confiteamini

Sine periclo esse. CLIT. hujusmodi, obsecro, aliquid
reperi. s. maxumè:

Ibo obviam hinc: dicam, ut revertantur domum.
CLIT. hem,

Quid dixti? s. adentum tibi jam faxo omniem metum,
In aurem utramvis otiosè ut dormias. 101

CLIT. Quid ago nunc? CLIN. tune? quod boni.
CLIT. Syre, dic modò

Verum. s. age modò hodie: sed ac nequicquam voles.
CLIN. Datur: fruare, dum licet: nam nescias,

Eju' sit potestas posthac, an nunquam tibi. 105

CLIT. Syre, inquam. s. perge porro, tamen istuc ago.

CLIT. Verum hercle istuc est. Syre, Syre inquam, heus
heus, Syre.

s. Concaluit. quid vis? CLIT. redi, redi. s. adiun,
dic, quid est?

Jam hoc quoque negabis tibi placere. CLIT. imo,
Syre,

Et me, & meum amorem, & famam permitto tibi.
Tu es judex: ne quid accusandus sis, vide. 111

s. Ridiculum est, te istuc me admonere, Clitipho:
Quasi istic minor mea res agatur, quam tua.

Hic si quid nobis fortè advorsi evenerit,
Tibi erunt parata verba, huic homini verbera. 115

Quapropter hæc res neutiquam neglectui est mihi.
Sed istunc exora, ut suam esse adsimulet: CLIN, sci-
licet

Facturum me esse; in eum jam res rediit locum,
Ut sit necesse. CLIT. merito te amo, Clinia.

CLIN. Verum illa ne quid titubet. s. perdocta est probè.

CLIT. At hoc demiror, qui tam facile potueris 121
Persuadere illi, quæ solet quos spernere!

s. In tempore ad eam veni; quod rerum omnium est
Primum, nam quendam miserè offendì ibi militem
Ejus noctem orantem. hæc arte tractabat virum, 125
Cupidum ut illius animum inopiâ incenderet,

Eadem.

Eademque ut esset apud te quām gratissima.
 Sed heus tu, vide sis, ne quid imprudens ruas.
 Patrem novisti ad has res quām sit perspicax:
 Ego te autem novi, quām esse soleas impotens: 130
 Inversa verba, eversas cervices tuas,
 Gemitus, screatus, tussis, risus abstine.
 CLIT. Laudabis. s. vide sis. CLIT. tutemet mirabere.
 s. Sed quām citō sunt consecutæ mulieres?
 CLIT. Ubi sunt? car retines? s. jam nunc hæc non est
 tua. 135
 CLIT. Scio, apud patrem; at nunc interim. s. ni-
 hilo magis.
 CLIT. Sine. s. non finam, inquam. CLIT. quæso,
 paulisper. s. veto.
 CLIT. Saltē salutare. s. abeas, si sapias. CLIT. eo.
 Quid istic? s. manebit. CLIT. ô hominem felicem!
 s. ambula.

ACTUS II. SCENA III.

BACCHIS, ANTIPHILA, CLINIA. ⁺
 SYRUS.

EDEPOL te, mea Antiphila, laudo & fortuna-
 tam judico,
 Id cūm studiisti, isti formæ ut mores consimiles forent:
 Minimèque, ita me Dii ament, miror, si te sibi quif-
 que expetit.
 Nam mihi, quale ingenium haberes, fuit inditio ora-
 tio.
 Et cūm egomet nunc mecum in animo vitam tuam
 confidero, 5
 Omniumque adeò vostrarum, volgus quæ ab se se-
 gregant;
 Et vos esse istiusmodi, & nos non esse, haud mirabi-
 le est.

K

Nam

Nam expedit bonas esse vobis: nos, quibuscum est res, non finunt.

Quippe formâ impulsâ nostrâ nos amatores colunt: Hæc ubi imminuta est, illi suum animum aliò conferunt. 10

Nisi prospectum interea aliquid nobis est, desertæ vivimus.

Vobis cum uno semel ubi ætatem agere decretum est viro,

Cujus mos maxumè est consimilis vostrum; hi se ad vos applicant:

Hoc beneficio utrique ab utrisque vero devincimini; Ut nunquam ulla amori vostro incidere possit calamitas. 15

A. Nescio alias: me quidem semper scio fecisse sedulo, Ut ex illius commodo meum compararem commodum. c. ah.

Ergo, mea Antiphila, tu nunc sola reducem me in patriam facis.

Nam, dum abs te abssum, omnes mihi labores fuere, quos cepi, leves,

Præterquam tui carendum quodd erat. s. cledo. c. Syre, vix suffero. 20

Hoccine me miserum non licere meo modo' ingenium frui?

s. Imo, ut patrem tuum vidi esse habitum, diu etiam duras dabit.

b. Quisnam hic adolescens est, qui intuitur nos? A. ah, retine me, obsecro.

b. Amabo, quid tibi est? A. disperii. b. perii misera! quid stupes,

Antiphila? A. videon' Cliniam, an non? b. quem vides? c. salve, anime mai. 25

A. O mi exspectate Clinia, salve. c. ut vales?

A. Salvom venisse gaudeo. c. teneone te,

Antiphila, maxumè animo exoptatam meo?

s. Ite intrò: nam vos jamdudum exspectat senex.

ACTUS III. SCENA I.

CHREMES, MENEDEMUS.

Luciscit hoc jam. cesso pultare ostium
 Vicini, primū ex me ut sciat, sibi filium
 Rediisse? et si adolescentem hoc nolle intellego.
 Verū, cūm videam miserum hunc tam excruciarier
 Ejus abitu, celem tam insperatum gaudium, 5
 Cūm illi pericli nihil ex indicio siet?
 Haud faciam: nam, quod potero, adjutabo senem,
 Item ut filium meum amico atque æquali suo
 Video inservire, & socium esse in negotiis.
 Nos quoque senes est æquom senibus obsequi. 10
M. Aut ego profecto ingenio egregio ad miserias
 Natus sum, aut illud falsum est, quod volgò audio
 Dici, diem adimere agritudinem hominibus:
 Nam mihi quidem quotidie augescit magis
 De filio agritudo; & quanto diutiùs 15
 Abest, magis cupio tanto, & magis desidero.
c. Sed ipsum foras egressum video: ibo, adloquar.
 Menedeme, salve: nuncium apporto tibi,
 Cujus maxumè te fieri participem cupis.
M. Numquidnam de gnato meo auditisti, Chreme? 20
c. valet, atque vivit. **M.** ubinam est, quæso? **c.** apud
 me domi.
M. Meus gnatus? **c.** sic est. **M.** venit? **c.** certè. **M.** Clinia
 Meus venit? **c.** dixi. **M.** eamus, duc me ad eum. obsecro.
c. Non volt te scire se rediisse etiam, & tuum
 Conspectum fugitat ob peccatum. tum hoc timet, 25
 Ne tua duritia antiqua illa etiam adaucta sit.
M. Non tu ei dixisti, ut essem? **c.** non. **M.** quam-
 obrem, Chreme?
c. Quia pessumè istuc in te atque in illum consulis,
 Si te tam leni & victo esse animo ostenderis. 29
M. Non possum: satis jam, satis pater durus fui. **c.** ah,
 Vehe-

Vehemens in utramque partem, Menedeme, es nimis,
 Aut largitate nimiâ, aut parcimoniâ.
 In eandem fraudem ex hac re, atque ex illâ, incidet.
 Primum olim potius, quâm paterere filium
 Commeare ad mulierculam, quæ paululo 35
 Tum erat contenta, cuique erant grata omnia,
 Proterruisti hinc, ea coacta ingratias
 Postilla cœpit victum volgo querere.
 Nunc, cùm sine magno intertrimento non potest
 Haberi, quidvis dare cupis. nam, ut tu scias, 40
 Quâm ea nunc instruâta pulchre ad perniciem fiet;
 Primum, jam ancillas secum adduxit plus decem,
 Oneratas veste atque auro. satrapes si fiet
 Amator, nunquam sufferre ejus sumptus queat:
 Nedum tu possis. M. estne ea intus? c. si sit, rogas? 45
 Sensi: nam unam ei coenam atque ejus comitibus
 Dedi. quod si iterum mihi sit danda, aëtum fiet.
 Nam, ut alia omittam, pitissando modò mihi
 Quid vini absunt? sic hoc, dicens; asperum,
 Pater, hoc est: aliud lepius fodes vide. 50
 Relevi dolia omnia, omnes serias:
 Omnes habui sollicitos. atque hæc una nox.
 Quid te futurum censes, quem assiduè exedent?
 Sic me Dii amabunt, ut me tuarum miseritum est,
 Menedeme, fortunarum! M. faciat quod lubet: 55
 Sumat, consumat, perdat: decretum est pati;
 Dum illum modò habeam mecum. c. si certum est tibi
 Sic facere, illud permagni referre arbitror,
 Ut nescientem sentiat te id sibi dare.
 M. Quid faciam? c. quidvis potius, quâm quod cogitas:
 Per alium quemvis ut des, falli te sinas 61
 Technis per servolum. et si subsensi id quoque,
 Illos ibi esse, id agere inter se clanculum.
 Syru' cum illo vostro consurrit: conferunt
 Consilia adolescentes, & tibi perdere
 Talentum hoc paœto satius est, quâm illo minam.
 Non nunc pecunia agitur, sed illud, quomodo
 Minimo periculo id demus adolescentulo.

Nam

Nam si semel tuum animum ille intellexerit,
Priùs proditurum te tuam vitam, & priùs 70
Pecuniam omnem, quām abs te amittas filium; hui,
Quantam fenestram ad nequitiam patefeceris!
Tibi autem porro ut non sit suave vivere.

Nam deteriores sumus omnes licentiā.

Quocunque inciderit in mentem, volet: neque id 75
Putabit, pravumne an rectum sit, quod petet.

Tu, rem perire, & ipsum, non poteris pati.

Dare denegāris; ibit ad illud illico,

Quo maxumē apud te se valere sentiet:

Abiturum se abs te esse illico minabitur. 80

M. Videre verum, atque ita uti res est, dicere.

c. Somnum fiercleego hac nocte oculis non vidi meis,
Dum id quaero, tibi quī filium restituerem.

M. Cedo dextram: porro teoro idem ut facias, Chreme.

c. Paratus sum. M. scin' quid nunc facere te volo? 85

c. Dic. M. quod sensisti illos me incipere fallere,

Id ut maturent facere. cupio illi dare,

Quod volt: cupio ipsum jam videre. c. operam dabo.

Syrus est prehendendus atque adhortandus mihi.

A me nescio quis exit. concede hinc domum, 90

Ne nos inter nos congruere sentiant.

Paulum hoc negotiū mihi obstat: Simus & Crito.

Vicini nostri hic ambigunt de finibus:

Me cepere arbitrum. ibo, ac dicam, ut dixeram

Operam daturum me, hodie non posse his dare. 95

Continuò hic adero. M. ita queso. Dii vostram fidem!

Itan' comparatam esse hominum naturam omnium,

Aliena ut melius videant & dijudicent

Quām sua? an eo fit, quia in re nostrā aut gaudio.

Sumus præpediti nimio, aut ægritudine? 100

Hic mihi nunc quanto plus sapit, quām egomet mihi.

c. Dissolvi me, otiosus operam ut tibi darem.

ACTUS III. SCENA II.

S Y R U S, C H R E M E S.

Hac illac circumcursa: inveniendum est tamen Argentum, intendenda in senem est fallacia.
 c. Num me fecellit, hosce id struere? videlicet
 Ille Cliniae servus tardiusculus est:
 Idcirco huic nostro tradita est provincia. 5
 s. Quis hic loquitur? perii. numnam haec audivit? c. Sy-
 re. s. hem.
 c. Quid tu istic? s. recte equidem: sed te miror, Chreme,
 Tam manè, qui heri tantum biberis. c. nihil nimis.
 s. Nihil, nbras? visa verò est, quod dici solet,
 Aquilæ senectus. c. heia. s. mulier commoda &c 10
 Faceta haec est meretrix. c. sanè idem visa est mihi.
 s. Et quidem hercle formâ luculentâ. c. sic satis.
 s. Ita non ut olim, sed ati nunc, sanè bonâ:
 Minimeque miror, Clinia hanc si deperit.
 Sed habet patrem quendam avidum, miserum atque 15
 aridum,
 Vicinum hunc: nostin? at quasi is non divitiis
 Abundet, gnatus ejus profugit inopiâ.
 Scis esse factum, ut dico? c. quid ego nesciam?
 Hominem pistriño dignum! s. quem? c. istunc servolum
 Dico adolescentis, s. Syre, tibi timui malè. 20
 c. Qui passus est id fieri. s. quid faceret? c. rogas?
 Aliquid reperiret, fingeret fallacias,
 Unde esset adolescenti, amicæ quod daret,
 Atque hunc difficilem invitum servaret senem.
 s. Garris. c. haec facta ab illo oportebant, Syre. 25
 s. Echo, quæso, laudas qui heros fallunt? c. in loco,
 Ego verò laudo. s. recte sanè. c. quippe qui
 Magnarum saepe id remedium ægritudinum est.
 Jam huic mansisset unicus gnatus domi.
 s. Jocone an serid illæc dicat, nescio; 30
 Nisi

Nisi mihi quidem addit animum, quod lubeat magis.
 c. Et nunc quid expectat, Syre? an dum hinc denuo
 Abeat, cum tolerare hujus sumtus non queat?
 Nonne ad senem aliquam fabricam fingit? s. stoli-
 dus est.

c. At te adjutare oportet adolescentuli 35
 Causa. s. facilè euidem facere possum, si jubes:
 Etenim, quo pacto id fieri soleat, calleo.

c. Tanto hercle melior. s. non est mentiri meum.
 c. Fac ergo. s. at heus tu, facito dum eadem hæc
 memineris,

Si quid hujus simile fortè aliquando evenerit, 40
 Ut sunt humana, tuus ut faciat filius.

c. Non usus veniet, spero. s. spero hercle ego quoque:
 Neque ed nunc dico, quod quidquam illum senserim:
 Sed si quid, ne quid--- quæ sit ejus aetas, vides:
 Et næ ego te, si usus veniat, magnificè, Chreme, 45
 Tractare possim. c. de istoc, cum usus venerit,
 Videbimus quid opus sit. nunc istuc age.

s. Nunquam commodiùs unquam herum audivi loqui,
 Nec, cum malefacere crederem mi impuniùs
 Licere, quisnam à nobis egreditur foras? 50

ACTUS III. SCENA III.

CHREMES, CLITIPHO, SYRUS.

QUID istuc, quæso? qui istic mos est, Clitipho?
 itane fieri oportet?

CL. Quid ego feci? ch. vidin' ego te modò manum
 in sinum huic meretrici
 Inserere? s. acta hæc res est, perii. CL. mene? ch. hisce
 oculis: ne nega.

Facis adeò indignè injuriam illi, qui non abstineas
 manum:

Nam ista quidem contumelia est, 5
 Ho-

Hominem amicum recipere ad te, atque ejus amicam subagitare.

Vel heri in vino quām immodestus fuisti. s. factum.
ch. quām molestus!

Ut equidem, Ita me Dii ament, metui quid futurum denique esset!

Novi ego amantium animum: advertunt graviter, quæ non censeas.

cl. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius futurum, pater. ¹⁰

ch. Esto. at certè concedas aliquò ab ore eorum aliquantis per.

Multa fert libido; ea facere prohibet tua præsentia.
Ego de me facio conjecturam. nemo est meorum hodie, Apud quem expromere omnia mea occulta, Clitipho, audeam.

Apud alium prohibet dignitas: apud alium ipsius facti pudet, ¹⁵

Ne ineptus, ne protervus videar: quod illum facere credito.

Sed nostrum est intellegere, utcunque, atque ubique opus sit, obsequi.

s. Quid istic narrat? cl. perii. s. Clitipho, hæc ego præcipio tibi,

Hominis frugi & temperantis functus officium. cl. tace fodes.

s. Rectè sanè. ch. Syre, pudet me. s. credo: neque id injuriā. ²⁰

Quin mihi molestum est. cl. pergin' hercle? s. verum dico, quod videtur.

cl. Nonne accedam ad illos? ch. echo quæso, una accedundi via est?

s. Aduum est: hic priùs se indicarit, quām ego argentum effecero.

Chreme, vin' tu homini stulto mihi auscultare? ch. quid faciam? s. jube hunc

Abire hinc aliquò. cl. quid ego hinc abeam? s. quid quid lubet; da illis locum: ²⁵

Abi

Abi deambulatum. cl. deambulatum, quò? s. vali,
quasi desit locus.

Abi sàne istac, istorum, quo vis. ch. restè dicit:
censeo.

cl. Di te eradicent, Syre, qui me hinc extrudas. s. at
tu tibi istas

Posthac comprimito manus.

Censem' verò? quid illum porro credis facturum,
Chreme,

Nisi cum, quantum tibi opis Dii dant, servas, casti-
gas, mones?

ch. Ego istuc curabo. s. atqui nunc, here, hic tibi
asservandus est.

ch. Fiet. s. si sapias; nam mihi jam minus minus-
que obtemperat.

ch. Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum e-
gi, egisti, Syre? aut

Reperisti quod placeat, an nondum etiam? s. de fal-
laciâ

Dicis? st. inveni quandam nuper. ch. frugi es: ce-
do, quid id est?

s. Dicam: verùm, ut aliud ex alio incidit, ch. quid-
nam, Syre?

s. pessuma hæc est meretrix. ch. ita videtur. s. imo
si scias---

Hoc vide, quod incepit facinus. Fuit quædam manus
Corinthia

Hic: huic drachmarum argenti hæc mille dederat
mutuum.

ch. Quid tum? s. ea mortua est: reliquit filiam ado-
lescentiam:

Ea relicta huic arrhaboni est pro illo argento. ch. in-
tellego.

s. Hanc secum hoc adduxit, eaque est nunc ad uxo-
rem tuam.

ch. Quid tum? s. Cliniam orat, sibi uti id nunc det:
illam illi tamen

Post daturam. mille nummūm pescit. ch. & poscit
quidem? s. hui,
Dubiumne id est? cw. ego sic putavi. quid nunc fa-
cere cogitas?
s. Egone? ad Menedemum ibo: dicam hanc esse ca-
ptam è Cariā,
Ditem & nobilem: si redimat, magnum in eā esse
lucrum.
ch. Erras. s. quid ita? ch. pro Menedemo ego
nunc tibi respondeo:
Non emo. quid agis? s. optata loquere. ch. atqui
non est opus.
s. Non opus est? ch. non hercle verò. s. quā istuc?
miror. ch. jam scies.
Mane, mane: quid est, quod tam à nobis graviter
crepuerunt fores?

ACTUS III. SCENA IV.

SOSTRATA, CHREMES, NUTRIX, SYRUS.

Nisi me animus fallit, hic profectō est annu-
lus, quem ego suspicor,
Is, quicum exposita est gnata. c. quid volt sibi,
Syre, hac oratio?
so. Quid est? isne tibi videtur? n. dixi equidem, u-
bi mihi ostendisti, illico,
Eum esse. so. at ut sati' contemplata modò hīs, mea
nutrix. n. satis.
so. Abi nunc jam intro: atque, illa si jam laverit,
mihi nuncia.
Hic ego virum interea opperibor. sy. te volt: vi-
deas, quid velit.
Nescio quid tristis est. non temerè est. metuo quid
sit. c. quid siet?
Næ ista hercle magno jam conatu magnas nugas dixerit.
so. Ehem, mi vir. c. ehem, mea uxor. so. te ipsum
quæro. c. loquere quid velis.

so. Pri-

so. Primum hoc te oro, ne quid credas me adver-
sum edictum tuum

Facere esse auctam. c. vis me istuc tibi, etsi incredi-
bile est, credere?

Credo. sy. nescio quid peccati portat hæc purgatio.

so. Meministin' me esse gravidam, & mihi te maxu-
mo opere dicere,

Si puellam parerem, nolle tolli? c. scio quid feceris:
Sutuliisti. sy. sic est factum, domina; ergo herus
damno auctus est.

so. Minimè; sed erat hic Corinthia anus haud impu-
ra, ei dedi

Exponendam. c. ô Jupiter, tantamne esse in animo
inscitiam!

so. Perii, quid ego feci? c. at rogitas? so. si pec-
cavi, mi Chreme,

Insciens feci. c. id quidem ego, etsi tu neges, certò
scio,

Te inscientem atque imprudentem dicere ac facere
omnia:

Tot peccata in hac re ostendis. nam jam primum, si
meum

Imperium exequi voluisses, interemtam oportuit;

Non simulare mortem verbis, re ipsâ spem vitæ dare.

At id omitto: misericordia, animus maternus: fino
Quam bene verò abs te prospectum est! quid volui-
sti? cogita:

Nempe anui illi prorita abs te filia est planissimè,

Per te vel uti quæstum faceret, vel uti veniret palam.

Credo, id cogitasti, quidvis satis est, dum vivat
modò.

Quid cum illis agas, qui neque jus, neque bonum,
atque æquum sciunt,

Melius, pejus, profit, obfit, nil vident, nisi quod lubet?

so. Mi Chreme, peccavi, fateor: vincor: nunc hoc

te obsecro,

Quanto tuus est animus natu gravior, ignoscentior,
Ut meæ stultitiae in justitiâ tuâ sit aliquid præsidî.

c. Scili-

c. Scilicet equidem istuc factum ignoscam: verū, Sofrata,
 Malè docet te mea facilitas multa. sed istuc quidquid
 est, 35
 Quā hoc occptum est causā, loquere. so. ut stultæ
 & miseræ omnes sumus
 Religiosæ; cùm exponendam do illi, de digito an-
 nulum
 Detraho; & eum dico ut unā cum puellā exponeret;
 Si moreretur, ne expers partis esset de nostris bonis.
 c. Istuc rectè: conservasti te, atque illam. so. is hic
 est annulus. 40
 c. Unde habes? so. quam Bacchis secum adduxit ado-
 lescentulam, sy. hem.
 c. Quid ea narrat? so. ea lavatum dum it, servan-
 dum mihi dedit.
 Animū non advorti primū: at postquam aspexi,
 illico
 Cognovi: ad te exsiliui. c. quid nunc suspicare, aut
 invenis
 De illā? so. nescio, nisi ex ipsā quæras, unde hunc
 habuerit, 45
 Si potis est reperiri. sy. interii: plus spei video, quām
 volo.
 Nostra est, si ita est. c. vivitne illa, cui tu dederas?
 so. nescio.
 c. Quid renunciavit olim fecissi? so. id, quod juf-
 seram.
 c. Nomen mulieris cedo quod sit, ut quærat.
 so. Philtere.
 sy. Ipsa est. mirum, ni illa salva est, & ego perii.
 c. Sofrata, 50
 Sequere me intro hac. so. ut præter spem evenit! quām
 timui malè,
 Ne nunc animo ita essem duro, ut olim in tollendo,
 Chreme.
 c. Non licet hominem esse sāpe ita ut volt, si res non
 finit.

Nunc ita tempus est mi, ut cupiam filiam: olim nil
minus.

ACTUS IV. SCENA I.

SYRUS.

Nisi me animus fallit, haud multum à me abe-
rit infortunium:
Ita hac re in angustum oppidò nunc meæ coguntur
copiæ:

Nisi aliquid video, ne esse amicam hanc gnati resci-
scat senex.

Nam quod de argento sperem, aut posse postulem
me fallere,

Nihil est: triumpho, si licet me latere teſto abſcedere.
Crucior, bolum tantum mihi esse creptum tam subi-
tò è fauicibus. 6

Quid agam? aut quid comminiscar? ratio de integro
ineunda est mihi.

Nil tam difficile est, quin querendo investigari possit.
Quid, si hoc sic nunc incipiam? nihil est. quid si sic
tantundem egero.

At sic opinor: non potest: immo optumè. euge, ha-
beo optumam. 10

Retraham hercle, opinor, ad me idem illud fugiti-
vum argentum tamen.

ACTUS IV. SCENA II.

CLINIA, SYRUS.

NULLA mihi res posthac potest jam interve-
nire tanta,
Quæ mihi ægritudinem afferat: tanta hæc latitia ob-
osta est.

Dedo patri me nunc jam, ut frugalior sim quam volt.

L

s. N.

s. Nil me sefellit: cognita est, quantum audio hujus verba.

Istuc tibi ex sententiâ tuâ obtigisse lator. 5

c. O mi Syre, audistin' obsecro? s. quidni? qui usque unâ adfuerim.

c. Cui æquè audisti commodè quidquam evenisse? 10

s. nulli.

c. Atque ita me Dii ament, ut ego nunc non tam meapte causâ

Lator, quam illius; quam ego scio esse honore quovis dignam. 9

s. Ita credo: sed nunc, Clinia, age, date mihi vicissim: Nam amici quoque res est videnda, in tuto ut conlocetur,

Ne quid de amicâ nunc senex. c. ô Jupiter! s. quiesce.

c. Antiphila mea nubet mihi. s. siccine me interloquere?

c. Quid faciam, mi Syre? gaudeo: fer me. s. fero hercle verò.

c. Deorum vitam adepti sumus. s. frustra operam, opiaor, sumo. 15

c. Loquere, audio. s. at jam hoc non ages. c. agam.

s. videndum est, inquam,

Amici quoque res, Clinia, tui in tuto ut conlocetur: Nam si nunc à nobis abis, & Bacchidem hîc relinquis, Senex resciscet illico esse amicam hanc Clitiphonis: Si abduxeris, celabitur itidem, ut celata adhuc est. 20

c. At enim istoc nihil est magis, Syre, meis nuptiis advorsum:

Nam quo ore appellabo patrem? tenes, quid dicam? s. quidni?

c. Quid dicam? quam causam afferam? s. quid? nolo mentiare:

Apertè, ita ut res sese habet, narrato. c. quid ais? s. jubeo, 24

Illam te amare & velle uxorem; hanc esse Clitiphonis.

c. Eonam atque justiam rem oppidò imperas, & factu facilem.

Et

Et scilicet jam me hoc voles patrem exorare, ut celeb
Senem vostrum. s. imo ut rectâ viâ rem narret or-
dine omnem. c. hem,
Satin' sanus es aut sobrius? tu quidem illum planè
prodis:

Nam qui ille poterit esse in tuto, dic mihi? 30
s. Huic equidem consilio palmam do: hic me mag-
nificè effero,

Qui vim tantam in me & potestatem habeam tantæ
astutiae,

Vera dicendo ut eos ambos fallam: ut cum narrat senex
Voster nostro, esse istam amicam gnati, non credat
tamen.

c. At enim spem istoc pacto rursus nuptiarum om-
nem eripis: 35

Nam dum amicam hanc meam esse crederet, non com-
mittet filiam.

Tu fortasse, quid me fiat, parvi curas, dum illi consu-
las.

s. Quid, malum, me ætatem censes velle id adsi-
mularier?

Unus est dies, dum argentum eripio: pax! nihil am-
plius.

c. Tantum sat habes? quid tum, quæsio, si hoc pater
resciverit?

s. Quid si redeo ad illos, qui aiunt, Quid si nunc
celum ruat?

c. Metuo quid agam. s. metuis? quasi non ea po-
testas sit tua,
Quo velis in tempore ut te exsolvas, rem facias pa-
lam.

c. Age, age, traducatur Bacchis. s. optumè. ipsa exit
foras.

A C T U S I V . S C E N A III.

BACCHIS, CLINIA, SYRUS, DROMO,
PHRYGIA.

SATI' pol protèrvè me Syri promissa huc induxe-
runt,
Decem minas quas mihi dare pollicitus est. quòd si
is nunc me
Deceperit; sàpè obsecrâns me, ut veniam, frustra
veniet.
Aut, cùm venturam dixero, & constituero; cùm is
certè
Renunciârit; Clitiphò cùm spe pendebit animi;
Decipiām, ac non veniam: Syrus mihi tergo poenas
pender.
c. Sati' scitè promittit tibi. s. atqui tu hanc jocari credis?
Faciet, nisi caveo. b. dormiunt: pol ego istos com-
movebo.
Mea Phrygia, audistin', modò iste homo quam vil-
lam demonstravit
Charini? p. audivi. b. proxumam esse huic fundo
ad dextram? p. memini. 10
b. Curriculo percurre: apud eum miles Dionysia agitat.
s. Quid incepit? b. dic me hic oppidò esse invitam,
atque assevari:
Verùm aliquo pacto verba me his daturam esse, &
venturam.
s. Perii hercle: Bacchis, mane, mane: quòd mittis
istanc, quæso?
Jube, maneat. b. abi. s. quin est paratum argentum.
b. quin ego hic maneo. 15
s. Atqui jam dabitur. b. ut lubet: num ego inflo?
s. at scin' quid, sodes?
b. Quid? s. transeundum nunc tibi ad Menedemum
est, & tua pompa

Eò traducendā est. B. quam rem agi', scelus? s. egon'?
argentum cudo,

Quid tibi dem. B. dignam me putas, quam infludas?
s. non est temerē.

B. Etiamne tecum hīc res mihi est? s. minimē: tu-
um tibi reddo.

B. Eatur. s. sequere hac, heus, Dromo. D. quis me
volt? s. Syrus. D. quid est rei?

s. Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad vos properē.

D. Quamobrem? s. ne quæras, efferant, quæ secum
huc attulerunt.

Sperabit sumtum sibi senex levatum esse harunc'
abitu.

Næ ille haud scit, hoc paulum lucri quantum et dam-
ni apportet.

Tu nescis id quod scis, Dromo, si sapies. D. mutum dices.

ACTUS IV. SCENA IV.

CHREMES, SYRUS.

ITA me Dii amabunt, ut nunc Menedemi vicem
Miseret me, tantum devenisse ad eum mali.

Illancine mulierem alete cum illa familiæ?

Etu scio, hosce aliquot dies non sentiet:

Ita magno desiderio fuit ei filius.

Verum ubi videbit tantos sibi sumtus domi

Quotidianos fieri, nec fieri modum;

Optabit rursum ut abeat ab se filius.

Syrum optumē, ecum, s. cesso hunc adoriri? c. Syre.
s. hem.

c. Quid est? s. te mihi ipsum jam dudum optabam dari.

c. Videre egisse jam nescio quid cum sene.

s. De illo quod dudum? dictum ac factum reddidi.

c. Bonā' fide? s. bonā, hercle. c. non possum pati,

Quin tibi caput demulceam. accede huc, Syre:

Faciam boni tibi aliquid pro ista re; ac lubens.

L 3 s. At

s. At si scias, quām scitē in mentem venerit.

c. Vah, gloriare evenisse ex sententiā?

s. Non hercle verd: verum dico. c. dic, quid est?

s. Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem,
Menedemo dixit Clinia, & eā gratiā

Secum adduxisse, ne tu id persentisceres. [G scias.

c. Probē. s. dic fodes. c. nimium, inquam. s. immo
Sed porro ausculta quod superest fallaciæ.

Sese ipse dicet tuam vidissē filiam:

Ejus sibi complacitam formam, postquam aspexerit:
Hanc cupere uxorem. c. modōne quæ inventa est?

s. eam:

Et quidem jubebit posci. c. quamobrem istuc, Syre?

Nam prorsum nihil intellego. s. hui, tardus es.

c. Fortasse. s. argentum dabitur ei ad nuptias,

Aurum atque vestem quā, tenesne? c. comparet?

s. Id ipsum. c. at ego illi nec do, nec despondeo.

s. Non? quamobrem? c. quamobrem, me rogas?

homini--- s. ut lubet.

Non ego dicebam, in perpetuum illam illi ut dares;

Verūm ut simulares. c. non mea est simulatio:

Ita tu istuc tua misceto, ne me admisceas.

Egon', cui datus non sim, ut ei despondeam?

s. Credebam. c. minimè. s. scitē poterat fieri:

Et ego hoc, quia dudum tu tantopere jusseras,

Ed cœpi. c. credo. s. cœterūm equidem istuc, Chreme,

Æqui bonique facio. c. atqui cum maxumē

Volo te dare operam ut fiat, verūm aliā viā.

s. Fiat: queratur aliud. sed illud quod tibi

Dixi de argento, quod ista debet Bacchidi,

Id nunc reddendum est illi. neque tu scilicet

Ed nunc configies: Quid meā? num mihi datum est?

Num jussi? num illi oppignerare filiam

Meam me invito potuit? verum illud, Chreme,

Dicunt: jus summum sœpē summa est malitia.

c. Haud faciam. s. imo aliis si licet, tibi non licet.

Omnes te in lautā & bene auctā parte putant.

c. Quin egomet jam ad eam deferam. s. imo filium

Jube

Jube potius. c. quamobrem? s. quia enim in eum
fuspicio est

Translata amoris. c. quid tum? s. quia videbitur
Magis verisimile id esse, cum hic illi dabit:
Et simul conficiam facilius ego, quod volo. 55
Ipse aded adest; abi, effe argentum. c. effero.

ACTUS IV. SCENA V.

CLITIPHO, SYRUS.

NULLA est tam facilis res, quin difficilis sit,
Quam invitus facias. vel me hac deambulatio,
Quam non laboriosa, ad languorem dedit:
Nec quidquam magis nunc metuo, quam ne denuo
Miser aliquod extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidem.
Ut te quidem omnes Dii Deaeque quantum est, Syre, 6
Cum tuo isto invento, cumque incepto perduint!
Hujusmodi res semper comminiscere,
Ubi me excarnufices. s. is tu hinc quo dignus es?
Quam penè tua me perdidit protervitas? 10
c. Vellem hercle factum: ita meritu'. s. meritu' quo
modo?
Næ me istuc prius ex te audivisse gaudeo,
Quam argentum haberes, quod daturus jam fui.
c. Quid igitur dicam tibi vis? abiisti, mihi
Amicam adduxti, quam non liceat tangere. 15
s. Jam non sum iratus: sed scin' ubi nunc sit tibi
Tua Bacchis? c. apud nos. s. non. c. ubi ergo? s.a-
pud Cliniam.
c. Perii. s. bono animo es: jam argentum ad eam
deferes,
Quod ei es pollicitus. c. garris. unde? s. à tuo patre.
c. Ludis fortasse me. s. ipsa re experibere. 20
c. Næ ego fortunatus homo sum: deamo te, Syre.
s. Quâ causâ id fiat, obsecundato in loco.

Sed

Sed pater egreditur, cave quidquam admiratu' sis.
Quod imperabit, facito : loquitor paucula.

ACTUS IV. SCENA VI.

CHREMES, CLITIPHO, SYRUS.

UBI Clitipho nunc est? s. ecum me, inque.
cl. ecum hīc tibi.
ch. Quid rei esset, dixi huic? s. dixi pleraque omnia.
ch. Cape hoc argentum, ac defer. s. i, quid stas lapis?
Quin accipis? cl. cedo sanē. s. sequere hāc nō oculis:
Tu hīc nos, dum eximus, interea opperibere:
Nam nīhil est illīc, quod morēmur diutiū.
ch. Minas quidem jam decem habet à me filia,
Quas pro alimentis esse nunc duco datas.
Hasce ornamentiſ consequentur alteræ.
Porro hāc talenta dotis apposunt duo.
Quām multa injusta ac prava fiunt moribus!
Mihi nunc, relictis rebus, inveniendus est
Aliquis, labore inventa mea cui dēm bona.

ACTUS IV. SCENA VII.

MENEDEMUS, CHREMES.

MULTO omnium me nunc fortunatissimum
Factum puto. esse, gnate, cūm te intellego
Resipisse. c. ut errat! m. te ipsum quærebam, Chremes:
Serva, quod in te est, filium, & me, & familiam.
c. Cedo, quid vis faciam? m. invenisti hodie filiam. 5
c. Quid tum? m. hanc uxorem sibi dari volt Clinia.
c. Quæſo, quid hominis es? m. quid? c. jamne obli-
tus es?
Inter nos quid sit dictum de fallaciā,
Ut cā viā abs te argentum auferretur? m. scio.
c. Ea

e. Ea res nunc agitur ipsa. M. quid dixti, Chreme? 10
Erravi. c. & quidem hæc quæ apud te est, Clitiphoni-
nis est

Amica. M. ita aiunt. e. & tu credis? M. omnia.
c. Et illum aiunt velle uxorem, ut, cùm desponderim,
Des qui aurum ac vestes, atque alia, quæ opus sunt,
compareret.

M. Id est profecto: id amicæ dabitur. c. scilicet 15
Daturum. M. vah, frustra sum igitur gavisus miser.
Quidvis tamen jam malo, quæcum hunc amittere.
Quid nunc renunciem abs te responsum, Chreme,
Ne sentiat me sensisse, atque ægrè ferat? 19

e. Ægrè? nimiùm illi, Menedeme, indulges. M. sine,
Incepsum est: perfice hoc mihi perpetuò, Chreme.

c. Dic convenisse, egisse te de nuptiis.
M. Dicam: quid deinde? c. me facturum esse omnia;
Generum placere: postremò etiam, si voles, 24
Desponsam quoque esse dicio. M. hem, istuc volueram.
c. Tanto ociùs te ut poscat, & tu id, quod cupis,
Quæcum occissimè ut des. M. cupio. c. næ tu prope-
diem,

Ut istam rem video, istius obscurabere.
Sed hæc ut ut sunt, cautim & paulatim dabis,
Si sapies. M. faciam. c. abi intro: vide, quid postulet.
Ego domi ero, si quid me voles. M. sanè volo: 31
Nam te scientem faciam, quidquid egero.

ACTUS V. SCENA I.

MENEDEMUS, CHREMES.

Ego me non tam astutum, neque ita perspicacem
esse, id scio:
Sed hic adjutor meus, & monitor, & præmonstrator
Chremes
Hoc mihi præstat. in me quidvis harum rerum con-
venit,

Quæ

Quæ sunt dicta in stultum, caudex, stipes, asinus,
plumbbeus:

In illum nihil potest: nam exsuperat ejus stultitia hæc
omnia.

c. Ohe, jam desine Deos, uxor, gratulando obtundere,
Tuam esse inventam gnatam; nisi illos ex tuo inge-
nio judicas,

Ut nil credas intellegere, nisi idem dictum sit centies.
Sed interim quid illuc jamdudum gnatus cessat cum
Syro?

M. Quos ait homines, Chreme, cessare? c. hem, me-
nedeme, advenis?

Die mihi, Cliniæ, quæ dixi, nuncia stiñ? M. omnia.

c. Quid ait? M. gaudere ad eò occiperit, quasi qui cupi-
unt nuptias.

c. Ha, ha, ha. M. quid risisti? c. servi venere in men-
tem Syri

Calliditates. M. itane? c. voltus quoque hominum
fingit scelus.

M. Gnatius quod se assimulat lætum, id dicas? c. id.
M. itidem istuc mihi

Venit in mentem. c. veterator. M. magi', si magi'
noris, putes

Ira rem esse. c. ain' tu? M. quin tu ausculta. c. mane:
prius hoc scire expeto;

Quid perdideras. nam ubi desponsam nunciasti filio,
Continuò injecisse verba tibi Dromonem scilicet,
Sponsæ yessem, aurum atque ancillas opus esse, ar-
gentum ut dares.

M. Non. c. quid non? M. non, inquam. c. neque ipse
gnatus? M. nil, prorsus, Chreme.

Magis unum etiam instare, ut hodie conficerentur
nuptiæ.

c. Mira narras. quid Syrus meus? ne is quidem quid-
quam? M. nihil.

c. Quamobrem? M. nescio equidem: sed te miror,
qui alia tam plane scias.

Sed ille tuus quoque Syrus idem mirè finxit filium,

Ut

Ut ne paulum quidem suboleat esse amicam hanc Cliniae.

c. Quid ait? M. mitto jam osculari, atque amplexari: id nil puto.

c. Quid est, quod amplius simuletur? M. vah. c. quid est? M. audi modus:

Est mihi in ultimis conclave aedibus quoddam retro: Huc est intro latus lectus, vestimentis stratus est. 30
c. quid, postquam hoc est factum? M. dictum ac factum, huc abiit Clitipho.

c. Solus? M. solus. c. timeo. M. Bacchis consecuta est illico.

c. Sola? M. sola. c. perii. M. ubi abidere intro, operuere ostium. c. hem.

Clinia haec fieri videbat? M. quidni? una mecum simul. 35
c. Filii est amica Bacchis, Menedeme: occidi.

M. Quamobrem? c. decem dierum vix mihi est familia.

M. Quid? istuc times, quod operam amico ille dat suo?

c. Imo quod amicæ? M. si dat. c. an dubium id tibi est?

Quenquamne animo tam comi esse, aut leni putas, Qui se vidente amicam patiatur suam? M. ah, 40

Quidni? quod verba facilius dentur mihi.

c. Derides? merito mihi nunc ego succenseo.

Quot res dedere, ubi possem persentiscere, Ni essem lapis? quæ vidi? vœ misero mihi!

At næ illud haud inultum, si vivo, ferent: 45
Nam jam— M. non tu te cohibus? non te respicis?

Non tibi ego exempli satis sum? c. præ iracundiâ, Menedeme, non sum apud me. M. tene istuc loqui?

Nonne id flagitium est, te aliis consilium dare, Foris sapere, tibi non posse te auxiliarier? 50

c. Quid faciam? M. id, quod me fecisse aiebas parum: Fac te patrem esse sentiat: fac ut audeat

Tibi credere omnia, abs te petere & poscere, Ne quam aliam querat copiam, ac te deserat.

c. Imo abeat potius multo quovis gentium, 55
Quam hic per flagitium ad inopiam redigat patrem:

Nam si illi pergo suppeditare sumtibus,

Menedeme, mihi illæc verè ad rastros res reddit.

M. Quot incommoda tibi in hac *re* capies, nisi caves?
Difficilem ostendes te esse, & ignoscet tamen 60
Pòst, & id ingratum. c. ah, nescis quàm doleam. M. ut
luber.

Quid hoc, quod volo, ut illa nubat nostro? nisiquid
est,

Quod mavis. c. imo & gener & affines placent.

M. Quid dotis dicam te dixisse filio?

Quid obticuisti? *sc.* dotis? M. ita dico. c. ah. M. Chre-
me, 65

Ne quid vereare, si minu': nil nos dos mover.

c. Duo talenta pro *re* nostrâ ego esse decrevi satis:
Sed ita dictu opus est, si me vis salvom esse, & rem,
& filium,

Me mea omnia bona doti dixisse illi. M. quam rem agis?

c. Id mirari te simulato, & illum hoc regitato simul, 70
Quamobrem id faciam. M. quin ego verò, quam-
obrem id facias, nescio.

c. Egone? ut illius animum, qui nunc luxuriâ &
lasciviâ

Diffliuit, retundam, & redigam, ut quò se vortat
nesciat.

M. Quid agis? c. mitte, sine me in hac *re* gerere mi-
hi morem. M. fino:

Itane vis? c. ita. M. fiat. c. ac jam, uxorem ut ac-
cessat, paret. 75

Hic ita, ut liberos est æquom, dictis confutabitur.

Sed Syrum--- M. quid eum? c. egone? si vivo, a-
deò exornatum dabo,

Adeò depexum; ut, dura vivat, meminerit semper mei;
Qui sibi me pro deridiculo ac deleßamento putat.

Non, ita me Dii ament, auderet facere hac viduæ
mulieri, 80

Quæ in me fecit.

ACTUS V. SCENA II.

CLITIPHO, MENEDEMUS, CHREMES,
SYRUS.

ITANE tandem quæsto est, Menedeme, ut pater
Tam in brevi spatio omnem de me ejecerit animum
patris?

Quodnam ob facinus? quid ego tantum sceleris ad-
misi miser?

Volgo faciunt. M. scio tibi esse hoc gravius multo ac
durius,

Cui fit: verùm ego hand minùs ægrè patior id, qui
nescio;

Nec rationem capio, nisi quod tibi bene ex animo
volo.

CL. Hic patrem esse aiebas? M. eccum. CH. quid me
incusas, Clitipho?

Quidquid ego hujus feci, tibi prospexi, & stultitiae
tuz.

Ubi te vidi animo esse omisso, &c, suavia in præsentia

Quæ essent, prima habere, neque consulere in longi-
tudinem;

Cepi rationem, ut neque tu egeres, neque ut hæc
posses perdere.

Ubi, cui decuit primo, tibi non licuit per te mihi dare,
Abii ad proximos tibi qui erant, eis commisi; &
creddi.

Ibi tuz stultitiae semper erit præsidium, Clitipho,
Victus, vestitus, quod in testum te receptes. CL. hei
mihi!

CH. Satius est, quam te ipso herede hæc possidere
Bacchidem.

Disperii: scelestus quantis turbas concivi insciens!

M

CL. Emori

CL. Emori cupio. CH. priùs, quæso, disce quid sit
 vivere:
 Ubi scies, si displicebit vita, tum istoc utitor.
 s. Here, liceat? CH. loquere. s. at rūd? CH. lo-
 quere. s. quæ ista est pravitas, 20
 Quæve amentia est, quod peccavi ego, id obesse huic?
 CH. ilicet,
 Ne te admisce: nemo accusat, Syre, te: nec tu aram
 tibi,
 Neque precatorem parâris. s. quid agis? CH. nil suc-
 cenc'eo,
 Nec tibi, nec huic; nec vos est aquum, quod facio,
 mihi.
 s. Abiit. vah, rogasse vellem. CL. quid, Syre? s. un-
 de mihi peterem cibum: 25
 Ita nos alienavit. tibi jam esse ad sororem intellego.
 CL. Adeon' rem rediisse, ut periculum etiam fame mi-
 hi sit, Syre?
 s. Modò liceat vivere, est spes. CL. quæ? s. nos es-
 rituros satis.
 CL. Irrides in re tantâ, neque me quidquam consilio
 adjuvas?
 s. Imo & ibi nunc sum, & usque dudum idegi, dum
 loquitur pater: 30
 Et, quantum ego intellegere possum, CL. quid? s. non
 aberit longius.
 CL. Quid ergo? s. sic est: non esse horum te arbi-
 tror. CL. quid istuc, Syre?
 Satin' fanus es? s. ego dicam, quod mihi in men-
 tem: tu dijudica.
 Dum istis fuisti solus, dum nulla alia delectatio,
 Quæ propior esset, te indulgebant, tibi dabant: nunc 35
 filia
 Postquam est inventa vera, inventa est causa, quâ te
 expellerent.
 CL. Est verisimile. s. an tu ob peccatum hoc esse il-
 lum iratum putas?

CL. Non

cl. Non arbitror. s. nunc aliud spesta: matres omnes filiis

In peccato adjutrices, auxilio in paternâ injuriâ
Solent esse: id non fit. cl. verum. quid ergo nunc faciam, Syre?

s. Suspicionem istanc ex illis quære: rem profer palam. 40
Si non est verum, ad misericordiam ambos adduces cito, aut

Scibis cuius sis. cl. recte suades: faciam. s. sat recte
hoc mihi in

Mentem venit: namque adolescens, quam in minimâ spe situs erit,

Tam facillimè patris pacem in leges conficiet suas. 45
Etiam haud scio an uxorem ducat, ac Syro nil gratiae.

Quid hoc autem? senex exit foras: ego fugio. adhuc
quod factum est,

Miror non jussisse illico me arripi. ad Menedemum
hinc pergam.

Eum mihi precatorem paro: seni nostro fidei nihil
habeo.

ACTUS V. SCENA III.

SOSTRATA, CHREMES.

PROFECTO, nisi caves tu homo, aliquid gnato
conficies mali:

Idque aded miror, quomodo

Tam ineptum quidquam tibi venire in mentem, mi
vir, potuerit.

c. Oh, pergin' mulier esse? nullamæ ego rem un
quam in vitâ meâ

Volui, quin tu in eâ re mihi advorsatrix fueris, So
strata?

At si rogitem jam, quid est quod peccem, aut quam-
obrem id faciam, nescias:
In quā re nunc iam confidenter restas, stulta. s. ego
nescio?
c. Imo scis potius, quām quidem redeat ad integrum
eadem oratio.
s. Oh, iniquos es, qui me tacere de re tantā postules.
c. Non postulo. jam loquere. nihilo minus ego hoc
faciam tamen. 10
s. Facies? c. verum. s. non vides quantum mali ex
eā re excites?
Subditum se suspicatur. c. subditum! ain' tu? s. cer-
tē sic erit,
Mi vir. c. confitere. s. au, obsecro te, istuc inimi-
cis siet.
Ego' confitear meum non esse filium, qui sit meus?
c. Quid metuis? ne non, cūm velis, convincas esse
illum tuum? 15
s. Quodd filia est inventa? c. non; sed, quo magi
creendum siet,
Id, quodd est consimilis moribus,
Facilē convinces ex te natum: nam tui similis est
probè:
Nam illi nihil vitii est relictum, quin sit & idem
tibi:
Tum præterea talem, nisi tu, nulla pareret filium. 20
Sed ipse egreditur, quām severus! rem cūm videoas,
censeas.

ACTUS V. SCENA IV.

C L I T I P H O, S O S T R A T A, C H R E M E S.

Si unquam illum fuit tempus, mater, cūm ego vo-
luptati tibi
Fuerim, dictus filius tuus tuā voluntate, obsecro
Ejus.

Ejus ut memineris, atque inopis nunc te miserescat
mei;

Quod peto & volo, parentes meos ut commonestres
mihi.

s. Obscro, mi gnate, ne istuc in animum inducas
tuum,

Alienum esse te. cL. sum. s. miseram me! hoccine
quæsti, obscro?

Ita mihi atque huic sis superstes, ut ex me atque hoc
natus es:

Et cave posthac, si me amas, unquam istuc verbum
ex te audiam. ch. at

Ego, si me metuis, mores cave in te esse istos sen-
tiam.

cL. Quos? ch. si scire vis, ego dicam: gerro, iners,
fraus, helluo,

Ganeo, damnosus. crede; & nostrum te esse credito.

cL. Non sunt hæc parentis dicta. ch. non, si ex ca-
pite sis meo

Natus, item ut aiunt Minervam esse ex Jove, eâ cau-
sâ magis

Patiar, Clitipho, flagitiis tuis me infamem fieri.

s. Di istæc prohibeant. ch. Deos nescio; ego, quod
potero, sedulo.

Quæreris id, quod habes, parentes: quod abest, non
quæreris, patri

Quomodo obsequare, & serves quod labore invenerit.

Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet

Dicere hac præsente verbum turpe: at te id nullo
modo

Facere pudit. cL. eheu, quâm nunc totus displiceo
mihi!

Quâm pudet! neque, quod principium incipiam ad
placandum, scio.

ACTUS V. SCENA V.

MENEDEMUS, CHREMES, CLITIPHO,
SOSTRATA.

ENIMVERO Chremes nimis graviter crociat adolescentulum, Nimisque inhumanè. exeo ergo, ut padem concilium. optumè.

Ipses video. ch. ehem, Menedeme, cur non accersi jubes

Filiam, & quod dotis dixi, firmas? s. mi vir, teobsecro

Ne facias. cl. pater, obsecro ut mi ignoscas. M. da veniam, Chremes.

Sine te exosent. ch. ego' mea bona ut dem Baechidi dono sciens?

Non faciam. M. at nos non finemis. cl. si me vivi

vom vis pater, Ignosce. s. age, Chremes mi. M. age, queso, ne tam

obfirmia te, Chremes.

ch. Quid istuc? video non licere, ut ceperam, hoc pertendere.

M. Facis ut te decet. ch. ei lege hoc aded faciam, si facit id,

Quod ego hunc requiem censeo. cl. pater, omnia faciam: impera.

ch. Uxorem ut ducas. cl. pater. ch. nihil audio. M. ad me recipio:

Facier. ch. nil etiam audio ipsum. cl. perii. s. an

dubitas, Clitipho?

ch. Imo utrum vult? M. faciet omnia. s. huc, dum

incipias, gravia sunt,

Dumque ignores: ubi cognoris, facilia. cl. faciam,

pater.

s. Nata mi, ego pol tibi dabo illam lepidam, quam
tu facile ames,
Filiam Phanocrate nostri. cl. rufamne illam virgi-
nem,
Exsiam, sparsa ore, adunco naso? non possum, pa-
ter.
ch. Heia, ut elegans est! credas animum ibi esse?
s. aliam dabo.
cl. Quid istic? quandoquidem ducenda est, egomet
habeo propemodum, 20
Quam volo. s. nunc laudo te, gnate. cl. Archonidā
hujus filiam.
s. Perplacet. cl. pater, hoc nunc restat. ch. quid?
cl. Syro ignoscas volo,
Quæ meā causā fecit. ch. fiat. Vos valete, & plaudite.

CALLIOPIUS RECENSUS

P. TERENTII ADELPHI,

ACTA LUDIS FUNEBRIBUS L. ÆMILII PAULLI. QUOS FECERE Q. FABIUS MAXIMUS, P. CORNELIUS AFRICANUS. EGERE L. ATTILIUS PRÆNESTINUS, MINUCIUS PROTIMUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII, TIBIIS SARRANIS. FACTA E GRÆCA MENANDRU. L. ANICIO, M. CORNELIO COSS.

Personæ.

PROLOGUS.	SOSTRATA, matrona.
MICIO senex.	CANTHARA matrix.
DEMEA senex.	PAMPHILA puerpera.
SANNIO leno.	GETA servus.
ÆSCHINUS adolescens.	HEGIO senex.
SYRUS servus.	DROMO servus.
CTESIPHON adolescens.	

Personæ matræ.

TIBICINA Ctesiphonis amica.
PARMENO servus.

ADEL-

ADELPHORUM ARGUMENTUM,
C. SULPICIO APOLLINARI AUCTORE.

Duos cum haberet Demea adolescentulos,
Dat Mictoni fratri adoptandum Aeschinum,
Sed Ctesiphonem retinet. hunc citharistria
I. epore captum, sub duro ac tristi patre,
Frater celabat Aeschinus; famam quoque
Amoris in se transferebat: denique
Fidicinam lenoni eripuit. vitiaverat
Idem Aeschinus civem Atticam pauperculam;
Fidemque dederat, hanc sibi unorem fore.
Demea jurgare, & graviter ferro. mox tamen,
Ut veritas patet facta est, ducit Aeschinus
Vitiatam, positur Ctesiphon citharistriam,
Excorato suo patre duro Demea.

P. TE-

P. TERENTII ADELPHI.

PROLOGUS.

POST QUAM poeta sensit scripturam suam
Ab iniquis observari, & adversarios
Rapere in pejorem partem, quam acturi su-
mus;

Indicio de se ipse erit: vos eritis judices,
Laudine an vitio duci factum id oporteat. 5
Synapothnescontes Diphili commedia est:
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.
In Græcâ adolescens est, qui lenoni eripit
Meretricem, in primâ fabulâ. eum Plautus locum
Reliquit integrum: eum hic locum summis sibi 10
In Adelphos: verbum de verbo expressum extulit.
Eam nos acturi sumus novam: pernoscite,
Furtumne factum existumetis, an locum
Reprehensum, qui præteritus negligentiâ est.
Nam quod isti dicunt malevoli, homines nobiles 15
Eum adjutare, assiduèque unâ scribere:
Quod illi maledictum vehemens esse existmant,
Eam laudem hic dicit maxumam, cùm illis placer,
Qui vobis universis, & populo placent;
Quorum operâ in bello, in otio, in negotio, 20
Suo quisque tempore usu' est sine superbiâ.
Dehinc ne exspectetis argumentum fabulæ:
Senes qui primi venient, hi partem aperient:
In agendo partem ostendent. Facite, æquanimitas
Poetæ ad scribendum augeat industriam. 25

ACTUS

ACTUS I. SCENA I.

Micio.

STORAX. non rediit hac nocte à cœnâ Æschinus,
 Neque servulorum quisquam, qui aduersum ierant!
 Profecto hoc verè dicunt: si absis uspiam,
 Aut ibi si cesses, evenire ea satius est,
 Quæ in te uxor dicit, & quæ in animo cogitat 5
 Irata, quam illa, quæ parentes propitii.
 Uxor, si cesses, aut te amare cogitat,
 Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi,
 Et tibi bene esse soli, cum sibi sit male.
 Ego, quia non rediit filius, quæ cogito? 10
 Quibus nunc solicitor rebus? ne aut ille alserit,
 Aut uspiam ceciderit, aut præfregerit
 Aliquid. vah, quenquamne hominem in animum in-
 stitueret, aut
 Parare, quod sit carius, quam ipse est sibi! 14
 Arque ex me hic natus non est, sed ex fratre. is adeò
 Dissimili studio est. jam inde ab adolescentiâ,
 Ego hanc clementem vitam urbanam arque otium
 Secutus sum: & quod fortunatum isti putant,
 Uxorem nunquam habui. ille contrâ, hec omnia:
 Ruri agere vitam, semper parcè ac duriter 20
 Se habere: uxorem duxit: nati filii
 Duo. inde ego hunc majorem adoptavi mihi:
 Eduxi à parvulo, habui, amavi pro meo:
 In eo me oblecto: solum id est carum mihi.
 Ille ut item contrâ me habear, facio sedulo: 25
 Do, prætermitto, non necesse habeo omnia
 Pro meo jure agere: postremò, alii clanculum
 Patres quæ faciunt, quæ fert adolescentia,
 Ea ne me celet, consuefeci filium:
 Nam qui mentiri, aut fallere insuerit patrem, aut 30
 Audebit, tanto magis audebit cæteros.

Pudore

Pudore & liberalitate liberos
 Retinere, satius esse credo, quam metu.
 Hec fratri mecum non convenient, neque placent.
 Venit ad me sepe clamitans, Quid agis, Micio? 35
 Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?
 Cur potat? cur tu his rebus sumtum suggeris?
 Vestiū nimio indulges: nimirū inēptus es.
 Nimirū ipse est durus, præter se quomque & bonum:
 Et errat longè, mēā quidem sententiā, 40
 Qui imperium credit gravius esse aut stabilius,
 Vi quod sit, quam illud, quod amicitiā adjungitur.
 Mea sic est ratio, & sic animum induco meum:
 Malo coactus qui suum officium facit,
 Dum id rescitum iri credit, tantisper cavet: 45
 Si sperat fore clam, rursum ad ingenium reddit.
 Quem beneficio adjungas, ille ex animo facit:
 Studet par referre, præsens absensque idem erit.
 Hoc patrium est, potius consuefacere filium
 Suā sponte recte facere, quam alieno metu. 50
 Hoc pater, ac dominus interest. hoc qui nequit,
 Fateatur nescire imperare liberis.
 Sed estne hic ipsus, de quo agebam? & certe is est.
 Nescio quid tristem video. credo jam, ut solet,
 Jurgabit. Salvom te advenire, Demea, 55
 Gaudemus.

ACTUS I. SCENA II.

DEMEA, MICIO.

EHEM, opportunè: teipsum quærito.
 M. Quid tristis es? D. rogas me, ubi nobis Aeschinus
 Siet, quid tristis ego sim? M. dixin' hoc fore?
 Quid fecit? D. quid ille fecerit? quem neque puder
 Quidquam, nec metuit quenquam, neque legem putat
 Tenere se ullam. nam illa, quæ antehac facta sunt, 6
 N. Omitto.

Omitto: modò quid designavit? M. quidnam id est?

D. **Fores** effregit, atque in aedes irruit

Alienas: ipsum dominum atque omnem familiam

Mulcavit usque ad mortem: eripuit mulierem, 10

Quam amabat. clamant omnes indignissime

Factum esse. hoc advenienti quot mibi, Micio,

Dixere? in ore est omni populo. denique,

Si conferendum exemplum est, non fratrem vider

Rei dare operam, ruri esse parcum ac sobrium? 15

Nullum hujus simile factum? hæc cum illi, Micio,

Dico, tibi dico. tu illum corrumpi sis.

M. Homine imperito nunquam quidquam injustius,

Qui, nisi quod ipse fecit, nihil rectum putat.

D. **Quorūm** istuc? M. quia tu, Demea, hæc male

judicas. 20

Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum

Scortari, neque potare; non est, neque **fores**

Effringere. hæc si neque ego, neque tu fecimus,

Non sive egestas facere nos. tu nunc tibi

Id laudi ducis, quod tum fecisti inopia. 25

Injurium est. nam si esset unde id fieret,

Faceremus: & tu illum tuum, si esses homo,

Sineres nunc facere, dum per seiatem licet,

Potius quam, ubi te exspectatum ejecisset **fores**,

Alieniore aetate post faceret tamen. 30

D. **Preh** Jupiter! tu homo adigis me ad insaniam.

Non est flagitium facere hæc adolescentulum? M. ah,

Ausculta, ne me obtundas de hac re saepius.

Tuum filium dedisti adoptandum mihi:

Is meus est factus: si quid peccat, Demea;

Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram. 35

Opsonat? potat? olet unguenta? de meo.

Amat? dabitur à me argentum, dum erit commo-
dum;

Ubi non erit, fortasse excludetur **fores**.

Fores effregit? restituentur. discidit 40

Vestem? resarcietur. est, Dis gratia,

Et unde hæc sunt, & adhuc non molesta sunt.

Postremo

Postremò aut desine, aut cedo quemvis arbitrum :
 Te plura in hac re peccare ostendam. D. hei mihi !
 Pater esse disce ab illis, qui verè sciunt. 45
 M. Naturâ tu illi pater es, consiliis ego.
 D. Tun' consulis quidquam ? M. ah ! si pergis, abiero.
 D. Siccine agis ? M. an ego toties de eâdem re audiam ?
 D. Curæ est mihi. M. & mihi curæ est : verùm, Demea,
 Curemus æquam uterque partem : tu alterum, 50
 Ego item alterum. nam ambos curare, propemodum
 Reposcere illum est, quem dedisti. D. ah Micio !
 M. Mihi sic videtur. D. quid istuc ? tibi si istuc placet,
 Profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet.
 Jam si verbum unum posthac. M. rursum, Demea, 55
 Irascere ? D. an non credis ? repeton' quem dedi ?
 Ægrè est, alienus non sum, si obsto : hem, defino.
 Ucum vis curem : curo : & est Dis gratia,
 Quom ita, ut volo, est. iste tuus ipse sentiet
 Posteriùs : nolo in illum gravius dicere. 60
 M. Nec nihil, neque omnia hæc sunt, quæ dicit. tamen
 Non nihil molesta hæc sunt mihi : sed ostendere,
 Me ægrè pati, illi nolui. nam ita est homo :
 Cùm placo, advorsor sedulo, & deterreo ;
 Tamen vix humanè patitur : verùm si augeam, 65
 Aut etiam adjutor sim ejus iracundia,
 Infâniam profectio cum illo. et si Æschinus
 Nonnullam in hac re nobis facit injuriam.
 Quam hîc non amavit meretricem, aut cui non dedit
 Aliiquid ? Postremò nuper (credo jam omnium 70
 Tedebar) dixit velle uxorem ducere.
 Sperabam jam defervisse adolescentiam :
 Gaudebam. ecce autem de integro : nisi, quidquid est,
 Volo scire, atque hominem cōvenire, si apud for-
 rum est.

ACTUS II. SCENA I.

SANNIO, AESCHINUS.

O BSECRO, populares, ferte misero atque innocentia auxilium :

Subvenite inopi. **A.** otiosè : nunc jam illico h̄ic confite :

Quid respectas? nihil pericli est: nunquam, dum ego adero, hic te

Tanger. **s.** ego istam inviti' c̄mnibus.

A. Quanquam est sc̄elestus, non committet hodie unquam iterum ut vapulet.

s. **A.** Eschine, audi : ne te ignarum fuisse dicas meorum morum;

Leno ego sum. **A.** scio. **s.** at ita, ut usquam fuit fide quisquam optumā.

Tu quod te posteriū purges, Hanc injuriam mihi nolle factam esse; hujus non faciam, crede hoc, ego meum jus persequar;

Neque tu verbis solves unquam, quod re mihi malefeceris.

N. Novi ego vestra h̄ec: Nollem factum: Jusjurandum dabitur, te esse

Indignum injuriā hac; indignis cūm egomet sim acceptus modis.

A. Abi pr̄strenuē, ac fores aperi. **s.** c̄æterūm hoc nihil facis.

A. I intro nunc jam. **s.** at enim non sinam. **A.** accede illuc, Parmeno;

Nimium istoc abisti : h̄ic propter hunc assiste. hem, sic volo.

Cave nunc jam oculos à meis oculis quoquam deoveas tuos,

Ne mora sit, si innuerim, quin pugnus continuo in malā h̄ereat.

s. Istuc volo ergo ipsum experiri. **A.** hem, serva. omitte mulierem.

s. O

s. O facinu' indignum. *Æ.* geminabit, nisi caves.
 s. hei misero mihi!

Æ. Non innueram: verùm in istam partem potius
 peccato tamen. 20

I nunc jam. s. quid hoc rei est? regnumne, *Æschine*,
 hic tu possides?

Æ. Si possiderem, ornatus essem ex tuis virtutibus.

s. Quid tibi rei mecum est? *Æ.* nihil. s. quid? no-
 stin' qui sim? *Æ.* non desidero.

s. Tetigin' tui quidquam? *Æ.* si attigisses, ferres in-
 fortunium.

s. Quā tibi magis licet meam hibere, pro quā ego ar-
 gentum dedi? 25

Responde. *Æ.* antea des non fecisse erit melius hīc con-
 vicium:

Nam si molestus pergis esse, jam int̄ō abripiere, at-
 que ibi

Usque ad necem operiere loris. s. loris liber? *Æ.* sic
 erit.

s. O hominem impurum! hīccine libertatem aiunt
 esse æquam omnibus?

Æ. Si satis jam debacchatus es, leno, audi si vis nunc
 iam. 30

s. Egon' debacchatus sum autem, an tu in me? *Æ.* mit-
 te ista, atque ad rem redi.

s. Quam rem? qud̄ redeam? *Æ.* jamne me vis dicere
 id, quod ad te attinet?

s. Cupio, æqui modd̄ aliquid. *Æ.* vah, leno iniqua
 me non volt loqui!

s. Leno sum, fateor, pernicies communis adolescen-
 tium,

Perjurus, pestis: tamen tibi à me nulla est orta in-
 juria. 35

Æ. Nam hercle etiam hoc restat. s. illuc quæsto redi,
 qud̄ cœpisti, *Æschine*.

Æ. Minis viginti tu illam emisti, quæ res tibi vor-
 tat male:

Argenti tantum dabitur. s. quid, si ego tibi illam nolo vendere?

Coges me? *Æ*, minimè. s. namque id metui. *Æ*, neque vendundam censeo,

Quæ libera est: nam ego liberali illam affero causâ manu. ⁴⁰

Nunc vide utrum vis, argentum accipere, an causam meditari tuam.

Delibera hoc, dum ego redeo, leno. s. proh supreme Jupiter!

Minime miror, qui insanire occipiunt ex injuria. Domo me eripuit, verberavit: me invito abduxit meam. ⁴⁴

Ob malefacta hæc tantidem emtam postulat sibi tradier. Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.

Verum enim, quando bene prômeruit, fiat: suum jus postulat.

Age, jam cupio, modò si argentum reddat. sed ego hæc haríolor:

Ubi me dixero dare tanti, testes faciet illico, Vendidisse me: de argento somnium: mox, Cras redi. Id quoque possum ferre, si modò reddat: quanquam injurium est. ⁵¹

Verum cogito id, quod res est: quando eum qualcum occeperis,

Accipiunda & missiganda injuria adolescentium est. Sed nemo dabit; frustra egomet mecum has rationes puto.

ACTUS II. SCENA II.

S Y R U S, S A N N I O,

*T*acere, egomet conveniam ipsum: cupidè accipiat jam faxo, atque etiam Bene dicat secum esse actum. Quid istuc, Sannio, est, quod te audio

Nescio

Nescio quid cum hero concertasse? sa. nunquam vi-
di iniquius

Certationem comparatam, quam haec hodie inter nos
fuit.

Ego vapulando, ille verberando, usque ambo defessi
sumus.

sv. Tua culpa. sa. quid agerem? sv. adolescenti mo-
rem gestum oportuit.

sa. Qui potui melius, qui hodie usque os præbui?
sv. age, scis quid loquar?

Pecuniam in loco neglegere, maximum interdum est
lucrum. hui!

Metuisti, si nunc de tuo jure concessisses paululum,
Atque adolescenti es es inigeratus, hominum homo-
stultissime;

10

Ne non tibi istuc feneraret? sa. ego spem precio non
emo.

sv. Nunquam rem facies. abi, nescis inescare homines,
Sannio.

sa. Credo istuc melius esse; verum ego nunquam adeo
astutus fui,

Quin, quidquid possem, mallem auferre potius in
præsentia,

sv. Age, novi tuum animum: quasi jam usquam tibi
sint viginti minæ,

15

Dum huic obsequare. præterea autem, te aiunt pro-
fici Cyprum. sa. hem.

sv. Coemisse hinc, quæ illuc veheres, multa; navem
conductam: hoc scio.

Animus tibi pendet: ubi illinc, spero, redieris, ta-
men hoc ages.

sa. Nasquam pedem. perii hercle: hac illi spe hoc in-
ceperunt. sv. timet:

Injeci scrupulum homini. sa. ô scelera! illud vide, 20
Ut in ipso articulo oppressit. emta mulieres

Complures, & item hinc alia, quæ porto Cyprum.

Nisi ed ad mercatum venio, damnum maximum est.
Nunc si hoc omitto, actum agam: ubi illinc rediero,

Nihil

Nihil est, refixerit res: Nunc demum venis? 25
Cur passus? ubi eras? ut sit satius perdere,

Quàm aut híc manere tam diu, aut tum persecui.

sy. Jamne enumerasti id quod ad te redditum putes?

sA. Hoccine illo dignum est? hoccine incipere Aeschinum?

Per oppressionem ut hanc mī eripere postulet? 30
sy. Labascit. unum hoc habeo. vide si satis placet:

Potius quàm venias in periculum, Sannio,

Servesne an perdas totum, dividuum face.

Minas decem conradet alicunde. sA. hei mihi?

Etiam de sorte nunc venio in dubium miser. 35

Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi.

Præterea colaphis tuber est totum caput.

Etiam insuper defrudet? nusquam abeo. sy. ut lubet.

Numquid vis, quin abeam? sA. imo hercle hoc quæso, Syre;

Ut ut hæc sunt facta, potius, quàm lites sequar, 40

Meum mihi reddat, saltem quanti emta est. Syre,

Scio te non usum antehac amicitiâ meâ:

Memorem me dices esse, & gratum. sy. sedulo

Faciam. sed Cresiphonem video: latus est 44
De amicâ. sA. quid, quod te oro? sy. paulispermane.

ACTUS II. SCENA III.

C T E S I P H O, S Y R U S.

A B s quivis homine, cùm est opus, beneficium
accipere gaudeas:

Verùm enimvero id demum juvat, si, quem æquom
est facere, is bene facit.

O frater, frater, quid ego nunc te laudem? satis cer-
tò scio,

Nunquam ita magnificè quidquam dicam, id virtus
quin superet tua.

Itaque

Itaque unam hanc rem me habere præter alios præcipuam arbitror,
5 Fratrem homini nemini esse primarum artium magi- principem.

s. O Ctesiphon. c. ô Syre, Æschinus ubi est? s. ellum, te exspectat domi. c. hem.

s. Quid est? c. quid sit? illius operâ, Syre, nunc vi- 10 vo. festivum caput!

Quin omnia sibi post putarit esse præ meo commodo. Maledicta, famam, meum amorem, & peccatum in se transtulit.

10 s. Nihil potest supra. c. quidnam fores crepuit? s. ma- ne, mane, ipse exit foras.

ACTUS II. SCENA IV.

ÆSCHINUS, SANNIO, CTESIPHO,
SYRUS.

Ubi ille est sacrilegus? s.a. me querit. numquid- nam effert? occidi:

Nil video. Æ. ehem, opportunè: te ipsum querito. quid fit, Ctesiphon?

In tuto est omnis res. omitte vero tristitiam tuam.

c. Ego illam hercle verd omitto, qui quidem te ha- beam fratrem, ô mi Æschine!

0 mi germane! ah, vereor coram in os te laudare amplius.

5 Ne id asperandi magis, quam quod habeam gratum, facere existumes.

Æ. Age inepre, quasi nunc non norimus nos inter nos, Ctesiphon.

Hoc mihi dolet, nos penè serò scisse, & penè in eum locum

Redisse, ut, si omnes cuperent, nihil tibi possent au- xiliarier.

c. Pu-

c. Pudebar. *Et* ab, stultitia est istaec, non pudor:
tam ob parvolam 10
Rem pene è parria! turpe dictu. Deos quaso, ut
istaec prohibeant.

c. Peccavi. *Et* quid ait tandem nobis Sannio? *sy.* jam
mitis est.

Et. Ego ad forum ibo, ut hunc absolvam. tu intro
ad illam, Ctesiphon.

sa. Syre, insta. *sy.* eamus; namque hic propens in
Cyprum. *sa.* ne tam quidem;

Quamvis etiam maneo otiosus hic. *sy.* reddetur, et
time. 15

sa. At ut omne reddat. *sy.* omne reddet, tace modò,
ac sequere hac. *sa.* sequor.

c. Heus, heus Syre. *sy.* hem, quid est? *c.* obsecro
hercle, hominem istum impurissimum

Quamprimum absolvitote, ne, si magis irritatus fiet,
Aliqua ad patrem hoc pertinaret, atque ego tum per-
petuò perierim.

sy. Non fiet: bono animo es. tu cum illa te intus
objecta interim, 20
Et lectulos jube sterni nobis, & parari cetera.
Ego jam transacta re convertam me domum cum o-
psionio.

c. Ira quafio: quando hoc bene successit, hilarem
hunc sumamus diem.

ACTUS III. SCENA I.

SOSTRATA, CANTHARA.

O BSECRO, mea nutrix, quid nunc fiet? *c.* quid
fiat, rogas?

Rectè edepol, spero. *s.* modò dolores, mea tu, oc-
cipiunt primulùm.

c. Jam nunc times, quasi nunquam adfueris, nun-
quam tute pepereris.

s. Mi-

s. Miseram me, neminem habeo, folæ sumus: Geta
autem hic non adest:
Nec quem ad obstetricem mittam, nec qui accersat
Æschinum. 5
c. Pol is quidem jam hic aderit: nam nunquam u-
num intermitit diem,
Quin semper veniat. s. folus mearum misericordiarum est
remedium.
c. Re natâ melius fieri hand potuit, quam factum
est, hera;
Oblatum quando vitium est, quod ad illum attinet
potissimum,
Talem, tali genere atque animo, natum ex tantâ fa-
miliâ. 10
s. Ita pol est, ut dicis. salvus nobis, Deos queso, ut
siet.

ACTUS III. SCENA II.

GETA, SOSTRATA, CANTHARA.

NUNC illud est, quod, si omnes omnia sua con-
filia conferant,
Atque huic malo salutem querant, auxiliū nihil af-
ferant;
Quod mihique, heræque, filiæque herili est. vñ mi-
sero mihi!
Tot res repente circumvallant, unde emerget non po-
test,
Vis, egestas, injustitia, solitudo, infamia. 5
Hoccine seclum? ô scelera! ô genera sacrilega! ô ho-
minem impium!
s. Me miseram, quidnam est, quod sic video timidum
& properantem Getam?
c. Quem neque fides, neque jurandum, neque il-
lum misericordia
Repressit, neque reflexit, neque quod partus insta-
bat prope,

Cui

Cui miseræ indignè per vim vitium obtulerat. s. non intellego 10
 Satis quæ loquatur. c. propiùs, obsecro, accedamus,
 Sostrata. G. ah,
 Me miserum, vix sum compos animi, ita ardeo ira-
 cundiâ.
 Nihil est, quod malim, quâm totam familiam dari
 mihi obviam,
 Ut iram hanc in eos evomam omnem, dum ægrido
 hæc est recens:
 Satis mihi id habeam supplicii, dum illos ulciscar
 modò. 15
 Seni animam primùm extinguerem ipsi, qui illud
 produxit scelus:
 Tum autem Syrum impulsorem, vah, quibus illum
 lacerarem modis!
 Sublimem medium primùm arriperem, & capite in
 terram statuerem,
 Ut cerebro dispergat viam.
 Adolescenti ipsi eriperem oculos, posthæc præcipitem
 darem. 20
 Cæteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, &
 prosternerem.
 Sed cesso hoc malo heram inpertiri propere? s. revo-
 cemus. Geta. G. hem,
 Quisquis es, sine me. s. ego sum Sostrata. G. ubi ei
 est? teipsam quærito:
 Te exspecto. oppidò opportunè te obtulisti mi ob-
 viam,
 Hera. s. quid est? quid trepidas? G. hei mihi! s. quid
 festinas, mi Geta? 25
 Animam recipe. G. prorsus, s. quid istuc prorsus er-
 go est? G. periimus.
 Actum est. s. eloquere ergo, obsecro te, quid sit.
 G. jam, s. quid jam, Geta?
 G. Æschinus, s. quid is ergo? G. alienus est ab nostrâ
 familiâ. s. hem,
 Perii, quare? G. amare occipit aliam. s. vix miseræ mihi!
 G. Neque

s. Neque id occulte fert. à lenone ipius eripuit palam.
 s. Satin' hoc certum est? g. certum. hisce oculis e-
 gomet vidi, Sostrata. s. ah, 31
 Me miseram! quid credas jam? aut cui credas? no-
 strumne Æschinum,
 nostram vitam omnium, in quo nostræ spes opesque
 omnes sitæ

Erant, qui sine hac jurabat se unum nunquam vi-
 rum diem, 34

Qui se in sui gremio positurum puerum dicebat patris,
 Ita obsecraturum, ut liceret hanc sibi uxorem ducere!
 g. Hera, lacrumas mitte, ac potius, quod ad hanc
 rem opus est, porro prospice.

Patiamurne, an narremus cuiquam? c. au, au mi-ho-
 mo, sanusne es? an

Hoc proferendum tibi videtur esse usquam? e. mihi
 quidem non placet.

Jam primùm, illum alieno animo à nobis esse, res
 ipsa indicat. 40

Nunc si hoc palam proferimus, ille inficias ibit, fat-
 scio;

Tua fama, & gnatæ vita in dubium veniet. tum si
 maxumè.

Fateatur, cùm amet aliam, non est utile hanc illi dari.

Quapropter quoquo pacto tacito est opus. s. ali, mi-
 nimè gentium:

Non faciam. g. quid ages? s. proferam. g. hem,
 mea Sostrata, vide quam rem agas. 45

s. Pejore res loco non potis est esse, quam in hoc,
 quo nunc sita est.

Primum indotata est: tum præterea, quæ secunda ei
 dos erat.

Periit: pro virgine dari nuptum non potest. hoc
 reliquom est,

Si inficias ibit, testis mecum est annulus, quem ami-
 ferat.

Postremò, quando ego conscientia mihi sum, à me culpam
 esse hanc procul, 50

Nec premium, neque rem ullam intercessisse illâ aut
me indignam; Gera,
Experiar. G. quid istic? accedo, ut melius dicas.
s. tu, quantum potes,
Abi, atque Hegioni cognato hujus rem enarrato om-
nem ordine:
Nam is nostro Simulo fuit summus, & nos coluit ma-
xumè.
G. Nam hercle alias nemo respicit nos. s. propera
tu, mea Canthara:
Curre, obstetricem arcess, ut, cùm opus sit, ne in
morâ nobis fiet.

ACTUS III. SCENA III.

DEMEA.

DISPERII. Ctesiphonem audivi filium
Unâ fuisse in rapzione cum Æschino.
Id misero restat mihi mali, si illum potest,
Qui alicui rei est, etiam ad nequitiem eum abducere.
Ubi ego illum quærar? credo abductum in ganeum
Aliquid. persuasit ille impurus, sat scio.
Sed ecce Syrum ire video. hinc scibo jam, ubi
fiet.

Atque hercle hic de grege illo est: si me senserit
Eum queritare, nunquam dicet carnufex.
Non ostendam id me velle.

10

ACTUS III. SCENA IV.

SYRUS, DEMEA.

OMNEM rem modò seni,
Quo pacto haberet, enarramus ordine.
Nil quidquam vidi lætius. D. proh Jupiter,
Hominis stultitiam! s. collaudavit filium:

Mihi

Mihi, qui id dedissem consilium, egit gratias. 5
 D. Disrumpor. s. argentum adnumeravit illico :
 Dedit præterea in sumtum dimidium minæ :
 Id distributum sanè est ex sententiâ. D. hem,
 Huic mandes, si quid rectè curatum velis.
 s. Ehem Demea, haud aspiceram te : quid agitur ? 10
 D. Quid agatur ? vostram nequeo mirari satis
 Rationem. s. est hercle inepta, ne dicam dolo,
 Atque absurdâ. Pisces cæteros purga, Dromo :
 Congrum istum maximum in aquâ finito ludere
 Tantisper: ubi ego rediero, exolliabitur; 15
 Priùs nolo. D. hæccine flagitia? s. mihi quidem non
 placent :

Et clamò sæpe. Salsamenta hæc, Stephanio,
 Fac macerentur pulchrè. D. Di vostram fidem ;
 Utrum studione id sibi haber, an laudi putat
 Fore, si perdiditerit gnatum ? vñ misero mihi ! 20
 Videre videor jam diem illum, cùm hinc egens
 Profugiet aliqd militatum. s. ô Demea,
 Istuc est sapere, non quod ante pedes modò est,
 Videre, sed etiam illa, quæ futura sunt,
 Prospicere. D. quid ? istæc jam penes vos psaltria est ?
 s. Ellam intus. D. echo, an domi est habiturus ? s. cre- 26
 do, ut est

Dementia. D. hæccine fieri ? s. inepta lenitas
 Parris, &c. facilitas prava. D. fratri me quidem
 Pudet, pigerque. s. nimium inter vos, Demea, ac
 Non, quia ades præsens, dico hoc, pernimium in- 30
 tereſt.

Tu, quantus quantus, nihil nisi sapientia es :
 Ille somnium. fineres verd illum tu tuum
 Facere hæc ? D. finerem illum ? aut non sex totis
 mensibus

Priùs olfecissem, quâm ille quidquam cœperet ?
 s. Vigilantiam tuam tu mihi narras ? D. sic fieri 35
 Modò, ut nunc est, quasfo. s. ut quisque suum volt
 esse, ita est.

D. Quid cum ? vidisti' hodie ? s. tuumne filium ?
 O 2 (Abi-

(Abigam hunc rus) jamdudum aliquid ruri agere arbitror.

D. Satin' scis ibi esse? s. ch, qui egomet produxi. D. opumè est.

Metui, ne haeret hic. s. atque iratum admodum. 40

D. Quid autem? s. abortus jurgio fratrem apud forum

De psaltriâ istac. D. ain' verd? s. vah, nil reticuit:

Nam, ut numerabatur fortè argentum, intervenit
Homo de improviso: cœpit clamare; Aeschine,

Hecce flagitia facere ac? hæc te admittere 45

Indigna genere nostro? D. oh, oh, lacrumo gaudio.

s. Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam.

D. Salvus sit; spero, est similis majorum suum. s. hui,

D. Syre, præceptorum plenus itorum ille. s. phy,

Domi habuit, unde disceret. D. fit sedulo: 50

Nil prætermitto: consuefacio: denique

Inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium

Jubeo, atque ex aliis sumere exemplum sibi.

Hoc facito. s. rectè sanè. D. hoc fugito. s. callidè.

D. Hoc laudi est. s. istac res est. D. hoc vitio datur. 55

s. Probi sum. D. porro autem. s. non hercule otium

est

Nunc mihi auscultandi. pisces ex sententiâ

Nactus sum: hi mihi ne corrumpantur, cautio est.

Nam id nobis tam flagitium est, quam illa, Demea,

Non facere vobis, quæ modò dixi: &, quod queo, 60

Conservis ad eundem istunc præcipio modum.

Hoc falsum est, hoc adustum est, hoc lautum est pa-

rūm:

Illud rectè, iterum sic memento: sedulo

Moneo, quæ possum pro mea sapientiâ. 64

Postremò, tanquam in speculum, in patinas, Demea,

Inspicere jubeo, & moneo quid facto usu' sit.

Inepit hæc esse, nos quæ facimus, sentio.

Verum quid facias? ut homo est, ita morem geras.

Numquid vis? D. meatem vobis meliorem dari. 69

s. Tu rus hinc ibis? D. rectâ. s. nam quid tu hic agas,

Ubi, si quid bene præcipias, nemo obtemperet?

D. Ego

D. Ego verò hinc abeo, quando is, quimobrem huç
veneram,

Ras abiit: illum euro unum: ille ad me attinet.

Quando ita volt frater, de istoc ipse viderit.

Sed quis illic est, quem video procul? estne Hegio 75

Tribulis noster? si satis cerno, is hercle est. vah,

Homo amicus nobis jam inde à puer. Dī boni!

Næ illiusmodi jam magna nobis civium

Penuria est. homo antiquâ virtute ac fide:

Haud citd mali quid ortum ex hoc sit publicè. 80

Quam gaudeo, ubi etiam hujus generis reliquias

Restare video! vah, vivere etiam nunc lubet.

Opperiar hominem hīc, ut salutem & conloquar.

ACTUS III. SCENA V.

HEGIO, GETA, DEMEA, PAMPHILA.

PROH Dī immortales, facinus indignum, Geta! Quid narras? G. sic est factum. H. ex illan' familiā

Tam illiberale facinus esse ortum? ô Aeschine, Pol haud paternum istuc dedisti. D. videlicet De psaltriā hac audivit: id ī li nunc dolēt 5 Alieno; pater is nihili pendit. hei mihi!

Utinam hic prope adesset alicubi, atque audiret hæc. H. Nisi facient quæ illos æquom est, haud sic auferent.

G. In te spes omnis, Hegio, nobis sita est: Te solum habemus: tu es patronus, tu pater: 10 Ille tibi moriens nos commendavit senex.

Si deseris tu, periimus. H. cave dixeris:

Nec faciam, neque me satis piè posse arbitror.

D. Adibo. salvere Hegionem plurimū

Jubeo. H. oh, te quærebam ipsum; salve, Demea. 15

D. Quid autem? H. major filius tuus Aeschinus, Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni, Neque liberalis functus officium est viri.

O 3

D. Quid

D. Quid istuc est? H. nostrum amicum noras Simulum,

Atque æqualem? D. quid ni? H. filiam ejus virginem 20
Vitiavit. D. hem! H. mane, nondum audisti, Demea,
Quod est gravissimum. D. an quidquam est etiam amplius?

H. Verò amplius: nam hoc quidem ferendum aliquo modo est.

Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia:
Humatum est. ubi scit factum, ad matrem virginis 25
Venit ipius ultro, lacruman, orans, obsecrans,
Fidem dans, jurans se illam ductitum domum.
Ignotum est, tacitum est, creditum est. virgo ex eo
Compressu grava facta est. mens' hic decimus est:
Ille bonus vir nobis psaltriam, si Dīs placet, 30
Paravit, quicum vivat, illam deserat.

D. Pro certon' tu istæc dicas? H. mater virginis
In medio est, ipsa virgo, res ipsa: hic Gera
Præterea, ut caprus est servorum, non malus,
Neque iners, alit illas; solus omnem familiam 35
Sustentat: hunc adduce, vinci: quære rem.

G. Imò hercle extorque, nisi ita factum est, Demea.
Postremò, non negabit, coram ipsum cedo.

D. Pudet: nec, quid agam, neque quid huic respon-
deam,

Scio. P. miseram me! differor doloribus. 40
Juno Lucina, fer opem, serva me obsecro. H. hem!
Numnam illa, quæso, parturit? G. certè, Hegio. H. hem!
Illaec fidem nunc vostram implorat, Demea.
Quod vos vis cogit, id voluntate imperret.
Hæc primùm ut fiant, Deos quæso, ut vobis decet: 45
Si aliter animus voster est, ego, Demea,
Summā vi defendam hanc, atque illum mortuum.
Cognatus mihi erat: unà à pueris parvolis
Sumus educiti: unà semper militiae & domi
Fuimus: paupertatem unà pertulimus gravem. 50
Quapropter nitar, faciam, experiar, denique
Animam relinquam potius quam illas deseram.

Quid

Quid mihi respondes? D. fratrem conveniam, Hegio: Is quod mihi de hac re dederit consilium, id sequar. H. Sed, Demea, hoc tu facito cum animo cogites, 55 Quam vos facillimè agitis, quam estis maxumè Potentes, dites, fortunati, nobiles, Tam maxumè vos æquo animo æqua noscere Oportet, si vos voltis perhiberi probos. D. Redito. fient, quæ fieri æquom est, omnia. 60 H. Decet te facere. Geta, duc me intrò ad Sostratam. D. Non me indicente hæc fiunt. utinam hoc sit modò Defunctum. verùm nimia illæc licentia Profecto evadet in aliquod magnum malum. Ibo, requiram fratrem, ut in eum hæc evomam. 65

ACTUS III. SCENA VI.

HEGIO.

BONO animo fac sis, Sostrata, & istam, quod potes, Fac consolere. ego Micionem, si apud forum est, Conveniam, atque, ut res gesta est, narrabo ordine. Si est, facturus ut sit officium suum. Faciat: si aliter de hac re est ejus sententia; 5 Respondeat mi, ut, quid agam, quamprimum sciam.

ACTUS IV. SCENA I.

CTESIPHON, SYRUS.

AIN' patrem hinc abisse rus? s. jamdudum. c. dic fodes. s. apud villam est. Nunc cummaxumè operis aliquid facere credo. c. utinam quidem, Quod cum salute ejus fiat, ita se defatigarit velim, Ut triduo hoc perpetuo prorsum è lecto nequeat surgere. s. Ita fiat, & istoc si quid potis est rectius. c. ita. nam hunc diem 5 Miserè

Miserè nimis cupio, ut cœpi, perpetuum in lœtitia
degere.

Et illud rus nullâ aliâ causâ tam male odi, nisi quia
propè est:

Quod si abesseret longius,
Priùs nox oppressisset illuc, quām huc reverti posset
iterum.

Nunc, ubi me illuc non videbit, jam huc recurrit,
sat scio:

Rogitabit me, ubi fuerim; quem ego hodie toto non
vidi die:

Quid dicam? s. nihilne in mentem? c. nunquam
quidquam. s. tanto nequior.

Cliens, amicus, hospes, nemo est vobis? c. sunt:
quid postea?

s. Hisce opera ut data sit. c. quæ non data sit? non
potest fieri. s. potest.

c. Interdiu: sed si hîc pernocto, causæ quid dicam,
Syre?

s. Vah, quām vellem etiam noctu amicis operam mos
effet dari.

Quin tu otiosus es: ego illius sensum pulchrè calleo.

Cùm servit maxumè, tam placidum quām ovem red-
do. c. quomodo?

s. Laudarier te audit libenter. facio te apud illum deum:
Virtutes narro. c. meas? s. tuas. homini illico lacru-
mæ cadunt,

Quasi puer, gaudio. hem tibi autem. c. quidnam est?
s. lupus in fabulâ.

c. Pater adest? s. ipsu' st. c. Syre, quid agimus? s. fuge
modò intrò: ego video.

c. Si quid rogabit, nusquam tu me: audiftin'? s. po-
tin' ut desinas?

ACTUS IV. SCENA II.

DEMEA, CTESIPHO, SYRUS.

NÆ ego homo sum infelix! primùm fratrem nusquam invenio gentium:
Præterea autem, dum illum quero, à villâ mercenariu-

Vidi: is filium negat esse ruri: nec quid agam, scio.
c. Syre. s. quid ait? c. men' querit? s. verum. c. pe-

rii. s. quin tu animo bono es.

D. Quid hoc, malūm, infelicitatis? nequeo satis decer-

nere:
Nisi me credo huic esse natum rei, ferundis miseriis.

Primus sentio mala nostra: primus rescisco omnia:

Primus porro obnuntio. agerè solus, si quid sit, fero.

s. Rideo hunc: primum ait se scire: is solus nescit

emaria.

D. Nunc redeo: si fortè frater redierit, viso. c. Syre,

Obsecro, vide ne ille huc prorsus se irruat. s. etiam

taces?

Ego cavebo. c. nunquam hercle hodie ego istuc com-

mittam tibi.
Nam me jam in-cellam aliquam cum illâ concludam.

id tutissimum est.

s. Age, tamen ego hunc amovebo. **D.** sed ecum scel-

leratum Syrum.

s. Non hercle hīc quidem durare quisquam, si sic sit,

poteſt.

Scire equidem volo, quot mihi ſint domini. que hoc

eft miseria?

D. Quid ille gannit? quid volt? **Quid** ait, bone vir?

hem, eft frater domi?

s. Quid, malūm, Bone vir, mihi narras? equidem

perii. **D.** quid tibi eft?

s. Rogitas? Ctesipho me pugnis miserum &c iftam

psaltriam

Uſque

Usque occidit. D. hem, quid narras? s. hem, vide
ut discidit labrum.

D. Quamobrem? s. me impulsore hanc emtam esse
ait. D. non tu eum rus hinc modò
Produxè aiebas? s. factum. verùm venit pòst insaniens:
Nihil pepercit. non puduisse verberare hominem se-
nem,

Quem ego modò puerum tantillum in manibus ge-
stavi meis?

D. Laudo, Ctesiphon: patrissas. abi, virum te judico. 25
s. Laudas? nàe ille continebit posthac, si lapiet, manus.
D. Fortiter. s. perquam; quia miseram mulierem &
me servolum,

Qui referire non audebam, vicit: hui, perfotiter!
D. Non potuit melius. idem, quod ego, sensit, te
esse huic rei caput.

Sed estne frater iatus? s. non est. D. ubi illum que-
ram, cogito. 30

s. Scio ubi sit, verùm hodie nunquam monstrabo.
D. hem, quid ais? s. ita.

D. Diminuetur tibi quidem jam cerebrum. s. at no-
men nescio

Illius hominis, sed locum novi ubi sit. D. dic ergo
locum.

s. Nostin' porticum apud macellum hanc deorsum?
D. quidni noverim?

s. Præterito hac rectâ plateâ sursum. ubi èd veneris, 35
Clivus deorsum vorsus est, hac præcipitato: postea
Est ad hanc manum facillum: ibi angiporrum pro-
ptèr est.

D. Quónam? s. illic, ubi etiam caprificus magna est:
D. novi. s. hac pergito.

D. Id quidem angiportum non est pervium. s. verum
hercle, vah,

Censen' hominem me esse? erravi. in porticum tur-
sum redi.

Sanè hac multo propius ibis, & minor est erratio.
Scin'

Scin' Cratini hujus ditis aedes? D. scio. s. ubi eas
præterieris,

Ad sinistram hac rectâ plateâ: ubi ad Dianæ veneris,
Ito ad dextram: prius, quâm ad portam venias, a-
pud ipsum lacum

Est pistrilla, & exadvorsum fabrica: ibi est. D. quid
ibi facit?

s. Leuctulos in sole lignis pedibus faciundos dedit.

D. Ubi poteris vos: bene fane. sed cesso ad eum per-
gere?

s. I fane: ego te exercebo hodie, ut dignus es, filicer-
nium.

Æschinus odiosè cessat: prandium corrumpitur:
Ctesiphon autem in amore est totus. ego jam prospic-
ciam mihi.

Nam jam adibo, atque unum quidquid, quod quidem
erit bellissimum,

Carpam, & cyathos forbillans paulatim hunc produ-
cam diem.

ACTUS IV. SCENA III.

MICIO, HEGIO.

Ego in hac re nihil reperio, quamobrem lauder-
tantopere, Hegio.

Meum officium facio: quod peccatum à nobis ortum
est, corrigo.

Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero,
qui ita putant

Sibi fieri injuriam, ultrò si, quam fecere ipsi, expo-
stulant;

Et ultro accusant. id quia non est à me factum, agi
gratias?

s. Ah, minimè: nunquam te aliter, atque es, in a-
nimum induxi meum.

Sed

Sed quæso, ut unà tecum ad matrem virginis es,
Micio;

Arque istæ eadem, quæ mihi dixi, tute das mulieri;
Suspicionem hanc propter fratrem ejus esse & illam
psaltriam.

M. Si ita æquom censes, aut si ita opus est facto, ea-
mus. H. bene facis: 10

Nam & illi animum jam rellevabis, quæ dolore ac
miseriâ

Tabescit; & tuo officio fueris functus. sed si aliter
putas,

Egomet narrabo quæ mihi dixi. M. imo ego ibo. H. be-
ne facis.

Omnis, quib' res sunt mihi secundæ, magi' sunt
nescio quo modo.

Suspiciosi: ad contumeliam omnia accipiunt magis: 15

Propter suam impotentiam, se semper credunt neglegi.

Quapropter te ipsum purgare ipsi coram, placibilis est.

M. Et rectè, & verum dicis. H. sequere me ergo hac
intro. M. maxumè.

ACTUS IV. SCENA IV.

ÆSCHINUS.

DISCRUCTIONI animi. hoccine de improviso
mali mihi objici

Tantum, ut neque quid me faciam, nec quid agam,
certum, fieri?

Membra metu debilia sunt: animus timore oblitus est:

Pectora confundere nihil consiliis quit, vah,

Quomodo me ex hac expediam turbâ?

Tanta nunc suspicio de me incidit, neque ea immenso.

Sottrata credit mihi me psaltriam hanc emisse: id

anus.

Mihi indicium fecit.

Nam ut hinc fortè ea ad obstetricem erat missa, ubi
vidi eam, illico

Accedo,

Accedo, rogito, Pamphila quid agat, jam partus adfiet;

Eone obstetricem accersat, illa exclamat, abi, abi
jam, Æschine: 10

Satis diu dedisti verba, sat adhuc tua nos frustrata est
fides.

Hem, quid istuc obsecro, inquam, est? Valeas, ha-
beas illam quæ placet.

Sensi illico id illas suspicari: sed me reprehendi tamen,
Ne quid de fratre garrulæ illi dicerem, ac fieret palam.
Nunc quid faciam? dicam fratriſ esse hanc? quod mi-
nimè est opus 15

Usquam efferri, age, mitto: fieri potis est, ut ne quæ
exeat.

Ipsum id metuo ut credant: tot concurrunt verisimilia:
Egomet rapui: ipſe egomet solvi argentum: ad me
abducta est domum.

Huc adeo meā culpā fateor fieri. non me hanc rem
patri, 19

Ut ut erat gesta, indicasse? exorassim, ut eam ducerem.
Cessatum usque adhuc est: nunc porro, Æschine, ex-
pergiscere.

Nunc hoc primum est: ad illas ibo, ut purgem me.
accedam ad fores.

Perii, horresco semper, ubi pultare hafce occipio fo-
res miser.

Heus, heus: Æschinus ego sum: aperite aliquis actu-
tum ostium.

Prodit nescio quis. concedam huc. 25

ACTUS IV. SCENA V.

MICIO, ÆSCHINUS.

TRA, ut dixi, Sofrata,

Facite: ego Æschinum conveniam, ut, quo modo
aſta hæc sunt, sciat.

P

Sed

Sed quis ostium hoc pultavit? *Æ.* pater herculest: perii.
M. *Æ*schine.

Æ. Quid huic hīc negotī est? *M.* tune has pepulisti
 fores? rācer.

Cur non ludo hunc aliquantisper? melius est: 5
 Quandoquidem hoc nunquam mihi ipse voluit credere.

*N*il mihi respondes? *Æ.* non equidem istas, quod sciam.
M. Ita? nam mirabar quid hīc negotī esset tibi.

Erubuit: salva res est. *Æ.* dic sodes, pater,
 Tibi vero quid istic est rei? *M.* nihil mihi quidem. 10

*A*amicus quidam me à foro abduxit modò

Huc advocatione sibi. *Æ.* quid? *M.* ego dicam tibi.

Habitant hīc quædam mulieres pauperculæ:

Ut opinor, has non nosse te, & certò scio:

Neque enim diu huc commigrarunt. *Æ.* quid tum
 postea? 15

M. Virgo est cum matre. *Æ.* perge. *M.* hæc virgo or-
 ba est patre:

Hic meus amicus illi genere est proximus:

Huic leges cogunt nubere hanc. *Æ.* perii. *M.* quid est?

Æ. Nil: rectè: perge. *M.* is venit, ut secum avehat:
 Nam habitat Miletii. *Æ.* hem, virginem ut secum ave-
 hat? 20

M. Sic est. *Æ.* Miletum usque, obsecro? *M.* ita. *Æ.* a-
 nimō male est.

Quid ipsæ? quid aiunt? *M.* quid illas censes? nihil
 enim.

Commenta mater est, esse ex alio viro

Nescio quo puerum natum, neque eum nominat:

Priorem esse illum. non oportere huic dari. 25

Æ. Eho, nonne hæc iusta tibi videntur postea?

M. Non. *Æ.* obsecro, non? an illam hīc abducet,
 pater?

M. Quid illam ni abducat? *Æ.* factum à vobis duriter,
 Immiserie orditerque, atque etiam, si est, pater,
 Dicendum magis apertè, in liberaliter. 30

M. Quamobrem? *Æ.* rogas me? quid illi tandem creditis
 Fore animi misero, qui illi consuevit prior,

Qui

Qui infelix, haud scio, an illam miserè nunc amat,
 Cùm hanc sibi videbit præsens præsenti eripi,
 Abduci ab oculis? facinus indignum, pater! 39
 M. Quà ratione istuc? quis despontit? quis dedit?
 Cui, quando nupfit? auctor his rebus quis est?
 Cur duxit alienam? A. an sedere oportuit
 Domi virginem tam grandem, dum cognatus huc
 Illinc veniret, exspectantem? hæc, mi pater, 40
 Te dicere æquom fuit, & id defendere.
 M. Ridiculum! adyorsumne illum causam dicerem,
 Cui veneram advocatus? sed quid ista, Aeschine,
 Nostrà? aut quid nobis cum filiis? abeamus. quid est?
 Quid lacrumas? A. pater, obsecro, ausculta. M. A-
 schine, audivi omnia, 45
 Et scio: nam te amo: quo magis, quæ agis, curæ
 sunt mihi.
 A. Ita velim me promerentem ames, dum vivas, mi
 pater,
 Ut me hoc delictum admisisse in me, id mihi vehe-
 menter dolet;
 Et me tui pudet. M. credo hercle: nam ingenium
 novi tuum
 Liberale: sed vereor ne indiligens nimiùm fies. 50
 In quâ civitate tandem te arbitrare vivere?
 Virginem viciasti, quam te jus non fuerat tangere.
 Jam id peccatum primum magnum, magnum, at hu-
 manum tamen.
 Fecere alii sape, item boni. at postquam id evenit,
 cedo,
 Numquid circumspexti? aut numquid tute prospexti
 tibi,
 Quid fieret, quâ fieret? si teipsum mihi puduit di- 55
 cere;
 Quâ rescicerem? hæc dum dubitas, menses abierunt
 decem.
 Prodidisti te, & illam miseram, & gnatum, quod
 quidem in te fuit.
 Quid? credebas dormienti hæc tibi consecuros Deos?

Et illam sine tuâ operâ in cubiculum iri deducum
domum?

60
Nolim cæterarum rerum te socordem eodem modo.
Euno animo es, duces uxorem hanc. *Æ.* hem! *M.* bo-
no animo es, inquam. *Æ.* pater,
Obsecro, num ludis tu nunc me? *M.* ego te? quam-
obrem? *Æ.* nescio:

Quia tam miserè hoc esse cupio verum, ideo vereor
magis.

M. Abi domum, ac Deos comprecare, ut uxorem ac-
cerfas: abi.

65
Æ. Quid? jamne uxorem? *M.* jam. *Æ.* jam? *M.* jam,
quantum potest. *Æ.* Di me, pater,
Omnes oderint, ni magi' te quam oculos nunc ego
amo meos.

M. Quid? quam illam? *Æ.* æquè. *M.* perbenignè.
Æ. quid? ille ubi est Milesius?

M. Abiit, periit, navem ascendit. sed cur cessas?
Æ. abi, pater:

Tu potius Deos comprecare: nam tibi eos cerio
scio,

70
Quo vir melior multo es quam ego, obtemperaturos
magis.

M. Ego eo intro, ut, quæ opu' sunt, parentur. tu fac,
ut dixi, si lapis.

Æ. Quid hoc negoti? hoc est patrem esse? aut hoc est
filium esse?

Si frater aut sodalis esset, qui magi' morem gereret?

M. Non amandus? hiccine non geslandus in finu
est? hem!

75
Itaque adeo magnam mî injecit suâ commoditate cu-
ram,

Ne forte imprudens faciam, quod nolit, sciens ca-
vebo.

Sed cesso ire intro, ne moræ meis nuptiis egomet
siem.

ACTUS IV. SCENA VI.

DEMEA.

DEFESSUS sum ambulando. ut, Syre, te cum
tuâ
Monstratione magnus perdat Jupiter.
Perreptavi usque omne oppidum, ad portam, ad la-
cum,
Quâd non? nec fabrica illic ulla erat, nec frarrem homo
Vidisse se aiebat quisquam. nunc verâ domi
Certum obsidere est usque donec redierit. 5

ACTUS IV. SCENA VII.

MICIO, DEMEA.

IBO, illis dicam nullam esse in nobis moram.
D. Sed eccum ipsum. Te jamdudum quæro, Micio.
M. Quidnam? D. fero alia flagitia ad te ingentia
Bonii illius adolescentis. M. ecce autem. D. nova,
Capitalia. M. ohe, jam. D. ah, nescis qui vir sit. M. scio. 5
D. O stulte, tu de psaltriâ me somnias
Agere. hoc peccatum in virginem est civem. M. scio.
D. Echo, scis, & patere? M. quidni patiar? D. dic mihi,
Non clamas? non insanis? M. non. malim quidem.
D. Puer natu' est. M. Di bene vortant. D. virgo ni-
hil habet. 10
M. Audivi. D. & ducenda indotata est? M. scilicet.
D. Quid nunc futurum est? M. id enim quod res ip'a
fert:

Illinc huc transferetur virgo. D. ô Jupiter!
Istoccine pacto oportet? M. quid faciam amplius?
D. Quid facias? si non ipsâ re tibi istuc dole; 15
Simulare certè est hominis. M. quin jam virginem
Despondi: res composita est: fiunt nuptiæ:

Demsi metum omnem. hæc magis sunt hominis. D. ceterum,

Placet tibi factum, Micio? M. non, si queam
Mutare: nunc, cum non queo, æquo animo fero. 20
Ita vita est hominum, quasi, cum ludas tesseris;
Si illud, quod maxumè opus est jaclu, non cadit,
Illud, quod cecidit fortè, id arte ut corrigas.

D. Corrector! nempe tuâ arte viginti minæ
Pro psaltriâ periere: quæ, quantum potest, 25
Aliquò abicienda est; si non precio, gratiis.

M. Neque est, neque illam sanè studeo vendere.

D. Quid igitur facies? M. domi erit. D. proh divum
fidem!

Meretrix & materfamilias unâ in domo!

M. Cur non? D. sanum te credis esse? M. equidem
arbitror. 30

D. Ita me Dii ament, ut video ego tuam ineptiam,
Facturum credo, ut habeas quicunq; eantites.

M. Cur non? D. & nova nupta eadem hæc discer?
M. scilicet.

D. Tu inter eas restim ductans saltabis. M. probè.

D. Probè? M. & tu nobiscum unâ, si opus sit. D. hei
mihi! 35

Non te hæc pudent? M. jam verd omitte, Demea,
Tuam istanc iracundiam, atque ita, uti decet,
Hilarum ac lubentem fac te gnati in nuptiis.
Ego hos conveniam, post redeo. D. ô Jupiter!

Hanceine vitam! hoscine mores! hanc dementiam! 40

Uxor sine dote veniet: intus psaltria est:

Domus sumruosa: adolescens luxu perditus:

Senex delirans: ipsa si cupiat Salus,

Servare prorsus non potest hanc familiam.

ACTUS IV. SCENA VIII.

SYRUS, DEMEA.

EDEPOL, Syrisce, te curasti molliter,
Lautéque munus administrasti tuum.
Abi. sed postquam intus sum omnium rerum satur.,
Prodeambulare huc libitum est. D. illud sis vide
Exemplum disciplinae! s. ecce autem hic adest 5
Senex noster. Quid fit? quid tu es tristis? D. oh,
scelus!

s. Ohe, jam tu verba fundis hīc sapientia?
D. Tun? si meus es̄s, 's. dis quidēm es̄s, Demea,
Ac tuam rem constabilis̄s. D. exemplum omnibus
Curarem ut es̄s. s. quamobrem? quid feci? D. ro-
gas? 10

In ipsā turbā, atque in peccato maxumo,
Quod vix sedatum fatis est, potasti, scelus,
Quasi re bene gestā. s. sanè nollem huc exitum.

ACTUS IV. SCENA IX.

DROMO, SYRUS, DEMEA.

HEUS Syre, rogat te Ctesiphō, ut redeas. s. abi.
DE. Quid Ctesiphonem hic narrat? s. nihil.
DE. echo, carnufex,
Est Ctesiphō intus? s. non est. DE. cur hic nominat?
s. Est alius quidam, parasita ster parvolus;
Nostin? DE. jam scibo, s. quid agis? quid abis?
DE. mitte me. 5
s. Noli, inquam. DE. non manum abstines, mastigia?
An tibi jam mavis cerebrum dispergam hīc? s. abit.
Edepol comissatorem haud sanè commodum,
Præfertim Ctesiphoni. quid ego nunc agam?
Nisi, dum hæ filescunt turbæ, interea in angulum ro-
Aliquid abeam, atque edormiscam hoc villi. sic agam.

ACTUS

ACTUS V. SCENA I.

M I C I O , D E M E A .

PARATA à nobis sunt, ita ut dixi, Sostrata,
Ubi vis. quisnam à me pepulit tam graviter fores?
D. Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid clamem,
aut querar?

O cœlum, ô terra, ô maria Neptuni! M. hem tibi,
Rescivit omnem rem: id nunc clamat. ilicet, 5
Paratæ lites: succurrentum est. D. eccum, adest
Communis corruptela nostrum liberum.

M. Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.
D. Represi, redii, mitto maledicta omnia:
Rem ipsam putemus. dictum hoc inter nos fuit, 10
Ex te adeo est ortum, ne tu curares meum,
Neve ego tuum. responde. M. factum est, non nego.
D. Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?
Cur emis amicam, Micio? numquid minus
Mihi idem jus æquum est esse, quod mecum est tibi? 15
Quando ego tuum non curo, ne cura meum.

M. Non æquum dicis; non: nam vetus verbum hoc
quidem est,

Communia esse amicorum inter se omnia.

D. Facete! nunc demum istuc nata oratio est.

M. Ausculta paucis, nisi molestum est, Demea. 20
Principio, si id te mordet, sumtum filii

Quem faciunt; quæso, hoc facito tecum cogites:

Tu illos duo olim pro re tollebas tuâ,

Quod sati' putabas tua bona ambobus fore:

Et me tum uxorem credidisti scilicet 25

Ducturum. eandem illam rationem antiquam obtine:

Conserua, quære, parce, fac quamplurimum

Illis relinquas. gloriam tu istam obtine:

Mea, quæ preter spem evenere, utantur sine:

De summâ nihil decedet: quod hinc accelerit, 30

Id de lucro putato esse omne. haec si voles

In

In animo verè cogitare, Demea,
 Et mihi, & tibi, & illis demferis molestiam.
 D. Mitto rem: consuetudinem ipsorum. M. mane:
 Scio: istuc ibam. multa in homine, Demea, 35
 Signa insunt, ex quib' conjectura facilè fit,
 Duo cùm idem faciant, sìpe ut possis dicere,
 Hoc licet impunè facere huic, illi non licet:
 Non quò dissimilis res fit, sed quò is qui facit:
 Quæ ego in illis esse video: ut confidam fore 40
 Ita, ut volumus. video sapere, intellegere, in loco
 Vereri, iater se amare. scire est liberum
 Ingenium, atque animum: quovis illos tu die
 Reducas. At enim metuas, ne ab re sint tamen
 Omissores paulo. O noster Demea, 45
 Ad omnia alia ætate sapimus rectius:
 Solum unum hoc vitium adfert senectus hominibus;
 Attentiores sumus ad rem omnes, quæ sat est:
 Quod illos sat ætas acuet. D. ne nimirum modò
 Bonæ tuæ istæ nos rationes, Micio, 50
 Et tuus iste animus æquus subvoret. M. tace,
 Non fiet. mitte jam istæ: da te hodie mihi:
 Exorge frontem. D. scilicet, ita tempus fert,
 Faciendum est: cæterum rus cras cum filio
 Cum primo lucu ibo hinc. M. de nocte, censio:
 Hodie modò hilarum te fac. D. & istam psaltriam
 Una illuc mecum hinc abstraham. M. pugnaveris.
 Eo pacto prorsum illi alligaris filium:
 Modò facito, ut illam serves. D. ego istuc video. 60
 Atque ibi favillæ plena, fumi ac pollinis
 Coquendo sit faxo, & molendo: præter hæc,
 Meridie ipso faciam ut stipulam colligat.
 Tam excoctam reddam atque atram, quæ carbo est.
 M. placet.
 Nunc mihi videre sapere. atque euidem filium
 Tum etiam si nolit, cogam, ut cum illâ unâ cubet.
 D. Derides? fortunatus, qui isto animo sies. 65
 Ego sentio. M. ah, pergisne? D. jam jam desino.
 M. I ergo intro, & cui rei est, ei rei hunc sumamus
 diem.

ACTUS

ACTUS V. SCENA II.

DE M E A.

NUNQUAM ita quisquam bene subducta ratione
 ad vitam fuit,
 Quin res, actas, usus semper aliquid apportet novi,
 Aliquid moneat: ut illa, quae te scire credas, nescias;
 Et, quae tibi putaris prima, in experiundo ut repudi-
 dies.
 Quod nunc mihi evenit. nam ego vitam duram, quam
 vixi usque adhuc,
 Prope jam excuso spatio mitto: id quamobrem?
 re ipsa repperi,
 Facilitate nihil esse homini melius, neque clementia.
 Id esse verum, ex me, atque ex fratre, cuivis facile
 est noscere.
 Ille suam semper egit vitam in otio, in conviviis:
 Clemens, placidus, nulli laedere os, arridere omni-
 bus:
 10 Sibi vixit: sibi sumptum fecit: omnes benedicunt,
 amant.
 Ego ille agrestis, servus, tristis, parcus, truculentus,
 tenax,
 Duxi uxorem: quam ibi miseriam vidi? nati filii,
 Alia cura: heia autem, dum studeo illis ut quam-
 plurimum
 15 Facerem, contrivi in querendo vitam, atque actatem
 meam:
 Nunc exacta aetate hoc fructi pro labore ab iis fero,
 Odium. ille alter sine labore patria potitur commoda:
 Illum amant, me fugitant: illi credunt consilia omnia:
 Illum diligunt: apud illum sunt ambo. ego desertu-
 sum.
 Illum, ut vivat, optant; meam autem mortem exspe-
 ctant scilicet.
 20 Ita eos meo labore eductos maximo, hic fecit suos
 Paulo

Paulo sumtu. miseriam omnem ego capio ; hic potitur gaudia.

Age, age, nunc jam experiamur porro contrà, ec- quid ego possim

Blandè dicere, aut benignè facere, quando huc pro- vocat.

Ego quoque à meis me amari & magni pendi postulo. 25
Si id fit dando atque obsequendo, non posteriores feram.

Deerit : id meâ minime refert, qui sum natu maxu- mus.

ACTUS V. SCENA III.

SYRYS, DEMEA.

H Elus Demea, rogat frater, ne abeas longius.
D. Quis homo? ô Syre noster, salve: quid fit?
quid agitur?

s. Rectè. D. optume est. jam nunc hæc tria primum addidi

Præter naturam, O noster, Quid fit? Quid agitur?
Servom haud inliberalem præbes te, & tibi 5
Lubens bene faxim. s. gratiam habeo. D. atqui, Syre,
Hoc verum est, & ipsâ re experiere propediem.

ACTUS V. SCENA IV.

GETA, DEMEA.

H ERA, ego huc ad hos proviso, quam mox virginem

Accersant, sed eccum Demeam. Salvus sis.

D. Oh, qui vocare? G. Geta. D. Geta, hominem maxumi

Precii esse te hodie judicavi animo meo.

Nam is mihi profectò est servus spectatus satis, 5
Cui dominus curæ, est, ita uti tibi sensi, Geta:

Et

Et tibi ob eam rem, si quid usus venerit,
Lubens bene faxim, meditor esse affabilis,
Et bene procedit. G. bonus es, cum haec existumas.
D. Paulatim plebem primulam facio meam. 10

ACTUS V. SCENA V.

ÆSCHINUS, DEMEA, SYRUS, GETA.

OCCIDUNT me, eisdem: dum nimi' sanctas
nuptias
Student facere, in apparando consumunt diem.
D. Quid agitur, Æschine? **Æ.** ehem, pater mi, tu
hic eras?
D. Tuus hercle verd & animo, & natura pater,
Qui te amat plus quam hosce oculos. sed cur non do-
mum 5
Uxorem accerfis? **Æ.** cupio: verum hoc mihi mora
est,
Tibicina, & hymenæum qui cantent. D. cho.
Vin' tu huic seni auscultare? **Æ.** quid? D. missa hac
face,
Hymenæum, turbas, lampadas, tibicines:
Atque hanc in horto macariam jube dirui, 10
Quantum potest; hac transfer, unam fac domum:
Transduce & matrem & familiam omnem ad nos.
• **Æ.** placet,
Pater lepidissime. D. euge, jam lepidus vocor.
Fratri ædes fient pervix: turbam domum
Adducet, sumtum admittet: multa: quid mea? 15
Ego lepidus ineo gratiam. jube nunc iam
Dinumeret illi Babylo viginti minas.
Syre, cessas ire, ac facere? s. quid ergo? D. dirue.
Tu, illas, abi, & traduce. G. Dii tibi, Demea,
Bene faciant, cum te video nostræ familiæ 20
Tam ex animo factum velle. D. dignos arbitror.
Quid tu ais? **Æ.** sic opinor. D. multo rectius' est,
Quiam

Quām illam pueroram nunc duci huc per viam
 Egrotam. *Æ.* nihil enim vidi melius, mi pater.
 D. Sic soleo. sed ecum, Micio egreditur foras. 25

ACTUS V. SCENA VI.

MICIO, DEMEA, ÆSCHINUS.

JUBET frater? ubi is est? tune jubes hoc, Demea?
 D. Ego vero jubeo, & hac re & caliis omnibus
 Quām maxumē unam facere nos hanc familiam;
 Colere, adjuvare, adjungere. *Æ.* ita quæso, pater.
 M. Haud aliter censeo. D. imo hercle ita nobis de-
 cet. 5

Primum hujus uxoris est mater. M. quid postea?
 D. Proba & modesta. M. ita aiunt. D. natu grandior.
 M. Scio. D. parere jam diu hæc per annos non po-
 test;

Nec, qui eam respiciat, quisquam est: sola est. M. quam
 hic rem agit?
 D. Hanc te æquum est ducere, & Te operam, ut fiat,
 dare. 10

M. Me ducere autem? D. te. M. me? D. te, inquam.
 M. ineptis. D. si tu sis homo,
 Hic faciat. *Æ.* mi pater. M. quid? tu autem huic, a-
 fine, auscultas? D. nihil agis.

Fieri aliter non potest. M. deliras. *Æ.* sine te exo-
 rem, mi pater.

M. Infanis? aufer. D. age, da veniam filio. M. fati-
 sanus es?

Ego novus maritus anno demum quinto & sexage-
 simo 15

Fiam, atque anum decrepitam ducam? idne estis au-
 tores mihi?

Æ. Fac: promisi ego illis. M. promisti autem? de te
 largitor, puer.

Q

D. Age,

D. Age, quid, si quid te majus oret? M. quasi non
hoc sit maxumum.

D. Da veniam. **A.** ne gravere. D. fac, promitte. M. non
omittitis?

A. Non, nisi te exorem. M. vis est haec quidem. D. age
prolixè, Micio. 20

M. Et si hoc mihi pravum, ineptum, absurdum, atque
alienum à vitâ meâ

Videtur; si vos tantopere istuc voltis, fiat. **A.** bene
facis:

Merito te amo. D. verum quid ego dicam? hoc con-
fit quod volo.

Quid nunc quod restat? Hegio his est cognatus pro-
ximus,

Affinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere illi
decer. 25

M. Quid facere? D. agelli est hic sub urbe paululum,
quod locitas foras:

Huic demus, qui fruatur. M. paululum id autem? D. si
multum est, tamen

Faciendum est: pro patre huic est, bonus est, nosler
est; recte datur.

Postremò, non meum illud verbum facio, quod tu,
Micio,

Bene & sapienter dixi dudum: vitium commune
omnium est. 30

Quod nimium ad rem in senectâ attenti sumus. hanc
maculam nos decet

Effugere, dictum est verè, & ipsâ re fieri oportet.

M. Quid istic? dabitur quidem, quando hic volt. **A.** mi
pater.

D. Nunc tu mihi es germanus pariter corpore &
nimo. M. gaudeo.

D. Suo fibi gladio hunc jugulo. 35

ACTUS V. SCENA VII.

SYRUS, DEMEA, MICIO, ÆSCHINUS.

FACTUM est, quod jūsti, Demea.

D. Frugi homo es. ego edepol hodie, meā quidem sententiā, Judico, Syrum fieri, esse æquom, liberum. M. istunc liberum?

Quodnam ob factum? D. multa. s. ô noster Demea, edepol vir bonu' es:

Ego istos vobis usque à pueris curavi ambos sedulò; 5 Docui, monui, bene præcepi semper, quæ potui, omnia.

D. Res apparet. &c quidem porro hæc; opsonare, cum fide

Scortum adducere, apparare de die convivium:

Non mediocris hominis hæc sunt officia. s. ô lepidum caput!

D. Postremò, hodie in psaltriā istac emundā hic adiutor fuit, 10

Hic curavit: prodeste æquom est: alii meliores erunt.

Denique hic volt fieri. M. vin' tu hoc fieri? Æ. cupio. M. siquidem

Tu vis; Syre, echo, accede huc ad me, liber esto. s. bene facis.

Omnibu' gratiam habeo, &c seorsum tibi præterea, Demea.

D. Gaudeo. Æ. & ego. s. credo. utinam hoc perpetuum fiat gaudium, 15

Phrygiam ut uxorem meam unā mecum videam liberam.

D. Optumam quidem mulierem. s. & quidem tuo nepoti, hujus filio

Modie primam mammam dedit hæc. **D.** hercle vero
 serio,
 Siquidem primam dedit, haud dubium quin emitti
 sequom fieri.
M. Ob eam rem? **D.** ob eam. postremo, à me argen-
 tum, quanti est, sumito. 20
s. Dii tibi, Demea, omnes semper omnia optata of-
 ferant,
M. Syre, processisti hodie pulchrè. **D.** Siquidem porro,
 Micio.
 Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paulu-
 dum præteranu.
 Dederis, unde utatur: reddet tibi citò. **M.** istoc vi-
 dius.
A. Frugi homo es. reddam hercle: da modò. **A.** a-
 ge, pater. **M.** pòst consulam. 25
D. Facier. **s.** ò vir optime. **A.** ò pater, mi festivissime.
M. Quid istuc? quæ res tam repente mores mutavit
 tuos? 30
 Quod prolubium? quæ istæc subita est largitas? **D.** di-
 cam tibi.
 Ut id ostenderem, quod te isti facilem & festivum
 putant,
 Id non fieri ex verâ vitâ, neque adeo ex æquo &
 bono, 35
 Sed ex assentando, indulgendo, & largiendo. **Micio.**
 Nunc adeo si ob eam rem vobis mea vita invisa est,
Aeschine, 40
 Quia non justa, injusta, prorsus omnia omnino obse-
 queror;
 Missa facio, effundite, emite, facite quod vobis lu-
 ber.
 Sed si id voltis potius, quæ vos propter adolescen-
 tiam. 45
 Minu' videtis, magis impensè cupitis, consulitis pa-
 rùm,
 Hæc reprehendere & corrigere me, & obsecundare in
 loco;

Ecce

Ecce me, qui id faciam vobis. *Æ.* tibi, pater, permittimus:
 Plus scis, quid factō opus est. sed de fratre quid fieri?
 D. sīno,
 Habeat: in istac finem faciat. *Æ.* istuc regē. ³⁹ Plaudite.

CALLIOPUS RECENSUI.

Q. 3

P. TE

P. TERENTII PHORMIO

ACTA LUDIS ROMANIS, L. POSTUMIO ALBINO, L. CORNELIO MERULA ÆDIL. CUR. EGERE L. AMBIVIUS TURPIO, L. ATTILLUS PRÆNESTINUS. MODOΣ FECIT FLACCUS CLAUDII, TIBIIS IMPARIBUS. TOTA GRÆCA APOLLODORU EPIDICAZOMENOS. FACTA IV, C. FANNIO, M. VALERIO COSS.

Personæ.

PROLOGUS.

PHORMIO *parasitus.*

DEMIPHO *senex.*

ANTIPHO *adolescens.*

GETA *servus.*

DORIO *leno.*

CHREMES *senex.*

PHÆDRIA *adolescens.*

DAVUS *servus.*

SOPHRONA *nutrix.*

NAUSISTRATA *matrona.*

HEGIO,

CRATINUS, { *advocati.*

CRITO, }

Personæ mutæ.

DORCIUM *aneilla.*

PHANIUM *adolescentula.*

PHOR-

PHORMIONIS ARGUMENTUM,

C. SULPICIO APOLLINARI AUCTORE.

CHREMESIS frater aberat peregrē Demipho,
Relitto Athenis Antiphone filio.
Chremes clām habebat Lemni uxorem & filiam,
Atbenis aliam conjugem, & amantem unice
Gnatum fidiciram. mater ē Lemnos advenit
Athenas; moritur. virgo sola (aberat Chremes)
Funus procurat. ibi eam visam Antiphō
Cūm amaret, op̄erā parasiti uxorem accipit.
Pater & Chremes reversi fremere. dein minas
Triginta dam parasito, ut illam conjugem
Haberet ipse: argento hoc emitur fidicina.
Uxorem retinet Antiphō à patrō agnitas.

P. TE-

P. TERENTII PHORMIO.

PROLOGUS.

POST QUAM poeta vetus poetam non potest
Retrahere à studio, & transdere hominem in
otium;

Maledictis deterrere, ne scribat, parat: 1
Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenui esse oratione, & scripturâ levi, 2
Quia nusquam insanum scripsit adolescentulum.
Cervam videre fugere, & sectari canes,
Et eam plorare, orare ut subveniat sibi.
Quod si intellegerer, cùm stetit olim nova, 3
Actoris operâ magis stetisse, quam suâ:
Minu' multo audacter, quam nunc lædit, læderet.
Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogiter,
Vetu' si poeta non lacefisset prior,
Nullum invenire prologum potuisset novus
Quem diceret, nisi haberet, cui malediceret: 4
Is sibi responsum hoc habeat; in medio omnibus
Palmam esse positam, qui artem tractant musicam.
Ille ad famem hunc ab studio studuit reicere:
Hic respondere voluit, non lacefere.
Benedictis si certasset, audisset bene: 5
Quod ab illo allatum est, sibi id esse relatum putet.
De illo jam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi cùm ipse de se finem non facit.
Nunc quid velim, animum attendite. apporto novam
Epidicazomenon quam vocant comoediam 6
Græci, Latini Phormionem nominant;
Quia primas partes qui ager, is erit Phormio-
Parasitus, per quem res geretur maxumè.

Voluntas vostra si ad poetam accesserit,
Date operam, adeste æquo animo per silentium; 30
Ne simili utamur fortunâ, atque usi sumus,
Cùm per tumultum noster grec motus loco est:
Quem actoris virtus nobis restituit locum,
Bonitasque vostra adjurans, atque æquanimitas.

ACTUS I. SCENA I.

DAVUS.

Aamicus summus meus & popularis Geta
Heri ad me venit: erat ei de ratiunculâ
Jampridem apud me reliquum pauxillulum
Nummorum: id ut conficerem. confeci: affero.
Nam herilem filium ejus duxisse audia
Uxorem: ei, credo, munus hoc conraditur.
Quàm iniquè comparatum est, ii, qui minus habent,
Ut semper aliquid addant divitioribus.
Quod ille unciatim vix de demenso suo,
Suum defrundans genium, comparvit miser, 10
Id illa universum abripier, haud existumans
Quanto labore partum. porro autem Geta
Ferietur alio munere, ubi hera pepererit:
Porro autem alio, ubi erit pueru natalis dies,
Ubi initia bunt: omne hoc mater auferet: 15
Puer causa erit mittundi. sed videon' Getam?

ACTUS I. SCENA II.

GETA, DAVUS.

Si quis me queret rufus-- **D.** præstò est, define. **G.** ob,
At ego obviam conabar tibi, Dave. **D.** accipe, hem;
Leatum est, conveniet numerus, quantum debui.
G. Amo te, & non neglexisse habeo gratiam.
D. Præsertim ut nunc sunt mores; adeo res redit: 5
Si quis quid reddit, magna habenda est gratia.
Sed quid tu es tristis? **G.** egone? nescis quo in metu, &
Quanto

Quanto in periculo simus. D. quid istuc est? G. scies,
 Modò ut tacere possis. D. abi sis, insciens:
 Cujus tu fidem in pecuniâ perspexeris, 10
 Verere ei verba credere? ubi quid mihi lucri est
 Te fallere? G. ergo ausculta. D. hanc operam tibi dico,
 G. Senis nostri, Dave, fratrem majorem Chremem
 Nostin'? D. quidni? G. quid? ejus gnatum Phaedriam?
 D. Tanquam te. G. evenit, senibus ambobus simul, 15
 Iter illi in Lemnum ut esset, nostro in Ciliciam
 Ad hospitem antiquom. is senem per epistolas
 Pellexit, modò non montes auri pollicens.
 D. Cui tanta erat res, & supererat? G. definis:
 Sic est ingenium. D. oh, regem me esse oportuit. 20
 G. Abeuntes ambo hic tum senes me filiis
 Relinquent quasi magistrum. D. ô Geta, provinciam
 Cepisti duram. G. mihi usus venit, hoc scio.
 Memini relinquì me Deo irato meo.
 Cœpi advorsari primò: quid verbis opu'st? 25
 Seni fidelis dum sum, scapulas perdidi.
 D. Venere in mentem mihi istaec: namque inficitia est,
 Advorsum stimulum calces. G. cœpi his omnia
 Facere, obsequi quæ vellent. D. scisti uti foro.
 G. Noster mali nil quidquam primò. hic Phaedria 30
 Continuò quandam noctus est puellulam
 Citharistriam: hanc amare cœpit perditè.
 Ea terviebat lenoni impurissimo:
 Neque, quod daretur, quidquam: id curarant patres.
 Restabat aliud nihil, nisi oculos pascere, 35
 Sectari, in ludum ducere, & reducere:
 Nos otiosi operam dabamus Phaedriæ.
 In quo hæc discebat ludo, exadvorsum illico
 Tonstrina erat quædam. hic solebamus fere
 Pierumque eam opperiri, dum inde iret domum. 40
 Interò dum sedemus illi, intervenit
 Adolescens quidam lacrumanus: nos mirarier:
 Rogamus, quid sit. nunquam æquè, inquit, ac modò
 Paupertas mihi onus visum est & miserum, & grave.
 Modò quandam vidi virginem hic vicinæ 45
 Miseram,

Miseram, suam matrem lamentari mortuam.
 Ea sita erat exadvorsùm: neque illi benevolens,
 Neque notus, neque cognatus, extra unam aniculam,
 Quisquam aderat, qui adjutaret funus. miseritum est.
 Virgo ipsa facie egregiā. quid verbis opu' st? 50
 Commōrat omnes nos. ibi continuo Antiphō,
 Voltisne eamus visere? aliis, censeo,
 Eamus, duc nos sodes. imus, venimus,
 Videmus. virgo pulchra: & quo magi' diceres,
 Nihil aderat adjumenti ad pulchritudinem. 55
 Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida:
 Lacrumæ, vestitus turpis, ut, ni vis boni
 In ipsā inesset formā, hæc formam extinguerent.
 Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,
 Satis scita, inquit: noster verd. r. jam scio: 60
 Amare cœpit. g. scin' quam? qud evadat, vide.
 Postridie ad anum rectā pergit: obsecrat,
 Ut sibi ejus faciat copiam. illa enim se negat:
 Neque eum æquom ait facere: illam civem esse Ar-
 ticam,
 Bonam, bonis prognatam: si uxorem velit, 65
 Lege id licere facere: sin aliter, negat.
 Noster, quid ageret, nescire. & illam ducere
 Cupiebat, & metuebat absentem patrem.
 d. Non, si redisset, ei pater veniam daret?
 g. Ille indotatam virginem atque ignobilem 70
 Daret illi? nunquam faceret. d. quid sit denique?
 g. Quid fiat? est parasitus quidam Phormio,
 Homo confidens: qui, illum Dii omnes perduint,
 d. Quid is fecit? g. hoc consilium, quod dicam, de-
 dit.
 Lex est, ut orbæ, qui sint genere proxumi, 75
 Iis nubant: & illos ducere eadem hæc lex jubet.
 Ego te cognatum dicam, & tibi scribam dicam:
 Paternum amicum me adsimulabo virginis:
 Ad judices veniemus. qui fuerit pater,
 Quæ mater, qui cognata tibi sit, omnia hæc 80
 Confingam: quod erit mihi bonum atque commodum.
 Cùm

Cum tu horum nihil refelles, vincam scilicet.
 Pater aderit: mihi paratæ lites: quid mea?
 Illa quidam nostra erit. D. jocularem audaciam!
 G. Persuasum est homini: factum est: ventum est:
 vincimur: 85

Duxit. D. quid narras? G. hoc, quod audis. D. O Geta,
 Quid te futurum est? G. nescio hercle. unum hoc scio:
 Quod fors feret, feremus aequo animo. D. placet:
 Hem, istuc viri est officium. G. in me omnis spes
 mihi est.

D. Laudo. G. ad precatorem aedam, credo, qui mihi
 Sic oret: nunc amitte quæso hunc: cæterum 91
 Posthac si quidquam, nihil precor. tantummodo
 Non addit, ubi ego hinc abiero, vel occidito.

D. Quid paedagogus ille, qui citharistram?
 Quid rei gerit? G. sic, tenuiter. D. non multum
 habet 95

Quod det fortasse. G. imo nihil, nisi spem meram.

D. Pater ejus rediit, an non? G. nondum. D. quid?
 senem

Quoad exspectatis vostrum? G. non certum scio:
 Sed epistolam ab eo allatam esse audivi modò, &
 Ad portidores esse delatam: hanc petam. 100
 D. Numquid, Geta, aliud me vis? G. ut bene sit tibi.
 Puer, heus. nemon' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

ACTUS I. SCENA III.

ANTIPHO, PHÆDRIA.

A DSON' rem redisse, ut, qui mihi consultum
 optumè velit esse,
 Phædria, patrem ut extimescam, ubi in mentem e-
 jus adventi venit?
 Quod ni fuisse incogitans, ita eum exspectarem,
 ut par fuit.
 P. Quid istuc est? A. rogitas, qui tam audacis facino-
 ris mi conscius sis?

R.

Quod

Quod utinam ne Phormioni id suadere in mentem in-
cidisset,

Neu me cupidum eò impulisset, quod mihi principi-
um est mali.

Non potitus essèm: fuisset tam illos mihi ægrè ali-
quot dies:

At non quotidiana cura hæc angeret animum, p. audio.
A. Dum exspecto quām mox veniat, qui hanc mihi
adimat consuetudinem.

p. Aliis, quia defit quod amant, ægrè est: tibi, quia
supereft, dolet.

Amore abundas, Antipho.

Nam tua quidem hercile certe vita hæc expertenda
optandaque est.

Ita me Dī bene ament; ut mihi liceat tam diu, quod
amo, frui,

Jam depecisci morte cupio. tu conjicito cætera,

Quid ego ex hac inopiâ nunc capiam, & quid tu ex
istac copiâ:

Ut ne addam, quod sine sumtu, ingenuam, libera-
lem nactus es:

Quod habes, ita ut voluisti, uxorem sine malâ famâ:
palam

Beatus, ni unum defit, animus qui modestè istac fe-
rat.

Quod si tibi res sit cum eo lenone, quocum mihi est,
tum sentias.

Ita plerique ingenio sumus omnes: nostri nosmet
pœnitent.

A. At tu mihi contrâ nunc videre fortunatus, Phædris,
Cui de integro est potestas etiam consulendi, quid
velis;

Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infelix
locum,

Ut neque mihi ejus sit amittendi, nec retinendi co-
pia.

Sed quid hoc est? videon' ego Getam currentem hue
advenire?

Is est ipius. hei, timeo miser, quam hic nunc mihi
nunciet rem.

ACTUS I. SCENA IV.

GETA, ANTIPHO, PHÆDRIA.

NULLUS es, Geta, nisi jam aliquod tibi consilium celere repperis,
Ita subito nunc imparatum tanta te impendent mala :
Quæ neque uti devitem scio, neque quomodo me inde extraham :

Nam non potest celari nostra diutiùs jam audacia :
Quæ si non astu providentur, me aut herum pessum-dabunt.

A. Quidnam ille commotus venit?

G. Tum, temporis punctum mihi ad hanc rem est :
herus adest. A. quid istuc mali est?

G. Quod cùm audierit, quod ejus remedium inveniam iracundiae?

Loquarne? incendam, taceam? instigem, purgem me?
laterem lavem.

Eheu me miserum! cùm mihi paveo, tum Antiphō
me excruciat animi :

Ejus me miseret: ei nunc timeo: is nunc me retinet.
nam absque eo esset,

Recè ego mihi vidissim, & senis esset ultus iracundiam :

Aliquid convallissem, atque hinc me conjicerem protinam in pedes.

A. Quam hic fugam aut furtum parat?

G. Sed ubi Antiphonem reperiam? aut quā quærere
insistam viā?

P. Te nominat. A. nescio quod magnum hoc nuncio
exspecto malum.

P. Ah, sanu' ne es? G. domamire pergam: ibi plu-
rimum est. P. revocemus

Hominein. A. ita illico. G. hem!

Satis pro imperio, quisquis es. A. Geta. G. ipse est, quem
volui obviam.

A. Cedo, quid portas, obsecro? atque id, si potes,
verbo expedi. 20

G. Faciam. A. eloquere. G. modò apud portum. A. me-
umne? G. intellexi. A. occidi. G. hem!

A. Quid agam? P. quid ais? G. huju' patrem vidisse
me, patrum tuum.

A. Nam quod ego huic nunc subito exitio remedium
inveniam miser? [distrahat,

Quod si eò meæ fortunæ redeunt, Phanium, abs te ut
Nulla est mihi vita expetenda. G. ergo istuc cùm ita
sint, Antiphō, 25

Tanto magis te advigilare æquom est. fortis fortuna
adjuvat.

A. Non sum apud me. G. atqui opus est nunc cum
maxumè ut sis, Antiphō:

Nam si senserit te timidum pater esse, arbitrabitur
Commeruisse culpam. P. hoc verum est. A. non pos-
sum immutarier.

G. Quid faceres, si aliud quid gravius tibi nunc faci-
undum foret? 30

A. Cùm hoc non possum, illud minu' possem. G. hoc
nihil est, Phædria: illicet:

Quid conterimus operam frustra? quin abeo. P. &
quidem ego. A. obsecro,

Quid si adsimulo? satin' est? G. garris. A. volvum
contemplamini, hem,

Satine sic est? G. non. A. quid si sic? G. propemo-
dum. A. quid sic? G. sat est.

Hem istuc serva, & verbum verbo, par pari ut re-
spondeas, 35

Ne te iratus suis sævidicis dictis protelet. A. scio.

G. Vi coætum te esse invitum, lege, judicio: tenes?
Sed quis hic est senex, quem video in ultimâ plateâ?

A. ipsus est.

Non possum adesse. G. ah, quid agis? quò abis, An-
tipho?

Mane,

Mane, inquam. A. egomet me novi, & peccatum meum:
 Vobis commendo Phanium, & vitam meam. 43
 P. Geta, quid nunc fiet? G. tu jam lites audies:
 Ego plector pendens, nisi quid me fefellerit.
 Sed quod modò hic nos Antiphonem monuimus,
 Id nosmetipsos facere oportet, Phædria. 45
 P. Aufer mihi Oportet: quin tu, quid faciam, impera.
 G. Meministin' olim ut fuerit vostra oratio
 In re incipiundâ ad defendendam noxiā?
 Justam illam causam, facilem, vincibilem, optumam.
 P. Memini. G. hem, nunc ipsâ eâ est opus, aut, si
 quid potest, 50
 Meliore, & callidiore. P. fiet sedulo.
 G. Nunc prior adito tu: ego in insidiis hic ero
 Succenturiatus, si quid deficies. P. age.

ACTUS I. SCENA V.

DEMIPHO, GETA, PHÆDRIA.

TANE tandem uxorem duxit Antiphō injussa
 meo?
 Nec meum imperium, ac mitto imperium, non si-
 multatem meam
 Revererī saltem? non pudere? ô facinus audax! ô
 Geta
 Monitor! G. vix tandem. D. quid mihi dicent? aut
 quam causam reperient?
 Demiror. G. atqui reperi jam: aliquid eura. D. an
 hoc dicet mihi? 5
 Invitus feci: lex coegit. audio: fateor. G. placet.
 D. Verum scientem, tacitum causam tradere adver-
 sariis,
 Etiāne id lex coegit? P. illud durum. G. ego ex-
 pediam: fine.
 D. Incertum est, quid agam, quia præter spem, at-
 que incredibile hoc mihi obtigit.

Ita sum irritatus, animum ut nequeam ad cogitandum
instituere.

Quamobrem omnes, cùm secundæ res sunt maxumè,
tum maxumè

Meditari secum oportet, quo pacto aduersam ærum-
nam ferant.

Pericla, damna, exilia peregrè rediens semper cogitet,
Aut fili peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum
filiæ:

Communia esse hæc; fieri posse: ut ne quid animo sit
novum:

Quidquid præter spem eveniat, omne id deputare esse
in lucro.

G. O Phædria, incredibile est, quanto herum anteo
sapientiæ.

Meditata mihi sunt omnia mea incommoda: herus si
redierit,

Molendum usque in pistrino: vapulandum: habenda
compedes:

Opus ruri faciendum. horum nil quidquam accidet
animo novum:

Quidquid præter spem eveniet, omne id deputabo
esse in lucro.

Sed quid cessas hominem adire, & blandè in princi-
pio alloqui?

D. Phædriam mei fratri video filium mihi ire obviam.

P. Mi patrue, salve. D. salve. sed ubi est Antipho?

P. Salvum advenire---D. credo: hoc responde mihi.

P. Valet: hic est. sed satin' omnia ex sententiæ?

D. Vellem quidem. P. quid istuc est? D. rogitas, Phæ-
dria?

Bonas me absente hic confecisti nuptias.

D. Echo, an id succenses nunc illi? G. artificem probum!

D. Ego' illi non succenseam? ipsum gestio

Dari mi in conspectum, nunc suâ culpâ ut sciat

Lenem patrem illum factum me esse acerrimum.

D. Atqui nil fecit, patrue, quod succenseas.

D. Ecce autem familia omnia: omnes congruant:

Unum

Unum cognoris, omnes noris. P. haud ita est. 35
 D. Hic in noxa est, ille ad defendendam causam adest.
 Cùm ille est, hic p̄st̄ est: tradunt operas mutuas.
 G. Probè horum facta imprudens depinxit senex.
 D. Nam ni hæc ita essent, cùm illo haud stares, Phædria.
 P. Si est, patrue, culpam ut Antiphō in se admiserit, 40
 Ex quā re minus rei foret aut famæ temperans;
 Non causam dico, quin, quod meritus sit, ferat.
 Sed si quis forte malitiâ fretus suâ
 Insidias nostræ fecit adolescentiæ,
 Ac vicit; nostran' culpa ea est, an judicum? 45
 Qui s̄epe propter invidiam adimunt diviti,
 Aut propter misericordiam addunt pauperi.
 G. Ni nossem causam, crederem vera hunc loqui.
 D. An quisquam judex est, qui p̄ssit noscere
 Tua justa, ubi tute verbum non respondeas, 50
 Ita ut ille fecit? P. functus adolescentuli est
 Officium liberalis: postquam ad judices
 Ventum est, non potuit cogitata proloqui:
 Ita eum tum timidum ibi obstupesfecit pudor. 54
 G. Laudo hunc: sed cesso adire quamprimum senem?
 Here, salve: salvum te advenisse gadeo. D. oh,
 Bone custos, salve, columen vero familiæ,
 Cui commendavi filium hinc abiens meum.
 G. Jamdudum te omnes nos accusare audio
 Immeritd, & me horunc' omnium immeritissimd. 60
 Nam quid me in hac re facere voluisti tibi?
 Servum hominem causam orare leges non finunt:
 Neque testimonii dictio est. D. mitto omnia.
 Addo istuc: imprudens timuit adolescentis: sīo:
 Tu servus. verū si cognata est maxumē, 65
 Non fuit necesse habere; sed, id quod lex jubet,
 Dotem daretis; quæquereret alium virum.
 Quā ratione inopem potius ducebat domuna?
 G. Non ratio, verū argentum deerat. D. sumeret
 Alicunde. G. alicunde? nihil est dicto facilius. 70
 D. Postremd, si nullo alio pacto, fenore.
 G. Hui, dixi pulchrè, siquidem quisquam crederet

Te vivo. D. non, non sic futurum est; non potest.
 Egone illam cum illo ut patiar nuptram unum diem?
 Nil suave meritum est. hominem commonstrarier
 Mihi istum volo, aut, ubi habitet, demonstrarier.
 G. Nempe Phormionem. D. istum patronum mulieris.
 G. Jam faxo hic aderit. D. Antiphon ubi nunc est? P. for-
 ris.

D. Abi, Phaedria; eum require atque adduce huc. P. eo
 Rectâ viâ quidem illuc. G. nempe ad Pamphilam. D. at
 Ego Deos penates hinc salutatum domum
 Devortar. inde ibo ad forum, atque aliquot mihi
 Amicos advocabo, ad hanc rem qui adhent,
 Ut ne imparatus sim, si adveniat Phormio.

ACTUS II. SCENA I.

PHORMIO, GETA.

T A N E patris ais conspectum veritum hinc abiisse?
 G. admodum.
 P. Phanium reliquam solam? G. sic. P. & iratum senem?
 G. Oppidò. P. ad te summa solum, Phormio, rerum
 reddit:

Tute hoc intristi, tibi omne est exedendum: accingere.
 G. Obscuro te. P. si rogabit. G. in tespes est. P. eccere, s
 Quid si reddet? G. tu impulisti. P. sic opinor. G. sub-
 veni.

P. Cedo senem: jam instruta sunt mihi in corde
 consilia omnia.

G. Quid ages? P. quid vis? nisi uia maneat Phanium,
 atque ex crimine hoc
 Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram de-
 rivem senis?

G. O vir fortis, atque amicus. verum hoc saepe, Phor-
 mio,

Vereor, ne istae fortitudo in nervum erumpat deni-
 que. P. ab,

Non

Non ita est: factum est periculum; jam pedum visa
est via.

Quot me censes homines jam deverberasse usque ad
necem

Hospites? tum cives? quod magi' novi, tantò saepius,
Cedo dum, en unquam injuriarum audisti mihi scri-
ptam dicam? 15

G. Qui istuc? P. quia non rete accipitri tenditur, ne-
que milio,

Qui male faciunt nobis: illis, qui nil faciunt, tenditur:
Quia enim in illis fructus est, in illis opera luditur.
Aliis aliunde est periculum, unde aliquid abradi potest:
Mihi sciunt nihil esse. Dices, ducent damnatum do-
mum. 20

Alere nolunt hominem edacem: & sapiunt meā sen-
tentia,

Pro maleficio si beneficium summum nolunt reddere.

G. Non potest sati' pro merito ab illo tibi referri gratia.
P. Imo enim nemo sati' pro merito gratiam regi re-
fert.

Tene asymbolum venire, unctum, atque laustum à
balneis; 25

Otiosum ab animo; cùm ille & cura, & sumtu ab-
sumitur,

Dum tibi sit, quod placeat; ille ringitur, tu rideas?
Prior bibas, prior decumbas; coena dubia apponitur?
G. Quid istuc verbi est? P. ubi tu dubites, quid sumas
potissimum.

Hæc, cùm rationem ineras, quæ sunt suavia, &
quæ cara sunt; 30

Ea qui præbet, non tu hunc habeas planè præsentem
Deum?

G. Senex adest, vide quid agas. prima coitio est acer-
rima:

Si eam sustinueris, postilla jam, ut lubet, Iudas licet.

ACTUS II. SCENA II.

DEMIPHO, GETA, PHORMIO.

EN unquam cuiquam contumeliosius
 Audistis factam injuriam, quām hæc est mihi?
 Adeste quæso. G. iratus est. P. quin tu hoc age. ft.
 Jam ego hunc agitabo. proh Deūm immortalium!
 Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho? 5
 Hanc Demipho negat esse cognatam? G. negat.
 P. Neque ejus patrem se scire, qui fuerit? G. negat.
 D. Ipsum esse opinor, de quo agebam. sequimini.
 P. Nec Stilphonem ipsum scire, qui fuerit? G. negat.
 P. Quia egens relicta est misera, ignoratur parens, 10
 Neglegitur ipsa. vide, avaritia quid facit.
 G. Si herum insimulabis malitia, male audies.
 D. O audaciam! etiamne ultro accusatum advenit?
 P. Nam jam adolescenti nihil est quod succenseam,
 Si illum minus norat: quippe homo jam grandior, 15
 Pauper, cui opera vita erat, ruri fere
 Se continebat: ibi agrum de nostro patre
 Colendum habebat. saepe interea mihi senex
 Narrabat, se hunc negiegere cognatum suum.
 At quem virum? quem ego viderim in vitâ optu-
 mum. 20
 G. Videas te, atque illum, ut narras. P. abi in malam
 crucem:
 Nam si ita eum existumasse, nunquam tam graves
 Ob hanc inimicitias caperem in vostram familiam,
 Quam is aspernatur nunc tam inliberaliter.
 G. Pergin' hero absenti male loqui, impurissime? 25
 P. Dignum autem hoc illo est. G. ain' tandem, car-
 cer? D. Geta.
 G. Bonorum extortor, legum contortor. D. Geta.
 P. Responde. G. quis homo est? hem. D. tace. G. ab-
 senti tibi
 Te indignas, séque dignas contumelias

Nun-

Nunquam cessavit dicere hodie. D. ohe, define. 30
 Adolescens, primū abs te hoc bonā veniā peto,
 Si tibi placere potis est, mihi ut respondeas:
 Quem amicum tuum aīs fuisse istum? explana mihi:
 Et quī cognatum me sibi esse diceret.

P. Proinde expiscare, quasi non nosſes. D. nosſem? 35

P. ita.

D. Ego me nego: tu, qui aīs, redige in memoriam.

P. Echo, tu sobrinum tuum non noras? D. enecas:

Dic nomen. P. nomen? maxumē. D. quid nunc taces?

P. Perii hercle, nomen perdiſi. D. hem, quid aīs?

P. Geta,

Si meministi id quod olim dictum est, subjice. hem,
 Non dico: quasi non noris, tentatum advenis. 41

D. Egon' autem tento? G. Stilpho. P. atque adeo,
 quid meā?

Stilpho est. D. quem dixti? P. Stilphonem, inquam,
 noveras?

D. Neque ego illum noram, neque mihi cognatus fuit
 Quisquam isto nomine. P. irane? non te horum pudet?
 At si talentū rem reliquisset decem, 46

D. Dī tibi male faciant. P. primus effes memoriter
 Progeniem voſtrām usque ab avo atque atavo pro-
 ferens.

D. Ita ut dicis, ego tum cūm adveniſſem, quī mihi
 Cognata ea effet, dicerem: itidem tu face. 50

Cedo, quī est cognata? G. eu noſter, recte. heus tu,
 cave.

P. Dilucidē expedivi, quibus me oportuit
 Judicibus. tum, id si falsum fuerat, filius
 Cur non refellit? D. filium narras mihi?

Cujus de ſtultiā dici, ut dignum est, non potest. 55

P. At tu, qui sapiens es, magistratus adi,
 Judicium de eādem causā iterum ut reddant tibi:

Quandoquidem ſolus regnas, & ſoli licet

Hic de eādem causā bis judicium adipiſcier.

D. Etsi mihi facta injuria eſt, verumtamen 60

Potius quām lites ſecter, aut quām te audiam,

Itidem

Itidem ut cognata si sit, id quod lex jubet
 Dotem dare, abduce hanc, minas quinque accipe.
 P. Ha, ha, ha, homo suavis! D. quid est? num ini-
 quom postulo? 64

An ne hoc quidem ego adipiscar, quod jus publicum
 est? [sis,
 P. Itane tandem, quæso, item ut meretricem, ubi abusu'
 Mercedem dare lex jubet ei, atque amittere? an,
 Ut ne quid turpe civis in se admitteret
 Propter egestatem, proxumo iussa est dari,
 Ut cum uno ætatem degeret? quod tu vetas. 70
 D. Ita, proxumo quidem: at nos unde? aut quam-
 obrem? P. ohe.

Aëtum, aiunt, ne agas. D. non agam? imo hand de-
 finam,
 Donec perfecero hoc. P. ineptis. D. sine modò.
 P. Postremò tecum nihil rei nobis. Demipho, est:
 Tuus est damnatus gnatus, non tu: nam tua 75
 Præterierat jam ad ducendum ætas. D. omnia hæc
 Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere:
 Aut quidem cum uxore hac ipsum prohibebo domo.
 G. Iratus est. P. tute idem melius feceris.
 D. Itane es paratus facere me aduersum emnia 80
 Infelix? P. metuit hic nos, tametsi sedulo [est
 Dissimulat. G. bene habent tibi principia. P. quin, quod
 Ferendum fers? tuis dignum factis feceris,
 Ut amici inter nos sumus. D. egon' tuam expertam
 Amicitiam? aut te visum, aut auditum velim? 85
 P. Si concordabis cum illâ, habebis, quæ tuam
 Senectutem oblectet: respice ætatem tuam.
 D. Te oblectet: tibi habe. P. minue verò iram. D. hoc
 age:
 Satis jam verborum est, nisi tu properas mulierem
 Abducere, ego illam ejiciam: dixi, Phormio. 90
 P. Si tu illam attigeris secus, quæm dignum est liberam.
 Dicam tibi impingam grandem: dixi, Demipho.
 Si quid opus fuerit, heus, domo me. G. intellego.

ACTUS II. SCENA III.

DEMIPHO, GETA, HEGIO, CRATINUS,
Crito.

QUANTA me cura, & solicitudine afficit
Gnatus, qui me & se hisce impedivit nuptiis
Neque mihi in conspectum prodit, ut saltet sciam,
Quid de hac re dicat, quidve sit sententiae.
Abi tu, vise redieritne jam, an nondum, domum. 5
G. Eo. D. videtis quo in loco res haec fieri.
Quid ago? dic, Hegio. H. ego? Cratinum censeo,
Si tibi videtur. D. dic, Cratine. C.R.A. mene vis?
D. Te. C.R.A. ego, quae in rem tuam sint, ea velim fa-
cias. mihi

Sic hoc videtur: quod te absente hic filius 10
Egit, restitui in integrum, æquum est & bonum:
Et id impetrabis. dixi. D. dic nunc, Hegio.
H. Ego sedulo hunc dixisse credo. verum ita est,
Quot homines, tot sententiae: suus cuique mos.
Mihi non videtur, quod sit factum legibus, 15
Rescindi posse: & turpe inceptum est. D. dic, Crito.
C.R.I. Ego amplius deliberandum censeo:
Res magna est. H. num quid nos vis? D. fecistis probè:
Incertior sum multo, quam dudum. G. negant
Redisse. D. frater est exspectandus mihi: 20
Is quod mihi dederit de hac re consilium, id sequar.
Perconratum ibo ad portum, quoad se recipiat.
G. At ego Antiphonem queram, ut, quæ acta hic sint,
sciat.
Sed eccum ipsum video in tempore hac se recipere.

ACTUS III. SCENA I.

ANTIPHO, GETA.

ENIMVERO, Antipho, multimodis cum istoc
animo es vituperandus.

Itane te hinc abiisse, & vitam tuam turandam aliis
dedisse?

Alios tuam rem credidisti, magis quam tete, ani-
madversuros?

Nam, ut ut erant alia, illi certe, quae nunc tibi do-
mi est, consuleres;

Ne quid propter tuam fidem decepta pateretur mali;
Cujus nunc misera spes opesque sunt in te uno om-
nes sitae.

G. Et quidem, here, nos jamdudum hic te absentem
incusamus, qui abiuris.

A. Te ipsum quarebam. **G.** sed ea causa nihilo magis
defecimus.

A. Loquere, obsecro; quoniam in loco sunt res & for-
tunae meae?

Numquid patri subolet? **G.** nil etiam. **A.** ecquid spei
porro est? **G.** nescio. **A.** ah.

G. Nisi Phædria haud cessavit pro te eniti. **A.** nihil
fecit novi.

G. Tum Phormio itidem hac re, ut in aliis, strenu-
um hominem præbuit.

A. Quid is fecit? **G.** confutavit verbis admodum ira-
tum senem.

A. Eu Phormio. **G.** ego, quod potui porro. **A.** mi Ge-
ta, omnes vos amo.

G. Sic habent principia sese, ut dico: adhuc tran-
quilla res est:

Mansurusque patrum pater est, dum huc adveniat.
A. quid eum? **G.** ut aiebat,

De ejus consilio sese velle facere, quod ad hanc rem
attinet.

A. Quantus

A. Quantus metus est mihi, vénire huc salvum nunc
patrum, Geta:
Nam per ejus unam, ut audio, aut vivam aut moriar
sententiam.
G. Phædria tibi adest. A. ubinam? G. ecum ab suā
palæstrā exit foras. 20

ACTUS III. SCENA II.

PHÆDRIA, DORIO, ANTIPHO, GETA.

DORIO, audi obsecro. D. non audio. P. parum-
per. D. quin omitte me.

P. Audi quod dicam. D. at enim tardet jam audire
eadem millies.

P. At nunc dicam, quod lubenter audias. D. loquere,
audio.

P. Nequeo te exorare, ut maneas triduum hoc? quod
nunc abis?

D. Mirabar, si tu mihi quidquam afferres novi. 5

A. Hei, metuo lenonem, ne quid suo suat capiti. G. i-
dem ego metuo.

P. Non mihi credis? D. hariolare. P. sin fidem do.
D. fabulæ.

P. Feneratum istuc beneficium pulchrè tibi dices. D. logi.

P. Crede mihi, gaudebis facto: verum hercle hoc est.
D. somnia.

P. Experire, non est longum. D. cantilenam eandem
canis. 10

P. Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus, tu --
D. garri modò.

P. Adeon' ingenio esse duro tè atque inexorabili,

Ut neque misericordiā neque precibus moliri queas?

D. Adeon' te esse incogitantem atque impudentem,
Phædria,

Ut phaleratis diuis ducas me, & meam ducetis gratiis?

A. Miseritum est. P. hei, veris vincor. G. quam uter-

que est similis sui?

16

P. Neque, Antiphō alia cūm occupatus effet sollicitudine,
 Tum hoc esse mihi objectum malum? A. ah, quid istuc autem est, Phædria?

P. O fortunatissime Antiphō, A. egone? P. cui quod amas, domi est;

Nec cum hujusmodi unquam usus venit ut confidatrices malo. 20

A. Mihin' domi' st? immo id quod aiunt, auribus tenet lupum:

Nam neque, quomodo à me amittam, neque uti retineam, scio.

D. Ipsum istuc mihi in hoc est. A. heia, ne parum leno sies.

Numquid hic confecit? P. hiccine? quod homo inhumanissimus:

Pamphilam meam vendidit. G. quid? vendidit? A. in' vendidit? 25

P. Vendidit. D. quām indignum facinus, ancillam ære emtam suo!

P. Nequeo exorare, ut me maneat, & cum illo ut muter fidem,

Triduum hoc, dum id, quod est promissum, ab amicis argentum aufero.

Si non tum dedero, unam præterea horam ne operatus sies.

D. Obtunde. A. haud longum est id quod orat, Dorio: exoret, fine: 30

Idem hic tibi, quod bene promeritus fueris, conduplicaverit.

D. Verba istæc sunt. A. Pamphilamue hac urbe privari fines?

Tum præterea horunc' amorem distrahi poterin' pati?

D. Neque ego, neque tu. G. Dī tibi omnes id, quod es dignus, duint.

D. Ego te complures, adyorsum ingenium meum, men- 35

fes tuli

Polli-

Pollicitantem, &c nil ferentem, flentem. nunc contrà, omnia hæc;

Repperi, qui det, neque lacrūmet. da locum melioribus.

A. Certe hercle, ego si satis commemini, tibi quidem est olim dies,

Quam ad dares huic, præstituta. P. factum. D. num ego iituc nego?

A. Jam ea præteriit? D. non, verum hæc ei antecessit. A. non pudet 40

Vanitatis? D. minimè, dum ob rem. G. sterquilinum. P. Dorio,

Itane tandem facere oportet? D. sic sum: si placeo, utere.

A. Siccine hunc decipis? D. imo enim vero, Antiphō, hic me decipit:

Nam hic me hujusmodi esse sciebat: ego hunc esse aliter credidi.

Iste me fecellit: ego isti nihilo sum aliter, ac fui. 45

Sed ut ut hæc sunt, tamen hoc faciam: cras manè argentum mihi

Miles dare sedixit: si mihi prior tu attuleris, Phædria, Mēa lege utar, ut potior sit, qui prior addandum est. vale.

ACTUS III. SCENA III.

PHÆDRIA, ANTIPHO, GETA.

QUID faciam? unde ego nunc tam subito huic argentum inveniām miser,

Cui minu' nihilo est? quod, hic si pote fuisset exoriarer

Triduum hoc, promissum fuerat. A. itane hunc patiemur, Geta,

Fieri miserum; qui me dudum, ut dixi, adjuerit comiter?

Quin, cùm opus est, beneficium rursum ei experi-
mūr reddere?

G. Scio equidem hoc esse æquom. A. age ergo, solus
servare hunc potes.

G. Quid faciam? A. invenias argentum. G. cupio:
sed, id unde, edoce.

A. Pater adest hīc. G. scio: sed quid tum? A. ah,
dictum sapienti sat est.

G. Itane? A. ita. G. fane hercle pulchrè suades: etiam
tu hinc abis?

Non triumpho, ex nuptiis tuis si nanciscor mali, 10
Ni etiam nunc me hujus causā querere in malo ju-
beas crucem?

A. Verum hic dicit. P. quid? ego vobis, Geta, alien-
nus sum? G. haud puto:

Sed parumne est, quod omnibus nunc nobis succen-
fer senex,

Ni instigemus etiam, ut nullus locu' relinquatur
preci?

P. Alius ab oculis meis illam in ignotum abducet lo-
cum? hem;

Tum igitur, dum licet, dumque adsum, loquimini
mecum, Antipho:

Contemplamini me. A. quamobrem? aut quidnam
facturus? cedo.

P. Quoquā hīc asportabitur terrarum, certum est per-
sequi,

Aut perire. G. Dii bene vortant, quod agas: pede-
tentim tamen.

A. Vide, si quid opis potes adferre huic. G. si quid?
quid? A. quære, obsecro,

Ne quid plus minusve faxit, quod nos pōst pīgeat,
Geta.

G. Quæro: salvus est, ut opinor. verū enim me-
tuo malum.

A. Noli metuere: unā tecum bona, mala tolerabimus.

G. Quantum opus est tibi argenti? loquere. P. solē
triginta minæ.

G. Triginta?

G. Triginta? hui, percara est, Phædria. P. istuc verò vilis est. 25
 G. Age, age, inventas reddam. P. ô lepidum! G. aufer te hinc. P. jam opus est. G. jam feres. Sed opus est mihi Phormionem ad hanc rem adjutorem dari.
 A. Præstd est: audacissimè quidvis oneris impone, & feret:
 Solus est homo amico amicus. G. eamus ergo adeum ociùs.
 P. Abi verò: dic, præstd ut sit domi. 30
 A. Numquid est, quod opera mea vobis opu' sit? G. nil: verum abi domum, &c
 Illam miseram, quam ego nunc intus scio esse exanimatam metu,
 Consolare. cessas? A. nihil est, æquè quod faciam lumbens.
 P. Quâ viâ istuc facies? G. dicam in itinere: modò te hinc amove.

ACTUS IV. SCENA I.

DEMIPHO, CHREMES.

Quid? quâ profectus causâ hinc es Lemnum, Chremes,
 Adduxtin' tecum filiam? c. non. D. quid ita non?
 c. Postquam vidi me ejus mater esse hic diutiùs,
 Simul autem non manebat ætas virginis
 Meam neglegentiam; ipsam cum omni familiâ 5
 Ad me profectam esse aiebant. D. quid illuc tam dia,
 Quæso, igitur commorabare, ubi id audiveras?
 c. Pol me detinuit morbus. D. unde? aut qui? c. rogas?
 Senectus ipsa est morbus. sed venisse eas
 Salvas audivi ex nautâ qui illas vexerat. 10
 D. Quid gnato obtigerit me absente, audistin', Chremes?
 c. Quod quidem me factum consilii incertum facit:
 Nam

Nam hanc conditionem si cui tulero extrario,
 Quo pacto, aut unde mihi sit, dicendum ordine est.
 Te mihi fidelem esse, æquè atque egomet sum mihi, 15
 Sciebam. ille si me alienus affinem voler,
 Tacebit, dum intercedet familiaritas :
 Sin spreverit me ; plus, quam opus est scito, sciet :
 Vereorque, ne uxor aliquà hoc resciscat mea.
 Quod si sit, ut me excutiam, atque egredi a domo, 20
 Id restat. nam ego meorum solus sum meus.
 D. Scio ita esse, & istæc mihi res solicitudini est :
 Neque defetiscar usque adeo experirier,
 Donec tibi id, quod pollicitus sum, effecero.

ACTUS IV. SCENA II.

GETA.

Ego hominem callidiorem vidi neminem,
 Quam Phormionem. venio ad hominem, ut dic-
 cerem
 Argentum opus esse, & id quo pacto fieret :
 Vixdum dimidium dixeram, intellexerat :
 Gaudebat : me laudabat : quærebatur senem : 5
 Dîs gratias agebat, tempus sibi dari,
 Ubi Phædriæ se ostenderet nihilo minus
 Amicum esse, quam Antiphoni. hominem ad forum
 Jussi opperiri : eò me esse addu&eturum senem.
 Sed ecum ipsum. quis est ulterior ? at at Phædriæ 10
 Pater venit. sed quid pertimui autem bellua ?
 An quia, quos fallam, pro uno duo sunt mihi dati ?
 Commodius esse opinor duplici spe utier.
 Petam hinc, unde à primo institui. si is dat, sat est.
 Si ab eo nil fiet, tum hunc adoriar hospitem. 15

ACTUS

ACTUS IV. SCENA III.

ANTIPHO, GETA, CHREMES,
DEMIPHO.

EXPECTO, quām mox recipiat sese Geta;
Sed patruum video cum patre adstantem. hei
mihi,

Quam timeo, adventus hujus qud impellat patrem!

g. Adibo hosce. ô noster Chremes! c. save, Geta.

g. Venire salvum volupe est. c. credo. g. quid agitur?

c. Multa advenienti, ut sit, nova hīc compluria. 6

g. Ita de Antiphone audistin' quāt facta? c. omnia.

g. Tun' dixeras huic? facin'is indignum, Chremes,

Sic circumiri. d. id cum hoc agebam commodū.

g. Nam hercle ego quoque id agitans mecum sedulo, 10

Inveni, opinor, remedium huic rei. d. quid, Geta?

Quod remedium? g. ut abii abs te, sit fortè obviam

Mihi Phormio. c. qui Phormio? g. is, qui istam. c. scio.

g. Visum est mihi, ut ejus tentarem sententiam.

Prēndo hominem solum: cur non, inquam, Phormio

Vides, inter vos sic hēc potius cum bona 16

Ut componantur gratiā, quām cum mālā?

Herus liberalis est, & fugitans litium:

Nam ceteri quidem hercle amici omnes modò

Uno ore auctores fuere, ut præcipitem hanc daret. 20

A. Quid hic coepit? aut qud evadet hodie? g. ap
legibus

Daturum pœnas dices, si illam e ceterit?

Jam id exploratum est. eia, sudabis satis,

Si cum illo incepas homine: eā eloquentiā est.

Verūm pone esse victum eum: at tandem tamē 25

Non capit is ejus res agitur, sed pecuniæ.

Postquam hominem his verbis sentio mollirier,

Soli sumus nunc hīc, inquam: echo, quid vis dari

Tibi in manum, ut herus his desistat litibus,

Hēc hīc faceſſat, tu moleſtus ne fies?

A. Satin' illi Di sunt propiti? G. nam sat scio,
 Si tu aliquam partem æqui bonique dixeris,
 Ut est ille bonus vir, tria non commutabitis
 Verba hodie inter vos. D. quis te istæc jussit loqui?
 C. Imò non potuit melius pervenirier 35
 Ed, quò nos volumus. A. occidi. D. perge eloqui.
 C. A primo homo insanibat. D. cedo, quid postular?
 G. Quid? nimium: quantum libuit. D. dic. G. quis
 daret
 Talentum magnum. D. imo malum hercle: ut nil
 pudet!
 C. Quod dixi adeo ei: quæso, quid si filiam 40
 Suam unicam locaret? parvi refutit
 Non suscepisse. inventa est, quæ dotem petat.
 Ut ad pauca redeam, ac misericordiam illius ineptias;
 Hæc denique ejus fuit postrema oratio:
 Ego, inquit, jam à principio amici filiam, 45
 Ita ut æquum fuerat, volui uxorem ducere:
 Nam mihi veniebat in mentem ejus incommodeum,
 In servitutem pauperem ad ditem dari:
 Sed mihi opus erat, ut aperte tibi nunc fabuler,
 Aliquantulum quæ afferret, qui dissolverem 50
 Quæ debo: & etiam nunc, si volt Demipho
 Dare, quantum ab hac accipio, quæ sponsa est mihi,
 Nullam mihi malim, quam istanc, uxorem dari.
 A. Utrum stultitiam facere ego hunc an malitiā
 Dicam, scientem, an imprudentem, incertu' sum. 55
 D. Quid, si animam deber? G. ager oppositū' est pig-
 nori ob
 Decem minas, inquit. D. age, age, jam ducat: dabo,
 C. Ædicularæ item sunt ob decem alias. D. hoc, hui
 Nimium est. C. ne clama: petito hasce à me decem.
 C. Uxori emunda ancillula est: tum pluscula 60
 Supellestile opu' est, opus est sumtu ad nuprias.
 His rebus pone sanè, inquit, decem minas.
 D. Sexcentas proinde scribito jam mihi dicas:
 Nil do. impuratus me ille ut etiam frrideat?
 C. Quæso, ego dabo, quiesce. tu modò filius 65
 Fac

Fac ut illam ducat, nos quam volumus. A. hei mihi?
 Gera, occidisti me tuis fallaciis.
 c. Meā causā ejicitur: me hoc est aequum amittere.
 G. Quantum potest, me certiorē, inquit, face,
 Si illam dant, hanc ut mittam, ne incertus siem: 70
 Nam illi mihi dotem jam constituerunt dare.
 c. Jam accipiat: illis repudium renunciet:
 Hanc ducat. D. quae quidem illi res vorat male.
 c. Opportunē adeo nunc inecum argentum attuli,
 Fructum, quem Lemni uxoris reddunt prædia: 75
 Id sumam: uxori, tibi opus esse, dixerim.

ACTUS IV. SCENA IV.

ANTIPHO, GETA.

GETA. G. hem. A. quid egisti? G. emunxi ar-
 gento senes.
 A. Satin' est id? G. nescio hercle: tantum jussu' sum.
 A. Eho, verbero, aliquid mihi respondes, ac rogo?
 G. Quid ergo narras? A. quid ego narrem? operā tuā
 ad
 Restim mihi quidem res rediit planissime. 5
 Ut te quidem omnes Di, Deæque, superi, inferi
 Malis exemplis perdant. hem, si quid velis,
 Huic mandes, quod quidem recte curatum velis.
 Quid minus utibile fuit, quam hoc ulcus tangere,
 Aut nominare uxorem? injecta est spes patri, 10
 Posse illam extrudi. cedo nunc porro, Phormio
 Dotem si accipiet, uxor ducenda est domum:
 Quid fiet? G. non enim ducet. A. novi: cæterū
 Cum argentum repetent, nostrā causā scilicet
 In nervum potius ibit. G. nihil est, Antipho, 15
 Quin male narrando possit depravarier.
 Tu id, quod boni est, excerptis: dicis, quod mali est.
 Audi nunc contrā jam. si argentum acceperit,
 Ducenda est uxor, ut ait: concedo tibi:
 Spatium quidem tandem apparandis nuptiis, 20
 Vo-

Vocandi, sacrificandi dabitur paululum:
Interea amici, quod polliciti sunt, dabunt:
Inde iste reddet. A. quamobrem? aut quid dicet?
G. rogas?

Quot res post illa monstra evenerunt mihi?
Introiit in ædes ater alienus canis: 25
Anguis per impluvium decidit de tegulis:
Gallina cecinit: interdixit hariolus:
Aruspex vetuit ante brumam aliquid novi
Negotii incipere: quæ causa est justissima.
Hæc fient. A. ut modo fiant. G. fient: me vide. 30
Pater exit. abi, dic, esse argentum, Phædriæ.

ACTUS IV. SCENA V.

DEMIPHO, GETA, CHREMES.

QUIETUS esto, inquam: ego curabo, ne quid
verborum duit.
Hoc temere nunquam amittam ego à me, quin mihi
testes adhibeam,
Cùm dem: &c, quam ob rem dem, commemorabo.
G. ut cautus est, ubi nil opu' st.
c. Arque ita opus est factio: at matura, dum libido ea-
dem hæc manet:
Nam si altera illa magis instabit, forsitan nos reiciat.
G. Rem ipsam putasti. D. duc me ad eum ergo. G. non
moror. c. ubi hoc egeris,
Transito ad uxorem meam, ut conveniat hanc priùs,
quæ hinc abit:
Dicat eam dare nos Phormioni nuptrum, ne succen-
seat;
Et magis esse illum idoneum, qui ipsi sit familiarior;
Nos nostro officio nihil egressos esse; quantum is vo-
luerit, 10
Datum esse dotis. D. quid tuâ, malum, id refert? c. mag-
ni, Demipho.

D. Non

D. Non sat, tuum officium fecisse, si non id fama approbat?

c. Volo ipsius quoque voluntate hoc fieri, ne se ejetam prædicet.

D. Idem ego istuc facere possum. c. mulier mulieri magi' congruet.

D. Rogabo. c. ubi illas nunc ego reperire possim, cogito.

15

ACTUS IV. SCENA VI.

SOPHRONA, CHREMES.

QUID agam? quem mihi amicum misera inventiam? aut cui Consilia haec referam? aut unde mihi auxilium petam? Nam vereor, hera ne ob meum suasum indigna injuria afficiatur: Ita patrem adolescentis facta haec tolerare studio vio- lenter.

c. Nam quæ haec anus est exanimata, à fratre quæ e- gressa est meo?

s. Quod ut facerem, egestas me impulit; cùm scirem infirmas nuptias

Hasce esse; ut id consularem, interea vita ut in ruto foret.

c. Certe edepol, nisi me animus fallit, aut parum pro- spiciunt oculi,

Meæ nutricem gnatae video. s. neque ille investigatur,

c. quid ago?

s. Qui est pater ejus. c. adeo', an maneo, dum ea, quæ loquitur, magis cognosco?

s. Quod si eum nunc reperire possim, nihil est, quod verear. c. ea ipsa est.

Conloquar. s. quis hic loquitur? c. Sophrona. s. & meum nomen nominat?

c. Respice ad me. s. Di, obsecro vos: estne hic Stik- pho? c. non. s. negas?

T

c. Cox-

c. Concede hinc à foribus paululùm istorum sodes,
Sophrona.

Ne me istoc posthac nomine appellassis. s. quid? non,
obsecro, es,

Quem semper te esse dictasti? c. st. s. quid has
meritis forex?

c. Conclusam hic habeo uxorem siccavam. verùm istoc
de nomine

Edi perperam olim dixi, ne vos fortè imprudentes foris
Effutaretis, atque id porro aliquà uxor mea rescisceret.

s. Istoc pol nos te hic invenire miseræ nunquam po-
tuiimus.

c. Echo, dic mihi, quid rei tibi est cum familiâ hac,
unde exis? aut

Ubi illæ sunt? s. miseram me! c. hem, quid est?
vivuntne? s. vivit gnata.

Matrem ipsam ex ægritudine miseram mors consecu-
ta est.

c. Male factum. s. ego autem, quæ essem anus de-
serta, egens, ignota.

Ut potui, nuptum virginem locavi huic adolescenti, 25
Harum qui est dominus ædium. c. Antiphonine?

s. hem, isti ipsi. c. quid?

Quæsi uxores habet? s. au, obsecro, unam ille-
quidem hanc solam.

c. Quid illam alteram, quæ dicitur cognata? s. hac
ergo est. c. quid ais?

s. Composito est factum, quo modo hanc amans ha-
bere posset

Sipe done. c. Dii vostram fidem! quæam siæpe fortè te-
mere

Eveniunt, quæ non audeas optare! offendit adveniens,
Quicun volebam, atque ut volebam, conlocatam fi-
liam.

Quod nos ambo opere maxumo dabamus operam,
ut fieret.

Sine nostrâ curâ maxumâ, suâ curâ hac sola fecit.

s. Nunc

s. Nunc quid opus facto sit, vide. pater adolescentis
venit; 35
Eumque animo iniquo hoc oppidò ferre aiunt. c. ni-
hil pericli est.
Sed per Deos atque homines, meām esse hanc, cave
refracta quisquam.
s. Nemo ex me scibit. c. sequere me: intus cætera
audies.

ACTUS V. SCENA I.

DEMIPHO, GETA.

NOSTRA PTB culpā facimus, ut malis expe-
diat esse,
Dum nimium dici nos bonos studemus & benignos.
Ita fugias, ne praeter casam, quod aiunt. nonne id sat
erat,
Accipere ab illo injuriam? etiam argentum est ultro
objectum,
Ut sit quā vivat, dum aliud aliquid flagitii conficiat. 5
G. Planissimè. D. his nunc præmium est, qui recte
prava faciunt
o. Verissimè. D. ut stultissimè quidem illi rem gesse-
rimus.
g. Modò ut hoc consilio possit discedi, ut islam du-
cat.
D. Etiāne id dubium est? g. haud scio hercle, ut
homo est, an mutet animum.
D. Hem, mutet autem? g. nescio: verūm, si sorte;
dico. 10
D. Ita faciam, ut frater censuit; ut uxorem ejus huc
adducam,
Cum istā ut loquatur. tu Geta, abi: prænuncia hanc
venturam.
g. Argentum inventum est Phædris: de jurgio sicutur:
Provisum est, ne in præsentia hæc hinc abeat: quid
nunc porro?

Quid fiet? in eodem luto hæsitas: vorsuram solves, 15
 Geta: præsens quod fuerat malum, in diem abiit: plaga
 crescant,
 Nisi prospicis. nunc hinc domum ibo, ac Phanium
 edocebo,
 Nequid vereatur Phormionem, aut ejus orationem.

ACTUS V. SCENA II.

DEMIPHO, NAUISTRATA, CHREMES.

A GEDUM, ut soles, Naufistrata, fac illa ut placa-
 tur nobis;
 Ut suâ voluntate id, quod est faciendum, faciat. N. fa-
 ciam.
D. Pariter nunc operâ me adjuves, ac te dudum e-
 pitulata es.
N. Factum volo: ac pol minu' queo viri culpâ, quam
 me dignum est.
D. Quid autem? N. quia pol mei patris bene para-
 indiligenter 5
 Tutatur: nam ex his prædiis talenta argenti bina
 Statim capiebat. vir viro quid præstat? D. bina quæso?
N. Ac rebus viliorib[us] multo, tamen duo talenta.
 D. hui!
N. Quid hæc videntur? D. scilicet. N. virum me na-
 tam vellem:
 Ego ostenderem, D. certò scio. N. quo pacto--D. parce
 sodes, 10
 Ut possis cum illâ; ne te adolescens mulier defetiger.
N. Faciam, ut jubes: sed meum virum abs te exire vi-
 deo. c. hem, Demipho,
 Jam illi datum est argentum? D. curavi illico. c. nol-
 lem datum.
 Hei, video uxorem: penè plus, quam sat erat. D. cur
 nolles, Chreme?
E. Jam rectè. D. quid tu? ecquid locutus cum istâ es,
 quamobrem hanc ducimus? 15
 c. Trans-

c. Transeggi. D. quid ait tandem? c. abducere non potest. D. qui non potest?
 c. Quia uterque utriusque est cordi. D. quid istuc nostra? c. magni. præter hæc, Cognatam comperi esse nobis. D. quid? deliras? c. sic erit:
 Non temere dico: redi mecum in memoriam. D. sati ne fanus es?
 N. Au, obsecro, cave, ne in cognatam pecces. D. non est. c. ne negas?
 Patris nomen aliud dictum est: hoc tu errasti. D. non norat patrem?
 c. Norat. D. cur aliud dixit? c. nunquamne hodie concedes mihi?
 Neque intellegis? D. si tu nil narras? c. perdis. N. miror quid hoc fiet.
 D. Evidem hercle nescio. c. vin' scire? at ita meservet Jupiter,
 Ut propior illi, quam ego sum, ac tu, homo nemo est. D. Dii vostram fidem?
 Eamus ad ipsam unam omnes nos: aut scire, aut nescire hoc volo. c. ah.
 D. Quid est? c. itane parum mihi fidem esse apud te?
 D. vin' me hoc credere?
 Vin' satis quæsumus mihi istuc esse? age, fiat. quid?
 illa filia
 Amici nostri quid futurum est? c. responde. D. hanc igitur mittimus?
 c. Quidni? D. illa maneat? c. sic. D. ireigitur tibi licet, Naupistrata.
 N. Sic pol commodius esse in omnes arbitros, quam ut cœperas.
 Manere hanc: nam perliberalis vifa est, cum vidi, mihi.
 D. Quid istuc negoti est? c. jamine operuit ostium?
 D. jam, c. o Jupiter,
 Di nos respiciunt: gnatam inveni nuptam cum tuo filio. D. hem,

Quo pacto id potuit? c. non satis tutus est ad narrandum hic locus.

A. At tu intro abi. c. heus, ne filii quidem nostri hoc resciscant, volo.

ACTUS V. SCENA III.

ANTIPHO.

AET U' sum, ut ut meæ res sese habent, fratri obtigisse quod volt.

Quam scitum est, ejusmodi parare in animo cupiditates,

Quas, cum res advorsæ sient, paulo mederi possis.

Hic simul argentum repperit, cura sese expedivit:

Ego nullo possum remedio me evolvere ex his turbis,

Quin, si hoc celetur, in metu; sin patefit, in probro sim.

Neque me domum nunc reciperem, ni mihi esset spes

ostenta

Hujusce habendæ. sed ubinam Getam invenire pos-

sum, ut

Rogem, quod tempus conveniundi patris me capere

soi jubeat?

ACTUS V. SCENA IV.

PHORMIO, ANTIPHO.

ARGENTUM accepi, tradidi Jenoni: abduxi mulierem:

Cumvi, propriâ eâ Phædria ut poseretur: nam emissa est manu.

Nunc una mihi res etiam restat, quæ est conficienda, otium

A senibus ad potandum ut habeam: nam aliquot hos sumam dies.

A. Sed Phormio est, quid aïs? **P.** quid? **A** quidnam nunc facturas Phædria?

Q. 20

Quo pacto satietatem amoris ait se velle absumere?
 P. Vicissim partes tuas acturus es. A. quas? P. ut fu-
 git patrem: [res:
 Te suas rogavit rursum ut ageres; causam ut pro se dice-
 Nam potaturus est apud me: ego me ire senibus Sunium
 Dicam ad mercatum, ancillulam emtam, dudum
 quam dixit Geta; 10
 Ne, cum hic non videant me, confidere credant
 argentum suum.
 Sed ostium concrepuit abs te. A. vide, qui egredia-
 tur. P. Geta est.

ACTUS V. SCENA V.

GETA, ANTIPHO, PHORMIO.

O FORTUNA, ô Fors Fortunæ, quantis com-
 moditatibus,
 Quam subito meo hero Antiphoni ope vestrâ hunc one-
 rasti diem?
 A. Quidnam hic sibi volt? G. nosque amicos ejus ex-
 onerasti metu?
 Sed ego nunc mihi cesso, qui non humerum hunc o-
 nero pallio;
 Atque hominem propero invenire, ut haec, quæ con-
 tigent, sciatur? 5
 A. Num tu intelligis, hic quid narret? P. num tu? A. nil.
 P. tantumdem ego.
 G. Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc sunt. A. heus,
 Geta. G. hem tibi.
 Num mirum, aut novum est, revocari, cursum cum
 institueris? A. Geta.
 G. Pergis hercle: nunquam tu odio tuo me vinces.
 A. non manes? 9
 G. Vapula. A. id quidem tibi jam fieri, nisi resistis, verbero.
 G. Familiarem oportet esse hunc: ministratur malum.
 Sed isne est, quem quæro, an non? ipse est. P. con-
 gredere astatum. A. quid est?

•. O omnium, quantum est, qui vivont, homo hominum ornatissime:

Nam sine controversia ab Diis solus diligere, Antipho.

▲. Ita velim: sed quia istuc credam ira esse, mihi dici velim.

G. Satin' est, si te delibutum gaudio reddo? A. enecas.

P. Quin tu hinc pollicitationes aufer, &, quod fers, cedo. G. oh,

Tu quoque hic aderas, Phormio? P. aderam: sed cefas? G. accipe, hem.

Ut modò argentum tibi dedimus apud forum, res à domum

Sumus profecti: interea mittit herus me ad uxorem tuam.

▲. Quamobrem? •. omitto proloqui: nam nihil ad hanc rem est, Antipho.

Ubi in gynæceum ire occipio, puer ad me accurrit Mida.

Pone apprehendit pallio, resupinat: respicio: rogo,

Quamobrem retineat me: ait esse veatum intro ad heram accedere:

Sophrona modò fratrem huc, inquit, senis introduxit Chremem,

Eumque nunc esse intus cum illis. hoc ubi ego audivi, ad fores.

Suspensi gradu placide ire perrexi: accessi: astiti:

Animam compressi: aurem admovi: ita animum copi attendere,

Hoc modo sermonem captans. A. eu. Geta. G. hic pulcherrimum

Facinus audivi: itaque penè hercle exclamavi gaudio.

P. Quod? G. quodnam arbitrare? A. nescio. G. atque mirificissimum:

Patruus tuus est pater iaventus Phanio uxori tue. A. hem.

Quid ais? G. cum ejus olim coniuevit matre in Lemno clanculum.

P. Somnium! utin' haec ignoraret suum patrem? G. a liquid credito,

Phormio, esse causæ. sed me censem' potuisse omnia 35
Intelligere extra ostium, intus quæ inter se se ipsi ege-
rint?

P. Atque hercule ego quoque illam audivi fabulam. **G.** imo
etiam dabo,

Quo magi' credas. patruus interea inde huc egre litar
foras:

Haud multo pòst cum patre idem recipit se intrò denuo:
Ait uterque tibi potestatem ejus habendæ se dare: 40
Denique ego missus sum, te ut requirerem, atque ad-
ducerem.

A. Hem, quin ergo rape me: cessas? **G.** fecero. **A.** 45
mi Phormio,

Vale. P. vale, **Antiphon.** Bene, ita me Dii ament, fa-
ctum: gaudeo,

Tantam fortunam de improviso esse his datam:
Summa eludendi occasio est mihi nunc senes, 1 45
Et Phædriz curam adimere argentariam,
Ne cuiquam suorum æqualium supplex fiet.

Nam idem hoc argentum, ita ut datum est ingratiss,
Ei datum erit: hoc qui cogam, re ipsa repperi.

Nunc gestus mihi voltusque est capiundus novus. 50
Sed hinc concedam in angiportum hunc proxumum:
Inde hisce ostendam me, ubi erunt egressi foras.
Quid me adsimularam ire ad mercatum, non eo.

ACTUS V. SCENA VI.

DEMIPHO, PHORMIO, CHREMES.

Dis magnas meritò gratias habeo, atque ago,
Quando evenere hæc nobis, frater, prospere.
Quantum potest, nunc convenientius Phormio est,
Priusquam dilapider nostras triginta minas,
Ut auferamus. P. Demiphonem, si domi est, 5
Vilam: ut quod---. at nos ad te ibamus, Phormio.
P. De eadem hac fortasse causâ. **D.** ita hercile. P. credidi.
Quid ad me ibatis? ridiculum: an veremini,

Nc

Ne non id facerem, quod recepissem semel? 9
 Heus, quanta quanta hæc mea paupertas est, tamen
 Adhuc curavi unum hoc quidem, ut mihi esset fides.
 c. Estne ea ita, ut dixi, liberalis? d. oppid. 15
 P. Itaque ad vos venio nunciatum, Demipho,
 Paratum me esse: ubi voltis, uxorem date.
 Nam omnes posthabui mihi res, ita utri par fuit, 15
 Postquam tantopere id vos velle animum adverteram.
 d. At hic dehortatus est me, ne illam tibi darem:
 Nam qui erit rumor populi, inquit, si id feceris?
 Olim cum honeste potuit, tum non est data:
 Nunc viduam extrudi, turpe est: ferme eadem omnia,
 Quæ tute dudum coram me incusaveras. 21
 P. Satis superbe inluditis me. d. quis? P. rogas?
 Quia ne alteram quidem illam potero ducere.
 Nam quo redibo ore ad eam, quam contenserim?
 c. Tum autem Antiphonem video ab se amittere 25
 Invitum eam, inque. d. tum autem video filium
 Invitum sane mulierem ab se amittere.
 Sed transi fodes ad forum, atque illud mihi
 Argentum rursum jube rescribi, Phormio.
 P. Quodne ego descripsi porro illis, quibus debui? 30
 d. Quid igitur fieri? P. si vis mihi uxorem dare,
 Quam despandisti, ducam: si est, ut velis
 Manere illam apud te, dos hic maneat, Demipho:
 Nam non est sequom me propter vos decipi;
 Cum ego vestri honoris causâ repudium alteræ 35
 Remiserim, quæ dotis tantumdem dabat.
 d. In malam rem hinc cum istac magnificentiâ,
 Fugitive: etiam nunc credis te ignorari,
 Aut tua facta adeo? P. irritor. d. tune hanc duceres,
 Si tibi daretur? P. fac periculus. d. ne filius 40
 Cum illâ habitet apud te, hoc vestrum consilium fuit.
 P. Quis, quid narras? d. quin tu mihi argentum cedo.
 P. Imo vero uxorem tu cedo. d. in jus ambula.
 p. In jus? enimvero, si porro esse odiosi pergitis;
 d. Quid facies? P. egone? vos me indotatis modo 45
 Patrecinari fortasse abicramini:

Etiam

Etiam dotatis soleo. c. quid id nostrâ? p. nihil.
 Hic quandam noram, cuius vir uxorem, d. hem.
 d. quid est?
 p. Lemni habuit aliam: c. nullus sum. p. ex quâ filiam
 Suscepit: & eam clâm educit. c. sepultu' sum. 30
 p. Hæc adeo ego illi jam denarrabo. c. obsecro,
 Ne facias. p. oh, tun' is eras? d. ut ludos facit?
 c. Missum te facimus. p. fabulæ. c. quid vis tibi? i
 Argentum quod habes, condonarus te. p. audio:
 Quid vos, malum, ergo me sic ludificamini 55
 Inepui vostrâ puerili sententiâ?
 Nolo, volo: volo, nolo rursum: cape, cedo:
 Quod dictum, indictum est: quod modò erat ratum,
 irritum est.
 c. Quo pacto, aut unde hæc hic rescivit? d. nescio;
 Nisi, me dixisse nemisi, certò scio. 60
 c. Monstri, ita me Dii ament, simile. p. injecti scru-
 pulum. d. hem,
 Hiccine ut à nobis hoc tantum argenti auferat,
 Tam apertè irridens? emori herele satius est.
 Animo virili presentique ut sis, para.
 Vides peccatum tuum esse elatum foras, 65
 Neque jam id celare posse te uxorem tuam:
 Nunc quod ipsa ex aliis auditura sit, Chreme,
 Id nosmet indicare placabilius est.
 Tum hunc impuratum poterimus nostro modo
 Ulcisci. p. at at, nisi mihi prospicio, hæreo: 70
 Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.
 c. At vereor, ut placari possit. d. bono animo es:
 Ego redigam vos in gatiam; hæc fretus, Chreme,
 Cum è medio excescit, unde hæc susceptra est tibi.
 p. Itane agitis mecum? satis astutè aggredimini. 75
 Non hercle ex re istiu' me instigasti, Demipho.
 Ain' tu? ubi quæ libitum fuerit peregrè feceris,
 Neque hujus sis veritus feminæ primariæ,
 Quin novo modo ei faceres contumeliam;
 Venias nunc precibus lautum peccatum tuum? 80
 Hisce ego illam dictis ita tibi incensam dabo,
 Ut

Ut ne restinguas, lacrumis si exstilla veris.
 D. Malum, quod isti Di, Deoque omnes dunt.
 Tantane affectum quenquam esse hominem audacia?
 Non hoc publicitus scelus hinc deportarier 85
 In solas terras? c. in id redactus sum loci,
 Ut quid agam cum illo, nesciam prorsum. n. ego scio.
 In jus eamus. P. in jus? huc, si quid lubet.
 D. Asserere, retine, dum huc ego servos evoco.
 c. Enim solus nequeo: accurre. P. una injuria est 90
 Tecum. c. lege agito ergo. P. altera est recum, Chremes.
 D. Rape hunc. P. sic agitis? enimvero voce est opus.
 Nausistrata, exi. c. os opprime. D. impurum vide,
 Quantum valet. P. Nausistrata, inquam. c. non taces?
 P. Taceam? D. nisi sequitur, pugnos in ventrem ingere,
 Vel oculum exclude. P. est ubi vos ulciscar probet. 96

ACTUS V. SCENA VII.

NAUSISTRATA, CREMES, PHORMIO,
 DEMIPHO.

Qui nominat me? D. hem. N. quid istuc turbz
 est, obsecro,
 Mi vir? p. hem, quid nunc obstu pueri? N. quis hic
 homo est?
 Non mihi respondes? P. hiccine ut tibi respondeat?
 Qui hercle, ubi sit, nescit. c. cave isti quidquam cre-
 das.
 P. Abi: tange: si non totus friger, me eneca. 5
 c. Nihil est. N. quid ergo? quid istic narrat? P. jam scies:
 Ausulta. c. pergin' credere? N. quid ego, obsecro,
 Huic credam, qui nil dixit? P. delirat miser
 Timore. N. non pol temere est, quod tu tam times.
 c. Ego timeo? P. recte sane: quando nihil times, 10
 Et hoc nihil est, quod dico ego, tu narra. D. scelus,
 Tibi narret? P. echo tu: factum est abs te sedulb
 Pro fratre. N. mi vir, non mihi narras? c. at. N. quid at?
 c. Non

c. Non opus est dicto. P. tibi quidem: at scito huic
opu' st.

In Lemno, c. hem, quid ais? D. non taces? P. clam
te, **D** hei mihi! 15

P. Uxorem duxit. N. mi homo, Dii melius duint.

P. Sic factum est. N. perii misera. P. & inde filiam

Suscepit jam unam, dum tu dormis. c. quid agimus?

N. Proh Di immortales, facinus indignum & malum!

P. Hoc actum est. N. an quidquam hodie est factum
indignius? 20

Qui mi, ubi ad uxores ventum est, tum sunt senes.

Demipho, te appello: nam mecum hoc ipso distaet
loqui.

Hecine erant itiones crebræ, & mansiones diutinæ
Lemni? haecine erat ea, quæ noscros fructus minue-
bat, vilitas?

D. Ego, Nausistrata, esse in hac re culpam meritu-
non nego, 25

Sed ea quia sit ignoscenda. P. verba sunt mortuo.

D. Nam neque neglegentiâ tuâ, neque odio id fecit tuo.
Violentus ferè abhinc annos quindecim mulierculam.
Eam compressit unde haec nata est, neque postilla un-
quam attigit.

Ea mortem obiit: è medio abiit: qui fuit in re hac
scrupulus. 30

Quamobrem te oro, ut alia facta tua sunt, æquo a-
nimō hoc feras.

N. Quid ego æquo animo? cupio misera in haec re
jam defungier.

Sed quid sperem? ætate porro minu' peccaturum pu-
tem?

Jam tum erat senex, senectus si verecundus facit.

An mea forma atque ætas nunc magis expertanda est.
Demipho? 35

Quid mihi hic affers, quamobrem expedium, aut
sperem porro non fore?

P. Exsequias Chremeti, quibus est commodum ire, hem
tempus est.

Sic dabo: age nunc, Phormionem, qui voler, laceſſo: Faxo tali eum mactatum, atque hic eſt. infortunio. Redeat ſane in gratiam: jam ſupplicii ſatiſ eſt mihi. 40
Piaſet haec, ei quod, dum vivat, uſque ad aurem ob-
ganniat.

N. At meo merito, credo. quid ego nunc ea comme-
morem, Demipho,

Singillatim, qualis ego in hunc fuerim? D. novi x-
que omnia

Tecum. N. merito hoc meo videtur factum? D. mi-
nimè gentium:

Verūm, quando jam accusando fieri infeſtum non
poteſt, 45

Ignofce: orat, conſiſetur, purgat: quid viſ amplius?

P. Enim vero, priuſquam haec dat veniam, mihi pro-
ſpiciam & Phadriæ.

Heus, Nauiſtrata; priuſquam huic respondes teme-
rē, audi. N. quid eſt?

P. Ego minas triginta ab iſto per fallaciam abſtuli:
Eas dedi tuo gnato: is pro ſuā amicā lenoni dedit. 50

C. Hem, quid aſi? N. adeon' indiſtum tibi videnur,
filius

Homo adoleſcens unam ſi habet amicam, tu uxores
duas?

Nil pudere? quo ore illum objurgabis? respondes mihi.

D. Facier, ut voles. N. imo, ut meam jam ſcias ſen-
tentiam,

Neque ego ignoſco, neque promitto quidquam, neque
reſpondeo, 55

Priuſquam gnatum videro. ejus judicio permitto om-
nia:

Quod is jubebit, faciam. P. mulier sapiens es, Na-
uiftrata.

N. Satin' tibi eſt? P. imo vero pulchre diſcedo, &
probè,

Et praeter ſpem. N. tu tuum nomen dic quicdeſt. P. min'?
Phormio,

Vestræ familie hercle amicus, & tuo summus Phædrix.

60

N. Phormio, at ego ecastor posthac tibi, quod potero,
& quæ yoles,
Faciamque & dicam. P. benignè dicis. N. pol meri-
tum est tuum.

P. Vin' primùm hodie facere, quod ego gaudeam,
Naufrata,

Et quod tuo viro oculi doleant? N. cupio. P. me ad
coenam voca.

N. Pol verò voco. D. eamus intrò hinc. N. fiat. sed
ubi est Phædria

65

Judex noster? P. jam hic faxo aderit. Vos valete,
& plaudite.

CALLIOPIVS RECENSUL.

P. TERENTII HECYRA

ACTA LUDIS ROMANIS, SEX. JULIO
CÆS. CN. CORNELIO DOLABELLA,
ÆDIL. CUR. NON EST PERACTA TO-
TA. MODOS FECIT FLACCUS CLAU-
DII, TIBIIS PARIB. CN. OCTAVIO, T.
MANLIO COSS. RELATA EST ITE-
RUM LUDIS FUNEBRIBUS. RELA-
TA EST TERTIO, Q. FULVIO, L. MAR-
CIO ÆDILIBUS CURULIBUS.

Personæ.

PROLOGUS.	PHIDIPPUS <i>senex.</i>
PHILOTIS <i>meretrix.</i>	PAMPHILUS <i>adolescens.</i>
SYRA <i>annus.</i>	MYRRHINA <i>mulier.</i>
PARMENO <i>servus.</i>	SOSIA <i>servus.</i>
LACHES <i>senex.</i>	BACCHIS <i>meretrix.</i>
SOSTRATA <i>mulier.</i>	

Personæ mutæ.

PHILUMENA.
SCIRTUS *puer.*
NUTRIX.
ANCILLÆ *Bacchidæ.*

HECYRÆ ARGUMENTUM,

C. SULPICIO APOLLINARI AUCTORE.

UXOREM duxit Pamphilus Philumenam,
Cui quondam ignorans virginis vitium obtulit:
Elisque, per vim quem detraxit, annulum
Dederat amice Bacchidi meretricule:
Dein projectus in Imbrum est: nuptam hand attigit. 5
Hanc mater utero gravidam, ne id sciat seorsus,
Ut agram ad se se transfert, revenit Pamphilus:
Deprehendit partum: celat: uxorem tamen
Recipere non volt. Pater incusat Bacchidis
Amorem. dum se purgas Bacchis, annulum 10
Mater vitia fortè agnoscit Myrrhina.
Uxorem recipit Pamphilus cum filio.

P. TERENTII HECYRA.

PROLOGUS.

HECYRA est huic nomen fabulæ. hæc cùm
data
Est nova, novum intervenit vitium & ca-
lamitas,
Ut neque spectari, neque cognosci potuerit:
Ita populus studio stupidus in funambulō
Animum occuparat. nunc hæc planè est pro novâ: 5
Et is, qui scripsit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, ut iterum possit vendere.
Alias cognostis ejus: quæsio, hanc noscite.

ALTER PROLOGUS.

ORATOR ad vos venio ornatu prologi;
Sinite exorator sum, eodem ut jure uti senem
Liceat, quo jure sum usus adolescentior,
Novas qui exactas feci ut in veterascerent,
Ne cum poetâ scriptura evanesceret. 5
In his, quas primùm Cæcili dидici novas,
Partim sum earum exactus, partim vix fleti.
Quia scibam dubiam fortunam esse scenicam,
Spe incertâ, certum mihi laborem sustuli.
Easdem agere cœpi, ut ab eodem alias discerem 10
Novas studiosè, ne illum ab studio abducerem.
Perfeci ut spectarentur: ubi sunt cognitæ,
Placitæ sunt. ita poetam restitui in locum,
Prope jam remotum, injuriâ advorsariûm,

Ab

Ab studio, atque ab labore, atque arte musicā.
 Quòd si scripturam spreviſſem in præſentiā, &
 In deterrendo voluſiſſem operam ſumere,
 Ut in otio eſſet, potiūs quam in negotio;
 Deterruiſſem facile, ne alias ſcriberet.

Nunc quid petam, meā causā, a quo animo attendite.
 Hecyram ad vōs referto, quam mihi per silentium
 Nunquam agere licitum eſt, ita eam oppreſſit calamitas.
 Eam calamitatēm voſtra intellegentia
 Sedabit, ſi erit adjutrix noſtræ induſtriae.

Cūm primūm eam agere cœpi, pugilum gloria, 25
 Funambuli eodem acceſſit exſpectatio;
 Comitum conuentus, ſtrepitus, clamor mulierum
 Fecere, ut ante tempus exirem foras.

Vetere in novā cœpi uti conſuetudine,
 In experiundo ut eſſem. referto denuo;
 Primo aētu placeo: cūm interea rumor venir,
 Datum iri gladiatores: populus convolat:

Tumultuantur, clamant, pugnant de loco.
 Ego interea meum non potui tutari locum.
 Nunc turba nulla eſt: otium, & silentium eſt. 35
 Agendi tempus mihi datum eſt: vobis datur
 Potestas condecorandi ludos ſcenicos.

Nolite ſinere per vos artem musicā
 Recidere ad paucos. facite, ut veftra auſtoritas
 Meā auſtoritati fautrix adjutrixque fit. 40
 Si nunquam avarè preium ſtatui arti meāe,
 Et eum eſſe queſtum in animum induxi maxumum,
 Quam maxumē ſervire voſtris commodis;
 Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
 Studium ſuum, & ſe in voſtrā commiſſit fidem, 45
 Ne eum circumventum iniquē iniqui irrideant.
 Meā causā cauſam accipite, & silentium date,
 Ut hubeat ſcribere aliis, mihique ut diſcere
 Novas expediat, poſthac precia emtas meo.

ACTUS I. SCENA I.

PHILOTIS, SYRA.

PER pol quām paucos reperias meretricibus
 Fideles evenire amatores, Syra.
 Vel hic Pamphilus jurabat quoties Baēchidi,
 Quām sancte, ut quivis facile posset credere,
 Nunquam illā vivā duxurum uxorem donum: 5
 En, duxit. s. ergo propterea te sedulō
 Et moneo, & hortor, ne cujusquam miserear,
 Quin spolies, mutiles, laceres, quemque nocta sis.
 r. Utin' eximium neminem habeam? s. neminem:
 Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit, 10
 Quin ita paret sese, abs te ut blanditiis suis
 Quamminimo prelio suam voluptratem expletat.
 Hincine tu, amabo, non contra infidabero?
 r. Tamen pol eādem injurium eit esse omnibus.
 s. Injurium autem eit uelisci adversarios? 15
 Aut quā viā te captent illi, eādem ipso capi?
 Eheu me miseram! cur non aut istuc mihi
 Aetas & forma eit, aut tibi hæc sententia?

ACTUS I. SCENA II.

PARMENO, PHILOTIS, SYRA.

SENECA si quæret me, modò isse dicitō
 Ad portum percontatum adventum Pamphili.
 Audin', quid dicam, Scirte? si quæret me, uti
 Tum dicas: si non quæret, nullus dixeris;
 Alias ut uti possim causā hac integrā. 5
 Sed video! ego Philotum? unde hæc advenit?
 Philotis, salve multūm. PH. ô salve, Parmeno.
 s. Salve mecastor, Parmeno. PA. & tu edepol, Syra.
 Dic mihi, Philoti, ubi te oblectasti tam diu?
 PH. Minime equidem me oblectavi, quæ cum milite 10
 Corinthum

Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo.
Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.

PA. Edepol te defiderium Athenarum arbitror,
Philotium, cepisse sepe, & te tuum

Consilium contempsisse. PH. non dici potest, 15
Quam cupida eram huc redeundi, abeundi à milite,
Vosque hic videndi, antiquâ ut consuetudine.

Agitarem inter vos liberè convivium.

Nam illi haud licebat nisi præfinito loqui.

Quæ illi placerent. PA. haud opinor commodè 20
Finem statuisse orationi militem.

PH. Sed quid hoc negoti' est? modò quæ narravit mihi
Hic intus Bacchis? quod ego nunquam credidi
Fore, ut ille hac vivâ posset animum inducere.

Uxorem habere. PA. habere autem? PH. eho tu, an
non habet? 25

PA. Habet: sed firmæ hæ vereor ut sint nuptiæ.

PH. Ita Dī Dezeque faxint, si in rem est Bacchidis.
Sed qui istuc credam ita esse? dic mihi, Parmeno.

PA. Non est opus prolatio: hoc percontarier
Desiste. PH. nempe eā causâ, ut ne id fiat palam. 30
Ita me Dii amabunt, haud propterea te rogo, ut
Hoc proferam, sed ut tacita mecum gaudeam.

PA. Nunquam tam dices commodè, ut tergum meum
Tuam in fidem committam. PH. ah, noli, Parmeno:
Quasi non tu multo malis narrare hoc mihi, 35
Quam ego, quæ percontor, scire. PA. vera hæc prædi-
cat:

Et illud mi vitium est maximum. Si mihi fidem
Das te tacitaram, dicam. PH. ad ingenium redis.
Fidem do, loquere. PA. ausculta. PI. istic sum.

PA. hanc Bacchidem
Amabat, ut cum maxumè, tum Pamphilus, 40
Cùm pater, uxorem ut ducat, orare occipit:
Et hæc, communia omnium quæ sunt patrum,
Sese senem esse dicere, illum autem esse unicum:
Præsidium velle se senectuti suæ.

Ille se primò negare: sed postquam acriùs. 45
Pater

Pater instat, fecit animi ut incertus foret,
Pudorin' anne amori obsequeretur magis.

Tundendo atque odio denique effecit senex:
Despondit ei gnatam hujus vicini proxumi.

Usque illud vilum est Pamphilo neutiquam grave, 50
Donec jam in ipsis nuptiis, postquam videt

Paratas, nec moram ullam, quin ducat, dari;
Ibi demum ita segrè tulit, ut ipsam Bacchidem
Si adesset, credo, ibi ejus commisereret.

Ubicunque datum erat spatium solitudinis, 55
Ut conloqui mecum unà posset: Parmeno,

Perii; quid ego egi? in quod me conjeci malum?

Non potero hoc ferre, Parmeno: perii miser.

PH. At te Dì deoque perduint cum isto odio, Laches.

PA. Ut ad pauca redeam, uxorem deducit domum: 60

Nocte illâ primâ virginem non attigit:

Quæ consecuta est nox, eam nihilo magis.

PH. Quid ais? cum virgine unà adolescentis cubuerit
Plus potus, sese illâ abstinere ut potuerit?

Noa verisimile dicens: nec verum arbitror. 65

PA. Credo ita videri tibi: nam nemo ad te venit,
Nisi cupiens tui: ille invitus illam duxerat.

PH. Quid deinde sit? PA. diebus sane pauculis.

Pòst, Pamphilus me solum seducit foras,

Narratque, ut virgo ab se integra etiam tam fiet: 70

Seque ante, quām eam uxorem duxisset domum,

Sperasie eas tolerare posse nuptias.

Sed quam decretim me non posse diutiùs

Habere, eam ludibrio haberi, Parmeno,

Quin integrum itidem reddam, ut accepi à suis, 75

Neque honestum mihi, neque utile ipsi virgini est.

PA. Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili.

PA. Hoc ego proferre, incommodum mihi esse arbitror.

Reddi patri autem, cui tu nihil dicas vitâ,

Superbum est: sed illam spero, ubi hoc cognoverit, 80

Non posse se mecum esse, abituram denique.

PH. Quid interea? ibatne ad Bacchidem? PA. quotidie.

Sed, ut sit, postquam hunc alienum ab sese videt,

Maligna

Maligna multo & magis procax facta illico est.
 PH. Non edepol mirum. PA. atque ea res multo maxu-
 mè 85
 Disjunxit illum ab illâ, postquam & ipse se,
 Et illam, & hanc, quæ domi erat, cognovit satis,
 Ad exemplum ambarum mores earum existumans.
 Hæc, ita uti liberali esse ingenio decer,
 Pudens, modesta; incommoda atque injurias 90
 Viri omnes ferre, & tegere contumelias.
 Hic animus, partim uxoris misericordiâ
 Devin&us, partim vietus hujus injuriis,
 Paulatim elapsu'st Baechidi, atque huc transtulit
 Amorem, postquam par ingenium natus est. 95
 Interea in Imbro moritur cognatus senex
 Horunc', ea ad hos rediebat lege hereditas.
 Ed amantem invitum Pamphilum extrudit pater.
 Relinquit eum matre hic uxorem: nam senex
 Rus abdidit se: huc raro in urbem commeat. 100
 PH. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?
 PA. Nunc audies. primum dies compluſculos
 Bene conveniebat sane inter eas: interim
 Miris modis edisse cœpit Sostratam:
 Neque lites ullæ inter eas, postulatio 105
 Nunquam. PH. quid igitur? PA. si quando ad eam ac-
 cesserat
 Confabulatum, fugere è conspectu illico,
 Videre nolle. denique, ubi non quit pati,
 Simulat se à matre accersi ad rem divinarn, abit.
 Ubi illic dies est complures, accersi jubet. 110
 Dixere causam tunc nescio quam: iterum jubet:
 Nemo remisit. postquam accersunt sœpiss,
 Ægram esse simulant mulierem, nostra illico
 It visere ad eam: admisit nemo. hoc ubi senex
 Rescivit, heri eâ causâ rure huc advenit, 115
 Patrem continuò convenit Philumense.
 Quid egerint inter se, nondum etiam scio:
 Nisi sane curæ est, quorsum eventurum hoc fier.
 Habes omnem rem: pergam quod cœpi hoc iter.

PH. Et

PH. Et quidem ego. nam constitui cum quodam ho-
spite,

120

Me esse illum converturam. PA. Di vortant bene
Quod agas. PH. vale. PA. & tu bene vale, Philotum.

ACTUS II. SCENA I.

LACHES, SOSTRATA.

PROH Deum atque hominum fidem, quod hoc
genus est? quæ hæc est conjuratio?

Utin' omnes mulieres eadem æquè studeant nolint
que omnia?

Neque declinatam quidquam ab aliarum ingenio ul-
lam reperias:

Itaque adeo uno animo omnes socrus oderunt nurus.
Viris esse aduersas æquè studium est: similis pertina-
cia est.

In eodemque omnes mihi videntur ludo doctæ ad ma-
litiam.

Ei ludo, si ullus est, magistram hanc esse satis certò
scio.

s. Me miseram, quæ nunc, quamobrem accuser, ne-
scio.

L. hem, tu nescis? s. non, iti me Dii ament, mi La-
ches,

Itaque unà inter nos agere æstatem liceat. L. Dii mala
prohibeant!

s. Meque abs te immeritò esse accusatam, postmodò
rescisces. L. scio.

Te immeritò? an quidquam pro istis factis dignum
te dici potest,

Quæ me, & te, & familiam omnem dedecoras, filio
luctum paras?

Tum autem, ex amicis inimici ut sint nobis affines,
facis;

Qui illum decretunt dignum, suos cui liberos com-
mitterent.

15

Tu

Tu sola exorere, quæ perturbes hæc tuâ impudentiâ.
s. Egone? L. tu, inquam, mulier, quæ me omnino
lapidem, non hominem, putas.

An, quia ruri crebrò esse soleo, nescire arbitramini,
Quo quisque pacto hæc vitam vostrarum exigat?

Multo melius, hæc quæ fuit, quam illuc, ubi sum
affidue, scio: 20

Ideo quia, ut vos mihi domi eritis, proinde ego ero
famâ foris.

Jampridem equidem audivi cepisse odium tui Philu-
menam:

Minimeque adeo mirum: &c, ni id fecisset, magis mi-
rum forer.

Sed non credidi adeo, ut etiam totam hanc odisset
domum. 21

Quod si scissem, illahæc maneret potius, tu hinc isles-
At vide, quam immetitæ ægritudo hæc oritur mi abs
te, Sostrata. 26

Rus habitatum abii, concedens vobis, & rei serviens;
Sumus vostros otiumque ut nostra res possit pati,
Meo labore haud parcens, præter æquum atque at-
tem meam.

Non te pro his curasse rebus, ne quid agre esset mihi?

s. Non mea operâ neque pol culpâ evenit. L. ito
maxumè. 31

Sola hæc fuit: in te omnis hæret culpa solâ, So-
strata.

Quæ hæc erant, curares; cum ego vos solvi curis ex-
teris.

Cum puellâ anum suscepisse inimicitias non puder?
Illi dices culpâ factum. s. haud equidem dico, mi
Laches. 35

L. Gaudeo, ita me Dii ament, gnati causâ. nam de
te quidem,

Satis scio, peccando detrimenti nil fieri potest.

s. Qui scis, an eâ causâ, mi vir, me odisse adsum-
laverit,

Ut cum matre unā plus esset? L. quid ais? non sigai
hoc sat est,
Quod heri nemo voluit visentem ad eam te intro
admittere? 40
s. Enim lastiam oppidū tum esse aiebant; eò ad eam
non admissa fuī.
L. Tuos esse illi mores morbum ~~magis~~, quām ullam
aliam rem, arbitror:
Et merito adeo: nam vostrarum nulla est, quin gna-
tum velit
Ducere uxorem; & quæ vobis placita est conditio,
datur.
Ubi duxere impulsu vostro, vostro impulsu easdem
exigunt. 45

ACTUS II. SCENA II.

PHIDIPPUS, LACHES, SOSTRATA.

Etsi scio ego, Philumena, meum jus esse, ut
te cogam,
Quæ ego imperem, facere: ego tamen patrio animo-
victus faciam
Ut tibi concedam, neque tuæ libidini advorsabor.
L. Atque eccum Phidippum optumè video. hinc jam
scibo, quid fieri.
Phidippe, et si ego meis me omnibus scio esse adprime-
obsequenter; 5
Sed non adeo, ut mea facilitas corrumpt illorum a-
nimos.
Quod tu si idem faceres, magis in rem & nostram &
vostram id esset.
Nunc video in illarum potestate esse te. P. heia vero.
L. Adii te heri de filiâ: ut veni, itidem incertum a-
missi.
Haud ita decet, si perpetuam vis esse affinitatem hanc,
Celare te iras. si quid est peccatum à nobis, profer: 11
Aut ea refellendo, aut purgando, vobis corrigemus,

Te judice ipso. si ^{ne} ea est causa retinendi apud vos,
Quia ^zegra est; te mi^{hi} injuriam facere arbitror, Phi-
dippe,

Si metuis, satis ut meæ domi curetur diligenter. 15
At, ita me Dii ament, haud tibi hoc concedo, eti^{si}
illi pater es,

Ut tu illam salvam magis velis, quæm ego: id adeo
gnati causâ,

Quem ego intellexi illam haud minùs, quæm seipsum,
magnificare.

Neque adeo clam me est, quæm esse eum graviter la-
turum credam,

Hoc si rescierit. eò dcmum studeo hæc priùs, quæm
ille, ut redeat. 20

P. Laches, & diligentiam vestram, & benignitatem
Novi: &, quæ dicis, omnia esse ut dicis, animum
induco.

Et te hoc mihi cupio credere: illam ad vos redire
studeo,

Si facere possim ullo modo. L. quæ res te facere id
prohibet?

Eho, numquidnam accusat virum? P. minimè: nam
postquam attendi 25

Magis, & vi cœpi cogere ut rediret, sanctè adjurat
Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.

Aliud fortasse alii vitii est: ego sum animoleni natus:
Non possum aduersari meis. L. hem, Sostrata! s. heu
me miseram!

L. Certumne est istuc? P. nunc quidem, ut videtur.
sed numquid vis? 30

Nam est, quod me transire ad forum jam oportet. L. eo
tecum unà.

ACTUS II. SCENA III.

SOSTRATA.

EDEPOL, n*on* nos sumus inique *et* que omnes in-
 vis*er* viris,
 Propter paucas; que omnes faciunt dign*er* ut videa-
 mur malo.
 Nam, ita me D*omi*n*is* ament, quod me accusat nunc vir,
 sum extra noxi*am*.
 Sed non facile *est* expurgari: ita animum induxe-
 runt, socrus
 Omnes esse iniquas, haud pol me quidem: nam nun-
 quam fecus
 Habui illam, ac si ex me esset nata: nec, qui hoc mi-
 eveniat, scio.
 Ni*si* pol filium multimodis jam exspecto, ut redeas
 domum.

ACTUS III. SCENA I.

PAMPHILUS, PARMENO, MYRRHINA.

NEMINI ego plura acerba credo esse ex amore
 homini unquam oblata,
 Quam mihi. heu me infelicem! hancine ego vitam
 parsi perdere!
 Haccine caus*am* ego eram tantopere cupidus redeundi
 domum?
 Cui quanto fuerat pr*est*abilius, ubi vis gentium agere
*et*atem,
 Quam huc redire? *atque* haec ita esse miserum mere-
 sciscere?
 Nam nos omnes, quibus est alicunde aliquis obiectus
 labos,
 Omne quod est interea tempus, priusquam id rescitum
 est, lucro est.

PAR. At sic, citius quā te expediās his aērumnis, reperias.

Si non rediſſes, hæ iræ factæ eſſent multo ampliores: Sed nunc adventum tuum ambas, Pamphile, ſcio reverituras.

Rem cognosces: iram expediās: rurſum in gratiam reſtitues.

Levia ſunt, quæ tu pergravia eſſe in animum induxit tuum.

PAM. Quid conſolare me? an quisquam uſquam gentium eſt æque miſer?

Priuſquam hanc uxorem duxi, habebam alibi animum amori deditum:

Jam in hac re ut taceam, cuivis facile ſcitu eſt quām fuerim miſer:

Tamen nunquam ausus ſum recuſare eam, quam mi obtrudit pater.

Vix me illinc abſtraxi, atque impeditum in eā expediui animum meum,

Vixque huc contuleram; hem, nova res orta eſt, potro ab hac quæ me abſtrahat.

Tam matrem ex eā re me aut uxorem in culpā inventurum arbitror:

Quod eūm ita eſſe invenero, quid reſtat, niſi porro ut fiam miſer?

Nam matris ferre injurias me, Parmeno, pietas jubet: Tum uxori obnoxius ſum: ita olim ſuo me inge-

niuſ pertulit,

Tot meas injurias quæ nunquam in ullo patefecit loco. Sed magnum neſcio quid neceſſe eſt eveniſſe, Parmeno,

Unde ira inter eas interceſſit, quæ tam permaſit diu.

PAR. At quidem hercle parvum: ſi viſ vero veram rationem exſequi,

Non maxumas, quæ maxumæ ſunt interdum iræ, injurias

Faciunt: nam ſaepē eſt, quibus in rebus aliud ne iratus quidem eſt,

Cūm

Cum de eadem causâ est iracundus factus inimicissimus.

Pueri inter se sè quâm pro levibus noxiis iras gerunt?
Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.

Itidem illæ mulieres sunt ferme, ut pueri, levi sententiâ:

Fortasse unum aliquod verbum hanc inter eas iram conciverit.

PAM. Abi, Parmeno, intrò, ac me venisse nuncia.
PAR. hem, quid hoc est? PAM. tace.

PAR. Trepidari sentio, cursari rursum prorsum. agendum, ad fores

Accede proprius. hem, sensistin'? PAM. noli fabularier.

Proh Jupiter! clamorem audivi. PAR. tute loqueris, me vetas?

M. Tace, obsecro, mea gnata. PAM. matris vox visa est Philumenæ.

Nullusum. PAR. quî dum? PAM. perii. PAR. quam o! rem? PAM. nescio quod magnum malum

Profectò, Parmeno, me celant. PAR. uxorem Philumenam

Pavitare nescio quid, dixerunt: id si forte est, nescio.

PAM. Interii: cur mihi id non dixi? PAR. quia non poteram unâ omnia.

PAM. Quid morbi est? PAR. nescio. PAM. quid? nemon' medicum adduxit? PAR. nescio.

PAM. Cesso hinc ire intrò, ut hoc quamprimum, quidquid est, certum sciam?

Quonam modo, Philumena mea, nunc te offendam affestam?

Nam si periculum ullum in te inest, perisse me una haud dubium est.

PAR. Non usus facto est mihi nunc hunc intro sequi: Nam invisos omnes nos esse illis sentio.

Heri nemo voluit Sostratam intro admittere.

Si forte morbus amplior factus fieri,

50
Quod

Quod fane nolim, maxumè heri causâ mei;
 Servum illico introisse dicent Sostratae:
 Aliquid tulisse comminiscetur mali,
 Capiti atque ætati illorum, morbus qui auctu' sit:
 Hera in crimen veniet, ego verò in magnum malum. 55

ACTUS III. SCENA II.

SOSTRATA, PARMENO, PAMPHILUS.

Nescio quid jamdudum audio hic tumultuari misera:

Male metuo, ne Philumenæ magi' morbus adgravescat:

Quod te, Aesculapi, & te, Salus, ne quid sit hujus, oro.

Nunc ad eam visam. PAR. heus, Sostrata. s. hem.

PAR. iterum istinc excludere.

s. Ehem Parmeno; tune hic eras? perii, quid faciam misera?

Non visam-uxorem Pamphili, cùm in proxumo hic sit ægra?

PAR. Non visas; ne mittas quidem visendi causâ quenquam.

Nam qui amat cui odio ipius est, bis facere statu' duco:

Laborem inanem ipius capit, & illi molestiam affert.

Tum filius tuus introiit videre, ut venit, quid agat. 10

s. Quid ais? an venit Pamphilus? PAR. venit. s. Diis

gratiam habeo.

Hem, istoc verbo animus mihi rediit, & cura ex corde excessit.

PAR. Jam eâ te causâ maxume nunc huc introire nolo.

Nam si remittent quippiam Philumenæ dolores,

Omnem rem narrabit, scio, continuò sola soli, 15

Quæ inter vos intervenit, unde ortum est initium mœræ.

Atque eccum video ipsum egredi, quæsa tritius est.

s. Ô mi gnate.

PAM. Mea

PAM. Mea mater, salve. s. gaudeo venisse salvom. fal-
van'

Philumena est? PAM. meliuscula est. s. utinam istuc
ita Dii faxint.

Quid tu igitur lacrumas? aut quid es tam tristis? PAM.
recte, mater. 20

s. Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repente in-
vafit?

PAM. Ita factum est. s. quid morbi est? PAM. febris.
s. quotidiana? PAM. ita aiunt.

I fodes intro, consequar jam te, mea mater. s. fiat.

PAM. tu pueris curre, Parmeno, obviam, atque iis
onera adjuta.

PAR. Quid? non sciunt ipsi viam, domum quâ rede-
ant? PAM. cessas? 25

ACTUS III. SCENA III.

P A M P H I L U S.

NEQUEO mearum rerum initium ullum invenire idoneum,

Unde exordiar narrare, quæ nec opinanti accidentur,
Partim quæ perspexi his oculis, partim quæ accepi
auribus:

Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.

Nam modò intrò me ut corripui timidus, alio suspi-
cans 5

Morbo me visurum affectam, ac sensi esse, uxorem:
hei mihi!

Postquam me aspexere ancillæ advenisse, illico omnes
simul

Lætæ exclamant, venit, id quodderepente aspexe-
rant.

Sed continuò voltum earum sensi immutari omnium,
Quia tam incommodè illis fors obtulerat adventum
meum. 10

Una

Una illarum interea propere præcucurrit, nuncians
Me venisse. ego ejus videndi cupidus recte consequor.
Postquam intro adveni, extemplo ejus morbum cog-
novi miser.

Nam neque, ut celari posset, tempus spatiū ullum
dubat :

Neque voce aliâ, ac res monebat, ipsa poterat con-
queri.

Postquam aspexi; ô facinus indignum, inquam: &
corrupui illico

Me inde, lacrumans, incredibili re atque atroci per-
citus.

Mater consequitur: jam ut limen exirem, ad genua
accidit,

Lacrumans misera: miseritum est. profecto hoe sic
est, ut puto,

Omnibus nobis ut res dant sese, ita magni atque hu-
miles sumus.

Hanc habere orationem mecum principio instituit:

O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit, cau-
sam vides:

Nam vitium est oblatum virginī olim ab nescio quo
improbo :

Nunc huc confugit, te atque alios partum ut celaret
suum.

Sed cùm orata ejus reminiscor, nequeo quin lacru-
mem miser.

Quæque fors fortuna est, inquit, nobis quæ te hodie
obtulit,

Per eam te obsecramus ambæ, si jus, si fas est, uti
Advorsa ejus per te testa tacitaque apud omnes
sient:

Si unquam erga te animo esse amico sensisti eam, mi
Pamphile,

Sine labore hanc gratiam, te, ut sibi des pro illâ
nunc, rogar.

Ceterum de reducenda id facias, quod in rem sit
tuam.

Parturire eam, neque gravidam esse ex te, solus conscius.

Nam aiunt tecum post duobus concubuisse mensibus: Tum, postquam ad te venit, mens agitur hic iam septimus:

Quod te scire, ipsa indicat res. nunc si potis est, ³⁵ Pamphile,

Maxime volo doque operam, ut clam eveniat partus patrem,

Atque adeo omnes. sed si fieri id non potest, quin sentiant,

Dicam abortum esse. scio nemini aliter suspectum fore, Quin, quod verisimile est, ex te recte eum natum putent.

Continuo exponetur. hic tibi nihil est quidquam incommodi: & ⁴⁰

Illi miseræ indignè factam injuriam contexeris.

Pollicitus sum, & servare in eo certum est, quod dixi, fidem..

Nam de reducenda, id vero neutiquam honestum esse arbitror:

Nec faciam: et si amor me graviter, consuetudoque ejus tenet.

Lacrumo, quæ posthac futura est vita, cum in men-tem venit, ⁴⁵

Solitudoque. o fortuna, ut nunquam perpetuæ es bona! Sed jam prior amor me ad hanc rem exercitatum redidit,

Quem ego tum consilio missum feci. idem nunc huic operam dabo.

Adest Parmeno cum pueris: hunc minimè est opus In hac re adesse: nam olim soli credidi, ⁵⁰

Ea me abstinuisse in principio, cum data est.

Vereor, si clamorem ejus hic crebro exaudiat,

Ne parturire intellegat. aliquò mihi est

Hinc alegandus, dum parit Philumens.

ACTUS III. SCENA IV.

P A R M E N O, S O S I A, P A M P H I L U S.

AIN' tu, tibi hoc incommodum evenisse iter? 5
A. Non hercle verbis, Parmeno, dici potest
 Tantum, quam re ipsa navigare incommodum est.
PAR. Itane est? s. ô fortunate, nescis quid mali
 Praeterieris, qui nunquam es ingressus mare.
 Nam alias ut mittam miserias, unam hanc vide;
 Dies triginta, aut plus eo, in navi fui,
 Cum interea semper mortem exspectabam miser:
 Ita usque aduersa tempestate usi sumus.

PAR. Odiosum. s. haud clam me est: denique hercle
 aufugerim 10

Potius, quam redeam, si eo mi redeundum sciam.

PAR. Olim quidem te causae impellebant leves,

Quod nunc minitare facere, ut faceres, Sosia.

Sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium.

Ite intro. ego hunc adibo, si quid me velit. 15

Here, etiam nunc tu hic stas? **PAM.** equidem te exspecto. **PAR.** quid est?

PAM. In arcem transcurso opus est. **PAR.** cui homini?

PAM. tibi.

PAR. In arcem? quid ed? **PAM.** Callidemidem hospitem

Myconium, qui mecum una advestu'st, conveni.

PAR. Ferii. vovisse hunc dicam, si salvus domum 20

Redisset unquam, ut me ambulando rumperet.

PAM. Quid cessas? **PAR.** quid vis dicam? an conveniam modò?

PAM. Imo, quod constitui, me hodie conventurum eum,
 Non posse, ne frustra illic exspectet: vola.

PAR. At non novi hominis faciem. **PAM.** at faciam
 ut noveris: 25

Magnus, rubicundus, crispus, crassus, cæsius,
 Cadaverosâ facie. **PAR.** Dî illum perduint.

Quid,

Quid, si non veniet? maneamne usque ad vesperum?
 PAM. Maneto: curre. PAR. non queo: ita defessu-
 sum.

PAM. Ille abiit. quid agam infelix? prorsus nescio, 30
 Quo pacto hoc celem, quod me oravit Myrrhina,
 Suæ gnatæ partum: nam me miseret mulieris.
 Quod potero faciam tamen, ut pietatem colam:
 Nam me parenti potius, quam amori, obsequi
 Oporter. at at, eccecum Phidippum, & patrem 35
 Video: horsum pergunt. quid dicam hisce, incertu-
 sum.

ACTUS III. SCENA V.

LACHES, PHIDIPPUS, PAMPHILUS.

DIXТИН' dudum, illam dixisse se exspectare si-
 lium?

PH. Factum. L. venisse aiunt: redeat. PA. quam causam
 dicam patri,
 Quamobrem non reducam, nescio. L. quem ego hic
 audivi loqui?

PA. Certum obfirmare est viam me, quam decrevi
 persequi.

L. Ipsus est, de quo hoc agebam tecum. PA. salve,
 mi pater.

L. Gnate mi, salve. PH. bene factum te advenisse, Pam-
 phile,

Et adeo quod maximum est, salvum atque validum.
 PA. creditur.

L. Advenis modo? PA. admodum. L. cedo, quid re-
 liquit Phania

Consobrinus noster? PA. sane hercle homo voluptati
 obsequens

Fuit, dum vixit: & qui sic sunt, haud multum here-
 dem juvant:

Sibi verò hanc laudem relinquunt: Vixit, dum vixit,
 bene.

L. Tum tu igitur nihil attulisti huc plus unâ sententiâ?

PA. Quidquid est id quod reliquit, profuit. L. imo obfuit:

Nam illum vivum & salvum vellem. PH. impunè optare istuc licet:

Ille reviviscet jam nunquam. & tamen, utrum malis, scio. 15

L. Heri Philumenam ad se accersi hic jussit. dic iusfisse te.

PH. Noli fodere. iussi. L. sed eam jam remittet. PH. scilicet,

PA. Omnaem rem scio, ut sit gesta. adveniens audivi omnia. L. at

Ilos invidos Di perdant, qui hæc libenter nunciant.

PA. Ego me scio cavisse, ne ulla meritò contumelia 20 Fieri à vobis posset. Idque si nunc memorare hic ve-

lim,

Quam fidei animo & benigno in illam, & clementi fui,

Verè possum; ni te ex ipsâ hæc magi' velim resci- scere:

Namque eo pacto maxumè apud te meo erit ingenio fides,

Cum illa, quæ nunc in me iniqua est, æqua de me dixerit. 25

Neque mea culpâ hoc discidium evenisse, id tellor Deos.

Sed quando sese esse indignam deputat matri meæ, Cui concedat, cuius mores toleret suâ modestiâ; Neque alio pacto componi potest inter eas gratia; Segreganda aut mater à me est, Phidippe, aut Philu- mena. 30

Nunc me pietas matris potius commodum suadet se- qui.

L. Pamphile, haud invito ad aures sermo mihi ac- cessit tuus,

Cum te postputasse omnes res præ parente intellego. Verum

Verum vide, ne impulsus irâ pravè insitas, Pamphile.
PA. Quibus iris impulsus nunc in illam iniquu' sim? 35
Quæ nunquam quidquam erga me commerita est, pa-
ter,

Quod nollem: & saepe, quod vellem; meritam scio.
Amoque, & laudo, & vehementer desidero:
Nam fuisse erga me miro ingenio, expertu' sum.

Illique exopto, ut reliquam vitam exigat. 40

Cum eo viro, me qui sit fortunatior;

Quandoquidem illam à me distrahit necessitas.

PH. Tibi id in manu est, ne fiat. L. si sanus sies,

Jube illam redire. PA. non est consilium, pater:

Matris servibo commodis. L. quod abis? mane; 45

Mane, inquam: quod abis? PH. quæ hæc est pertinacia?

L. Dixit, Phidippe, hanc rem ægrè laturum esse eum?

Quamobrem te orabam, filiam ut remitteres.

PH. Non credidi edepol adeo inhumanum fore:

Ita nunc is sibi me supplicaturum putat? 50

Si est, ut velit reducere uxorem, licet:

Sin alio est animo, renumeret dotem huc, eat.

L. Ecce autem, tu quoque protervè iracundus es.

PH. Percontumax redisti huc nobis, Pamphile.

L. Decedet jam ira hæc: et si meritò iratus est. 55

PH. Quia paulum vobis accessit pecuniae,

Sublati animi sunt. L. etiam mecum litigas?

PH. Deliberet, renuncietque hodie mihi,

Velitne, an non; ut alii, si huic non sit, siet.

L. Phidippe, ades, audi paucis. abiit: quid mea? 60

Postremò inter se transigant ipsi, ut lubet:

Quando nec gnatus, neque hic mihi quidquam ob-
temperant:

Quæ dico, parvi pendunt. porto hoc jurgium ad

Uxorem, cuius hæc fiunt consilio omnia.

Atque in eam hoc omne, quod mihi ægrè est, evo-
mam. 65

ACTUS IV. SCENA I.

MYRRHINA, PHIDIPPUS.

P E R I I, quid agam? quid me vortam? quid viro
meo respondebo

Misera? nam audivisse vocem pueri visu' est vagientis:
Ita corripuit drepente tacitus sese ad filiam:
Quod si rescierit peperisse, id quâ causâ clam me ha-
buisse

Dicam, non edepol scio.

Sed ostium concrepuit: credo ipsum ad me exire:
nulla sum.

P. Uxor ubi me ad filiam ire sensit, se duxit foras,
Atque eccam video. quid ait, Myrrhina? heus, tibi
dico. M. mihi ne, mi vir?

P. Vir ego tuus sum? tu virum me, aut hominem
deputas adeo esse?

Nam si utrumvis horum, mulier, unquam tibi visus
forem,

Non sic ludibrio tuis factis habitus essem. M. quibus?

P. at rogitas?

Peperit filia? hem, taces? ex quo? M. istuc patrem
rogare est aequum?

Perii: ex quo censes, nisi ex illo, cui data est nuptrum,
obsecro?

P. Credo: neque adeo arbitrari patris est aliter, sed
demiror,

Quid sit, quamobrem tantopere hunc omnes nos ce-
lare volueris

Partum; præsertim cum & recte, & tempore suo
pepererit.

Adeon' pervicaci esse animo, ut puerum præoptares
perire,

Ex quo firmorem inter nos fore amicitiam posthac
scires,

Potius,

Potius, quām adyorsum animi tui lubidinem esset
cum illo nupta?

Ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quæ te
est penes. 20

M. Misera sum. P. utinam sciam ita esse istuc. sed nunc
mihi in mentem venit,
De hac re quod locuta es olim, cùm illum generum
cepimus:

Nam negabas nuptam posse filiam tuam te pati
Cum eo qui meretricem amaret, qui pernoctaret foris.
M. Quamvis causam hunc suspicari, quām ipsam ve-
ram, mavolo. 25

P. Multo priùs scivi, quām tu, illum habere ami-
cam, Myrrhina.

Verùm id vitium nunquam decrevi esse ego adole-
scentiæ:

Nam id omnibus innatum est. at pol jam aderit, se
quoque etiam cùm oderit.

Sed ut olim te ostendisti eandem esse, nihil cessavisti
usque adhuc,

Ut filiam ab eo abduceres, neu, quod ego egissim,
esset ratum. 30

Id, nunc res indicium hæc facit, quo pacto factum
volueris.

M. Adeon' me esse pervicacem censes, cui mater siem,
Ut eo essem animo, si ex usu esset nostro hoc matri-
monium?

P. Tun' prospicere, aut judicare; nostram in rem quod
fit, potes?

Audisti ex aliquo fortasse, qui vidisse eum diceret 35
Exeuntem aut introeuntem ad amicam. quid tum
postea,

Si modestè ac raro hoc fecit? nonne ea dissimulare nos
Magis humanum est, quām dare operam id scire; qui
nos oderit?

Nam si is posset ab eâ sese derepente avellere,
Quicum tot consuesset annos; non eum hominem
ducerem, 40

Nec virum fati' firmum gnatae. M. mitte adolescen-
tem, obsecro,

Et quæ me peccasse ait. abi, solum solus conveni:
Roga, velitne uxorem an non. si est, ut dicat velle se,
Redde: si' est autem, ut nolit, recte ego consului mei.
P. Siquidem ille ipse non volt, & tu sensi in eo esse,
Myrrhina,

45
Peccatum; aderam, cuius consilio ea par fuerat prospici.
Quamobrem incendor ira, esse ausam facere haec te
injussu meo.

Interdico, ne extulisse extra ædes puerum usquam
velis.

Sed ego stultior, meis dictis parere hanc qui postulem.
Ibo intro, atque edicam servis, ne quoquam efferri
sinant.

50
M. Nullam pol credo mulierem me miseriorem vivere.
Nam ut hic latus hoc sit, si ipsam rem, ut siet, re-
sciverit,

Non edepol clam me est; cum hoc, quod levius est,
tam animo iracundo tulit:

Nec, quâ viâ sententia ejus possit mutari, scio.
Hoc mi' unum ex plurimis miseriis reliquom fuerat
malum,

55
Si, puerum ut tollam, cogit, cuius nos qui sit nesci-
mus pater.

Nam cum compressa est gnata, forma in tenebris no-
sci non quita est:

Neque detractum ei tum quidquam est, quâ post pos-
sit nosci, qui siet:

Ipse eripuit vi, in digito quem habuit, virginis abiens
annulum.

Simul vereor Pamphilum, ne orata nostra nequeat
diutiùs

60
Celare, cum sciet alienum puerum tolli pro suo.

ACTUS IV. SCENA II.

SOSTRATA, PAMPHILUS.

Non clam me est, gnate mi, tibi me esse suspe-
 ctam, uxorem tuam
 Propter meos mores hinc abisse: et si ea dissimulas se-
 dulo.
 Verum ita me Dii ament, itaque obtingant ex te, quæ
 exopto mihi, ut
 Nunquam sciens commerui, merito ut caperet odium
 illam mei:
 Teque antequam me amare rebar, ei rei firmasti fidem.
 Nam mihi intus tuus pater narravit modò, quo pacto
 me habueris 6
 Preposuam amori tuo. nunc tibi me certum est con-
 trà gratiam
 Referre, ut apud me præmium esse positum pietati scias.
 Mi Pamphile, hoc & vobis, & meæ commodum fa-
 mæ arbitror:
 Ego rus abiturum hinc cum tuo me esse certò decre-
 vi patre, 10
 Ne mea præsentia obster, neu causa ulla restet reli-
 quia,
 Quin tua Philumena ad te redeat. p. quæso, quid
 istuc consili est?
 Illius stultitiam viæta, ex urbe tu rus habitatum migres?
 Haud facies: neque sinam, ut qui nobis, mater, ma-
 ledictum velit,
 Mea pertinaciâ esse dicat factum, haud tuâ modestiâ. 15
 Tum, tuas amicas te & cognatas deferere, & festos dies,
 Mea causâ, nolo. s. nihil pol jam istæc mihi res
 voluptatis ferunt.
 Dum ætatis tempus tulit, perfuncta satis sum: satis
 jam tenet
 Studiorum istorum: hæc mihi nunc cura est maxu-
 ma, ut ne cui mea 19
 Longinç

Longinquitas æratis oblet, mortemve exspectet meam;
Hic video me esse invisam immerito: tempus est con-
cedere.

Sic optumè, ut ego opinor, omnes causas præcidam
omnibus:

Et me hac suspicione exsolvam, & illis morem gessero.
Sine me, obsecro, hoc effugere, volgus quod male
audit mulierum.

P. Quàm fortunatus cæteris sum rebus, absque unâ
hac foret,

Hanc matrem habens talem, illam autem uxorem.

s. obsecro, mi Pamphile,
Non tute incommodam rem, ut quæque est, in ani-
mum induces pati,

Si cætera ita sunt, ut tu vis, itaque ut esse ego illam
existimo?

Mignate, da veniam hanc mihi, reduc illam. P. vñ
misero mihi!

s. Et mihi quidem: nam hæc res non minus me male
habet, quàm te, gnate mi.

A C T U S I V . S C E N A III.

L A C H E S , S O S T R A T A , P A M P H I L U S .

QUE M cum istoc sermonem habueris, procul
hinc stans accepi, uxor.

Istuc est sapere, qui, ubicunque opus sit, animum
possis flectere;

Quod sit faciundum potest fortasse, idem hoc nunc si se-
ceris.

s. Fors fuat pol. L. abi rus ergo hinc: ibi ego te, &
tu me feres.

s. Spero ecastor. L. i ergo intrò, & compone, quæ
tecum simul

Ferantur. dixi. s. ita, ut jubes, faciam. P. pater.

L. Quid vis, Pamphile? P. hinc abire matrem? mi-
nimè. L. quid ita istuc vis?

P. Quia

P. Quia de uxore incertus sum etiam, quid sim facturus. L. quid est?

Quid vis facere, nisi reducere? P. equidem cupio, &c vix contineor:

Sed non minuam meum consilium. ex usu quod est, id perseguar. 10

Credo eā gratiā concordes, si non reducam. fore.

L. Nescias. verū tuā refert nihil, utrum illae fecerint, Quando hæc abierit. odiosahæc est aetas adolescentulæ: E medio aequum excedere est. postremo nos jam fabulæ sumus, Pamphile, senex, atque anus. 15

Sed video Phidippum egredi per tempus. accedamus.

ACTUS IV. SCENA IV.

PHIDIIPPUS, LACHES, PAMPHILUS.

TIBI quoque edepol sum iratus, Philumena, Graviter quidem. nam hercle abs te factum est turpiter:

Etsi tibi causa est de hac re: mater te impulit:

Huic vero nulla est. L. opportunè te mihi,

Phidippe, in ipso tempore ostendis. PH. quid est? PA. Quid respondebo his? aut quo pacto hoc aperiam?

L. Dic filiae, rus concessuram hinc Sostracam:

Ne revereatur, minus jam quod redeat domum. PH. ah, Nullam de his rebus culpam commeruit tua:

A Myrrhinâ hæc sunt meâ uxore exorta ormania. 10
Mutatio fit: ea nos perturbat, Lache.

PA. Dum ne reducam, turbent porro, quām velint.

PH. Ego, Pamphile, esse inter nos, si fieri potest, Affinitatem hanc sane perpetuam volo:

Sin est, ut aliter tua fiet sententia,

Accipias puerum. PA. sensit peperisse: occidi.

L. Puerum? quem puerum? PH. natus est nobis nepos:

Nam abducta à vobis prægnans fuerat filia;

Neque fuisse prægnantem unquam ante hunc scivi diem.

L. Bene,

L. Bene, ita me Dii ament, nuncias: & gaudeo 20
 Natum illum, & tibi illam salvam. sed quid mulieris
 Uxorem habes? aut quibus moratam moribus?
 Nosne hoc celatos tamdiu? nequeo satis,
 Quam hoc mihi videtur factum pravè, proloqui.
 PH. Non tibi illud factum minus placet, quam mihi,
 Laches.

PA. Etiamsi dudum fuerat ambiguum hoc mihi,
 Nunc non est, cum gam consequitur alienus puer.
 L. Nulla tibi, Pamphile, hic jam consultatio est.
 PA. Perii. L. hunc videre saepe optabamus diem,
 Cum ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem. 30
 Evenit: habeo gratiam Dis. PA. nullu' sum.
 L. Reduc uxorem, ac neli advorsari mihi.
 PA. Pater, si ex me illa liberos vellat fibi,
 Aut se esse mecum nuptam, satis certò scio,
 Non clam me haberet, quae celasse intellego. 35
 Nunc, cum ejus alienum esse à me animum sentiam,
 Nec conventurum inter nos posthac arbitror,
 Quamobrem reducam? L. mater quod suafit sua,
 Adolescens mulier fecit. mirandumne id est?
 Censem te posse reperire ullam mulierem, 40
 Quae careat culpā? an, quia non delinquent viri?
 PH. Vosmet videte jam, Lache, & tu Pamphile,
 Remissan' opu' sit vobis, reddicetan' domum:
 Uxor quid faciat, in manu non est mea.
 Neutrā in re vobis difficultas à me erit.
 Sed quid faciemus puero? L. ridiculè rogas.
 Quidquid futurum est, huic reddas, suum scilicet,
 Ut alatus nostrum. PA. quem ipse neglexit pater,
 Ego alam? L. quid dixi? echo, an non alemus, Pam-
 phile?

Prodemus, quæso, potius? quæ hæc amentia est? 50
 Enimvero prorsus jam tacere non queo.
 Nam cogis ea; quæ nolo, ut præsente hoc loquar.
 Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me?
 Aut, quid sit id, quod solicitere ad hunc modum?
 Primùm, hanc ubi dixi causam, te propter tuam 55

Matrem

Matrem non posse habere hanc uxorem domi;
Pollicita est ea, se concessuram ex ædibus.
Nunc, postquam ademtam hanc quoque tibi causam
vides;

Puer quia clam te est natus, nactus alteram es. 60
Erras, tui animi si me esse ignarum putas.
Aliquando tandem huc animum ut abducas tuum,
Quam longum spatium amandi amicam tibi dedi?
Sumtus, quos fecisti in eam, quam animo æquo tuli?
Egi atque oravi tecum, uxorem ut duceres:
Tempus dixi esse: impulsu duxisti meo. 65
Quæ tum, obsecutus mihi, fecisti ut decuerat:
Nunc animum rursum ad meretricem induksi tuum:
Cui tu obsecutus, facis huic adeo injuriam.
Nam in eandem vitam te revolutum denuo
Video esse. PA. mene? L. te ipsum: & facis injuriam,
Configis falsas causas ad discordiam, 71
Ut cum illâ vivas, testem hanc cum abs te amoveris.
Sensitque adeo uxor: nam ei causa alia quæ fuit,
Quamobrem abs te abiret? PH. plane hic divinat:
nam id est.

PA. Dabo iusjurandum nihil esse istorum tibi. L. ah, 75
Reduc uxorem: aut quamobrem non opus sit, cedo.
PA. Non est nunc tempus. L. puerum accipias: nam
is quidem
In culpâ non est. post de matre video.
PA. Omnibus modis miser sum: nec, quid agam, scio:
Tot me nunc rebus miserum concludit pater. 85
Abibo hinc, præsens quando promoveo parum.
Nam puerum injussu, credo, non tollet meo,
Præfertim in ea re cum sit mihi adjutrix socrus.
L. Fugis? hem, nec quidquam certi respondes mihi?
Num tibi videtur esse apud se? fine: 85
Puerum, Phidippe, mihi cedo: ego aliam. PH. maxime.
Non mirum fecit uxor mea, si hoc ægrè tulit:
Amaræ mulieres sunt, non facilè hæc ferunt.
Propterea hæc ira est: nam ipsa narravit mihi:
Id ego hoc præsente tibi nolueram dicere: 90
Nequ:

Neque illi credebam primò. nunc verò palam est.
Nam omnino abhorrere animum huic video nuptiis.
L. Quid ergo agam, Phidippe? quid das consilii?
PH. Quid agas? meretricem hanc primum adeundam
censeo:

Oremus: accusemus gravius: denique 95
Minitemur, si cum illo habuerit rem postea.

L. Faciam, ut mones. Echo puer, curre ad Bacchidem
hanc

Vicinam nostram: huc evoca verbis meis.

Et te oro porro, in hac re adjutor sis mihi. PH. ah,
Jamdudum dixi, idemque nunc dico, Lache, 100
Manere affinitatem hanc inter nos volo,

Si ullo modo est ut possit; quod spero fore.

Sed visne adesse unà, dum istam convenis?

L. Imo vero abi: aliquam pueru nutricem para.

ACTUS IV. SCENA V.

BACCHIS, LACHES.

Non hoc de nihilo est, quod Laches me nunc
conventum esse experti:

Nec pol me multum fallit, quin, quod suspicor, sit
quod velit.

L. Videndum est, ne minus propter iram hanc im-
petrem, quam possim,

Aut ne quid faciam plus, quod post me minus feci-
se satius sit.

Aggregiar. Bacchis, salve.

B. Salve, Laches. L. Credo edepol te nonnihil mira-
rari, Bacchis,

Quid sit, quapropter te huc foras puerum evocare jussi.

B. Ego pol quoque etiam timida sum, cum venit in
mentem, quæ sim;

Ne nomen mihi quæstus obstet, nam mores facile tutores.

L. Si vera dicis, nihili tibi est à me pericli, mulier: 10
Nam jam ætate cùm sum, ut non sit peccato mihi ig-
noscí æquom:

Quo

Quo magis omnes res cautiùs, ne temere faciam, accurc.
Nam si facis, facturave es, bonas quod par est facere;
Inscitum offerre injuriam tibi, immerenti iniquom est.
B. Est magna ecastor gratia de istac re quam tibi ha-
beam.
15

Nam qui post factam injuriam se expurget, parum
mihi profit.

Sed quid istuc est? L. meum receptas filium ad te Pam-
philum. B. ah.

L. Sine dicam. uxorem hanc priusquam duxit, vostram
amorem pertuli.

Mane: nondum etiam dixi id, quod volui. hic nunc
uxorem habet.

Quare alium firmiorem tibi, dum tempus consulendi
est.
20

Nam neque ille hoc animo erit ætatem, neque pol-
tu eadem istac ætate.

B. Quis id ait? L. socrus. B. mene? L. teipsum. & fi-
liam abduxit suam:

Puerumque ob eam rem claram voluit, natus qui est,
extinguere.

B. Aliud si facirem, quā firmare meam apud vos possem
fidem,

Sanctius quam jurandum, id pollicerer tibi, Laches,
Me segregatum habuisse, uxorem ut duxit, à me Pam-
philum.
26

L. Lepida es. sed scin', quid volo potius sodes facias?
B. quid, cedo?

L. Eas ad mulieres huc intrò, atque istuc jurandum
idem

Policeare illis: exple animum iis, teque hoc crimine
expedi.

B. Faciam: quod pol, si esset alia ex hoc quæstu,
haud faceret, scio;

30 Ut de tali causâ nuptæ mulieri se ostenderet.
Sed nolo esse falsâ famâ gnatum suspectum tuum,
Nec leviorem vobis, quibus est minimè æquom, vi-
derier.

Imperitò: nám meritus de me est, quod queam, illi
ut commodem.
L. Facilem benevolumque lingua tua jam tibi me red-
didit: 33
Nam non sunt solæ arbitratæ hæc: ego quoque etiam
credidi.
Nunc cùm ego te esse præter nostram opinionem
comperi;
Fac eadem ut sis porro: nostrâ utere amicitia, ut vo-
les.
Aliter si facis--- reprimam me, ne agre quidquam ex
ime audias.
Verum hoc te moneo unum; qualis sit amicus, aut
quid possit, 40
Potius quam inimicus, periculum facias.

ACTUS IV. SCENA VI.

PHIDIPPUS, LACHES, BACCHIS.

NI H I L apud me tibi
Defieri patias, quin, quod opus sit, benigne
præbeatur.
Sed cùm tu saturatque ebria eris, puer ut saturis,
facito.
L. Noster socer, video, venit: pueru nutricem adducit.
Phidippe, Bacchis dejeat persancte. P. hæcce eis?
L. hæc eis. 5
P. Nec pol istæ metuunt Deos; neque has respicere
Deos opinor.
B. Ancillas dedo: quo libet cruciatu per me exire.
Hæc res hic agitur: me facere, Pamphilo ut redat uxor,
Oportet: quod si perficio, non pénitit me famam,
Solam fecisse id, quod aliæ meretrices facere fugitam.
L. Phidippe, nostras mulieres suspectas fuisse falso
Nobis re in ipsa invenimus. porro hanc nunc expri-
serunt.
Nam si compererit criminis tua se uxor credidisse,

Miffam

Millam iram faciet: sin autem est ob eam rem iratus
gnatus,

Quod peperit uxor clam, id leve est. cito ab eo haec
ira abscedet. 23

Profecto in hac re nihil mali est, quod sit discidio di-
gnum.

P. Velim quidem hercle. L. exquire: adest: quod sa-
tis sit, faciet ipsa.

P. Quid mihi istaec narras? an quia non tute ipse du-
dum audisti,

De hac re animus meus ut sit, Laches? illis modis
explete animum.

L. Quaso edepol, Bacchis, quod mihi es pollicata tu-
te, ut serves. 24

P. Ob eam rem vis ergo introeam? L. i, atque exple
animum iis, ut credant.

B. Eo: et si scio pol iis fore meum conspectum invi-
sum hodie:

Nam nupta meretrici hostis est, à viri ubi segregata est.

L. At haec amicæ erunt, ubi, quamobrem adveneris,
refiscerent.

P. At eisdem amicæ fore tibi promitto, rem ubi cogi-
norint: 25

Nam illas errore, & te simul suspicione exsolvias.

B. Perii, pudet Philumenæ me. sequimini me intrè
ambæ.

L. Quid est, quod mihi malum, quām quod huic in-
tellego evenire,

Ut gratiam ineat sine suo dispendio, & mihi prospicit?

Nam si est, ut haec nunc Pamphilum vere ab se se-
gregarit; 26

Scit sibi nobilitatem ex eo, & rem natam, & glori-
am esse:

Referet gratiam ei, unāque nos sibi opera amicos jun-
get.

A C T U S V. S C E N A I.

P A R M E N O, B A C C H I S.

EDEPOL n^o meam herus esse operam depurat
 parvi preci,
 Qui ob rem nullam misit; frustra ubi totum desedi
 diem,
 Myconium hospitem dum exspecto in arce Callide-
 midem.
 Itaque ineptus hodie dum illic sedeo, ut quisque ve-
 nerat,
 Accedebam: Adolescens, dic dum, queso, es tu My-
 conius?
 Non sum. At Callidemides? Non. Hospitem ecquem
 Pamphilum
 Hic habes? omnes negabant: neque eum quenquam
 esse arbitror.
 Denique hercle jam pudebat: abii. sed, quid Bacchidem
 Ab nostro affine exenitem video? quid huic hic est rei?
B. Parmeno, opportunè te offers: propere curre ad
 Pamphilum. 10
P. Quid èd? **E.** dic me orare, ut veniat. **P.** ad te?
B. imo ad Philumenam.
P. Quid rei est? **B.** tuā quod nil refert, percontari
 desinas.
P. Nihil aliud dicam? **B.** etiam, cognosce annulum
 illum Myrrhinam
 Gnatæ suse fuisse, quem ipsius olim mihi dederat. **P.** scio.
 Tantumne est? **B.** tantum. aderit continuū, hoc ubi
 ex te audiverit. 15
 Sed cessas? **P.** minime equidem: nam hodie mibi po-
 testas haud data est:
Ita cursando, arque ambulando totum hunc contrivi
 diem.

A C T U S

ACTUS V. SCENA II.

BACCHIS.

QUANTAM obtuli adventu meo lætitiam Pamphilo hodie?

Quot commodas res attuli? quot autem ademi curas?
Gnatum ei restituto, qui penè harum ipsiusque opera
periiit:

Uxorem, quam nunquam est ratus posthac se habitu-
rum, reddo:

Quare suspeccusso patri, & Phidippo fuit, exsolvi. 5
Hic adeo his rebus annulus fuit initium inveniundis.
Nam memini, abhinc menses decem fere ad me nocte
primâ

Confugere anhelantem domum, sine comite, vini ple-
num,

Cum hoc annulo, extimui illico, mi Pamphile, in-
quam, amabo,

Quid es exanimatus, obsecro? aut unde annulum
istum nactus? 10

Dic mihi, ille, alias res agere se simulare, postquam
video;

Nescio quid suspicarier, magis coepi instare, ut dicat.

Homo se facetur vi in viâ, nescio quam compressisse:

Dicitque sese illi annulum, dum luctat, derraxisse:

Eum hæc cognovit Myrrhina in dîgo modò me ha-
bentem: 15

Rogat, unde sit, narro omnia hæc: indecognitio-

facta,

Philumenam esse compressam ab eo, & filium inde
hunc natum.

Hæc tot propter me gaudia illi contigisse lator:

Exi hoc meretrices aliae nolunt: neque enim est in
rem nostram,

Ut quisquam amator nuptiis lætetur, verum ecastor

Nun-

Nunquam animum quæsti gratiâ ad malas adducam
partes.

Ego, dum illo licitum est, usq; sum benigno & lepi-
do, & comi.

Incommode mihi nuptiis evenit, factum fateor.
At pol me fecisse arbitror, ne id meritò mihi eveniret,
Multa ex quo fuerint commoda, ejus incommoda z-
quom est ferre.

ACTUS V. SCENA III.

P A M P H I L U S, P A R M E N O, B A C C H I S.

VIDE, mi Parmeno, etiam fodes, ut mi hæc
certa & clara attuleris:

Ne me in breve hoc conjicias tempus, gaudio hoc
falso fruct.

PAR. Visum est. PAM. certene? PAR. certe. PAM. deus
sum, si hoc ita est. PAR. verum repieres.

PAM. Manendum, fodes. timeo ne aliud credam, arque
aliud nuncies.

PAR. Maneo. PAM. sic te dixisse opinor, invenisse
Myrrhinam,

Bacchidem annulum suum habere. PAR. factum.
PAM. eum, quem olim ei dedi:

Quaque hoc te mihi nunciare jussit: itane est factum?
PAR. ita, inquam.

PAM. Quis me estiorumatis, venustatisque adeo pleni-
or?

Ego te pro hoc nuncio quid donem? quid? quid?
nescio.

PAR. At ego scio. PAM. quid? PAR. nihil enim, 10
Nam neque in nuncio, neque in meis, tibi quid
sit boni, scio.

PAM. Ego', qui ab Oree mortuum me reducem in
lucem feceris,

Sinam sine munere a me abire ab, nimirum me ingratis-
sum putas.

¶

Sed

Sed Baechidem ~~eccam~~ video stare ante ostium :
Me exspectat, credo. adibo. B. salve, Pamphile. 15
PAM. O Bacchis, ô mea Bacchis, servatrix mea !
B. Bene factum, & volup' est. PAM. factis, ut cre-
dam, facis :

Antiquamque adeo tuam venustatem obtines,
Ut voluptati obitus, sermo, adventus tuus, quoque
que adveneris,
Semper fiet. B. at tu, ecastor, morem antiquum atque
ingenium obtines, 20
Ut unus omnium homo te vivat nunquam quisquam
blandior.

PAM. Ha, ha, ha ! tun' mihi istuc ? B. rectè amasti,
Pamphile, uxorem tuam :
Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam, quod
nosem, videram.
Perliberalis visa est. PAM. dic verum. B. ita me Dii a-
ment, Pamphile.

PAM. Dic mihi, harum rerum numquid dixti jam
patri ? B. nil. PAM. neque opus est 25
Adeo mutito : placet non fieri hoc itidem, ut in co-
mœdiis,

Omnia omnes ubi resciscunt. hic, quos par fuerat re-
sciscere,
Sciunt ; quos non autem scire æquom est, neque re-
sciscerent, neque scient.

B. Imo etiam, qui hoc occultari facilius credas, dabo :
Myrrhina ita Phidippo dixit, jurjurando meo 30
Se fidem habuisse, & propterea te sibi purgatum.

PAM. optumè est :
Speroque hanc rem esse eventuram nobis ex sententiâ.

PAR. Here, licetne scire ex te, hodie quid sit quod feci
boni ?

Aut quid istuc est, quod vos agitis ? PAM. non licet.
PAR. tamen suspicor.

Ego' hunc ab orco mortuum ? quo pacto ? PAM. ne-
scis, Parmeno, 35

Quantum

Quantum hodie profueris mihi, & ex quantâ ærum-
nâ extraxeris.

PAR. Imo verò scio, neque hoc imprudens feci.

PAM. ego istuc sati' scio. PAR. an

Temere quidquam Parmenonem prætereat, quod facta
usa' sit?

PAM. Sequere me intrō, Parmeno. PAR. sequor. equi-
dem plus hodie boni

fecī imprudens, quām sciens ante hunc diem un-
guam. Plaudite.

C A L L I O P I U S R E C E N S U I.

VARIAE
LECTIONES
IN
TERENTIUM.

LECTURES
IN
TERMINITY

LECTORI S.

UM mihi primū edendi hujus Poetæ datum erat negotium, Exemplaria jam evulgata, qua præcipuam videbantur tandem mereri, inter se conferenda satis adjumenti mihi ad veram lectionem eruendam fore credidi. Verum post collatas inter se nonnullas à viris doctissimis adornatas editiones, cum tantam inter illas vidissim discrepantiam, idem mihi, quod Demiphoni, advocatis sibi jureconsultis, accidit, ut multo scilicet incertior fierem quid opus facta esset, quād dudum. Ad Codices itaque MSS. provocandum esse statui: quorum quatuor vetustos admodum, meo atque amicorum rogatu mihi procuratos, ab initio ad finem usque omnes diligentissime relegi, & varian-tes lectiones singulas ad oram Editionis maxime Parisiensis fideliter adnotavi. Horum Codicium primum mihi suppeditavit instructissima Bibliotheca Collegii apud nos Corporis Christi: qui, tametsi versibus distinctus non sit, multa tamen vetustatis vestigia retinet, & interpretatimculas (è Donato, ut videtur, excerptas) subinde appositas habet. Secundum à Bibliotheca Collegii D. Petri mutnum accepi: qui, quanquam vetus sit, saepe tamen Glossemata quedam in sextum recipisse videtur. Tertium, atque illum longe omnium pulcherrimum, ex agro Dunelmensi ad me benignè transmisit vir antiqua stirpe oriundus Frevile Lambton Armig. qui paternam à Lambtoniis in eodem Comitatu originem ducit, maternam verò à Rogero de Frevile de Shelford parvâ prope Cantabrigiam Môlito; enjus à posteris ad hunc nostrum Frevile Lambton hic liber tandem devenit: qui quadratus quidem est, & versuum distinctionem fideliter servat; cuilibet etiam

Scena Personas non tantum Loquentes, sed & Muta-
prefixas habet antiquo more delineatas, & tabulam
etiam in initio, Personarum capita larvata exhiben-
tem, isti per amyla respondentem, quam Cl. Daceria
editioni sue ex Codice MS. Regis Christianissimi de-
sumtam apposuit: quocum Codice hic nosfer pleraque
communia habere videtur.

Quartum humaniter mecum communicavit Rob.
Shippen A. M. Coll. Aenei Nasii apud Oxonienses
Socius dignissimus. Hunc autem librum perustum
& nitide Scriptum vir clarissimus D. Hen. Wottonius,
Venetiis olim agens, ab heredibus P. Bembi
Cardinalis doctissimi sibi comparasse dicitur. Variante
Lectiones, qua in Codd. Bodleianis & aliis Oxoniensibus
occurruunt, manu sua descriptas ad me trans-
misit vir mihi amicissimus Gul. Elstob A. M. & Coll.
Universitatis Socius, cui plurimum eo nomine me de-
bere habens agnosco. His accessit praterea Codex Ter-
entii MS. Bibliotheca Regiae qua est in adibns D. Ja-
cobi: ejus variante Lectiones ut mihi describeret ju-
venis quidam eruditus, veniam facilem impetravi a do-
ctissimo ejusdem Bibliotheca Prefecto R. Bentley S. T.
P. & Coll. SS. Trinitatis apud nos Magistro dignissi-
mo. Dnos etiam impressos Terentii libros, alterum
Isaaci Casauboni, alterum Tan. Fabri manu subinde
notatos Rev. admodum Episcopus Norvicensis (qui pro-
mo semper animo rem literariam promovet) ad me mi-
tendos curavit. Hec itaque nova natus subsidia, non
zamen eas interim varias Lectiones negligendas censui,
quas vel Jo. Rivius, Gab. Faernus, Georg. & Fran.
Fabricii, Ph. Pareus, vel aliis hac in re exercitativi viri
& MSS. suis excerptas publici juris fecerant: quorum
& numero Jo. Rivius & Gab. Faernus mihi um-
niam optime de Terentio meruisse videntur. Faernus
certe si diutius vixisset, atque extremam huic ope-
ri (& praeferim ei libello, quem de Metris Comicis fel-
iciter inchoaverat) manum admovevere patuisset, ulte-
rio-

viori diligentiae vix ullum aliud reliquisset locum: optimos enim & vetustissimos Codices natus incredibilem diligentiam pari cum ingenio & doctrina in iis evolvendis adhibuit. Conjecturis quidem neque meus neque aliorum, nisi Codicem antiquorum auctoritate innixus, indulgendam esse censui, ne Lectoribus sua liberè juctandi jura præcipuisse viderer. Quod si quis agre ferat me non omnes ubique apposuisse varias Lectiones; ne iste monendus est, consulto id factum esse, ne libri moles omnem modum excederet, iisque Lectoribus, qui minutissimis non adeo delectantur, fastidium moveret. Nec tamen interim vel fides nostra vel diligentia suspecta fit, variantes Lectiones omnes, qua vel minimi momenti sunt, in unum concessimus: librumque istum, ubi describuntur, in Bibliotheca Aula D. Catharinæ conservandum curabimus; ubi, signis opera precium fore credat, quo nos moveret ratio ad hanc vel illam Lectionem eligendam, facile videat.

*Tabula Notarum, quibus designantur singuli
Codices MSS. &c.*

Dun. vel D. Codex MS. à *Frevile Lambton*
ex agro *Dunelmensis* missus.

Sh. Codex MS. à *R. Shippes* communicatus.

CCC. Codex MS. Coll. *Corp. Christi Cantab.*

P. Codex MS. Coll. *D. Petri Cantab.*

R. Cod. MS. *Bibliothecæ Regiæ.*

Ac. Cod. MS. *Biblioth. Publ. Acad. Cantab.*

Bemb. Codex *Bembinus*, quo usus est *Ga-
briel Faernus*, & quem *Ang. Politianus* omni-
um cuiuscunque generis librorum, quos un-
quam viderat, antiquissimum sibi videri me-
morasse fertur.

Vict. *Victorianus*, Codex antiquissimus,
quem *Pet. Victorius Faerno* utendum dederat,
in multis *Bembino* similis.

Baf. *Vat. Dec.* *Basilicanus*, *Vaticanus*, *Decur-
tatus*, Libri tres antiqui, sæpius ab eodem
Faerno laudati.

La. vel G. 43. Exemplar vetus inter Codices
quos *G. Laud. Archiep. Cantuariensis* Biblio-
thecæ Bodleianæ donavit. Catalogi Impressi-
num. 1208. G. 43.

E. 11. E. 72. G. 22. K. 63. Sunt etiam ejus-
dem Bibliothecæ Codices, & ab eodem donati,
& his Notis signati.

Pal. Codices Bibliothecæ *Palatinae*, à *Fa-
bricio & Pareo* sæpe citati.

Ubi aliæ occurrunt Notæ, faciliores erunt intellectu
quam ut explicatione egeant.

De Ratione Metri Terentiani.

De Metris Terentianis ut multa dicam, neque instituti nostri brevitas patitur; & plurimi, qui de hac re scripserunt, viri doctissimi supervacaneum fere fecerunt. Sed quoniam in variis hujus Auctoris lectionibus dijudicandis Metri ratio haud parum juvat, idcirco pauca quædam, quæ huc spectant, præmittenda duximus.

Versus igitur, quibus utitur *Terentius*, sunt plerumque vel Trimetri sive *Senarii*, vel Tetrametri seu *Otonarii*: Dimetris quidem nonnunquam, sed rarius, utitur; Monometris rarissime.

De *Senariis*.

Notum est *Senarios* olim perfectos sex pedibus Iambis constituisse: qualis est,

Amantium ire amoris integratio est.

Sed præter hunc versum nullibi me purum Iambicum apud hunc Auctorem deprehendisse memini: quod etiam facit ut credam, proverbiale hoc fuisse dictum, ab antiquiore aliquo poetâ mutuatum. Deinde autem receptum est, ut præter pedem Iambum & Tribrachyn (qui fit ex resolutione Iambi) etiam Spondeus & omnes pedes qui sunt ejusdem cum Spondeo temporis (præter Amphibrachyn) in sedibus imparibus, nempe primâ, tertiâ, quintâ admitterentur; locos pares, i. e. secundum, quartum, sextum occupante interim solo Iambo. Hujusmodi versus apud Græcos tam *Comicos* quam *Tragicos* usitissimi, apud nostrum Auctorem interdum, sed minus frequenter, apparent: ut,

Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis.

Postremo igitur, ut metrum *Comicum* ad sermonem vulgarem proprius accederet, de fede sextâ tantum sive ultimâ solliciti esse cœperunt, ut ipsam semper Iambus occuparet; in cæteris autem, dummodo Trochæum excluderent, satis habuerunt, si vel Tribrachyn, vel Spondeum, vel Spondeo (quoad Tempora) parem

Dactylum, Anapestum, Proceleusmaticum pro libitu usurparent. Per Trochæum autem, quem nunquam admittit Carmen Iambicum, istum semper intelligo pedem, cuius primam syllabam longam sequitur altera brevis, qui maximè Iambo contrarius est. Quod ideo hic obiter moneo, quia Cicero & Quintilianus hunc pedem Chorem plerumque appellant, illum autem alterum tribus brevibus constantem Trochæum vocant: contrarium verò facit Hephaestion, & plerique Grammatici; quos ideo sequimur, ne à more recepto descendere videamur.

Proceleusmatici quidem minus frequenter occurrunt quam cæteri pedes supra memorati, sed nonnunquam tamen adhibentur: ut,

Qui sepe propter invidiam adimunt diviti.
sæpius autem in primâ sede, & in iis distinctionibus quæ ad flexum vocis magis accommodantur: ut,

Ita populus studio stupidus in sunambulo.

Minime equidem me obleßavi, quæ cum milite.

Quinta vera sedes vel Proceleusmaticum vel Tribachyn raro admittit; ne scilicet nimius sit brevium syllabarum concursus, quem, prope finem versùs, aures non facile patiuntur.

De Tetrametris.

Tetrametri seu Octonarii sunt vel Iambici, vel Trochaici. Rursus Iambici Tetrametri sunt vel Catalecti, vel Catalecticci. Catalecti vocantur, qui justam mensuram octo pedum semper habent, quorum ultimus est Iambus: ut,

Nil tam difficile est, quin querendo investigari possit.
Iambici Catalecti (qui & Scazonates dicuntur) sunt quibus in fine una deest syllaba, secundam sive penultimam occupante Iambo: ut,

*Salu| tant ad | cœnam | vocant | adven | tum-
gra | tulan | tur.*

In Catalecticis tamen, apud Comicum nostrum, pro Iambo

Iambo sepe ponitur Spondeus vel Daftylius in sede penult. vel etiam Tribrachys: ut, Hec. II. II.

Novi: & quæ dicit, omnia esse ut dicas, animam induco.

Et te hoc mihi augio credere: illam ad vos redire studio,

Si facere possum ullo modo. L. qua res te facere id prohibet?

Trochaici Tetrametri apud hunc Auctorem sunt plerumque Catalepticici, *i.e.* quibus in fine una deest syllaba brevis, quo minus constent octo plenis pedibus, quantum septimus est Trochaeus: ut,

Pro pec l cato l magnol paulum l supplici l i satis lef paltri.

loci reliqui Tribrachos, Spondeos, Daftylos, Anapæstos admittunt, Iambo semper excluso, qui nunquam Trochaicum ingreditur carmen, ut nec Trochaeus Iambicum. Nec tamen tantum interest inter Trochaicum & Iambicum versum, quin, qui nunc Trochaicus est catalepticus, possit modò fieri Iambicus acatalepticus, si unicam duntaxat syllabam initio præponas: ut,

Cum facil em vide las vil detur lef se l quanti l vis pre l cō.

Trochaicus est; Sed si legas,

Qui, cum l faciem l videoas l vide l sur of l se quanti tivis l pre cō,

fit Iambicus acatalepticus; hoc enim modo neque hunc ingreditur Trochaeus, neque illum Iambus. Hinc etiam sepe fit ut propter Syllabam aliquam communem idem versus possit aliquando vel Trochaicè vel Iambicè mensurari: ut,

*Ebo, non tu dixi effe inter eos inimicities,
carnifex?*

cum enim ultima in *Ebo* sit brevis, Trochaicus est versus; at si vel longam facias, vel nonne pro non legas, è Trochaico statim fiet Iambicus acatal. Sc propterea

Tro-

Trochaïci à nonnullis appellantur Iambici ab initio catalepticis : quod Aristoteles etiam facere videtur, ubi hunc versum ex Iambis Archilochi citat, *Rhet. L. 3. c. 17.*

Χερμάτων δέλπεται οὐδέν εἰτι μόλις απάρτετο.
Atque exinde nemini mirum videri debet, si Trochaïcos cum Iambicis in eadem scena sepe mixtos videat, cùm ab his ad illos tam facilis sit transitus.

Trochaïcis acatalepticis parcius uti videtur, atque ibi solum ubi Fabulæ partes turbatores aguntur, ita ut vix numerum sentire possis : ut, *Phorm. I. III. I.*

Adeon' rem redisse, ut qui mihi consultum optime velit esse.

& in iis ipsis locis multo majori numero catalepticorum semper imminentur. Et certe felicissimâ ubique arte id agit poeta, ut rerum quæ aguntur turbatam vel tranquillam rationem Carminis etiam ratio confusa vel expedita semper exprimat. quod etiam facit ut plurimum voluptatis, iis prorsus pereat, qui ad hunc auctorem legendum neglectâ vel non intellectâ metri ratione accedunt.

Tetrametris nonnunquam interseritur Dimeter Iambicus : ut,

Verebar quorsum evaderet.

Amore abundas Antipho.

aut Trochaicus : ut, *Proh Deum atque hominum fidem.*
rarius Monometer, ut, *Quid illud est.*

Sed de his non opus est ut quidquam dicam, cum & raro occurrant, & ex iis quæ de Trimetris & Tetrametris diximus, facile possint intelligi.

De Licensia Metri Terentiani.

Diximus suprà, carmen Iambicum à comicis usurpatum, præter pedem Iambum, etiam Spondeum, aliquo-que pedes, qui sunt ejusdem cum Spondeo mensuræ, frequentius admittere. Dubitatur autem interea inter doctos, annon & pes Creticus sive Amphimacer, qui Spon-

Spondeum excedit, in metro *Terentiano* locum habeat. quanquam enim alii nunquam admittendum esse censemant; alii tamen admittunt, sed parciūs. Et certè si quis ad normam Virgilianam omnes nostri Comici voces vocumque pronunciationes expendendas esse credit, nullo modo pedem istum effugere poterit. Sed cùm Heroicum Carmen longe à Comico scribendi modo distet, dubitandum non est quin & alius quoque pronunciandi modus huic, aliis illi conveniat. *Comoedia* quippe popularem fere sermonem nobis exhibet; cuius apud omnes gentes mos est, ut ex dictiones, quæ frequentius occurrent, contradictione modo sepe pronuncientur, & veluti in unam coēant: quod tamen si vel in *Oratione gravi* vel in *Heroico Carmine* fieret, ridiculum videretur. Hoc modo apud auctorem nostrum voces *quid*, *quod*, *sed*, &c. cum voce sequenti quodammodo coalescere interdum videntur: ut,

Nihil propter hanc rem; sed est quod succenset tibi.

Quidnam est? puerile est. quid est? nihil. quin dic, quid est?

ubi, ne pes *Creticus* admittatur, sed est & *quid est*, quasi in unam coire syllabam credimus. Quod autem hīc de pede *Cretico* vitando diximus, de cæteris etiam intelligendum est qui Spondeum excedunt. sic vox *nihil*, in primo pede prioris versus modo allati, Monosyllaba est; quanquam in quarto pede frequentis eleganter disyllabicè pronuncietur. eodem modo non solum voces *magis* & *satis*, sed etiam *quidem*, *simul*, *apud*, & *tamen*, vel ultimam literam laepe elisam habent, vel in unam syllabam contrahuntur: ut,

Ne hoc quidem tacebit Parmeno. oh, dubiumne id est?
Et *simul conficiam facilius ego quod volo.*

Præstò apud me esse aīunt: egomet convivas moror.

Tamen vix humane patitur, verum si augeam.

Muretus quidem ut hanc licentiam effugiat, legit
Tamen humane vix patitur ---- sed in nullis MSS. ita legitur, neque lacuna videtur ea verborum collocatio.

Et

Et certe quanquam frequentes istae sive collisiones sive elisiones syllabarum illorum auribus insolite videantur, qui omnia ad Augustani sevi normam exigere solent; non absurdæ tamen iis videbuntur, qui vel Enniani seculi reliquias legunt, vel popularem loquendi morem, quem suprà memoravimus, paulo attentiùs considerant. nec fortasse mirabuntur, si primam syllabam in ille, ipse, iste, &c. vel ultimam in vide, cave, jube, domi, heri, &c. sæpe correptam videant. ob eandem etiam rationem sæpe fieri solet ut *Dix*, *Deos*, *sit*, *scio*, *mihi*, *mens*, *tuus*, *suis*, (nonnunquam *tibi* & *sibi*, ut putat Faernus) in unam syllabam contrahantur, ut *vox jam* in duas extendatur. In vocibus ejus, hujus, *enjus*, sunt qui primam syllabam corripiendam, & finale in secundâ elidendum, ante consonam, more antiquo, censem: quorum sententiam eti non prorsus improbamus, melius tamen versui consuli posse censemus, si eae voces in unam syllabam inter pronunciandum contrahantur, adeo ut eodem fere modo proferantur, quo apud Anglos *bis* & *whose*: ut,

Si illum relinquo, ejus vita timo; fin opisulari, hujus minas.

Interjectiones, furandi adverbia, & voces fictitiae, pro libitu loquentis vel produci vel corripi, ipsa comicæ locutionis ratio suadet ut credam; neque opus esse, ut pro *at* *at* scribatur *at* *at* *at*, vel *apud* pro *edepol*, quæ vox sæpe primam corripit apud hunc auctorem. Nemo non observat voces esse quasdam, quæ diversam quantitatem apud diversæ etatis scriptores habent: sc. vox *suspicio*, contra mensuram hodiernam, plerumque apud nostrum auctorem secundam syllabam producit, quod ne fieret, *Goveanus* in ejus locum reposuit *suspicio*; sed sine ratione, cum idem fieri video apud *Plautum*;

Et ne suspicione ponatur suspri. Amph. I. II. 27.

Suspiciones omnes ab se segregat. Afin. IV. I. 29.

Et apud Phædrum in Prologo lib. 3.

Suspicio

Suspicione si quis errabit suā.

Nec à ratione fortasse alienum videbitur, si syllaba naturā brevis interdum, quasi datā operā, producatur, quod magis emphaticè mentem loquentis exprimat. Sic *Phorm. V. VI. 76.*

Quin novo modo ei faceres contumeliam.

Quo in loco *Phormionis* personæ admodum convenire mihi videtur, si prima syllaba in *novo* comicè producta sit. *Agnosco* quidem *Faernum*, ut & *Waseum*, aliter hunc versum metiri, nempe contrahendo vocem *novo* in unam syllabam, & primam in *ei* producendo: sed hæc ratio impeditior videtur. quod sic cui neque horum neque nostra hujus versus expediendi ratio placeat, næ iste turbatum à *Mureto* verborum ordinem, contra omnium MSS. fidem, si velit, amplectatur. ita enim *Muretus* legit:

Novo modo ei quin faceres contumelias.

sed an hæc verborum collocatio venusta sit, doctis judicandum relinquo.

Cum tantam itaque licentiam sibi nonnunquam sumserint comici, ut metrum suum ad popularem loquendi morem magis accommodarent; mirum non erit, si frequentius ista libertate utantur, quam vel ipsi carminis heroici scriptores sibi interdum permiserunt. Hinc in finale, vel vocalis ante alteram vocalem in sequenti dictione, saepe non eliditur: ut,

Ego cum illo quocum tum uno rem habebam hospite.

Jamdudum te amat, jamdudum illi facile sit.

Eho vero landas qui heros fallunt? in loco.

nec *Euphoniam* suā caret hæc *Elisionis* omissione.

Initium quoque sequentis versus saepe in scanditione sui præcedentis annectendum est: ut,

Rationem. est hercle inepta, ne dicam dolo,

Atque absurdā. pisces cæteros purga, Dromo.

Si finale ante consonam saepe exteri, non opus est ut memorem; cum nemo, qui vetustiorum poetarum reliquias versat, hoc ubique fere fieri non videat.

B b

Atque

Atque hæc de comieorum licentiâ quasi obiter at-
tigisse sufficiat. qui plura cupit, Gabr. Faerni Emen-
dationes aeat, hominis in hoc genere versatissimi;
vel Chr. Walei nostratis libellum qui *Senarius* inscribi-
tur, sive *De legibus & licentiâ veterum poetarum*, u-
bi tota res fusissimè explicatur, & innumeris confir-
matur exemplis. Et certe si ad hanc liberiorem veter-
um poetarum normam viri ingenio & doctrinâ specta-
tissimi Goveanus & Muretus satis attendissent, haud
tantam sibi in immutando *Terentio* licentiam, contra
optimorum Codicum auctoritatem, temere arripiuissent.
Sed dum omnia ad hodiernas metri Virgiliani regulas
cogere studuerunt, verborum ordinem invertere, vo-
ces minutiores pro libitu addere vel detrahere, versus
nunc hoc, nunc alio modo secare non sunt veriti;
adeo ut nonnullis in locis sua plane *Terentio* venustas
periisse videatur, quis enim hunc verborum ordinem
Terentianâ elegantiâ dignum dicet?

Omnis in laute te & bene parte auctâ putant.
Naque ab exemplari Muretiano satis sibi cavisse videtur
Cl. Heinßius: qui quanquam plurimis in locis Emen-
dationes Faerni è lib. Bemb. sicutus sit, ordinem ramen
verborum à Mureto turbatum ita sæpe non emendavit,
ut, utrâque simul admissâ lectione, ne metrum qui-
dem ipsum constet. quod ne temerè dictum videatur,
unum aut alterum exemplum apponam. Heant. V. IV.
12. olim ita legebatur,

*Non sunt hec jam parentis dicta. non si ex capite
sue meo.*

qui versus, cùm Iambicus inter Trochaicos Mureto
ferendus non videretur, ita ab illo est mutatus:

*Non sunt hec jam dicta parentis. non si ex capite
sue meo.*

Cùm autem recte moneret Faernus voculam *jam* in om-
nibus deesse MSS. sic melius constare Trochaicum;
sustulit eam Heinßius, sed ordinem verborum sequen-
tium *dicta parentis* non animadvertis; qui ita neque
Iam-

Iambicus neque Trochaicus erit, nisi legas, ut olim, parentis dicta. Sic Adelph. V. II. 14. cùm olim legeretur,

Alia cura. porro autem dum studio illis ut quam plurimum;

Muretus (ut constaret Trochaicus) ita invertit,

Alia cura. porro autem illis dum studio ut q. p.

Faernus è MSS. pro *porro* restituit *heia*, quod & versum sanat absque ista inversione. Heinsius autem admisit à voce *heia*, dum sequentium verborum ordinem antiquum restituere neglexit, versum prorsus corruptit. Eodem modo si inter voculas duas, (quas simul constare metri ratio vetat) utri utra locum cedat, ambigatur; interdum, posthabitá metri ratione, utramque admittit; interdum contrà, irreptitiam simul cum genuinā delet. Sic cùm huic versui olim,

Sine me vacuum tempus ne quod dem mihi,
deesse aliquid ad metrum viderat Muretus, ex conjectura *dem* mutavit in *duim*; Faernus autem è Cod. Bemb. pro *vacuum* reposuit *vacivom*: Heinsius, contra metrum, utramque simul mutationem retinuit. Sic *Heant. IV. V. 19.*

Quod ei es pollicitus. garris. unde id? à tuo patre. cùm aliquid metro supereesse deprehenderetur, Muretus ex ingenio suo delevit vocem *tuo*; Faernus ex auctoritate MSS. delevit *id*; Editio Heinsiana utramque vocem sustulit, metro rursus depravato. *Quod pluribus in locis fieri videbit*, quicunque Editiones Mureti, Faerni, atque Heinsii invicem conferre operæ premium fore existimabit.

VARIÆ LECTIONES IN ANDRIAM.

Prol. v. 15. **I** *Disti vituperant*] Ita legitur in omnibus Mſſ. & ita constabit metrum ſi prima in *isti* corripiatur, ut ſæpe fit. Goveanus legit *Iſti id*; ſed ſic tota emphasis vocis *id* peribit.

v. 17. *Faciunt næ intellegendo nt*] Duplicem hic litem movent critici, primò an iſtud *næ* ſit alleverantis, cùm vix alibi uſquam reperiatur ſine adjecto pronomine, ut *na ego*, *na tu*, *na ille*, &c. deinde ſi alleverantis ſit, an per diphthongum; an per *e* ſimplicem ſcribi debeat, i. e. an ſit à græco *tau*, vel *ta*. in Mſſ. quidem, quotiescumque occurrit, ſine diphthongo ſcribitur, & ita ſemper ſcribendum cenſet *Faernus*. ſed cùm hodie ubique fere per *e* ſcribatur, mutare nolumus: ſed monere tantum, aliter in Mſſ. ſcribi ſolere, ut ē Donato etiam liquet.

Ib. *Intellegendo nt nihil intellegant*] Hæc voces intellego, neglego, interdum per *e*, interdum per *i* in Mſſ. ſcribuntur: & ſic Rob. Stephanus in suis *Terentii* editionibus nunc hoc, nunc illo modo impressit. in Mſſ. Sh. neglego ſemper ſcribitur per *e*: & ita etiam ſæpe fit in Dun. Angelo Politiano (Epifolarum lib. 5.) videtur ſemper ſcribi oportere *intellego* non minus quam *pellego*, quam ſententiam ē Prifciano conſimat. idem quoque cenſet Jo. Rivius, *Caſtig.* in *Prol.* Hæc cyr.

cyræ. & ita in optimis *Terenis* editionibus fare reperitur. apud inferioris ætatis auctores ut ita scribatur, non contendimus.

v. 25. *Ut pernoscatis ecquid spei*] Nonnulli Mss. habent *pernoscat is*, sc. poeta: priorem tamen lectionem confirmat Sh. necnon Prologus *Eunuchi* in fine. & ut constet metrum, vox *spei* monosyllaba erit, nisi legas *quid pro ecquid*, ut in Ms. Sh.

ACT. I. Sc I.

v. 8. *Ego postquam te emi, à parvulo, ut semper tibi*] Vetus interpres à *parvulo* conjungit cum *scis* in sequenti versu. alii ita exponunt, *ut semper à parvulo* fuerit serv. Utrovis modo disjungendum est à voce *emi*.

v. 61. *Symbolam dedit*] In nonnullis tam scriptis quam impressis libris legitur *Symbolum*: sed Sh. item Val. & Bas. Faerni habent *Symbolam*; & ita olim in Ms. Dun. fuisse, ex rasurâ conjicimus.

v. 67. *Neque commovetur animus in ea re tamen;*
Scias posse h. j. sp. sua v. modum]

Ita quidem legitur in optimis nostris Mss. & hanc esse veram lectionem ex interprete colligitur, in voce *tamen*: & ita constat quoque metrum si *scias* & *sua* Monosyllaba fiant, ut saepe fit. Goveanus autem *tamen* in *tum* mutavit, & verborum ordinem aliter disposuit, sed sine ratione.

v. 98. *Percussit illico ahimum*] In multis editis est *percussit*: sed omnes Mss. habent *percussit*; & hanc esse veram lectionem abunde probat Jo. Rivius in Cationibus ad hunc locum.

v. 113. *Quæ se se voluit in ignem injicere prohibuit*] Plerique Mss. ita se habent, *Quæ se se in ignem insicere voluit prohibuit*, numero forsan meliore.

v. 127. *Qui igitur relicta est objurgandi locus*] In plerisque impressis legitur *Quis igitur*; sed in Mss. Dun. CCC. Sh. & La. *Qui igitur*: quæ lectio metronadmodum quadrat, nec à locutione *Terentianâ* abhorret. Marq. Gudius in Notis ad *Phædrum*, se alicubi legisse ait *Quis igitur reliquus est &c.* quod & metro consultit. sed nos Mss. lectionem potius amplectimur.

v. 138. *Sin eveniat quod volo*] Hanc lectionem probant Rivius, Faernus, Fr. Fabricius & Vett. edd. nonnulli libri scr. habent *sine eveniat*; alii *sine veniat*, repugnante Metro: alii *sine ut eveniat*.

Sc. II. v. 8. *Ut ne esset sp.*] in plerisque deest *Ut*; & sic versus ex Iambico Trochaicus fieri.

v. 9. *Henus est, neque prævideram*] Mss. D. Sh. CCC. P. & alii habent *provideram*; cuius & Donatus meminit: sed eodem fere reddit.

v. 31. *Neque tu hoc dicas*] Donatus (sive potius Donati interpolator) pro *hoc* legit *hand.* sed in omnibus Mss. legitur vel *hoc dicas*, vel *hoc dices*.

Sc. III. v. 7. *Nequam faciam nuptiis fallaciam*] In plerisque editis legitur *in nuptiis*. Sed in optimis nostris Mss. deest *præpositio in*; & in suis deesse olim monuit Jo. Rivius. sic *nuptiis fallaciam* facere idem erit ac *aliquid fallaciæ conari*, quo minus fiant *nuptiis*.

Ib. v. 9. *Quo jure quaque injuriâ precipitem in pistrinum dabit*] Tan. Faber scribendum censet *Quâ jure quaque inj.* sed repugnantibus omnibus Mss. plerique præterea libri scripti post *principitem* habent pronomen *me*. sed Erasmus, Fr. Fabricius & alii propter metrum sustulerunt, quod admissâ voce *me* constare nequit, nisi *injuriâ* trisyllabum fiat.

v. 20. *Mibi quidem hercle non fit verissim. &c.*] Alii legunt *non hercle*, & hunc versum in duos secant, sed contra fidem omnium MSS. Faernus trochaicum hypercataleptum fecit; sed si contractio fiat in *quidem hercle*, ejusdem generis erit cum sequente.

Sc. V.

Sc. V. v. 3. *Proh Deum atque hominum fidem. quid est, si hoc non contumelia est?*] Sic scribimus Faernum lecuti: nonnulli editi delent fidem, sed in omnibus Mss. reperitur: in multis *proh Deum fidem atque hominum*: in Dun. voces atque hominum desunt. Qui fidem delent, legunt si non hac contum. sed in omnibus Mss. hac vel hoc (ut in CCC.) præponitur voci non. versus plerosque in prima hujus scenæ parte ad normam Ms. Dun. & Sh. & Faern. ordinamus: aliter secat Muretus.

v. 22. *Obstipni. censem' ullum me verbum potuisse proloqui*] Ita se plerique editi libri habent; Mss. vero sic,

Obstipni. censem' me verbum potuisse ullum proloqui.
ita versus ex Iambico fiet Trochaicus.

v. 32. *Dum in dubio est animus, paulo momento hoc vel illuc impellitur*] Ita se habent o. l. s. tam nostri quam Faerni. neque opus est ut vel deleatur Metri causa, cùm prima in illuc adeo frequenter alias corripitur. neque mihi recte abesse posse videtur: aliud enim est in utramque, aliud in utramvis partem impelli.

v. 34. *Atque ex hoc misera sollicita est die*] Ita Mss. Dun. Sh. &c. in nonnullis legitur *Diem*; & sic sequentibus adjungitur.

v. 53. *Nec clam te est quam illi nunc utraque inutilis*] Ita Ms. Dun. & Bas. Vat. Faerni, &c. alii, ut CCC. Sh. & plerique Bodl. addunt res hoc modo --- *quam illi nunc utraque res inutilis*; sed sic non constat Metrum. neque opus est ut res addatur, cùm utraque ad pndicitionem & formam referatur. aliqui legunt *utiles* hoc modo, *Nec clam te est quam illi utraque res nunc utiles*; cuius lectionis mentionem etiam facit Interpres. sed sic figurata erit locutio, qualis morienti minime convenire videtur.

v. 59. *Sive hac te solum semper fecit maximi*] Ita Ms. Dun. & omnes antiqui codices Faerni: recentiores autem, ut & CCC. & Sh. & plerique Bodl. habent

maximum. infrà etiam, sc. Act. III. Sc. III. v. 43, ubi aliqui impressi habent *maximum feci*, Chremi; Mss. D. Sh. CCC. habent *maximi feci*.

v. 65. *Sed cur tu ab illa*] Ita Fr. Fabricius ex ratione versus & brevitatis comicæ. Sed plerique Mss. habent *Sed cur tu abis ab illa*.

ACT. II. Sc. I.

v. 1. *Quid ais, Byrrhia? daturne illa Pamphilo hodie &c.*]

Priorem hujus Scenæ partem ita ordinamus, Faernum & libros scriptos secuti. inconsultò enim mihi facere videntur, qui hæc verba *Quid ais, Byrrhia?* continuationem versus postremi antecedentis Actus faciunt: quanquam enim ab una ad alteram scenam transitus hoc modo sæpe fiat, idem tamen fieri post finitum Actum, verisimile non videtur. præterea post *qui scis addunt illi vocem Byrrhia;* & pro *et Davo* legunt *de Davo;* & interjectionem *va* reduplicant, contra omnium Mss. fidem.

v. 7. *Ah, quanto satius est te id dare operam &c.*] Hunc versum cum duobus sequentibus alii aliter metiuntur: neque quisquam fere est qui cum altero consentit. Faernus (ut & M. Dun.) ex his tribus duos tantum conficit; vocem *tua* subdititiam esse suspicatur, propter reverentiam tamen omnium Mss. rei- nendam censer: versus vero adeo impeditos esse futurum, ut non facile cujas sint generis agnoscatur. Nos retento verborum ordine qui in omnibus Mss. habetur, secundum & tertium senarios facimus, (non fata elisione in *istum*,) primus dimeter hyperscatal. potest fieri.

v. 37. *Davum optime video. hujus consilio &c.*] Ita Fr. Fabricius ex ratione Metri: Mss. autem plerique ha-

habent *cujus*; quod etiam stare potest si monosyllabum sit. In versu sequente Mss. habent *scire* pro *sciri*.

Sc. II. v. 9. *P. Dave*, *perii*. *D. quin tu hoc audi*. *P. interii*. *D. quid &c.*] Ita personæ ordinantur in Mss. D. Sh. CCC. P. &c. sed in nonnullis impressis *Dave*, *perii*, & *interii* Charino tribuuntur; *mea quidem*, &c. Pamphilo: quod & à Donato etiam fieri videatur. sed potior est lectio Mss.

v. 11. *Et id scio*] Ita Mss. P. & Glossa in CCC. cum plerisque impressis: sed in D. Sh. &c. in contextu CCC. *etsi scio*. utriusque lectionis meminit Donatus. In verlu autem sequente pro *paves* Mss. P. R. G 22. habent *præcaves*; E 11. K 63. *caves*.

v. 16. *Tuus pater modo me prehendit*] Mss. P. Sh. R. & omn. Bodl. habent *apprehendit*; sed Dun. CCC. Donatus & Rivius & alii, *prehendit*. multi etiam Codd. post *dare* addunt *fese*: sed id etiam deest in Mss. Dun. & respuit versus.

v. 25. *Cum illò adv.*] Ita plerique impressi ex ratione metri: sed Mss. D. Sh. E 11. *illuc*; R. La. E 72. K 63. *illo*, ut & Mss. Faerni.

v. 26. *P. Reste dicis, perge*] Ita interpres & alii: sed in plerisque Mss. *Reste dicis* Charini verba sunt; *Perge*, Pamphili: & paulo post, pro *introspecti*, plurimi Mss. habent *intro aspexi*; quod à more Terentiano alienum non est.

v. 33. *At nullus quidem*] Plerique Mss. *Ac nullus quidem*: Rivius autem è Lugdunensi probat *at*.

Sc. III. v. 21. *Nam quod tu speres*] Ita se habent Dun. Vat. & Donatus: sed alii fere libri habent *speras*.

v. 24. *Aliam otiosus queret*] In Mss. D. Sh. P. &c. o. l. f. Faerni, *alia* in plurali.

v. 25. *Vide quò inducas*] Ita plerique post Muretum editi: sed Mss. *vide quò me inducas*; quod &c. Metrum facile feret, si ultima in *vide* corripiatur, ut *sepe*.

Sc. IV. v. 6. *Modo ut possim, Dave.* D. crede hoc mihi, inquam, *Pamphile*] Glareanus vocem Dave delendam censet, ut constet carmen: sed in omnibus libris scriptis invenitur: & sic *modo ut in unum contrahentur*, & mihi monosyllabum erit; vel potius ita legetur, ut in omnibus fere scriptis, *Modo ut possim, Dave.* D. crede, inquam, hoc mihi, *Pamphile*.

Sc. V. v. 9. *Negne istic, neque alibi tibi usquam erit in me mora*] Omnes libri scripti habent erit usquam; & sic quoque versus constat si prima in *istic* corripiantur.

v. 13. *I jam nunc intro*] O. l. s. *I nunc jam intro*; sed sic *jam* vel disyllabum erit, vel synalœpham non patietur.

Sc. VI. v. 8. *Hujusce propter consuetudinem hospitæ*] Ita legendum esse censet Erasmus, propter metrum; & ita se habent plerique post eum libri editi: sed in omnibus Mss. *Propter hujusce hospitæ consuetudinem*; quæ lectio ut cum metro constet, magnâ licentiâ opus est.

v. 11. *Etenim eam secum rem rectâ reputavit viâ*] Ita plerique se habent editi: Mss. autem aliter verba locant, nec tamen omnes inter se constant: plerique tamen habent ipse vel *ipsus* post *etenim*. in Mss. D. (quocum consentit & Vat. Faerni) deest vox *rectâ*; hoc modo, *Etenim ipse secum eam rem reputavit via*. & hanc lectionem amplectitur Faernus, tam quia Metrum sanat, quam quia Donatum & Euphratium huic lectioni favere credit.

v. 12. *Dum licitum est illi*] Plerique scripti pro illi habent *ei*: quod si admittatur, prima producetur, vel legendum *ei* more antiquo.

v. 20. *Opsonatus est*] Ita plurimi impressi: sed P. Sh. La. &c. Bod. & Vat. Faerni, *est opsonatus*, quod numerosius est. Mss. autem D. & CCC. *est obsonatum*, passivè; quod forte non improbandum est.

v. 26. *Quidnam hic vult*] In o. l. s. *quid hic*. sed parvi refert.

ACT.

ACT. III. Sc. I.

v. 19. *Num immemores discipuli*] ita G. Fabric. è Cod. Pal. nec sine ratione hanc lectionem sequitur interpres Gallica. hæc vero scena iniquâ manu excisa est è Ms. D. In Ms. autem CCC. *num immemor es*, &c in Sh. P. & plerisque Bodd. *non immemor es*, divisim: utriusque lectionis interpretationem apud Donatum referias.

Sc. II. In quatuor primis hujus scenæ versibus ideo confusionem rhythmorum facere poetam existimat Priscianus, quo melius imperiorem Lesbiz sermonem imitetur. Vide Priscian. de Com. Metris; ubi etiam in primo versu legitur *oportent*, sed in omnibus nostris Ms. *oportet*: & in v. sequente Ms. habent *signa esse ad saltem*, quanquam editi plerique *signa ad saltem esse*.

v. 4. *Quod jussi ei dare*] Ita CCC. Sh. &c. in editis Prisciani vox *ei* omittitur; in P. D. R. *ei dari*; & in aliis *ei date*; sed non magni refert.

v. 6. *Per, et a castor, scitus puer est natus Pamphilo*] Ita cum plerisque Ms. legimus. qui vero primam in *et a castor* necessario produci credunt, vel *per castor* habent, vel etiam sic verba ordinant, *per et a castor scitus puer natus est Pamphilo*: sed primam in *edepol & et a castor* saepe corripi, suprà diximus. In Ms. Sh. P. & E 11. legitur etiam è *Pamphilo*.

v. 15. *Certe herele nunc hic se ipius fallit*] Ms. D. CCC. Sh. &c plerique Bodd. ----- *nunc ipse se fallit*, omisso pronomine *hic*.

v. 20. *Ebo, an tute intellexisti hoc ad simulari? S. irideor*] Ms. CCC. P. D. Sh. La. & antiqui II. Faerni habent *ad simularier*: sed tum vox *echo* tota absorbenda est, ut constet metrum; & syllaba *ad scititia er* in fine facile ex sequenti syllabâ nasci poterat.

v. 31. *Multa concurrunt simul &c.*] In nonnullis Mss. hæc verba cum sequentibus usque ad v. 36. *Hoc nisi fit, omnia Simoni tribuuntur; sed Davi esse, res ipsa monet, ut & Donati interpretatio.*

v. 48. *Gnato uxorem: id si impetro*] In plurimis Mss. deest vox *id*; & præterea in CCC. sic interpungitur, *Conveniam, orabo. gnato uxorem si impetro.*

v. 50. *Hand dubium est mihi*] In Mss. CCC. D. Sh. & G 22. *hānd dubium est id mihi*, repugnante metro. in La. E 11. 72. *hānd dubium id mihi est*; in nonnullis impensis *hand dubium est mihi id*: sed cùm vox *id* nullam certam habeat sedem, meritò subdititiam esse possit suspicari. solent enim ex voce, quæ irreptitiae sunt, in diversis Codicibus diverso fere loco interponi, ut etiam de iis alicubi monet Faernus.

v. 52. *Atque adeo in ipso tempore ecum ipsum obviam*] Ita quidem legitur in plerisque Mss. nisi quodd in nonnullis deest præpositio *in*. Sunt qui è Donato addunt vocem *Chremem* in fine, &c, ut constet versus, delent *ipso*; sed refragantibus o. l. s. Et certè observatio Donati, de mutata declinatione, etiam melius constare potest, si ad *Chremetem* in scena sequente applicetur; quia paulo suprà, nempe v. 47. *Chremem* dixisset, neque opus est ut hic repeteret.

Sc. III. v. 4. *Ausculta panca, & quid ego te v.*] Ita nonnulli editi ex auctoritate Prisciani, qui hanc lectionem è Donato citat, & metro magis convenire putat: sed in omnibus Mss. legitur *pancū*, & Donatus utriusque lectionis meminit. Præterea in Ms. P. deest prima conjunctio &: quod & versum nonnihil juvat, & sensui etiam convenientius videtur; importunitatem enim Simonis magis exprimit, quasi diceret, *audi me primum, quid ego te velim; & deinde, quod tu queris, dicam.*

v. 6. *Per te Deos oro*] Ita Ms. D. & antiqui libri Faerni, appositiè ad metrum. Mss. autem CCC. P. Sh. & o. Bodd. *Per ego te Deos oro*, repugnante metro.

v. 14. *Si in rem est utriusque*] Ita Mss. CCC. P. Dun. & ita etiam alibi apud *Terentium*, *Hecyr.* A&t. I. Sc. II. v. 27. & A&t. II. Sc. II. v. 7. sed in *La.* & plerisque Bodd. *Si in re est.* & ita legisse *Linacrum* in lib. 3. *de Emend. struc.* constat, cuius auctoritate motus eam letionem probat *Rivius*.

v. 16. *Utrique; id oro te, in com.*] Mss. plerique, *id te oro*; & ut constet versus, *te synalcepham* non patiatur.

v. 37. *Si corrigatur*] Ita Ms. Ac. & omnes *Rivii*; quod etiam convenit cum *eveniat* in versu antecedente. in Mss. CCC. & P. *corrigetur*; sed in D. Sh. & aliis *corrigitur*, & tum *at* ad hunc versum pertinet, alias ad finem prioris. sed non magni refert.

v. 42. *Meritò te semper maxumi feci, Chreme.* ita Mss. P. R. & omnes antiqui codd. *Faerni*. Mss. autem Sh. D. & CCC. *Maxume.* Nulli in hoc loco habent *maximum*, quod tamen probat G. *Fabric.* ut & supra, A&t. I. Sc. V. v. 59.

Sc. IV. v. 2. *Cur non accersitnr*] Plerique libri scripti habent *Cur uxor non accersitnr*; Mss. Sh. *Cur non uxor accersitnr.* *Erasmus* autem & *Fabricius* vocem *uxor* è *Glossemate* irrepsisse credunt, & ideo delendam esse.

v. 12. *Hem, nannam periimus*] Plerique Mss. *periimus*; & ita plerumque apud *Terentium* in scriptis invenies *perisse, abisse, redisse* &c. cum singulari *i*; quod tamen aliquando metrum fieri vetat.

Ib. *Quæ tu dudum narrasti mihi*] In Mss. CCC. & P. deest *tu*; nec metrum facile feret, nisi *hem* in initio sit extra metrum.

v. 25. *Hem astutias*] Sic legit *Donatus*; idem postulat metri ratio, & ita emendatur in Mss. CCC. sed plerique libri scripti & multi editi habent *astutia*.

Sc. V. v. 2. *Jure obtigisse*] Mss. multi habent *Jure mihi obtigisse*; sed non facilè sinit metrum, nisi *Trochæcum* hypercaralepticum facias.

v. 4. *Sed inultum id nunquam à me anseret*] In plu-
Cc
ri mis

rismis Mss. desunt voces *à me*: sed cùm in quibusdam pervetustis inveniri fateatur Rivius, ideo retinemus ut versus sit Iamb. Octon. quales sunt & sequentes. In ver-
su autem proximo, pro *evito*, quod multi editi, etiam antiqui, habent, in Mss. D. CCC. Sh. P. & o. Bodd.
est *devito*; quod & versus ferre potest, si pro celestis ma-
ticus in quartâ sede admittatur, vel *scio* monosylla-
bum fiat.

v. 8. *Nec, quid me nunc faciam, scio*] Ita Mss. D. &
Faernus; alii vero, ut CCC. P. R. K 63. E 11. nec
quid de me. in R. & E 11. deest *nunc*: præterea pro
me de me equidem; atque *id ago* (quæ lectio in vetere
Veneto est, & Fr. Fabricio placet) Mss. Sh. & CCC.
nec quid de me; atque *id ago*: Mss. autem D. ut & Faer-
nus, *nec quidem me*; atque *id ago*. Huic non absimili-
lis locus est in Cic. ad Attic. 1. 6. Ep. 1. *Quid illo fiet
quem reliquero? prasertim si fratrem?* *Quid de me an-
tem, si non tam cito decedo?* ubi tamen in secundâ clau-
sulâ pro *quid de me*, Mss. nonnulli habent *quid me*,
sine præpositione, ut testatur Malaspina.

v. 9. *Dicam aliquid jam inventurum*] Mss. D. CCC.
La. Vat. Bas. pro *jam* habent *me*: at Sh. P. E 11. 72. G
22. *me jam*: R. *jam me*. sed utrumque, *me* & *jam*,
non admittit versus.

v. 15. P. *Quid meritus? D. crucem*] P. Sh. La. &
alii habent *meritus es?* sed *es* deest in Dun. CCC. &
etiam apud Priscianum l. 18. & sic quoque versus est
Trochaicus, quales & sequentes.

ACT. IV. Sc. I.

De primis quatuordecim hujus scenæ versibus, cuius
sint generis, apud Interpretes non satis constat. Ge-
veanus, magnâ mutatione factâ, ad Tetrametros re-
degit. Glareanus Trimetros Trochaicos catalecticos
facit: alii aliter rem expedient. sed Charini hæc se-
cum meditantis turbatum animum satis exprimunt,
neque

neque forte opus est, ut ad certum aliquod genus reducantur.

v. 3. *Ut malis gaudeant*] Ita Mss. Dun. Vat. Bas. quod & probat Donatus: sed CCC. Sh. & nonnulli alii, *gaudeat*. nonnulli editi addunt *alienis*, quod in omnibus antiquis omittitur. In versu autem sequente deest *ut* in Ms. R. in plerisque aliis collocatur post vocem sua; in edd. autem post comparent.

v. 5. *Imo id genus est hom.*] Ita editi plerique, etiam antiqui: sed Ms. id est genus hom.

v. 6. *Quaeis pudor est paululum*] Ms. CCC. Sh. o. Bodd. *pudor paululum* adeſt: at Ms. Dun. *queis pudor* adeſt, omissa voce *paululum*.

v. 7. *Post ubi jam tempus est promissa perfici*] Ita vett. edd. & sic versus est Senarius: sed in Ms. Dun. CCC. & antiquis Faerni, *Post ubi tempus promissa jam perfici*, omisſo verbo *est*. at Ms. Sh. R. E 11. 72. *Post ubi tempus est promissa jam perfici*, turbato versu.

v. 9. *Et tamen res cogit denegare*] Ita Cod. Vičt. & plerique impressi: sed in cæteris Mss. pro *cogit* legitur *premit*: in nonnullis additur *eos*; quod tamen in omnibus antiquis deest.

v. 14. *Non verentur*] Hæ voces *non verentur* deſunt in D.

v. 16. *Mala ingeram multa*] Ms. D. & CCC. *Ingeram mala multa*; sic versus erit Trochaicus. at Sh. P. R. La. *Ingeram multa mala*.

v. 20. *P. Quā tandem*] Ita Fabricius: sed Ms. D. CCC. Sh. *Quid tandem?*

v. 37. *Ut dicerem effo*] Mss. habent *dicerem me effe* dūt. sed versus non facile patitur.

v. 39. *Davos?* P. *Davos omnia*] In Mss. CCC. P. & o. Bodd. *Davus interturbat omnia*. in Ms. D. R. & multis impressis sic; C. *Davus?* P. *interturbat*, omissa voce *omnia*; quæ punctis etiam notatur in Ms. Sh. sed Goveanus & Muretus vocem *interturbat* potius subdititiam esse putant, & sic quoque constat Se-

narius. sed qui *interturbat* retinent, tres hosce versus ita (cum Ms. D.) in duos compingunt Tetrametros,
Quis homo istuc? P. Davos. C. Davos? P. *interturbat.* C. *quamobrem?* P. *neficio.*

Nisi mihi Deos satis scio freisse iratos, qui auscultaverim. in Mss. P. CCC. & h. qui ei auscultaverim: sed in Ms. D. ut & apud Faernum, ei deet.

v. 57. *Vel melius tute reperi*] Mss. P. E 11. *tute aliud rep.* Mss. D. CCC. Sh. & ceteri Bodd. *tute aliud rep.* sed sic non constat versus. Muretus ergo legit *in aliud rep.* sed cum in omnibus Mss. legatur *tute*, Faernus ex auctoritate Viæt. & aliorum, sustulit *aliud*; quod & versum sanat. & certe, subdititiam potius esse istam vocem *aliud* merito suspicari possis, quia alii codices pro eâ substituunt *aliqid*.

v. 58. *Restitue in quem me accepisti locum*] Ita plerique editi, & Ms. CCC. & hanc lectionem probat G. Fabricius: sed Mss. Dun. Sh. P. La. G 22. & omnes antiqui ll. Faerni, ---- *restitue quem à me accepisti locum;* quæ lectio fortasse Donati olim erat.

Sc. II. v. 15. *M. Respisco*] Hæc vox *Respisco* in D. Sh. P. & om. Bodd. præter E 11. Charino tribuitur; nec ineptè, si sequentia respicias: sed si præcedentia, rectè Mysidi. præterea in Ms. CCC. pro *Respisco* habes *Respiro*; quod etiam *Terentianum* est, Heaut. II. Sc. I. v. ult. & fortasse huc spectant verba Donati ad hunc locum, *Spiritum revocat sensus.*

Sc. III. v. 5. *Dolorem*] Ita plerique impressi: sed Mss. CCC. P. Sh. & multi antiqui ll. Faerni, *Laborem.* sed hic quoque iniquâ manu exscissum est folium è Ms. D. ut, quid ibi legeretur, non constet.

Sc. IV. v. 2. *Exprimta memoria atque astutia*] Ita Donatus & Ms. CCC. sed cum rasurâ. at Vat. Bas. & aliqui alii ll. Faerni pro *memoria* habent *malitia*. Ms. Sh. P. R. La. G 22. *militia* corruptè pro *malitia*.

v. 7. *Quia si forte opus sit ad herum jurandum mihi*] Ita legimus ex auctoritate Donati, Rivii & Faerni,
quan-

quanquam in plerisque MSS. *jusjurandum* habeatur: sed ita non constabit versus, nisi deleatur *sit* contra modum *Terentianum*; & contra MSS. omnium fidem; & præterea *jurandum* pro *jusjurandum* etiam apud *Plautum* legitur, *Cistell.* *Aet. II.* *Sc. I.* v. 26.

Sc. V. v. 16. *Mirum vero, impudenter mulier si facit*] In omnibus ll. scriptis post *facit* additur *meretrix*, quod & in multis impressis retinetur: sed *Senarii* ratione facile patietur. aut igitur *Glossema* est alicujus, qui vocem *mulier* ita interpretatur; aut si fortè *Divi iphus* sit, extra metrum quasi inopinatò proferendum est. *Donatus* quidem utramque vocem & *mulier* & *meretrix* agnoscere videtur, & *Erasmus* ut utramque retineret, omissa voce vero ita legit; *Mirum, impudenter mulier si meretrix facit.* sed aliter se habent omnes MSS. neque eleganter abesse potest ista vox vero.

v. 26. *M. Vestri. D. Cujus vestri?*] Ita *M.* CCC. & *Fr. Fabric.* quod & comicum videtur magis: sed *MSS. D. Sh. P. La.* & alii, *cujus nostri?*

v. 37. *Ni puerum tollis, jamjam ego hunc medium in*] Ita plerique post *Muretum* editi: sed *MSS.* plerique sic se habent, *Nisi puerum tollis, jam ego hunc in medium viam.* sic pes primus erit proceleusim. & vel in *jam* nulla erit ecclipsis, vel *h* in *hunc* vim habebit consonantis.

v. 45. *Anne tu omnia*] Apud interpretem legitur *ab, ne tu omnia.* in *MSS. P. CCC. Sh. R. G 22.* *an hec tu omnia?* in *La.* *an hec omnia?* & præterea in *R.* & nonnullis aliis additur *aba nec dum omnia.*

v. 50. *Novi omnem rem. est Simo intus?* *D. est?*] Ita se habent *MSS. CCC. P. D. Vett. edd.* & antiqui ll. *Faeni;* & sic versus est diameter Iamb. In nonnullis *MSS.* sed *est Simo intus;* & ut *senarius fieret* versus, *Erasmus* & alii repetunt vocem *intus*, hoc modo; *Novi omnem rem. sed est Simo intus?* *D. intus est;* sed aliter se habent omnes *MSS.*

Sc. VI. v. 2. *Quæ sese in honeste optavit patere hic di-
Cc 3. uistus?*

vicias] Ita Mſſ. Dun. CCC. Sh. Rivius, &c alii; & ita etiam ex professo legit olim Probus. in nonnullis pro *parere* est *parare*; quod qui retainent, alterum *se* delere coguntur, contra Vett. libb. fidem. In versu sequente omnes Mſſ. cum Prisciano habent *panper*, non *panpera*.

v. 12. *Hand anspicatō buc mo appuli*] Ita Mſſ. D. Sh. P. &c. sed Mſ. CCC. & G. Fabric. è Prisciano, *astuli*.

v. 22. *O optume hospes, pol*] Ita Mſ. Dun. & ita olim Muretus: in multis autem aliis ll. deest *o*; sed sic versus claudicat.

ACT. V. Sc. I.

v. 2. *Sati' pericli cœpi adire*] Plerique Mſſ. habent *incepti*.

v. 11. *Filiam darem in seditionem*] Omnes nostri Mſſ. & omnes etiam Faerni habent *Filiam ut darem*. sed ita vel hīc, vel suprà, abundat *ut*, nisi mayis dicere id fieri propter majorem emphasin; ita enim alibi apud Terentium fieri videtur, Phor. Act. I. Sc. III. v. 2.

v. 20. *Nenter dum persenserat*] Hanc lectionem probat Faernus: sed Mſſ. D. Sh. CCC. & alii, *Nenter tam persenserat*.

Sc. II. v. 1. *Animo jam nunc otioso*] Ita Mſ. P. & multi impressi: sed D. CCC. Sh. R. La. & alii, *nunc jam*; & sic *jam* disyllab. erit, ut & alibi interdum.

v. 16. *Trifīs severitas inest*] In Mſ. Dun. legitur *veritas*; quod & Trochaïco optimè quadrat, nec à sensu fortasse alienum videbitur.

v. 22. *Si quidquam mentitum invenies*] Mſſ. D. Sh. CCC. P. R. La. & o. Bodd. *si quidquam invenies me* *mentitum*. in aliis deest pronomen *me*.

v. 27. *Ah ne savi tantopere. S. Chreme*] Mſ. D. & La. *tanto opere*; & præterea pro *Chreme* Mſ. Sh. Chremes:

mes : sed D. CCC. P. & antiqui ll. Faerni, ô Chreme ; quod & vim majorem habet.

Sc. III. v. 7. *Num ejus color*] Ita Faernus è Donato. sed Mss. habent *Vide num ejus color* : quod & versus ferre potest, si primus pes sit anapæstus, contra-
et *ejus* in monosyllabum.

v. 16. *Cur meam senectam hujus*] Ita Goveanus, Muretus, & Fr. Fabricius : sed Mss. CCC. P. D. Sh. R. La. & o. Bodd. habent *Senectutem* ; quod & stare potest si *hujus* fiat monosyllab. vel *senectutem* trisyllabum fiat, ut vult noster Wale de *Senariis*, p. 161.

v. 17. *Pro hujus ego ut pecc.*] In Mss. D. CCC. P. ut deest. in Sh. & La. *An ut pro hujus ego pecc.*

v. 25. *Ego audiam? quid audiam?*] Ita Cod. Bembinus, & metri ratio : sed plerique alii habent *Ego audiam? quid ego audiam?* Nos vero libri Bembini lectiones lubenter sequimur, & præsertim eas, in quibus & metri rationem & antiquissimos nostrorum Codicum consentientes videmus. Et ideo fortasse minus frequenter quam par erat Mss. nostrorum auctoritati concessimus, quia Bembini Codicis testimonio destituti fuimus, in eo enim codice partem istam Andreæ multo maximam, quæ hunc locum præcedit, vestigata ita corrosam esse, ut legi non possit, testatur G. Faernus.

v. 24. *At tandem dicat sine*] Ita legimus ex auctoritate Dun. CCC. & Bemb. in aliis fere est *attamen dicat sine*.

v. 27. *Vis me uxorem ducere? hanc amittere*] Plerique Mss. habent *hanc vū amittere* : sed sic non constat versus nisi s in *vis* ecclipsin patiatur, quod dūrum videtur ; vel *mittere* legas pro *amittere*. Goveanus ergo & Muretus delent *vū* ; quod & sine detimento abesse potest.

v. 32. *Pro peccato magno panum supplicii satis est patri*] Mss. plerique antiquiores pro *panum* habent *panulum* : sed utcunque scribatur, metrum postulat

304. VARIAE LECTIOINES

ut in scansione pronuncietur *panlum*, quemadmodum & scribitur in recentibus Faerni.

Sc. IV. v. 3. *Certe is est*] Ita Mss. CCC. P. Dun. Sh. R. alii autem habent & *certe is est*; ex quo P. Nannius effecit *ecere is est*. Goveanus autem *ecere is est*; & *ecere* vult esse jurandi adverbium, ut & alibi quoque. sed ut à Mss. lectione discedatur, opus esse mihi non videtur.

Ib. CR. *Salvos sis, Chreme*] Ita se habent omnes Mss. Donatus autem legere videtur *salvos sis*, *Crito*, & hæc omnia Chremeti tribuere; sed potior videtur *lectio* Mss.

v. 6. CR. *Quare? S. rogas?*] Ita Mss. Dun. & CCC. & idem postulare videtur Trochaici ratio: sed Mss. P. Sh. R. & o. l. f. Faerni, *Qua de re? S. rogas?* & cum ut constet Trochaicus, ultima in *advenis* exterenda est.

v. 19. *Nam, ego quæ dico*] Ita Cod. Bemb. sed nostri plerique pro *dico* habent *dixi*. & in versu sequente, ubi plerique alii habent *apud Andrum*, Cod. Bemb. habet *ad Andrum*.

v. 25. Hunc versum cum sequentibus quinque, Faernum secuti, ad normam Cod. Bembini ordinavimus, quocum prorsus consentit, hoc in loco, etiam Mss. Dun. & eodem modo etiam verba locantur in iis Mss. ubi nulla versuum distinctio observatur. in multis editis paulo aliter se habent.

v. 36. *Næ istam multimodisnam*] Semel hic monuisse sufficiat, nos lectioni codicis Bembini adhæsisse; quotiescumque occurrit hæc vox *multimodis* (quæ in aliis fere omnibus scribitur *multis modis*) non tantum quia hoc modo carminis rationi optimè consulitur, sed etiam quia Ciceronem videmus, eodem modo scripsisse veteres, affirmare in eo libro qui *Orator* inscribitur.

v. 38. *Dignus es cum tuâ religione odio*] Ita Mss. CCC. P. Sh. & multi editi; & eodem etiam modo catur. Nonio Marcello in voce *Religio*. sed Mss. Dun.

nt & Vat. Sc Bemb. habent *odium*, & ita leguisse videatur etiam Donatus. sic *odium* idem erit ac *odiose*, ut alibi *scelus pro sceloste*, & *apostolopesis* erit in *dignus es*, &c.

Sc. V. v. 5. *Si nulla hnic agritudo gandio intercesserit*] Ms. Sh. *si nulla agr. interc. hnic gandio*: at Mss. P. CCC. D. R. *si nulla agritudo hnic gandio intercesserit*; & sic ex Iambico fiet Trochaicus.

v. 6. *Sed quem ego potissimum exceptem nunc mihi*] Ita multi editi. sed Mss. P. CCC. D. Sh. R. & La. *Sed quem ego potissimum mihi exceptem nunc*: Faernus autem e Bembino, *Sed quem ego mihi potissimum exceptem nunc*. utrovis modo fit Trochaicus; nec magni resert, nisi quod in Bemb. legitur *optem pro exceptem*, quod versus respuit.

Sc. VI. v. 4. *Quam ego, tibi quod evenit boni*] Plerique libri scripti, tam nostri quam Faerni, habent *quam ego illud tibi quod venit boni*. sed G. Fabricius ex auctoritate Cod. Pal. delevit *illud*; quod & versum expeditiorem reddit.

v. 7. *Quin jam uxorem ducam*] Ita Ms. Dun. & G. Fabric. è Palatino Cod. sed CCC. Sh. La. & alii habent *eam pro jam*. Ms. R. utramque vocem retinet, sed male.

v. 9. *Solus est, quem diligent Dñ*] Pro *diligunt*, Mss. CCC. Dun. Sh. & antiqui ll. Faerni habent *diligant*.

v. 10. *Pro conloquar plerique libri scripti habent Adibo & conloquar*. sed vix ullus est impressus qui retinet *Adibo &*; neque versus admittit.

v. 11. *Me in tuis secundis respice*] Mss. CCC. D. Sh. R. & omn. Bodd. *tuis secundis rebus respice*. sed Faernus ex auctoritate antiquorum ll. *delet rebus*: & interpretatio Donati non videtur agnosceret, qui dicit *secundis esse absolute positum*; *quod fieri non potest si addatur rebus*.

v. 14. *Sequere hac me intus ad Glycerium nunc*] *Hæc lectio*

lectio Codicis est Bembini. Sed Ms. CCC. sequere hac me intro. apud Glycerium nunc est. Ms. D. Sh. & o. Bodd. sequere hac me intus. apud Glycerium nunc est.

v. ult. *Siquid est quod restat. Plaudite*] In omnibus fere libris scriptis ante verbum *Plaudite* tam in hac quam in cæteris Fabulis habes interpositum Ω vel ω ; & in fine omnium etiam adduntur hæc verba, **CALIOPUS RECENSUI**: quibus lectorum ideo fraudare nolumus. Quis autem fuerit iste *Calliopius*, apud interpres non satis convenit. Recitatorem appellat eum *Eugraphius*, qui cum *Fabulam* terminasset, elevabat *anulum* *scena*, & alloquebatur *populum*, *Vos valete*, *Vos Plaudite &c.* in Ms. CCC. & nonnullis aliis persona *Calliop.* minio notatur ante verbum *Plaudite*. sed hanc sententiam repudiat *Petitus* (aliis licet repugnantibus) & *Calliopium* fuisse criticum putat, qui has Fabulas ad antiqua exemplaria recensuerat. Qui plura cupit, Commentarios aeat, tam in hunc locum, quam in istum Horatii, de Arte Poeticâ :

*Si plausoris eges aulae manentis, & usque
Sessuri, donec cantor, Vos plaudite, dicat, &c.*

Variæ Lectiones in Eunuchum.

PROLOG. v. 5. Existimavit esse, sic existimet] Ita Cod. Bemb. & Ms. Sh. in multis autem aliis adduntur hæc verba *sciat, præsumat*; quæ glossemata esse, ipsa metri ratio satis docet. In Ms. CCC. *Existimavit esse, sit extimet, sciat, præsumat*: & certe verbum *existimavit* aliquo modo contradictrum legisse *Donatum* in Commentariis liquet; quod tamen quo pacto cum verbo stare poterit non video.

v. 6. *Quia lessit prior*] Ita Cod. Bemb. at Ms. Sh. *quia lessit prius*: cæteri fere habent *quale sit prius*.

v. 10. *Atque in Thesauro scripsit*] Ita plerique editi è *Donato*, qui *Thesaurum* hic Fabulæ nomen esse affirmat;

mat: at Mss. CCC. P. Sh. R. & plerique Bodd. à thesauris. in Ms. Dun. utroque modo scribitur; in textu scilicet in *Thesauro*; at suprà positum est, eadem manu, à thesauris.

v. 12. *Quàm illuc, qui petit*] Ita G. Fabric. è Pal. & Rivius ex antiquo Cod. & ita olim fuisse in Ms. P. videtur, ubi nunc scribitur *illi qui petit*, sed cum rasure. Ms. Sh. *illum qui petit*: Ms. Dun. *ille*. interpretatio Donati postulat *ille* vel *illuc*: si enim *illuc* pro *ille* scribatur, versus expeditior erit.

v. 14. *Dehinc ne frustretur ipse se*] Ita Ms. Dun. & E 11. nec non omnes editi: at Mss. CCC. P. Sh. R. & cæteri Bodd. —— *ne fraudetur*.

v. 17. *Quæ nunc condonabitur*] Plerique Mss. habent *condonabuntur*; sed Metri ratio, ut & Donati interpretatio postulat *condonabitur*: ita enim *condono* accusativo jungetur; ut & Phorm. V. VI. 54.

Argentum quod habes, condonamus te.

v. 28. *Poetz, non quò furtum*] Ita Ms. Dun. & antiquissimi ll. Faerni habent *quò*, pro *quod*: alii autem habent *qui*.

v. 36. *Currentes servos*] Bea. b. & Baf. *currentem* seruum.

v. 44. *Animaduortite*] Ita Mss. D. Sh. &c. sed Bemb. & Baf. *animum* attendite.

ACT. I. Sc. I.

v. 5. *Signidem hercle possis, &c.*] Hæc verba cum quinque sequentibus versibus Parmenoni tribuuntur in omnibus quos vidi Mss. & etiam in plerisque editis. Donatus tamen ea omnia Phædriæ tribuere videtur, quasi seipsum hoc modo alloquenti: ait enim hunc locum esse *Ἀλεοχοσμὸν* ad seipsum quasi ad alterum; ut illud Didonis apud Virgilium, *Æneid.* 4.

— *Nescis hæc, perdita, nec dum
Laomedontea sentis perjuria gentis?*

v. 6.

v. 6. *Neque pertendes gnaviter*] Ita Cod. Bemb. quod & Faernus probat, & Rivius etiam in nonnullis exemplaribus idem invenit: alii autem plerique habent, *neque perficies gnaviter*.

v. 11. *Proin tu dum est tempus, &c.*] In omnibus libris scriptis haec personarum distinctio servatur; quam Muretus sustulit, omnia Parmenoni tribuens. sed haec verba Phaedriæ esse à Parmenone opem petentis, & Parmenonis consilium ab isto loco incipere, *Here, que res in se &c.* non tantum Mss. suadent, sed & locus etiam apud Horatium, Sat. 3. lib. secundi, v. 265.

Sc. II. v. 18. *Exclusisti hunc foras*] Haec lectio Donati est, & Ms. Ac. & nonnullorum recentiorum Faerni libb. sed CCC. P. Dun. R. & multi alii habent *exclusisti*; ex quo Faernus, unius literæ trajectione, fecit *exclusisti*; quod & versus ferre potest, si præpositio *pro* Synalcepham non patiatur.

v. 26. *Primitu, taceri si vis*] Ita Mss. P. Dun. Sh. R, sed Ms. CCC. & nonnulli editi habent *tacere*.

v. 37. *Docere, educere, ita uti si esset filia*] Ita Jo. Rivius legendum esse censet ex ratione metri, quanquam in omnibus Mss. legatur, *educare*: verbum enim Terentianum esse *educere* satis ex eo constat, quod infrà dicitur, *eduxit mater pro filia*. quod verbum & alibi sape occurrit, & facili lapsu poterat mutari in *educare*, ab iis præsertim qui metrum ignorabant.

v. 69. *Cupio aliquos parere amicos beneficio meo*] Ita legimus ex auctoritate Cod. Bemb. ita etiam legit Jo. Rivius, & G. Fabrie. idem postulante etiam metri ratione; quanquam plerique alii Mss. habeant *parere*, & Ms. Sh. *preparare*.

v. 74. *Eu noster! lando*] Ita Cod. Bemb. & Ms. P. sed Ms. Dun. & Pal. *hens*, Sh. *hen*, Ms. CCC. & multi editi. *hei noster*. Et in versu sequente, ubi Ms. P. & nonnulli editi habent *At ego nesci*. Ms. Dun. & Sh. *Aut ego nesci*. Sed Ms. CCC. & Cod. Bemb. habent *vel*

vel haud ego nesci. quod & Faerno placet.

v. 84. *In te claudier*] Ita Ms. P. Cod. Bemb. & alii libb. Faerni: Mss. autem CCC. Dun. N. &c. & Sh. *interclaudier*; alii *intercludier*.

v. 106. *T. merito te amo. bene facis*] Ita Mss. Dun. & Pal. quod etiam è consimilibus Terentii & Plauti locis probat G. Fabric. alii autem hæc verba *bene facis* Phædriæ tribuunt.

v. 117. *Mibi parum habeat fidem*] Ita G. Fabric. è Cod. Pal. sed nostri Codd. pro *parum* habent *parvam*.

ACT. II. Sc. I.

v. 3. PH. *Ah, rogitar? quasi difficile sit. utinam, &c.*] Ita hunc cum sequenti versu in duos Senarios fecerunt Muretus, & Fr. Fabricius, & alii. Faernus autem, consentiente etiam hoc in loco Ms. D. primum Dimetrum facit, alterum vero Tetrametrum, rejecto *Ah* ad versum antecedentem, hoc modo:

----- *Ah*

Rogitar? quasi difficile sit.

Utinam tam aliquid invenire facile possis,

Phædria.

postea autem istum Senarium etiam,

Ne istuc tam iniquo patiare animo. PA. minime:

quin,

cum tribus sequentibus Faernus aliter fecerat, nempe in Tetrametros duos, totidemque Dimetros, hoc modo:

Ne istuc tam iniquo patiare animo. PA. minime:

quin effectum dabo.

Sed numquid alius imperat?

PH. *Munus nostrum ornato verbis, quod poteris: & istum amnum;*

Quod poteris, ab ea pellito;

sed Ms. D. ordinationi Mureti & Fr. Fabricii hic potius favere videtur, quam ideo secuti sumus, alteram tam non proflus improbamus.

v. 13. *Noctu te adiget horsum insomnia*] Ita legendum esse censet F. Fabricius, ut *insomnia* sit numeri singularis pro *vigilia*: Ennium enim & Pacuvium eodem modo dixisse, testis est Servius ad illud Virgilii, *Aeneid.* 4.

Anna soror, quæ me suspensam insomnia terrent? idem de Cæcilio affirmit Nonius Marcellus. eandem etiam vocem usupat A. Gellius, l. 6. c. 4. plerique tamen Mss. pluraliter legunt *adigent*. Donatus utriusque lectionis mentionem facit.

Sc. II. v. 26. *Cetarii, laniæ, cogni, fartores, pis-
catores, ancipes*] Hæc lectio quidem est in omnibus Mss. & G. Fabricio placet: apud Ciceronem tamen, l. 3. de Officiis, ubi hic locus occurrit, vox *ancipes* omittitur; quam ideo aliqui delendam censent, ut metro etiam melius consulant. Sed neque opus erat ut Cicero singulos opifices verbatim recenseret, (omittit enim *expeditarios* etiam) neque de metro nimis annxi esse debemus, cum fortasse nonnihil gratiæ habeat, si recensendis tot artificibus in hypermetrum excurrat.

v. 29. *Videt me esse tanto honore*] Ita Mss. D. P. CCC. Sh. R. La. N. &c. 6. & plerique Faerni. Nonnulli habent *in tanto honore*: at nusquam in Mss. legitur *in tantum honorem*, quod tamen multi habent libri impressi.

v. 38. *Hice hoc munere arbitrantur*] Ita Mss. Sh. P. N. 6. & plerique editi; quod & probat G. Fabricius, ut melius inter casum rectum & obliquum distinguitur, sed pro *hice* Priscianus (l. 12.) hoc in loco legit *hisco*, & *s* interpositum esse ait, Euphoniacæ causâ, etiam in nominativo plurali. In Mss. etiam CCC. & nonnullis antiquis Faerni eodem modo legitur *hisco*; & ita forsitan olim fuit etiam in Mss. D. ubi nunc legitur *hice*, sed cum rasure quadam: idem etiam legisse videntur Donatus.

v. 43. *Ut falsus animi est*] Ita Donatus, & omnes editi: sed multi Mss. *ut falsus animo est*!

v. 59. *Miror, qn̄ ex Piræo abierit*] Ita Muretus, Fr. Fabricius & multi editi: sed Mſſ. plerique legunt *quid ex Pir.* & sic *d* in *quid elidendum* est, ut constet versus.

Sc. III. v. 10. *Ut illum Dī Deaque senem perdant*] Ita quidem se habent omnes nostri Mſſ. & omnes etiam Bodd. nisi quod post *senem* addunt *omnes*, quod tamen versus non facile admittit. Sed Donatus (quem sequi sunt plerique impressi) pro *senem* habet *senium*: quæ lectio ut cum versu melius constaret, verborum ordinem Muretus aliquantulum mutavit.

v. 11. *Tum autem qui illum flocci fecerim*] Ita Donatus, Rivius & alii, necnon cirminis etiam ratio. Mſſ. autem plerique habent *non illum flocci fec.* Mſ. D. *illum non fl. f.*

v. 20. *Sive adeo digna res est*] Hæc verba Parmenoni tribuuntur in plerique Mſſ. sed G. Fabricius Chereæ tribuenda esse censet, ut & Faernus, ex auctoritate Donati.

v. 26. *P. Anni? C. sedecim*] Ita MS. Sh. & Pal. Parei, & metri etiam ratio: sed alii Mſſ. bene multi repetunt vocem *anni* hoc modo, *P. anni? C. anni? sedecim.*

v. 27. *Hanc mihi vi, clam, precario*] Plerique Mſſ. habent *vel vi, vel clam, vel precario*; apud Priscianum autem (l. 15.) ita citatur hic locus, *sen vi, sen clam, sen precario*: sed neutro modo constat metrum. Cum itaque diversitas ista, quæ eit inter Priscianum & libros Mſſ. suspectas mihi faciat istas conjunctiones; Fr. Fabricii & aliorum rationi accedo, qui delendas esse censent: sic enim melius metro consulitur, & adolescentis importunitati nonnihil gratiae accedit.

v. 30. *Qua ratione amisisti*] Mſſ. D.N. & & Donatus habent *amisisti* contractum. sed Cod. Bemb. & plerique alii, *amisisti*: quod & versus postulat, nisi aliter ordinetur.

v. 39. *Illum, lignet mihi dejerare*] Ita Donatus,

312 VARIÆ LECTIONES

& omnes libri impressi. sed Mss. D. Sh. N. a. CCC. P. *Illum liquet mihi delirare*; & tum à sequentibus hæc verba interpunctione disjunguntur.

v. 50. *Reſte, inquit. Abeo*] Ita Mss. CCC. N. a. & plerique editi. sed multi libri scripti legunt *habeo*: in Ms. autem D. *h* in *habeo* punctis notatur, quæ defendam esse monent.

v. 70. *Obſecro te hercle, Parmeno*] In plerisque Mss. deest pronomen *te*: sed non magni refert, cum utrovis modo conflet versus.

v. 83. *Præterea forma, etas ipsa eſt, facile ut te pro Eunucho probes*] Omnino hoc modo legendum esse contendit Fr. Fabricius. in Ms. La. eſt pro *Eunucho te probes*: sed in Mss. D. Sh. CCC. P. R. N. a. deest pronomen *te*, quod & Donatus subaudiendum esse dicit: plerique etiam Mss. post vocem *forma* interponunt *Conjunctionem &*: quo pacto fit ut constet versus sublato pronomine, hoc modo:

Præterea forma & etas ipsa eſt, facile ut pro Eunucho probes.

in versu sequente pro *dixisti* plerique Mss. habent *dixi*: sed sic versus Trochaicus fiet inter Iambicos.

v. 85. *Duc, quantum potes*] G. Fabricius & alii legunt *quantum potest*, i. e. *quantum potest eſt*, vel *quantum fieri potest*; quo modo & alibi apud Terentium sæpe legi non diffiteor: sed tamen ut ita semper legatur non opus eſt, præsertim cum omnes nostri Mss. & Faernus etiam hoc in loco habeant *quantum potes*.

v. 90. *Flagitium facinus!*] Ita Mss. D. P. N. a. 6. Sh. & Faernus: Ms. autem CCC. ut & G. Fabric. *Flagitium, facinus!*

v. 94. *An potius hæc pati? & quum eſt fieri, ut & me iudicetur dolis*] Hunc locum ita legimus ex auctoritate Codd. D. P. CCC. Sh. R. N. a. 6. &c. eodem etiam modo legunt Jo. Rivius, & G. Fabricius, nec non Donatus etiam, ut nunc habetur. Sensus autem ita

ita se habet; *An id flagitium est, si illis crucibus, &c. referam gratiam, atque eas fallam ut ab iis fallimur?* an potius flagitium est hac ab iis impunè pati? & quoniam est fieri, ut dolis ipsas ludam. (Sic vox ludatur vel impersonaliter ponitur, vel etiam ad Thaidem referri potest: at in Mss. Sh. N. 6. legitur *ludantur*, quod omnes tangit.) *dolos meos qui noverint, culpent; at si mereris tibus parem referam gratiam, merito illud factum omnes putent.* Agnosco quidem Faernum aliter hunc locum explicare; nempe pro pati è Cod. Bemb. legit patri, hoc modo: *An potius hæc patri aequum est fieri, ut à me ludatur dolis?* Sed de patre mihi parum sollicitus hoc loco videtur adolescens, qui non minus ipse patrem lusurus est. liberum tamen lectori judicium esse volo.

v. 98. *P. Nunquam defugiam auctoritatem. sequere]* Hæc verba quidem in omnibus libris scriptis tam antiquis quam recentibus Parmenoni tribuuntur, ut & apud Donatum etiam: præterea in nonnullis legitur *auctoritatem tuam.* Muretus autem & Faernus, & alii etiam, qui eos securi sunt, Chæreæ tribuenda esse censem, auctoritate istius loci Plautini in Pœnulo, Aet. I. Sc. I. v. 19. præcipue moti:

Suspende, vinci, verbera, auctor sum, simo.

M. Si auctoritatem postea defugeris,

Ubi dissolutus tu sis, ego pendeam.

i. e. si, te auctorem fuisse, postea negaveris. Et huic sententiae lubentissime accederem, si vel unicus esset liber scriptus, in quo Chæreæ tribuerentur hæc verba. Sed quanquam apud me multum valeat hæc auctoritas Plautina, ab omnibus tamen libris scriptis haud temere recedendum esse existimo; præsertim cum auctoritas etiam Donati accedat, cuius sententiam amplexitur Rob. Stephanus in Thesauro suo, ubi & alium è Cicerone locum adducit, (Orat. pro Sylla.) quem, paulo aliter ac Muretus, exponit. Si quis autem interim hæc verba juxta sensum Plautinum necessario interpretanda existimet, & tamen Parmenoni cum Mss. tribuere cupiat; meminerit Parmeno-

314 VARIÆ LECTIONES

nem fuisse primum hujus facinoris auctorem: cùm itaque dicit, *Nunquam defugiam auctoritatem, aut hoc sibi vult, non negabo me auctorem facti fuisse;* aut si id respiciat quod imperat Chærea, tum idem erit ac si diceret, *vide quid agas, semper enim te mihi id imperasse dicam.* Sed, ut supra dixi, nisi me moveret omnium Codd. auctoritas, facillime Mureti & Faerni sententiae accederem.

ACT. III. Sc. I.

v. 5. *Est istuc datum Profetto, ut grata mihi sint qua facio omnia]* Ita se habent Mss. CCC. P. D. Sh. N. a. C. & o. l. f. Faerni. *Gratum autem id etiam alibi apud Terentium dicitur, propter quod gratia haberi potest;* ut Heaut. II. II. v. 21.

Quod tamen nunc faciam; tum, cùm mihi gratum esse potuit, nolui.

Contrario etiam modo *Ingratum* dicitur, Heaut. V. I. v. 61.

— *ignoscet tamen*

Post, & id ingratum: itaque nihil opus est ut verborum ordo mutetur, quod tamen in multis impensis fieri videmus.

v. 10. *Qui habet salem; Qui in te est]* Ita se habent Mss. P. & Dun. & hanc imprimis lectionem probat Muretus: in N. a. & C. qui in rasurâ est. at Mss. CCC. & Sh. *quod in te est*, i. e. *qua res: quod etiam à Rivio admodum probatur & G. Fabricio. & in nonnullis Prisciani impressis Codicibus ita legitur;* at ita legisse ipsum Priscianum non auctum affirmare, cùm sensus potius contrarium postulare videatur. Sed hoc in loco significantius videtur *Qui in te est*, h. e. *quantus vel qualis in te est:* & præterea *qui* melius Senario convenit.

v. 12. *Gestare*] Ita Mss. Dun. N. $\alpha.$ & Pal. G. Fabric. & multi impressi: & hoc probasse præstantissimos viros Bembum & Budæum testatur idem G. Fabricius; & sic continuatio erit ejus quod supra dicitur, *Rex te ergo in oculis.* istud autem scilicet interpolatur ab incondita præparatione militis laudari se cipientis, ut ait Donatus. Manuscripti autem alii habent *Gestire*: & pro *verum* (quod nostri Mss. omnes habent) in Bembino legitur *vero*, ut testatur Faernus: sed utrumque Terentianum est.

v. 21. *Ego non flocci pendere*] Ita se habent libri editi qui Faernum sequuntur, & Cod. N. $\alpha.$ & ita etiam est in Contextu Cod. Dun. ubi tamen *non* punctis notatur. in multis aliis deest *non*: ad sensum quidem non multum facit five absit five adsit, sed expeditior erit versus si retineatur: si vero deleatur, tum in *clanculum* non est elidendum.

v. 34. *Cepit ad id alludere*] Ita bis citatur hic locus apud Priscianum, l. 18. & hanc lectionem aliquo modo poscit versus; neque aliter se habent editiones Faernianæ. sed plerique Mss. pro *alludere* habent *Indere*; quod si admittatur, tum, ut constet versus, ultima in *Fortid Synalcephala* non patietur.

v. 46. *Imo magis ange suspicione*] Ita multi se habent libri editi: sed plerique Mss. *Imo ange magis suspicione*; & sic secunda syllaba in *suspicione* longa sit, ut sæpe alibi apud nostrum auctorem, Plautum, Phædrum & alios.

v. 52. *Intromittamus comissatum; Pamphilam*] Ita se habent Mss. D. CCC. P. Sh. R. N. $\alpha.$ G. La. & alii; & sic optime constat Senarius. alii ante *Pamphilam* addunt pronomen *tu*, (quod tamen eleganter abesse potest, cum ex antecedentibus satis intelligatur) sed si *tu* admittatur, tum prima hujus versus syllaba præcedenti versui in scansione adnectenda est: quod ut vitaret Goveanus, verborum ordinem invertit contra omnium Mss. fidem.

316 VARIÆ LECTIÖNES

v. 55. *Par pro pari referto, quod eam mordeat*] Ita se habent omnes nostri libri scripti, (præter N. a. ubi contra metrum legitur *Par pari referto, quod eam remordeat.*) & ita etiam o. l. f. Faerni, & Pall. G. Fabricii: neque aliter scribitur in Cod. Mediceo, aut Vaticano aliisque optimis Ciceronis exemplaribus, Cic. Epist. 9. ad Fam. lib. 1. ut testatur P. Victorius: & ita etiam se habent Gruteri Membranæ. Lambinus quidem *par pro pari* vix latine satis dici putat, & ideo ipse reposuit *Tu par pari referto.* Nos tamen antiquis potius exemplaribus adhærescimus, nec enim aliunde quid Latinum sit facile dignoscere possumus. Goveanus paulo longius ab antiquis Codd. recessit, sic legens:

Referto par pari, quod eam remordeat.

Sc. II. v. 15. *Hand nostris similia*] Ita plerique libri tam Mss. quam edd. Faernus autem mavult, *aut nostris similia*, ut sit Ironiz continuatio.

v. 40. *Postea, continuò exeo*] Ita Mss. D. P. N. a. C. CCC. Sh. R. Ac. sed Cod. Bemb. *post continuò exeo*; quod tamen metrum impedit, nisi *continuò* Synalæpham non admittat.

v. 45. *Et illud de Rhodio dictum in mentem venit*] Cod. Bemb. habet *dictum cum in mentem venit*: sed in Mss. nostris omnibus deest *cum*; & versum impeditionem reddit, neque sensum juvare videtur.

Sc. III. v. 21. *Thais, ego quam sum, maj.*] Ita plerique se habent impressi, metri causâ. sed Mss. *quam ego sum*; & ut constet versus, nulla erit collitio in *quam ego*.

v. 24. *Heus, heus; ecquis hic*] Nonnulli post *heus* interponunt personam *Pythia*: sed *Chremeti* omnia tribuit Donatus, ut & Ms. D. & Faernus. at Mss. Sh. CCC. N. a. C. & alii habent *Ecquis hic est*; Ms. D. *Ecquid hic est*: Faernus autem, ex auctoritate Cod. Bemb. & metri ratione, delevit *est*.

v. 30. *Malam in rem hinc ibis*] Ita Mss. D. N. a. in

in nonnullis deest præpositio *in*, quæ non magni refert. in Bemb. & aliquibus recentibus Faerni pro *ibis* legitur *abis*: sed versus isto modo impeditior fieri.

Sc. IV. v. 1. *Heri aliquot adolescentuli coimus in Piræum*] In omnibus hodiernis libris tam scriptis quam impressis, nec non apud Donatum etiam legitur *in Piræo*, vel *in Piræo*; à quibus ut discedam tamen, movet me auctoritas Ciceronis, Ad Attic. l. 7. Ep. 3. ubi hoc loco ad stabiliendam sententiam suam ex professo utitur. Neque facile iis assentior qui memoriae lapsum esse in eo loco credunt: quanquam enim, cum Terentiana verba velut è memoria citat, labi ipsum posse non negavero; (ut in eo libro qui *Orator* inscribitur, locum è Phormine, Act. II. Sc. II. v. 37. adhibens, *Cognatum* pro *Sobrinum* ponit,) in iis tamen vocibus quas exempli causa adducit, & in quibus rei totius cardo vertitur, adeo lapsus esse vix credibile est; præsertim in eo auctore quo tam familiariter usum se esse fatetur. At Daceria (*inquiries*) *in Piræo* sexto casu necessario scribendum esse credit; quia scilicet adolescentuli prius in Piræo erant, & ideo in Piræum convenisse recte dici non poterant. De Chærea quidem hoc verum est; miratur enim supra Parmeno *qui ex Piræo abierit*, ubi publice custos datus erat: at idem de Antiphone dici nequit, nemo enim miratur ipsum è Piræo abiisse, & per urbem libere vagari. potius igitur dicendum erit, Antiphonem cum sociis suis, Chærea visendi causa, in Piræum coiisse, & ideo non opus esse ut *coimus* interpretetur cum Donato, *consensimus ac pepigimus*, ut ne fiat *Solacismus in Piræo pro in Piræum*. Siquis tamen perpenso Ciceronis loco alteram adhuc lectionem potius rerinendam esse censeat, non magnopere repugnabo. At præterea ut *Piræum* scribam potius quam *Piræum* (ut & alibi *Piræo* potius quam *Piræo*) movet me hujus vocis origo, & usus etiam apud optimos auctores; qua de re vide Gronovii Observat. lib. 1. cap. 3. Quanquam enim Mss. libri Terentii trisyllabice fere scrip-

scriptram hanc vocem habeant; tamen, ad scribendi morem quod attinet, non semper iis assentior; præsertim in Nominibus Propriis quæ de Græco originem ducunt. Neque obstat hic carminis ratio quo minus tetrasyllabice scribatur. nam sic etiam poterit tri-syllabice per Synizesin pronunciari; ita enim rei in fine versus sequentis tanquam monosyllabum erit si versum facias catalecticum, quales sunt sequentes. Si vero primos duos versus acatalecticos tetrametros facias, tunc neutro in loco Synizesi opus erit.

v. 7. *Ibo ad eum, visam si domi*] Ita se habent Mss. CCC. P. D. Sh. R. N. &c. & hanc lectionem se in Codd. Pall. & omnibus melioribus reperiſſe reſtatur G. Fabricius; quanquam in multis impressis legatur *Idque adeo visam si domi*.

Sc. V. v. 3. *Nunc est proſecto, interfici cum perpeti me possum, Ne hoc gaudium contamineſt vita agritidine aliquā*] Ita quidem hi duo versus ordinantur in omnibus Mss. ut sint Iambici tetrametri Catalecticci; qui vero Trochaicos faciunt, quales sunt cæteri, verborum ordinem mutare coguntur.

v. 19. *Nemo eſt omnium, quem ego magis nunc cu- perem quam te*] Lectionem hic secuti sumus Jo. Rivii, quanquam in multis Mss. reperiatur *euperem* videre *quam te*. alii delent voces *quam te*, & retinent videre. Faernus utrumque retinet, versum tamen paulo aliter ordinat; & præterea pro *omnium* legit *hominum*.

v. 23. *Tace sis, citius audies*] Ita Jo. Rivius: sed plerique Mss. habent *Tacitus citius audies*. & in versu sequente, pro *deducier* (quod habent omnes nostri Mss. & omnes etiam Faerni) solus Bemb. habet *du-cier*; quod & versum expeditiorem reddit, nisi eo legatur pro illo, quod à nonnullis fieri video.

v. 25. *Quid tandem ex ea re ut cap.*] Mss. plerique habent *Quid ex ea re tandem ut cap.* & sic, ut constet metrum, *Quid ex* in unam quasi coēunt syllabam.

v. 34. *Novitiae pueræ. continuo hæc adornant, ut lavet*] Ita legimus ex auctoritate omnium Mss. nisi quod

quod in Ms. Dun. est *Novitiae & puellæ*. Versus autem est tetrameter Iambicus, ut cæteri, si secunda in *Novitiae* producatur, ut sit apud Juvenalem: si corripatur, Trochaicus erit. Muretus Senarium facit deletâ voce *puellæ*, contra omnium Ms. fidem. *hæc* autem pluraliter hîc legi pro *hæc*, monet Interpres.

v. 4c. *Atque per alienas tegulas*] Ita omnes nostri Ms. sed Bemb. & Viæt. in *alienas tegulas*.

v. 45. *It, lavit, redit: deinde eam in lectum illæ conlocant*] Nostri omnes Ms. habent *conlocant*: & sic versus est Trochaicus. alii autem legunt *conlocant*, & primam hujus versus syllabam antecedenti applicant, ut sit Iamb. catalecticus, quales sunt quibus immiscetur. sed cum tempus præsens ad rem magis appositum videatur, ideo lectionem Ms. retinemus.

v. 57. *Mihi ostentam tantam*] Hanc lectionem probant Rivius & Faernus. Multi autem Ms. habent *ostentatam tantam*, quod versus respuit; alii itaque delent *tantam*, quod in omnibus tamen nostris libb. scriptis reperitur, præter N. a.

v. 61. *Sed tanto ocius properemus*] Hæc verba Chæze tribuit Jo. Rivius: sed in omnibus nostris Ms. Antiphoni tribuuntur, ut & apud Faernum.

ACT. IV. Sc. I.

Nonnullos in hac scena versus paulo aliter ordinat Muretus. Nos vero Faernum & libros scriptos securi sumus.

v. 12. *In convivium illam?*] Ita quidem se habent omnes Ms. neque ratio ulla erat, ut Goveanus propter Emphasim (cuius meminit Donatus) reponeret *Tan' in convivium illam?* ita enim Emphasis ad *illam* pertinet, & non ad *Tan'*, quæ vox nullo modo necessaria videtur.

Sc.

320 VARIÆ LECTIÖNES

Sc. III. v. 1. *Ubi ego illum scelerosum*] Hunc & subsequentem versum cum Faerno & libris Mss. Trochaicos tetrametros acatalectos facimus, qui Goveanum sequuntur ad Iambicos redigunt: sed à vett. libris nimium recedere videntur.

v. 9. *I hinc quo dignus*] Ita se habent Mss. P. CCC. Sh. R. N. &. C. sed M. D. *ii hinc*. Bemb. autem & Vi&t. *in' hinc*: quæ lectio si admittatur, legendum est *Hem pro Ehem* in initio versus. aliter autem se habent nostri Mss.

v. 10. *Tam inlepidis*] Ita omnes nostri Mss. multi autem impressi habent *lepidis*.

v. 12. *Virginem, quam hera domo dederat miles, vittarvis*] Læctionem hic secuti sumus omnium Mss. & sic versus est Trochaicus tetram. acatal. Muretus autem & qui eum sequuntur, verborum ordinem prorsus mutarunt.

v. 25. *Nam illus aliquo conclussem*] Ita se habent plerique editi, etiam antiqui, propter versum. Sed tamen versus stare potest (admissâ voce *conclussem*, quæ in plerisque habetur Mss.) si vel *illi* primam corripiat, vel prorsus desit, (ut in Mss. Sh. N. C.) in Mss. CCC. pro *comunisssem* legitur *commissem*, & eadem manu notatur syncopen ibi esse; sed si metrum respicias, hoc ad *conclussem* potius referri debere videtur.

Sc. IV. v. 6. *Ita jam adornarat fugam*] Ita se habent Mss. P. CCC. D. Sh. R. Bal. N. &. &c ita constabit versus correptâ ultimâ in *domi*. in Bemb. ornarat. in impressis ornabat, vel *adornabat*, quod non placet.

v. 13. *Namque alium habui neminem*] Ita Mss. Dun. & Bemb. sed Mss. P. CCC. Sh. N. &. C. & plerique libri Faerni, *Nam quem alium? habui neminem*: vel *Nam quem? alium habui neminem*.

v. 17. *Nunc tibi videtur fadus*] Mss. P. N. &. C. Sh. Nunc eo tibi videtur fadus. sed hoc respuit metrum. Mss. CCC. D. nunc eo videtur, omisso pronomine *tibi*. Faernus autem ex auctoritate Cod. Bemb. retinet

retinet tibi, deletâ voce eo: & ita etiam legitur apud Nonium Marcell. in voce *Fædum*.

v. 41. *Et cā est indutus*] Ita hunc locum ex professo legit Priscianus, lib. 18. sed plurimi Mss. habent, & *cā est indutus*.

v. 47. *Sequere me hac*] Pronomen *me*, quod in plerisque habetur impressis, multi Mss. non agnoscunt; quod si absit, melius procedet Trochaicus.

v. 53. *Sed nunc quid faciendum suades*] Ms. Ac. & plerique impressi pro *suades* habent *censes*; sed in ceteris Mss. nostris omnibus legitur *suades*.

v. 54. *Utrum taceamne, an prædicam*] Ita se habent Vat. & Dec. Faerni: & ita olim in Dun. fuisse videtur, quanquam hodie mutetur in *prædicem*. Sed versus necessario postulat *prædicam*, nisi mavis legere *prædicem* mediâ longâ.

v. 56. *Te omni turba evolves*] Ita se habent omnes Mss. Sunt qui legendum censem *evolvis*, quod antiquo more dici volunt pro *evolveris*: scilicet ut sit eiusdem modi cum verbo sequente *feceris*. Sed non opus est: nam diversos modos etiam alibi copulat Terentius; ut Phorm. Act. IV. Sc. III. v. ult.

Id sumam: uxori, tibi opus esse, dixero.

Sc. V. v. 5. *Videre quam dudum*] Plerique Mss. habent *videre mihi quam d.* sed Goveanus & Muretus sustulerunt *mihi*, proper metrum; quod tamen aliter constare potest, si *quidem* in unam syllabam contrahatur. præterea pro *bilarior*, quod in omnibus nostris est Mss. idem Muretus reposuit *alacrior*.

v. 9. *Nil dixit, tu ut sequerere sese*] Ita Mss. D. & Bemb. alii autem pro *tu* habent *tum*: Faernus utrumque otiosum esse credit. nos tamen pronomen *tu* non incommodum huic loco existimamus.

Sc. VI. Versus in initio hujus scenæ aliter apud alios disponuntur. Nos autem, ne à libris antiquis discederemus, Faernum & Ms. Dun. secuti sumus.

v. 12. *Et habetur, & referetur, Thais, à me*] Ita se habent Mss. CCC. D. Sh. N. & Faernus autem

E e delect

322 VARIAELECTIONES

delet & me ex auctoritate Cod. Bemb. verus tamen admittere potest, si *Thais* in unam syllabam contrahatur.

v. 17. *Militem scum ad te*] *Pro ad te* Ms. Sh. habet atque.

Sc. VII. v. 4. *Male mulcabo ipsam*] Ita G. Fabric. è Pall. necnon ed. Faernis; & ita olim scriptum fuisse videtur in Ms. D. & N. a. sed nunc, obductâ lineolâ, perperam mutatur in *multabo*: quod etiam evidenter in Cod. Dun. fit, Adelph. Act. I. Sc. II. v. 10, ubi. N. a. habet *mulcavit*.

v. 18. *Tu hōc instrue hic: ego ero post prin.*] Ita hunc locum interpongimus, contra morem omnium fere editorum; si enim legas *hic* *ego ero*, male inferris *inde omnibus signum*; dicendum enim potius esset *hinc omnibus signum*.

v. 19. *Omnia prins experiri, quam armis*] Muretus interponit vocem *verbis*; quam tamen neque metrum postulat, neque Ms. agnoscunt, nec interpretatio Donati, quam vide.

v. 26. *Nisi si mavis eripi*] In Ms. CCC. N. c. P. D. Sh. *Nisi si vi mavis er.* Sed versus non patitur. alii itaque (inter quos N. a.) omittunt *si*, sed G. Fabric. delevit *vi*, ex auctoritate Cod. Pall.

v. 46. *Vos me hac sequimini*] Hæc verba Thrasoni tribuuntur in plerisque editis; sed in Ms. CCC. P. D. Sh. N. a. c. &c. *Sangue, quasi exercitum jam ducenti domum.*

ACT. V. Sc. I.

v. 15. *Ita ut tu iussisti*] Ita Faernus &c plerique editi; sed Ms. CCC. D. Sh. R. N. a. c. *ita ut iussisti*, omisso pronominine, utrovis modo constat metrum.

v. 18. *Hera mea, tace, tace, obsecro, salva sumus*]

Ita

Ita hunc versum cum duobus sequentibus ordinamus ex auctoritate omnium Mss. & Faerni, nisi quod *finis* feram tetrasyllabum facimus ut constet senarius, qui aliter catalecticus erit, qualis apud Terentium alibi non reperitur. Muretus &c alii aliter verba disponunt, sed contra Mss. omnium fidem.

v. 21. *Quid illo faciemus, sulta?*] Haec lectio est Codicis Dun. & Pal. & Prisciani etiam (lib. 17.) qui *illo* figurare possum esse dicit pro *illi*. Mss. N. &c. & alii, *Quid illi faciemus?*

v. 23. *Videtur: non est?*] Ita se habent omnes Mss. Goveanus delet verbum *est*, & non Thaidi trahit: sed *est* admittit carmen si *eius* monosyllab. fiat.

Sc. II. v. 14. *Amitte: si aliam*] Ita omnes fere Mss. qui vero legunt *Amitte* pro *Amitte*, sequentium verborum ordinem mutare coguntur, & vocem *ullam* interponunt contra fidem Mss.

v. 23. *Pro fecerim* solus Bemb. habet *fecero*. sed ut *fecerim* retineamus, facit consimilis locus in Andria, A&t. I. Sc. II. v. 26. *Si te inde exemerim, &c.* Et Adelph. A&t. II. Sc. I. v. 17. *si innserim.*

v. 35. *Malo principio*] Mss. Sh. & P. *Ex malo principio*; hoc autem non admittit carmen: alii igitur legunt *Malo ex prin.* sed præpositionem *ex* delemus ex auctoritate Mss. N. &c. G. CCC. D. R. & omnium antiquorum librorum Faerni.

v. 48. *Te mihi patronam capio*] Ita Mss. CCC. P. D. Sh. R. N. &c o. l. f. Faerni. Nonnulli editi habent *capio*, ut & N. G.

Sc. III. v. 10. *Viden' ut otiosus sit*] Ita Mss. CCC. P. D. Sh. R. La. N. &c. Faerno autem placet *otiosus sit*.

Sc. IV. v. 14. *Quæ cum amatore suo cum canant liguriant*] De voce *figurio* non satis convenit inter doctos, an per simplicem & scribi debeat. Sed si germana sit haec lectio quæ in omnibus fere Mss. habetur, tum necessario corripietur hujus vocis antepenultima;

quod cum iis facit qui à voce *λιγυεργίς* deducunt: & sum ubiqueunque producta legitur, alterum & epentheticum sibi adsciscer.

v. 15. *Harum videris illuviem*] Mss. fere omnes vel illuviem vel *in* illuviem habent, & hanc lectionem querunt G. Faernus; cuius ratione lubenter accedo, quamquam J. Rivius *in* illuviem magis prober.

Sc. V. v. 10. *Ita* *scis* *eam* *civem* *hinc* *esse*? & *fratrem* *tuus* *esse* *adp.* *nob.*] Ita Mss. plerique nostri, ut & Cod. Bemb. alii aliter verba miscent.

v. 28. *Tu* *isti* *narrato* *omnem* *ordine* *rem*, *ut* *factum* *sit*] Hanc lectionem amplectimur, non tantum quia est in Ms. CCC. sed præterea quia eadem locutione alibi etiam utitur Terentius, Heaut. IV. II. 28. Adelph. III. II. in fine. Adelph. III. IV. 1. in Mss. autem D. Sh. P. N. a. C. & ver. ed. pro *omnem* *ordine* *rem* habes *omnem* *ordinem*; quam lectionem rerinerit J. Rivius. Neque mihi placet sententia Faerni hoc in loco, qui *omne* *absolutè* ponit, hoc modo:

Narra *omne* *ordine* *ut* *factum* *sit*.

Sc. VI. v. 8. *Sati' ne* *salva*] Ita legitur in Ms. Sh. & in contextu etiam Ms. P. additur *res* *sunt*; quæ verba quoque, velut explicationis gratiâ, alia manu apponuntur in Mss. CCC. & N. a. C. Donatus & nonnulli alii *salve* adverbialiter exponunt.

v. 21. *Ad* *Thaidem* *hanc* *deductis*] In Cod. Bemb. deest pronomen *hanc*; sed cæteri Mss. agnoscunt, neque supervacaneum videtur.

Sc. VII. v. 9. *Non* *sati'* *poteſt* *narrari*] Ita Mss. CCC. D. Sh. R. La. E 11.72. N. a. C. & G. Fabric. Nonnulli impressi habent *Non* *poteſt* *satis* *narrari*: alii autem, *Non* *poſſum* *satis* *narrare*.

Sc. VIII. v. 1. *Quid* *cæptas*, *Thraſo*] Ita omnes nostri Mss. ut & omnes Faerni; & sic versus est Trochæicus, ut & cæteri omnes in hac scenâ. Goveanus autem & Muretus pro *cæptas* legunt *inceptas*, & reliquos etiam, vel additione, vel mutatione factâ, ad Iambico-

cos redegerunt, quod ab iis tamē animadversum non est qui exemplaria Mureti ediderunt; appositu enim antiquo Erasmi titulo Trochaicos etiaminum appellant, quos Muretum secuti ipsi Iambicos acatalect. fecerunt.

Sc. IX. v. 3. *Tot contigerint commoda*] Ita Cod. R. & omnes Mſſ. Rivii. sed D. CCC. P. N. a. 6. Sh. La. 22. *contigerunt*: quæ lectio si admittatur, ostendere modi erit infiniti. plerique autem impressi pro *contigerint* habent *congruerint*. v. 7. *Andin' tu, hic quid ait?*] Ita se habent omnes Mſſ. sed ex iis alii Gnathoni, alii Thrasoni hæc verba tribuunt; libri autem impressi multi habent *andin' tu illum, quid ait?* repugnante metro & Mſſ. auctoritate. *Utriusque Mſſ. v. VI. III. dicitur* *andini II. III.*

v. 11. *Miles pollitur foras*] Ita Mſſ. N. a. P. & ed. Faern. sed Mſſ. D. CCC. Sh. N. 6. *pellitur*. utrumvis admittit Carmen.

v. 15. *An me, qui id ansu' sim*] In plurimis Mſſ. deest vox *id*, quod si deleatur, in initio legendum est *Utrumne*, quod in solo Cod. Bemb. habetur.

v. 19. *Hec nobis bona*] Ita plerique impressi: sed Mſſ. *hæc bona nobis*.

Sc. X. v. 16. *Post unquam quod dicas mihi*] Hæc lectio Codicis est Bembini, quam probat Faernus & metri ratio. alii autem habent *Nihil est quod dicas mihi*.

v. 32. *Neque tu istam metras ne amet mulier* *pellas facile ubi velis*] Ita plerique post Muretum impressi. sed Mſſ. nostri & Bodd.

Neque istam met. ne amet mul. facile pellas ubi velis. & ut isto modo sustentetur versus, prima in *istam* corripienda est, & ne ante amet non elidendum.

v. 39. *Et deridendum vobis propino*] Mſſ. D. N. a. 6. Sh. *prabebō*, Mſſ. P. CCC. E. 11. K63. & Cod. Ashmoleanus, *præbeo*: quam lectionem acriter tuetur Muretus. sed R. & La. *propinabo*. At Mſſ. E72. & Cod. Bemb.

326 VARIÆ LECTIONES

& libri antiquissimi Faerni, ut & Donatus, habent *propino*, quod Jo. Rivius admodum probat, & Faernus etiam quorum sententiae ideo magis accedimus, quia Nonium Marcellum ita olim legisse (in ipsa voce *propino*) videamus. Neque obstat metrum; nam prima in *propino* etiam apud Martialem aliquoties producta legitur, ut & prima in *Prologus* apud Terentium.

v. 45. *Atticam elegantiam*] Ita Faernus è Codd. antiquis: sed nostri plerique Mss. habent *eloquentiam*, ut & Donatus.

Varia Lectiones in Heautontimorumenon.

PROLOG. v. 39. *Affidue agendi sint seni*] Multi impressi pro *seni* habent *mibi*; quod, cum neque nostri Mss. neque Pall. G. Fabricii agnoscant, è Glaremate in contextum irrepsisse videtur.

v. 44. *Si qua laboriosa est*] Plerique Codd. habent *sequa Laboriosa est*, repugnante metro. Muretus itaque legit *laboriosa si qua est*. Sed in Cod. Bemb. Faernus invenit *si qua lab.* quod & reiento verborum ordine metrum sanat, eodem modo ne *qua pro nequa* apud Ciceronem. *Ne que iusta querela esse possit*, Ep. 12, ad Fam. l. xi. Ed. Grævii è Mss. Var. & Vic.

ACT. I. Sc. I.

v. 29. *At enim, me, quantum hic*] Plerique Mss. habent *At dices enim me*, vel *At enim dices me*. sed sic non constat versus. Faernus delet *me*: & fiat in unam contrahit syllabam. Sed Muretus & Glareanus verbum *dices* potius *delendum* censem, quod & nos omittimus, quia incertam sedem in Mss. habet.

v. 30. *Siquid laboris est, nullens*] Sic se habent omnes libri & scripti & impressi: metrum autem impeditum est, nisi ultima in *laboris* cum verbo *est* coalescat. Nec de sensu interim hujus loci convenienter interpres. Si vero levi mutatione facta legatur *Siquid labor is est*, metrum fiet expeditissimum, & sensus saltem non obscurior. Sed quicquam immutare nobis non permisimus.

v. 37. *Appone, ne labora*] Ita MSS. D. Sh. N. *et*, *C.* & plerique Bodd. Bemb. & omnes antiqui Codd. Faerni, necnon Pall. G. Fabricii, qui vocem *depone* Glosfema putat esse ab iis additum qui *appone* non satis intelligerent.

v. 45. *Amare cœpit perdite*] Ita ed. Faerni, Cod. N. *et* & plurimi impressi. Sed MSS. D. Sh. R. La. N. *C.* P. pro *perdite* habent *virginem*, Ms. vero CCC. & alii utramque vocem habent, sed vetante metro.

v. 63. *Putavit me & etate & benevolentia*] Ita quidem se habent omnes MSS. tam nostri quam Rivii & Faerni. Attamen Petrus Bembus, in Dialogo, sic è Codice suo legit, *Putavit me etate & sapientia*; sed ita non constat versus. Muretus itaque hōc modo verba locavit, *Etate me putavit & sapientia*. Sed Faernus, qui Codicem Bembinum accuratissime relegerat, hujus lectionis nullam mentionem facit, neque cœtrarum fere quas in hac scena idem P. Bembus in isto Dialogo notat; quas igitur an ex isto Codice, an ex alio quopiam, an ex ingenio suo deponserit, non facile affirmare ausim propter Faerni silentium. nam & idem P. Bembus paulo infrà v. 91. pro *sumtum* exercenter habet *victum* exercenter: ubi tamen & omnes MSS. & Faernus habent *sumtum*, quod & nos propterea retinemus.

v. 102. *Hoc ibi fit nbi non*] Ita MSS. CCC. Sh. La. &c. sed D. N. *et* & nonnulli alii, *hoc qui fit*. Bemb. *hoc que fit*.

v. 113. *Ad laborem impellerim*] hanc lectionem

Faernus è Cod. Vat. & Viet. probat. neque aliter constat versus. cæteri Codd. sere habent *impulerim*; sed repugnat metrum.

Sc. III. v. 6. *Et ignoscendi dabitur peccati locus*] Pro peccati, Mss. CCC. P. D. Sh. La. N. *et*, habent peccatis. Vide Donatum ad Hec. A&L. IV. Sc. V. v. 11. aut non fuit peccato mihi ignos^t a quum.

ACT. II. Sc. I.

v. 3. *Quæ mihi animum exangeant*] Hanc lectio-
nem amplectuntur Palmerius, Guyetus, T. Faber &
alii; neque à mote Terentiano multum abhorret, qui
tertia Conjugationis verba ad secundam interdum re-
ducit, quod & apud antiquos frequenter fieri solet. Sic
abstergo, congruo, ut Eunuch. Act. IV. Sc. VII. v. 9.

Qui abstergent volnera.

Heaut. Act. III. Sc. I. v. 91.

Ne nos inter nos congruere sentiant.
Dissimulandum tamen non est, in Mss. legi *exangeant*; quid autem sit *animum augere* non facile est dictu, nisi *animum* pro *suspitione* vel *solicitudine* possumus esse di-
cas, vel *exangeant* interpreteris per *dissimulare*, ut filii
Ms. N. *et*, facile autem mutari poterat, *n. in. et. n.* nihil sa-
men certi affirmare audeo.

v. 10. *Hinc longule esse*] Ita Faernus è Bemb. & G. Fabricius, cæteri Mss. plerique habent *Hinc longius abesi-
se*; sed eo modo metrum impeditum erit, & prius rea-
longule Plautinum est.

v. 11. *Dum moluntur, dum conantur*] Ita se ha-
bent Mss. D. Sh. R. N. *et*. 6. Bemb. & omnes antiqui
Codd. Faerni; quam lectionem & ipse Faernus probat,
quia *moluntur* & *conantur* sere synonyma sunt, in Ms.
P. & nonnullis aliis legitur *comantur*, quod antiquum
esse putat G. Fabricius pro *comuntur*; in multis itaque

editis libris reponitur *comuntur*, sed in nullo Mss. neque in antiquioribus libris impressis.

Sc. II. v. 20. *Neque potuisse cum unquam me ab hac expellere*] In Mss. CCC. P. D. Sh. R. N. a. C. La. verba numerosius colliguntur, hoc modo:

Neque enim potuisse unquam ab hac me expellere.

v. 30. *Hac ipsa in itinere altera*] Hoc modo citantur haec verba apud Priscianum, lib. 6. & certe pluri-
ali numero alias lubenter utitur Terentius. sed Mss. D.
P. Sh. R. La. N. a. C. *hoc ipsa in itinere*, Mss. CCC. *hoc
ex ipsa in itinere*.

v. 48. *Nulla mala re esse expolitam*] Hæc lectio Faerni est & Mss. Dun. sed plurimi alii Mss. pro *mala* habent *malam*, & in nonnullis apponitur Glossema. i.
e. *maxillam*, at hoc ineptum esse nemo non videt.

v. 124. *Nam quendam misere offendi ibi militem*] Ita Faernus è Cod. Bemb. quam lectionem ex apposito glossemate, quod in isto libro habetur, confirmat. sed plerique alii Mss. habent *Nam miserum quendam
offendi*, &c.

v. 127. *Eademque ut esset apud te quam gratissima*] Hæc lectio habetur in Mss. CCC. P. D. alii autem ali-
ter se habent. Mss. Sh. R. N. a. C. *apud te ob hoc quam
gratissima*, quam lectionem repudiat G. Fabricius, ne-
que facile admittit metrum. Faernus autem è Bemb.
Eademque ut esset apud te hoc quam gratissimum, &
eadem adverbialiter sumendum esse dicit. sed *expedi-
tior* videtur lectio nostra.

Sc. III. v. 10. *Hæc ubi imminuta est*] Ita Cod.
Bemb. quod & à Faerno probatur. alii fere Codd. ha-
bent *immutata vel mutata*.

v. 11. *Nisi prospectum interea aliquid nobis est,
deserta vivimus*] Ita Mss. CCC. P. D. Sh. N. a. C.
La. E 11. 72. & ita versus est Iambicus Octonarius. in
Cod. autem Bemb. Trochaicus est, hoc modo: *Nisi si
prospectum interea aliquid est, deserta utvinnis*. Sed
pronomen *nobis* emphasis hæc loci habere videtur,
quod ideo retinemus omisso voce *si*, quam nostri Mss.
non agnoscent.

330 VARIÆ LECTIÖNES

v. 21. *Ingenium frui*] Ita Cod. Bemb. cæteri sere
ingenio.

v. 24. *A. dispergi. B. perii misera, quid simper?*] In Mſſ. CCC. P. D. Sh. R. N. & C. omittitur verbum
perii, hoc modo; *A. dispergi misera. B. quid simper?* sed ita metrum non constabit.

v. 27. *Salvum venisse*] Mſſ. CCC. P. D. Sh. N. & C.
La. advenisse.

v. 28. *Maxime animo exoptatam meo*] In Mſſ. D. P. Sh. La. N. & C. *exspectata*: in Mſſ. CCC. & G22.
exoptata. sed versus ratio exigit ut vel *exspectatam* vel
exoptatam legas. neque mirum est si in finale ante
alterum, librariorum incuria, interierit; præsertim
cum sensus utrovis modo stare poterat.

ACT. III. Sc. I.

v. 31. *Ingenio egregio ad miserias*] Ita Cod. Bemb.
& Dec. Faerni. alii autem habent *egregie*, vel *egregio*
ad miseriam.

v. 34. *Potius quam patere filium Commeare ad*
mūl.] Ita se habent omnes libri scripti. versum au-
tem sustentat Faernus contrahendo in unam duas
medias syllabas vocis *commeare*, & ultimam non e-
lidendo. Muretus aliter verba ordinat, hoc modo:
Potius commeare filium Quam patere ad mulierculam.
sed neque concinna videtur hæc verborum colloca-
tio, neque ab ullo libro scripto agnoscitur: sicut ne-
que illa ejusdem Mureti, quæ sequitur v. 43. *Satrapes si fieri, Sufferre amator nunquam ejus sumitus queat.*
ubi omnes Mſſ. habent *Amator*, *nunquam sufferre*,
&c. nec repugnat metrum si *ejus* in unam syllabam
contrahatur.

v. 43. *Si sis, regas*] In multis Mſſ. deest *si*, & ita
etiam expeditior erit versus. Sed Jo. Rivius è Cod.
Hal-

Hassensteiniano, & Th. Linac. (lib. 6. de Em. Struct.) si retinendum esse centent. & sic vox *ea* ante *intus* tota absorbetur.

v. 75. *Quodcunque inciderit in mentem, volet: neque id putabit, pravum an rectum sit, quod petet.*] Ita quidem Faernus ex comparatis inter se Mss. legendum censet. Sed Mss. D. N. a. CCC. Sh. ita se habent.

Quod cuique cumque inciderit in mentem volet:
Neque id putabit pravum an rectum sit, petet.
& ita etiam constat metrum, nisi quod in Mss. N. a. Sh. additur *quod petet*, repugnante metro.

v. 78. *Ibit ad illud illico, Quo maxime apud te se, &c.*] Hæc etiam Faerni lectio est. Sed Mss. CCC. P. D. Sh. R. N. a. C. & o. Bodd. pro *illud* habent *il-*
lum, & in versu sequente Ms. CCC. *Quem maxime*
apud te valere sent. R. & EII. *Quem max. apud te*
& se valere. Sed Mss. N. a. C. P. D. Sh. La. G22.
E72. *Qui maxime apud te se valere sentiet.* in tanta
igitur discrepanzia Faernum iubenter sequimur.

v. 102. *Ottosus operam ut tibi darem*] Ita Mss. D. CCC. N. a. & tres antt. Codd. Faerni. sed Sh. La. N. C. & om. Bodd. habent *ocim*, ac repugnante metro.

Sc. II. v. 4. *Ille Cliniæ servus tardiusculus est*] Hæc lectio quidem habetur in omnibus libris scriptis: me-
trum autem Faernus sustentat resolvendo diphthon-
gum in *Cliniae*, & primam in *ille* corripiendo, &c.
Muretus autem, nullâ frètus auctoritate, aliter verba
disponit.

v. 27. *C. Quippe qui*] Ita legitur in Mss. P. N. a. Sh. D. Pal. G. Fabricii & libb. antt. Faerni: etiam in Bemba ubi & *qui* parecon esse dicitur. Plautus etiam
eodem modo *quippe qui* pro *quippe usurpat*. præ-
rea metrum non facile admittit *quippe qui*, quod
in multis impressis habetur, & nonnullis Mss.

v. 49. *Nec cum malefacero credarem*] Ita pleri-
que

332 VARIÆ LECTIONES

que post Muretum libri impressi: sed Mss. N. a. 6. CCC. P. D. Sh. La. &c. Nec cum malefacerem, crederem, &c.

Sc. III. Versus in hac scena aliter subinde à Mureto ordinantur. Nos autem Faerni potius & Cod. Dun. auctoritatem secuti sumus.

v. 13. *Nemo est meorum hodie*] Plerique Mss. habent *meorum amicorum hodie*: sed cùm eo modo versus justo longior sit, Glareanus & alii vocem *amicorum* tollendam judicant.

v. 19. *Hominis frugi & temperantis functus officium*] Multi impressi habent *Hominis es frugi &*, &c. sed *es* in nullo Ms. apparet: nec absurdā videatur Johannis Fabrini interpretatio Italica, ubi *functus officium* ad ipsum *Syrum* refert hoc modo, *Ego hominis frugi & temperantis officium functus hæc eadem tibi præcipio*, &c.

v. 44. *S. Cliniam orat, sibi uti id nunc det: illam illi tamen Post daturam. mille nummum poscit.*] Diu hic locus interpretes vexavit, nec inter se Mss. admodum consentiunt. in Mss. CCC. P. D. Sh. R. N. a. 6. *Clinia orat.* in Sh. R. La. deest vox *id*, quæ tamen in D. CCC. & aliis retinetur. Præterea pro *daturam* (quod in Mss. D. Bemb. & aliis Faerni habetur) CCC. P. Sh. & alii habent *daturum*. Consideratā itaque hac librorum varietate, Faerni sententiæ aliquantulum accedimus, qui è Codd. Vat. & Bemb. *Cliniam* legit: non tamen ei concedimus ut *poscit* pro *pollicetur* exponat. Sed cum Daceria potius aliter interpungendo ad hanc sententiam totum locum interpretamur. Sc. *Pessuma hæc meretrix Cliniam orat, uti sibi id argentum nunc det: illam tamen* (sc. adolescentulam attrahaboni reliqtam) *illi post daturam* ait. Ipsa autem jam *mille nummum poscit*. Sicui autem hæc interpretatio displiceat, ut cæteras ipse consulat, rogamus. tot enim & tam diversæ sunt, ut sine tædio omnes recenserri nequeant.

Sc.

Sc. IV. *Nisi me animus fallit &c.*] In plerisque libris impressis male hic statuitur initium Actus Quarti. Ex antecedentibus enim satis constat proscenium non esse vacuum, quod & olim monuit Adr. Barlandus, & nuper etiam Cl. Daceria.

v. 13. *Mibi te maximo opere dicere*] Ita Codd. Bemb. & Vict. sed omnes fere alii pro dicere habent *interminatum*, quod tamen non admittit versus ratio.

v. 15. *ST. Sic est factum, domina, ergo herus damno antus est*] Ita se habent omnes fere libri scripti & nostri & Faerni. quanquam P. Bembus, (in Diologo supra memorato) ita hanc locum legat, *SO. Sic est factum. C H R. dominus? ST. Ergo herus damno antus est.* Sed in Codice Bembino, quo usus est Faernus, haec lectio non invenitur: sed ad hunc modum personae collocantur, *SO. Sic est factum. ST. domina, ergo herus damno antus est.* Ita (sed recentiore manu) notantur in Ms. Ac. Hanc tamen collocationem merito repudiat Faernus, quia Sostrate verba ita nullo modo inter se convenient, & præterea quia reliqui Codd. haec omnia Syro adjudicant.

v. 43. *Animum non advorti primum*] MSS. CCC. Sh. R. & alii nonnulli pro *animum* habent *annulum*. Sed Bemb. & Dun. habent *animum*. & præterea pro *at postquam* MSS. plerique habent *sed postquam*; & sic quoque melius procedit versus si *animum* legatur, nisi ultima in *primum* non elidatur.

v. 12. *Ut olim in tollendo, Chreme*] Ita Cod. Bemb. quæ lectio etiam à Faerno probatur. At MS. CCC. P. D. Sh. R. N. & C. *in tollenda*. Sed non magni refert.

ACT. IV. Sc. I.

v. 2. *Ita hac re in angustum*] Sic se habent MSS. CCC. P. D. N. & Faernus etiam. MSS. autem Sh.

334 VARIÆ LECTIONES

N. **6.** & nonnulli impressi pro hac re habent hercule
quod & à Jo. Rivio probatur.

v. 9. *Quid si hoc nunc sic incipiam? nihil est. quid
si sic?*] Ita plerique se habent Mss. & sic versus est
trochaicus hypercat. in Ms. Sh. deest *nunc*, & sic fit
octonarius. alii delent *quid ante si sic*, nullo tamen
Codice consentiente.

Sc. II. v. 7. *Cui agne audisti commode quidquam?* Ita Codd. Bemb. & Viæt. necnon Glareanus & Faernus. sed Mss. CCC. P. D. Sh. R. & Riv. *commodi*. G. & F. Fabricii, *commodius*.

v. 19. *Senex rescisit illico?*] Ita Bemb. sed Mss. CCC. P. D. Sh. R. pro *senex* habent *noster*.

v. 29. *Illum plane prodis?*] Ita se habent omnes
libb. Mss. præter Bemb. qui pro *prodis* habet *perdis*,
quod Faernus probat.

v. 37. *Quid me fiat, parvi curas?*] Ita Mss. D. &
CCC. &c. sed Bemb. & Sh. *parvi pendis*, quod etiam
superscribitur in CCC.

v. 38. *Quid, malum, me atatem censes?*] Ita Cod.
Dun. ut Riv. & Faern. Sed Mss. CCC. P. Sh. R. La.
N. **6.** o. Bodd. pro *atatem* perperam habent
tandem.

Sc. III. v. 5. *Cum spe pendebit animi?*] Ita se habent
omnes Mss. præter solum Bemb. ubi legitur *cum in
spe pendebit animi*, quæ plenior lectio Faerno placet:
sed præpositione opus esse non videtur.

v. 24. *Levatum esse harunc abitu?*] Ita Cod. D. &
Bemb. & ita optime constat metrum. Muretus, qui
harum retinet, aliter verba locare cogitatur, contra
Mss. fidem.

Sc. IV. v. 16. *Quam scite in mentem venerit?*] Mss.
CCC. P. D. Sh. La. N. **6.** & o. Bodd. *quam scite
mibi in mentem ven.* Sed tum, ut constet versus,
scias & *mibi* monosyllaba erunt.

v. 22. *Immo si scias?*] Ita Bemb & Viæt. Sed Mss.
CCC. P. D. Sh. R. La. N. **6.** *imo sic satis.*

v. 26. *Hanc capere uxorem*] Ita etiam Bemb. & Vigo. sed cæteri fere Mss. habent *Hanc se capere ux.* Sed metrum respuit se nisi postea legatur modo pro modone, ut est in La. & Eli.

v. 33. *Non ego in perpetuum*] Nostri fere omnes Mss. habent *perpetuo*, quod & Rivius non improbat. Sed Faernus è Cod. Bemb. *Non ego dicebam in perpetuum illam illi ut dares*; & ita etiam optime procedit Senarius.

v. 50. *Omnis te in lanta & bene aucta parte putant*] Ita se habent omnes ubique Mss. (nisi quod in multis pro *bene aucta* legitur *bene alta*) versus autem impeditus est, qui in quinto loco trochæum habere videtur: quod ut vitaret Glareanus, ita verba ordinavit, *In lanta te & bene aucta parte omnes putant.* Muretus & alii hoc modo, *Omnis in lanta te & bene parte aucta putant.* Sed neque numerosæ videntur itiusmodi collocationes verborum; neque ab omnibus Mss. temere recedendum esse duco. itaque Jo. Rivio potius assentior qui *parti pro parte* legendum esse censet; eodem enim in pede eidem voce utitur Plautus *Menach. III. II. 14.*

Satur nunc loquitur de me & de parti mea.
Et siæpe etiam Lucretius, ut l. 4. v. 518. *Et libella aliqua si ex parti claudicat hilum.* Et l. 5. v. 512. *Ex utraque polum parti premere aëra nobis.* Testatur enim Macrobius (*Saturnal. I. cap. 4.*) consuetum veteribus fuisse, ut literis e & i plerumque in fine indifferenter uterentur.

Sc. V. v. 6. *Ut te quidem omnes Dii Deæque quantum est, Syre*] Hanc lectionem & Rivius è suis Mss. & Faernus è Bemb. & aliis probant. Nonnulli libb. habent, *Ut te omnes quidem*; sed utroque modo impeditus est versus, qui ut melius constet, nonnulli que encliticum delent; sed sine librorum auctoritate mutare nolumus. Sed aliam potius licentiam admittimus.

336 VARIÆ LECTIONES

v. 12. *Næ me istuc prius ex te audivisse gaudeo]*
Multi Mss. habent *ex te prius*: sed ita non con-
stat metrum nisi deleatur *me*, (ut fit in N. a.)
taque P. secuti sumus, ubi legitur *prius ex te audi-
uisse*, & sic optime procedit Senarius.

v. 22. *Qua causa id fiat, obsecundato in loco]* Hunc
versum sequenti postposuit Muretus ex conjectura
sua: sed contra omnium Mss. fidem, & interpretum
etiam sententiam. Sed in Cod. Sh. ita collocatur,
—*S. ipsa re experibere,*

Qua causa id fiat, obsecundato in loco.

C. Næ ego fortunatus homo sum, deamo te, Syre.

Sy. Sed pater egreditur, &c.

Sc. VI. v. 3. *I. quid stas, lapis?*] Ita Faern. è
Bemb. ubi tamen legitur *ii.* in plerisque aliis scribi-
tur vel *ei* vel *hei*, sed non multum refert.

v. 8. *Quas pro alimentis esse]* Ita omnes fere libri
impressi. sed Mss. N. & P. *Quas alimentis absque præ-
positione.* Mss. CCC. D. Bemb. N. & R. *Quas orna-
mentis esse.* Sed Vat. Bas. Sh. & La. *Quas hortamen-
tis*, & ita etiam Euphratius, quem vide.

Sc. VII. v. 10. *M. quid dixi, Chreme? Erravi.*
C. & quidem bac qua apud te est, &c.] Ita hunc locum
legimus, collatis inter se Mss. quorum tamen
plerique post *Erravi* habent *sic res alia est* (Ms. D.
sic res absit) quanta de spe decidi; sed hac verba
non sunt in Vat. neque Bemb. neq; in Palatino G.
Fabricii nisi alia manu ad marginem adscripta; &
restius abesse posse monet Faernus, ut & G. Fabri-
cius, quem hic sequimur. Faernus autem è Bemb.
legit, M. E. *Quid narras, Chreme? Immo bac quidem
qua apud me est Clitiphonis est Amica.* ita aint.
omnia hæc Menedemo tribuens, & posse *despenderis*
pro despenderint legens. Sed nostri Mss. omnes *apud
me legunt, & despenderim, & personas etiam juxia
Fabricium norant, quem ideo secuti sumus.*

v. 29. *Sed bac ut ut sunt]* Ita Ms. P. & Rivius è
suis Mss. sed CCC. D. La. *Sed ut uti istuc sunt, quæ*
lectio

lectio non improbanda est. Bemb. *Sed hęc uti sunt.*
Sh. & alii, *Sed hac ista ut sunt.*

v. 32. *Nam te scientem faciam*] Ita Faernus ē Cod.
Bemb. & Muretus etiam ē quodam suo. Sed nostri
plerique, *Nam te sciente faciam.*

ACT. V. Sc. I.

v. 5. *Nam exsuperat ejus stultitia*] Pro *stultitia*
Mff. Ac. E 11. K 63. habent *stutia*; quod & Mure-
tus etiam in quodam suo invenit.

v. 25. *Sed ille tuus quoque Syrus*] pro *tuns* Mff.
CCC. Bemb. R. N. β. habent *tunum*. Sed D. Sh. P.
La. E 11. 72. G 22. N. α. habent *tuns*; quod & ideo
etiam retinemus, quia melius respicere videtur ad id
quod suprà dicitur, *Quid Syrus mens?*

v. 39. *Quenquamne animo tam comi esse aut leni
putas*] Hanc lectionem admodum probat Faernus,
quam & in aliquibus Mff. se reperisse testatur. Mu-
retus etiam de vetere Veneto idem affirmit. Sed Mff.
CCC. P. D. Sh. R. N. α. & maxima pars aliorum
Manuscriptorum pro *comi* habent *communi*. in non-
nullis etiam est *Cōi*. quod vel per *comi* vel *communi*
legi potest, testantibus & Mureto & Faerno. Utra
autem lectio verior sit non facile est dictu, nec se li-
quido affirmare posse parentur & Rivius & Muretus.
Utriusque verbi exempla apud Ciceronem habentur.
Vide Ep. 9, ad Fam. lib. IV. Necnon cap. 17. libri
de Senectute. Idem Cicero, quid *Comis* quid *Commu-
nis* sit, aperte docet in Orat. pro Cor. Balbo, cap. 16.
Nec à metro hic dijudicari potest utrasit verior lectio.
Nam in Mff. P. Bemb. & plerisque antt. Faerni le-
gitur *Quenquamne*: sic ratio postular: ut legatur *Comi*.
at in Mff. Baſ. Dun. CCC. N. α. β. & Sh. legitur
Quenquam abque ne, & tum necessario reinendum
est *Communi*.

v. 55. *Imo abeat potius multo quovis gentium*] Haec habetur lectio in plerisque editis; sed Mss. fere omnes habent *Imo abeat multo malo quovis gentium*.

v. 72. *Diffudit, retundam*] Pro *retundam* Ms. Dun. habet *recondam*; quod nescio an melius quadret cum *diffudit*.

v. 79. *Pro deridiculo ac delectamento*] Ita Mss. CCC. D. N. a. & Pal. G. Fabricii: & sic melius procedit Trochaicus. at Mss. P. & Sh. & multi impressi habent *ridiculo*, quod tamen versus non patitur, nisi addatur ac *pro delectamento*, ut est in Sh. & P.

Sc. II. v. 7. *Hic patrem esse aiebas*] Ita Cod. Bemb. Sed cæteri fere pro *esse* habent *astare*. at sic versus vel è Trochaico Iambicus fit, vel *Hic ad finem præcedentis rejiciendum erit*.

v. 11. *Ut neque tu egeres*] Ita omnes Mss. & etiam Nonius, in voce *Capi*; & sic versus est Iamb. Octon. Impressi autem multi omittunt *tu*, & sic versus fit Trochaicus.

v. 25. *Vah, rogasse vellem*] *Vah* in plerisque nostris deest: sed in suis invenit Faernus. vox etiam *Syre* in plerisque deest. si utrumque retineatur, versus erit Troch. hypercat. nisi *Abit* sit extra metrum. Si *Vah* omittatur, retento *Syre*, fit Iamb. acatal. si retineas *Vah*, deleto *Syre*, aut impeditus est versus, aut *quid ante unde* absorbetur, ut constet Trochaicus.

v. 33. *Quod mihi in mentem*] Ita Faernus è Vat. quem & multi sequuntur editi. Sed Mss. D. R. La. E II. *in mentem* est. Mss. CCC. P. Sh. & alii, *in mente* est.

v. 44. *Namque adolescens quam in minima spe fitus erit*] Ita se habent omnes nostri Mss. necnon Rivii etiam. Sed Faernus, partim ex conjectura, partim è libro quodam antiquo ita legit, *Nam quam adolescens maxime spe fitus erit*; & *spe fitus* exponit à *spe derelictus*. Sed Rivio & libb. scriptis potius affinitior.

Sc. III. Versus in hac scena paulo aliter ordinat
Muretus: nos autem Faernum & libros scriptos se-
cuti sumus.

v. 4. *Oh, pergin' mulier esse?*] Ita omnes nostri
Mff. Faernus autem è Bemb. legit *Pergin' mulier odi-
osa esse*; sed G. Fabricius delendam esse censet vocem
odiosa, quæ nec à Pal. nec ab illis nostris præter P.
agnoscitur. Sunt etiam qui hæc verba *in vita mea*
decent: sed in omnibus Mff. habentur.

v. 12. *Certe sic erit, Mi vir*] Hæc lectio est Fa-
erni è Cod. Bemb. Cæteri plerique habent *Certe in-
quæm, Mi vir.* & præterea post *Confidere* multi Mff.
addunt *tuum non esse*: sed hoc glossema esse ratio-
suaderet.

v. 18. *Facile convinces*] Ita multi editi; & sic ver-
sus est Iamb. Oſton. sed Mff. plerique habent *Convinces*
facile; & sic Trochaicus fit.

Sc. IV. v. 15. *Di istæ prohibeant. CH. Deos nescio:
ego quod potero sedulo.* Plerique Mff. habent *quod*
potero enitar sedulo, quam lectionem Muretus & Go-
veanus retinent: sed, ut constet versus, delent vo-
cem *prohibeant*. Sed in Bemb. deest *enitar*: sic &
versui & sensui aliquanto melius consulitur.

Sc. V. v. 16. *Tibi dabo illam lepidam*] Ita Cod.
Bemb. Faern. & G. Fabric. sed plurimi Mff. pro
illam habent *puellam*; quod tamen carminis ratio
non patitur.

v. 21. *Archonidi hujus filiam*] Ita etiam legitur in
Cod. Bemb. neque aliter facilè constat Trochaicus:
& *Archonidi* hoc loco legi pro *Archonidis* testis est
Priscianus lib. 6. in plerique aliis legitur *Archonidis*,
omisso pronomine *hujus*.

Variae Lectiones in *Adelphos*.

PROLOG. v. 8. *Lenoni eripit*] Ita Cod. Bemb. N. a. & Dun. ut & versus ratio postulat. Sed Mss. CCC. P. Sh. La. N. e. & o. Bodd. *eripuit*.

v. 24. *Facite aequanimitas Poetæ ad scribend.*] in multis impressis est ---- *aequanimitas Vestra poetae ad scr.* Sed in omnibus nostris Mss. *Vestra* deest, ut & apud Faernum: in Sh. tantum quasi glossa superscribitur. Neque carminis ratio postulat, si ultima in *Poetae* non elidatur.

ACT. I. Sc. I.

v. 8. *Aut animo obsequi*] Ita Donatus: sed Mss. plerique, *atque animo*.

v. 35. *Venit ad me sepe clamitans*] Ita se habent omnes Mss. & ut constet versus, *d & s in qui'd agi's* elidenda sunt. Multi impressi aliter rem expedient, sc. scribendo *clamans pro clamitans*.

v. 47. *Quem beneficio adjungas, ille ex animo facit*] Ita multi post Muretum impressi, propter versum: sed plerique Mss. sic, *Ille quem beneficio adjungas, ex animo facit*. Neque repugnabit versus si prima in *Ille* corripiatur, & proceleusmaticus sedem secundam occupet.

Sc. II. v. 31. *Tu homo adigis me ad*] Ita Bemb. Viët. Dec. Faern. alii autem, ut Sh. N. a. b. & R. *redigis*; D. CCC. P. *rediges*: quod ut retineret Muretus, aliter verba locavit.

v. 44. *Te plura in hac re peccare*] Fr. Fabric. è Pal. legit in *hanc rem*: sed nostri Codd. omnes, ut & Faern. *nabent in hac re*.

v. 33. *Tibi si istuc placet*] Ita multi impressi propter metrum. Sed plerique Mss. *si tibi istuc pl.* & ut constet metrum prima in *istuc* corripienda erit, ut & in *istuc* quod præcedit.

ACT. II. Sc. I.

v. 4. *Tanget. S. ego istam invitis omnibus*] Ita hunc Dimerum constituit Muretus & qui illum sequuntur libri impressi, ut & ed. Heinsiana. sed Faernus vocem *tanget ad antecedentem versum rejicit*, qui sic fieri Trochaicus acatal. Dimerum autem hunc sic statuit,

Ego istam invitis omnibus. Sed hoc non magni referit.

v. 6. *et Aschine, audi: ne te ignarum fuisse dicas
meorum mortuorum*] Hic verborum ordo est in omnibus libris scriptis, ut & apud Faernum. versus autem est Trochaicus acatal. Muretus vero aliter verba locavit, ut ad Iambicum redigeret. Sed Mss. ordo melius ad rem turbatam lenonis quadrare videtur.

v. 19. *O facinus indignum. As. geminabit, nisi caves.
S. hei miseris mihi*] Ita se habent omnes fere libri editi, & in his etiam Faernianus. Sed omnes nostri Mss. & plerique Rivii, hoc modo.

O miserum facinus. As. gem. nisi caves. S. hei miseriam!] & sic versus ex Iambico fit Trochaicus cataliticus.

v. 38. *Quid si ego tibi illam solo vendere*] Ita se habent omnes nostri Mss. & omnes Bodd. & ed. Faern. At Muretus & alii omittunt *tibi* maxime propter versum, qui tamen bene constabit si vel prima ejus syllaba antecedenti in scansione applicetur, vel in quinto loco admittatur proceleusmaticus, correptâ primâ in *illam*.

v. 45. *Ob malefacta hæc tantidem tam, &c.*] Hunc versum sequenti postposuit Muretus, ideo scil. ut omnes

342 VARIÆ LECTIONES

omnes injurias prius recenseret leno, quām inferret
Ob malefacta bac &c. Sed aliter se habent omnes
 Mss. & certe turbatam lenonis mentem melius expri-
 mere videtur interrupta enumerandi & concludendi
 ratio.

v. 54. *Frustra egomet mecum has rationes puto]* Ita
 Faernus ē Codd. Bemb. & Vi&t. Sed omnes nostri
 pro *puto* habent *deputo*, & tum quoque ut constet
Trochaicus ego pro egomet legendum est, quemadmo-
 dum in Ms. D. & multis aliis reperitur.

Sc. II. v. 1. *Tace, egomet convenientiam ipsum]* Alii
 ante *ipsum* addunt *jam*; quod versus non patitur
nisi jam ante *falso* deleatur. Lubentius itaque Mss.
 nostros & Rivium fecuti sumus.

v. 3. *Nescio quid cum hero concertasse]* Plerique Mss.
nescio quid concertasse cum hero; utrovis modo *cum*
 non eliditur, sed corripitur: quod ut viaret Mure-
 tus, aliter verba locavit.

v. 4. *Certationem comparatam, quam hec hodie.]* Ita Mss. P. Dun. Bemb. Vi&t. at Mss. Sh. CCC. N. &
 L. *quam hec qua hodie*. Muretus autem *quam qua*
hodie, & pro *Certationem* habet *Concertationem*: sed
 aliter se habent Mss.

v. 7. *Qui hodie usque]* Ita Mss. CCC. P. D. Sh. N.
 & L. Faern. & sic versus vel Trochaicus est, vel *qui*
 non eliditur. alii autem probant *quin hodie*, ut ver-
 sus sit Iambicus.

v. 13. *Nunquam adeo astutus]* Ms. CCC. *Nunquam*
adeo stultus.

v. 15. *Quasi jam usquam]* Ita omnes uno consensu
 Mss. at Muretus *quasi quidquam* ex interprete colligit.
 Sed Interpretis verba hanc lectionem non necessario
 postulant.

v. 24. *Nunc si hoc omitto, aetum agam: ubi illius*
rediero] Ita Bemb. Vi&t. Dun. CCC. P. Sh. La. N.
 & L. o. Bodd. nisi quod plerique nostri pro *omitto*
 (quod est in Bemb. & Vi&t.) habent *omittam*. versus
 autem ita postulant ut *si* ante *hoc* non elidatur. Mu-
 retus & alii verba transponunt.

v. 38.

v. 38. *Etiam insuper defrudet*] Ita Ms. D. & Rivius ex antt. Codd. in Mss. autem CCC. & P. defraudat. in Sh. defrudat.

v. 41. *Meum mihi reddat*] Ita Ms. P. & Rivius è Donato: sed CCC. D. Sh. N. a. & reddatur. Quæ lectio si admittatur, pronomen *meum* monosyllabum erit.

Sc. III. v. 6. *Fratrem homini nemini esse &c.*] Ita è Cod. Bemb. Faernus, qui Donatum etiam eodem modo legisse non immerito credit, licet aliter hodie legatur in libris ejus impremis. Ms. CCC. P. D. E72. K63. G22. N. a. habent *homini neminem*. Ms. Sh. & aliquæt Rivii Codd. *hominem neminem*.

v. 9. *Quin omnia sibi postputarit esse præ*] Ita Ms. Dun. Vat. Bemb. & Donatu. Alii pro *Quin* habent *Qui*; sed ita non constat versus. Ms. CCC. habet *postputaverit*. Cæteri autem omnes nostri *postputarit*: nullus *postputavit*, quod tamen ratio postulare Faerno videtur, si legatur *Quin*. sed Ms. & R. Stephani editionem majorem hic secuti sumus.

v. 11. *Nihil pote supra*] Hæc verba Ctesiphoni etiam in plerisque Mss. tribuuntur: & præterea pro *Quidnam fores crepuit* (quæ lectio est in N. a. & à Faerno & Rivio probatur) multi Mss. habent *Quisnam fores crepuit*. à plurimis autem abest sed, quod in editis nonnullis præponitur, & aliquibus scriptis Codd.

Sc. IV. v. 4. *Ego illam hærele vero omitto*] Ita Bemb. & vett. Rivii Codd. nostri autem plerique pro *hærele* habent *facile*. in reliqua versus parte consentiunt omnes Mss. at ut constet Metrum, *quidem* velut in unam syllabam contrahendum est.

v. 6. *Quam quò habeam*] Ita Faern. è Cod. Bemb. & aliquo modo id postulat versus. cæteri autem fere Mss. habent *quam quod habeam*.

v. 20. *Bono animo es*] Ita Bemb. & Bas. sed plerique alii habent *est*; quod versus respuit, nisi fieri in unam syllabam contrahatur.

ACT.

ACT. III. Sc. I.

v. 8. *Ere nata melius*] Hanc lectionem Riviis è Donato probat, in Mss. autem CCC. P. D. *Ere nata*. in La. Sh. N. a. 6. &c. plerisque Budd. *ere* vel *here* *nata*.

Sc. II. v. 8.----*Neque illum misericordia*] Ita Codd. CCC. D. La. R. E. 1. 72. G. 22. N. a. 6. neenon Donatus, qui *illum* parecōn esse dicit. Mss. autem Sh. & nonnulli editi habent *neque illa misericordia*.

v. 13.----*Quam totam familiam*] Mss. Sh. totam *illum familiam*. Mss. D. P. R. La. N. a. 6. *quam illum totam fam.* Sed pronomen *illum* non facile admittit verlus; & in multis impressis deest: cum igitur incertam etiam *sedem* in Mss. habeat, omittendum censimus.

v. 18. *Sublimen medium primum arriperem, & capite in terram*] Hæc lectio Codicis est Bemb. & Faerno placet. alii sic habent,

Sublimem medi. arrip. & capite primum in terram statuerem.

v. 22. *Sed cesso hoc malo heram impetriri*] Multi Mss. habent *Sed cesso heram hoc malo*; & ita verlus è Trochæco fiet Iambicus. Præterea pro *impetriri*, Mss. D. N. a. 6. & sh. habent *imperire*.

v. 26. *Animam recipi*] Ita Cod. Bemb. & N. a. idem etiam Faernus ex Interpretè colligit, probante etiam Turnebo, at Mss. P. Sh. D. & plerique ex impressis habent *Animam recipi*.

v. 36. *Hanc sibi uxorem ducere*] Ita nostri omnes: at Cod. Bemb. pro *sibi* habet *si*, quod veteres interdum usurpare credit Faernus, ut *mi pro mihi*: quod si admittatur, optime constabit verlus; nam ut protius omittatur (quemadmodum in quibusdam in impressis) minium Mss. auctoritas velet.

v. 37.

v. 37. *Porro prospice*] Ita Donatus & plerique libri scr. Faerni. Sed Mss. D. Sh. N. a. C. & Vat. *Porro consule*.

v. 44. — *Tacito est opus*] Ita Cod. Bemb. & alii nonnulli, ut & metri ratio postulat. Sed Mss. D. Sh. La. N. a. C. & alii pro *tacito* habent *celato*.

Sc. III. v. 4. *Qui alicui rei est*] Ita Mss. D. Sh. N. a. & Faern. nonnulli habent *alicuius rei*. & in fine, pro *abducere*, quod è Donato colligit Rivius, plerique Codd. habent *adducere*.

Sc. IV. v. 15. *Tantisper: ubi ego rediero, exossabitur*] Ita se habet Cod. Bemb. probante Faerno. cæteri autem fere ad hunc modum, *Paulisper: ubi ego venero exossabitur*.

v. 26. *Ellam intus*] Hanc lectionem è Donato colligunt Faernus & G. Fabricius : plerique autem Mss. habent *Est jam intus*.

v. 32. *Ille somnium*] Mss. CCC. P. D. Sh. R. N. a. alii habent *Ille futilis, somnium*. Sed vocem *futilis* neque carminis ratio admittit, neque habent Codd. Bemb. & Vat. neque agnoscit Donatus.

v. 34. *Quam ille quidquam caperet*] Ita se habent Mss. P. Sh. N. a. C. Rivius & Faernus. & ita quoque citatur hic locus apud Priscianum lib. 10. ubi ex professo de hoc verbo agit. At Mss. CCC. D. & alii, *caperit*.

v. 36. *Modo ut nunc est, queso*] verbum *queso* nonnulli tollendum censem, ut constet carmen. Sed in omnibus reperitur Mss. & ut constet versus, contratio est in *Modo ut*, sicut & alibi etiam apud hunc auctorem.

v. 39. *Oh, qui egomet prodixi*] Ita Mss. D. Sh. CCC. N. a. Bemb. Bas. quos & sequimur. Sed Viat. & Dec. *quem egomet*. La. E 11. 72. *quin egomet*.

v. 41. *Adortus jurgio fratrem*] Ita multi editi. Sed Mss. CCC. P. D. Sh. La. N. a. C. *adortus est*, ut etiam paulo infra v. 49. *plenus est*. & ita, ut constet carmen, in scandendo legendum est *adortu'st. plenu'st.*

346 VARIAE LECTIOINES

v. 52. *In vitas omnium*] Multi Mss. non agnoscunt præpositionem *in* ante *vitas*, quam Faernus è lib. Bemb. restituit, & G. Fabricius ex loco pari qui infra sequitur v. 65.--- *in patinas*, *Demea*.

v. 64. *Fro mea sapientia*] Mss. P. CCC. D. Sh. N. a. & pro *mea sententia*.

v. 75. *Quem video procul*] Ita Faern. è Bemb. nostri autem plerique, *procul quem video*. utrovis modo constat versus. male autem in quibusdam editis, *quem procul video*.

v. 76. *Is hercle est. vah*] Ita omnes Mss. versus autem impeditus est, nisi vel ultima in *hercle* non elidatur sed corripiatur, vel scribatur *hercule*; & *vah* extra metrum sit, aut sequenti applicetur.

v. 79.--- *Homo antiqua virtute ac fide*] Hæc verborum collocatio est in omnibus Mss. versus autem constabit si *penuria* trisyllabice pronuncietur, & ultima in *homo* *Synalœpham* non patiatur. alii malunt *antiqua homo virtute*, sed contra omnium Codd. auctoritatem.

Sc. V. v. 22. *An quidquam est etiam amplius*] Ita omnes Mss. præter solum Bemb. qui sic habet, *an quid est etiam*.

v. 44. *Quod vos vis cogit*] Ita Mss. D. Sh. Bemb. N. a. &c. & ita etiam Faernus ex interpretatione Donati, & antiquo glossemate quod in Codice Bembino habetur. Editi autem plerique habent *Quid vos jus cogit*] Sed prior lectio meliori nititur auctoritate; & *vis* elegantius opponi videtur *Voluntati*.

v. 48. *Una à pueris parvolis*] pro *parvolis* (quod est in Mss. D. N. a. & Bemb.) Mss. Sh. CCC. P. N. &c. habent *parvoli*. & pro *educti* omnes Mss. habent in hoc loco *educati*: quod tamen nullo modo patitur versus; *eductus* autem alibi Terentianum est.

ACT. IV. Sc. I.

v. 3. *Desatigarit*] MSS. D. Sh. N. 2. *deserigarit*.

v. 6. *Misere nimis cnpio, ut capi*] Hanc lectionem è Donato probat Riviis. Sed in pluribus MSS. deest ista vox *nims*, quæ tamen apud Comicos frequenter hoc modo usurpatur.

v. 12. *Nihilne in mentem*] Hæc etiam lectione Donati olim erat, ut recte conjicit Faernus. ac Bemb. N. C. & P. *nihilne in mentem est?* CCC. D. Sh. R. La. *nihilne in mente est?*

v. 18.---*Tam placidum quam ovem*] Ita omnes MSS. & constat versus si *quam* non patiatur elisionem. apud Priscianum legitur *tam placidam quasi ovem*, & isto modo locutos esse veteres credit Faernus.

Sc. II. v. 21. *Non tu cum rns hinc modo Producere siebas*] In multis MSS. deest *modo*. Sed Faernus agnoscit, & versus postulat. Pro *produce* autem, (quod est in D. P. Sh. & aliis optimis) MSS. CCC. La. R. E. I. G. 2. habent *prodixisse* contra metrum. E. 72. K. 63. *prodisse*.

v. 36. *Clivus deorsum versus est, hac precipitato*] Nostri MSS. fere omnes habent *Clivus deorsum versus est, hac te precip.* Faernus autem, ex auctoritate libri Bembini & Donati, delevit pronomen *te*; quam lectionem è pari etiam Virgilii loco confirmavit: & quo melius constaret versus, pro *versum* ex aliquo MSS. reposuit *versus*.

v. 47. *Ubi poteris vos: bene sane*] Hæc omnia in lib. Bemb. Demæz tribuuntur. In MSS. autem CCC. P. D. Pall. *Ubi poteris vos, Demæz verba sunt; Bene sane, Syri*: at contrà in MSS. Sh. N. a. C. & R. *Ubi poteris vos Syri sunt, & Bene sane Demæz*.

v. 51. *Aigne unum quidquid, quod quidem*] Ita MSS. CCC. P. D. Sh. R. N. a. C. & Faern. *unum quid-*

348 VARIÆ LECTIÖNES

quidquid etiam Lucretianum est. Sed editi libri multi habent unumquodque.

Sc. III. v. 4. *Ulro si, quam fecere ipsi, expostulant*] Ita omnes nostri Mss. ut & Donatus etiam: quam lectionem ut retineamus, facit ista vox *ulro* in sequenti versu iterata. Faernus autem è Cod. Bemb. legit *expostules*: neque hæc lectio damnanda est.

v. 16. *Se semper credunt neglegi*] Hanc lectionem habent omnes nostri Mss. necnon libri editi. Interpres autem in voce *neglegi* tanquam variantem lectionem apponit etiam *Clandere* & *Clandicare*. In libri Bembini contextu habetur *Clandier*, unde h̄c locus Faerno mendi sit suspectus. Ipse igitur substituit antiquam vocem *Calvier*, i. e. (ut ipse idem interpretatur,) *decipi*; propterea quod *neglegi* hoc loco non satis esse putat: cuius sententia accedit etiam Tan. Faber, sed ut mihi videtur, sine osori ratione: vox enim *Calvier* locum hic recte habere posse non videtur; nam & raro passiva invenitur, ut in locis etiam à Faerno laudatis videre est, ubi plerumque non *decipi* sed *decipere* aut *frandem facere* significat. & præterea ii quibus res sunt minus secunda &c. non semper *decipi* se credere solent: neglegi autem haberi se & credunt & moleste ferunt.

v. 17. *Purgare ipsi coram*] Ita Faern. è Cod. Bemb. cæteri fere pro *ipsi* habent *ipssis*.

Sc. IV. In ordinandis decem primis hujus scenæ versibus Faernum, ut plurimum, secuti sumus: alii à Mss. longius recesserunt. In Ms. autem Dun. aliquot versus hoc modo seorsim describuntur.

Discrecior animi.

*Hoccine de improviso mali mibi obici tantum,
Ut neque quid me faciam, nec quid agam certum
fiet?*

Membra metu debilia sunt :

Animus timore obstipuit :

Peditore constitere nibil consilii : quid ? Vah

Quomodo me ex hac expediam turba ?

Tanta

Tanta nunc suspicio de me incidit, neque ea immo-
rito.

Sofrata credit mihi me &c.

Uicunque autem ordinantur, turbatum Æschini
animum mire exprimunt. Iste autem versus *Petture*
consistere nihil &c. diverso modo in diversis Codd.
se habet. In Dun. sc. ut supra vides; ubi *consistere*
pro *consistere* legitur. & fortasse *quid* pro *qui*: *d.* enim
& *z.* aliquoties in isto libro inter se mutantur. In
ML CCC.

Petture *consistere nihil consilii quid potest?* In Sh.
& aliis *nihil consilii quid potest.* In versu autem se-
quenti multi libri non agnoscunt pronomen *me*: &
præterea supra vocem *expediām* nonnulli hoc glossema
appositorum habent, id est, *expediar.*

v. 23. *Ubi pulsare basce occipio fore misere*] Ita in
omnibus fere nostris Mss. legitur; nec repugnat me-
trum, in Vick. & Dec. vox *fore* deest, quæ necel-
saria non videtur quia supra exprimitur: sic autem
versus fiet Trochaicus. Mutetus vero minime tol-
lendam esse censer.

Sc. V. v. 14. *Ut opinor, has non nosse te*] Haec par-
ticula ut in omnibus Mss. reperitur, & à Donato
agnoscitur: & ita locutio est elliptica.

v. 32. *Qui illi consuevit prior*] Plerique Mss. sic ha-
bent, *qui cum illa consuevit prius.* in libro autem
Bemb. *qui illa consuevit prior.* ac Rivius e Donato
legendum censet illi.

v. 37. *Auctor his rebus quis est?*] Mss. D. N. *α.*
& nonnulli alii *qui est?* & sic *qui* *Synalœphara*
non patitur; & mollior hæc lectio Jo. Rivio vi-
detur.

v. 39.----*Dum cognatus huc Illinc redire*] Ita
omnes Mss. & Faernus etiam. Rivius autem probat
hinc illinc.

v. 53. *Jam id peccatum primum magnum, mag-
num, at hum.*] Hanc vocem *magnum* & *Mutetus*
& *Faernus* iterandam censent propter metrum, quod

sane aliter constare non videtur: in nullo tamea Mſ. iteratam inveni. in verſu etiam ſequente pronomen *id* ſuſtulit Muretus, quod tamen omnes retinent Mſ. & Faernus etiam. verſum autem in ſcangione impeditiorem reddit, niſi forte legatur, ut in Sk. *Fecere* item alii ſepe boni, vel, ut in N. a. *Fecere* alii item ſepe boni. Sed hæc collocaſio ad ſenſum minus elegans.

v. 73. *Quid hoc negoti?*] plerique Mſ. habent *Quid hoc eſt negoti?* quod & verſus patitur.

v. 78. *Nemoræ meis nuptiis*] Ita Cod. Bemb. quod & Faernus probat: & ſic *meis* monosyllabum eſt. Reliqui fere omnes habent *mora*, & ſic *meis* diſyllabum eſtit.

Sc. VII. v. 6. *O ſtulte*] Ita etiam Cod. Bemb. nostri autem *Ab ſtulte*.

v. 15. *Quid facias? ſi non ipsa re tibi iſtuc dolet*] Plurimi Mſ. ita ſe habent, *Quid facias rogitas? ſi non ipsa re tibi iſtuc dolet*, verius autem eo modo juſto longior eſt. Muretus ergo, ut conſtaret metrum, retinuit verbum *rogitas*, & posteriorem verſus partem ita ordinavit — *ſi non re ipsa tibi dolet*, delecta voce *iſtuc*, quæ tamen eſt in omnibus Mſ. Sed rectius Faernus ex auſtoritate Cod. Bemb. & G. Fabricius ex Pal. necnon Jo. Rivius delecta verbum *rogitas*, quod certe in hujusmodi interrogationibus apud Terentium frequentius ſubintelligitur quam exprimitur.

Sc. VIII. *Edepol, Syriſce, &c.*] Hæc Scena male in plerisque impressis fit Actus Quinti prima. G. autem Fabricii & Cl. A. Daceriæ rationes ſatis docent, iſtum ultimum Actum multo melius initium habiturum ab iſto loco, *Parata à nobis ſunt &c.* ubi ad oram Cod. Pet. hæc habentur, *Incipit quintus Mēns*, i. e. *Conſtemperatio ſenum*.

v. 12. *Potasti, ſcelus*] Ita omnes ubique Mſ. neque obſtat ratio quo minus hæc ſit vera lectio. Donatus tamen legiſſe videtur *potatſis*: quem & nonnulli ſequuntur.

Sc. IX. v. 4. *Parasitaſter parvulus*] Ita libri editi & Mſ. Sh. ſed plurimi alii, etiam antiqui, habent *Parasitaſter paululus*. & praeterea in N. a. totus verſus ita ſe habet. *Eſt quidam noster parasitaſter paululus.*

v. 7. *An tibi jam mavis cerebrum dispergam hic?* S. Abit] Hæc leſtio eſt ē Cod. Bemb. quæ & Faerno admodum placet; cæteri fere omnes Mſ. habent, *An tibi mavis cerebrum dispergi hic?* S. Abiit. ſed numero impeditiore.

ACT. V. Sc. I.

v. 7. *Noſtrum liberum*] Multi Mſ. habent *noſtrum liberum*, quod non patitur verſus. Mſ. Sh. *Sno- rum liberum*, quod verſus quidem admittit: ſeñſus autem minus elegans videtur.

v. 17. *M. Non aequum dicis; non: nam u.*] Hæc omnia Micioni tribuit G. Fabricius ex auctoritate Cod. Pal. & eodem modo legiſſe Donatum conſtat ex interpretatione hujus loci. plurimi autem Mſ. iea ſe habent. *M. Non aequum dicis. D. non?* *M. nam uetus &c.*

v. 23. *Tu illos duo olim pro re tollebas tua*] Ut duo pro *duos* legam, movent me Cod. Bemb. Faernus, G. Fabricius & metri ratio; quæ leſtio etiam Virgilii auctoritate comprobatur. Sed Faerno non aſſentior qui pro *tollebas* (quod in omnibus eſt Mſ.) eſt depravata leſtione Cod. Bemb. legendum cenſet *tolerabas*. de adultis enim alendis hic non agitur, ſed de infantibus olim tollendis.

v. 31. *Id de lucro putato eſſe omne. hec ſi voles*] Hæc leſtio Codicis eſt Bemb. quam & metri ratio conſirmat. Plerique alii habent

-----putato eſſe. Omnia hec ſi voles.

v. 39. *Non quo diſſim. res ſit, ſed quo iſ qui facit*] Ita Cod. Bemb. & Vict. ſed alii utrobique pro *quo*

352 VARIE LECTI^EONES

habent quo^d. sed quo melius metro consultit, & Terentianum etiam alibi est.

v. 41. *Video sapere*] Ita Cod. Bemb. sed alii habent *video eos sapere*. quod si pronomen *eos* admiratur, in unam syllabam contrahendum est: nec ramen ad sensum necessarium est.

v. 55. *Cum primo lncu ibo hinc*, *M. de nocte censeo*] Multi Mss. hoc modo se habent, *Cum prima luce ibo hinc*. *M. tmo de nocte censeo*. Sed ita non conitatur versus, qui sanatur si vox *tmo* desit, ut in Cod. Bemb. Alii delent *ibo hinc*, sed contra fidem omnium Mss. & interpretis etiam, qui aperte quoque legit *cum primo lncu*, ut & Faernus habet. G. Fabric. *cum primo luct*.

v. 60. *Atque ibi favilla plena*] Ita se habet Cod. Dun. & ita versui optime consultitur. sed Mss. CCC. P. pro *ibi* habent *illa*. N. a. illic. Sh. N. C. & G. Fabric. *illis* pro *illic*.

v. 65. *Tum etiam si nolis, cogam ut*] Ita Cod. Bemb. Dun. & alii plerique; quorum tamen nonnulli *Demea* hæc verba tribuunt, sed male, nam *Micetis* sunt *Demeam* hoc modo per *Mimesin* ridentis, ut ex sequentibus patet. alii editi habent *cegas*, sed minus eleganter, & contra Mss. fidem.

v. 68.---*Et cuius rei est, ei rei hunc sumamus diem*] Ita Faernus è Cod. Bemb. Baf. Var. ut & G. Fabric. è Pall. alii autem multi habent *aut opus est*, vel *aut* *aut opus est*, *hilarem hunc sumamus diem*. Sed in N. a. vox *hilarem* aliena tantum matu additur.

Sc. II. v. 8. *Præpe jami excursu spatio*] Ita se habent omnes libri Mss. ut & verius postulare videtur, apud Priscianum vero legitur *decurso*.

v. 24. *Quando huc provocat*] Ima Dohatus & Mss. Vist. Dec. & vett. libb. Rivli. Sed nostri plerique pro *huc* habent *eo*.

Sc. III. v. 2. *Quis homo?* *O Dyre noster, salve*:] plerique Mss. habent *Quis homo si?* sed metrum obstat. In Mss. Sh. & nonnullis aliis dicitur *salve*.

Sc. IV. v. 1. *Hera, ego huc ad hos provisō*] Ita Cod. Bemb. nonnulli pro *huc* habent *hiuc*, plures etiam habent *provisam*.

Sc. V. v. 2. *In apparando consumunt diem*] Plerique nostri Mss. post *apparando* addunt *totum*. Sed versus respuit. Et præterea vel *apparando* trisyllabum est, vel *in* absorbetur.

v. 6. *Uxorem accersis?*] Mss. multi interponunt *quæsō*: sed in aliis præcedit, in aliis sequitur *uxorem*, quo subdititium esse probatur, præsertim cum sc̄ metrō repugnet.

v. 7. *Hymenæum qui cantent*] Ita Faern. &c. plerique editi; sed omnes fere Mss. *qui canat*: quod tamen versus non admittit, nisi ultima in *canat* producatur, quod more veterum interdum fieri nonnulla exempla docent.

v. 17. *Dinumeret illi Babylo viginti minas*] Ita se habent omnes ubique Mss. nisi quod P. Sh. N. a. pro *illi* habent *ille*. In explicanda vero voce *Babylo* multum se vexarunt Interpretes. Haud absurdum tamen videtur illud glossema quod in multis apponitur libris Mss. & nonnullis editis antiquioribus, nempe *Babylo h. e. servus mens*. Magis autem aptum fortasse illud Adr. Barlandi & aliorum, qui *Babylonem* feneratoris nomen putant esse a quo pecuniam peti vult Demea, hoc modo Micionis largitatem ridens.

Sc. VI. v. 14. *Insanis? aufer. D. age, da veniam filio*] Hæc lectio quidem è Donato est, quem sequuntur Faernus & G. Fabricius. post verbum *aufer* Muretus addit pronomen *te*. sed interpretatio Donati hoc respuit. In plerisque autem Mss. ipsa vox *aufer* deest, & post *veniam* interponitur *quæsō*, hoc modo: *Insanis? D. age, da veniam, quæsō, filio*. Et sic etiam constare potest versus.

v. 19. *Non omittitis?*] Ita Mss. D. CCC. Sh. N. a. Et omnes anit. Faerni, & versus etiam ratio.

v. 27. *Si multum est, tamen*] Ita Faernus ex aliquibus antiquis. In multis autem deest *tamen*, & pro

354 VARIÆ LECTIONES

pro *est* legitur *fit*. Sed ita versus non constat; alii igitur legunt *si multum fiet*, omissa voce *tamen*. Sed *fiet* in nullo nostro Ms. legitur.

Sc. VII. v. 18. *Hodie primam mammam dedit*] Ita Ms. CCC. Sh. N. a. C. & Faernus. Sed Ms. D. P. & Pall. G. Fabric. pro *primam* habent *prima*. Sed hoc non magni refert.

v. 28. *Quod prolubiam?*] Ita Ms. CCC. N. a. Pal. Vat. Faern. & Rivius è Donato. Sed Ms. D. P. Sh. La. & Nonius Marcellus, *proleuism*. G. autem Fabricius utrumque idem esse credit propter cognationem literarum *v&c b.*

Varia Lectiones in Phormionem.

PROLOG. v. 9. *Cum fletit olim nova*] Ita in omnibus Ms. legitur, & ita fletit ultimam producit, more veterum: ut autem hoc vitetur, nonnulli verba sic transponunt, *Olim cum fletit nova*.

v. 11. *Minn' multo audacter, quam nunc ledit, ledet*] Qui legunt *audacter* (quod in uno aut altero Codice invenitur) vocem *nunc* excludere coguntur, quæ *tamen* in omnibus Ms. reperitur. Post hunc autem versum, in Ms. multis additur etiam hic, *Et magis placerent quas fecisset fabulas*. Quem Faernus subdititium esse merito credit, quia neque in Codd. Bemb. Bas. Vict. neque apud Donatum habetur. quare & nos etiam delevimus.

ACT. I, Sc. I.

v. 1c. *Comparfit miser*] Ita omnes nostri Codd. & Sextus etiam Pompeius, in Bemb. autem *comperfit*.

Sc. II.

Sc. II. v. 21. *Abeuntes ambo hic tum senes*] Ita liber Bemb. Sed Mss. CCC. P. D. Sh. N. a. pro *hic* habent *hinc*. Utramque lectionem agnoscit Donatus.

v. 38. *Exadversum illico*] Codd. Bemb. & Sh. habent *ex adverso*. Sed CCC. P. Dun. La. N. a. R. & plerique Bodd. *exadversum*, ut & Priscianus hunc locum citans. Quanquam paulo infra iidem libri habent *exadverso*, ubi Bemb. Var. & Vict. *exadversum*, quod ibi quoque retinuimus. pro *illico* (quod est in Cod. Bemb. & apud Donatum) nostri libri fere habent *ei loco*.

v. 70. *Ille indotatam*] Ita Cod. Bemb. & Faernus, nostri autem Codd. *Illene indot.* & ita prima in *Illene* corripienda est.

v. 85. *Persuasum est homini*] Ita Cod. Bemb. & Donatus. at Mss. CCC. P. D. Sh. R. N. a. *Persuasit.* sed parvi refert.

v. 91. *Nunc amitte*] Ita Rivius è Donato, & vett. libb. nostri autem plerique habent *omittit*.

v. 93. *Non addit*] Ita Mss. CCC. P. N. a. & anti-
quissimi Codd. Faerni. Sed Mss. D. & R. *addet.* Sh. *addat*.

Sc. III. v. 14. *Jam depecisci morte cupio*] G. Fa-
bricius mortem malle videtur: sed morte in omnibus
nostris Mss. reperitur. utroque modo locutus est Ci-
cero. Orat. pro Roscio Am. *Cum illo partem suam*
depecisci. Ad Attic. l. 9. ep. 7. *Cur non honestissimo*
pericolo depecisci velim?

Sc. IV. v. 5. *Quæ si non astu providentur, &c.*] Hic versus totus deest in Mss. Sh. neque ejus men-
tionem hic loci facit Donatus, quanquam fuisus
eum explicat, ubi occurrit in Andr. Act. I. Sc. III.
v. 3. apud cæteros autem Codd. Mss. exstat.

v. 13. *Aliqid convassissim*] Ita Codd. Bemb. Bas.
La. N. a. Sh. P. R. quod & Faernus probat; sed in
Dun. & CCC. *convassasse*; quod à Rivio probatur,
qui etiam *protinam* è Donato legit pro *pratinus*, quod
in omnibus Mss. reperitur.

356 VARIAE LECTIONES

v. 15.---*Quā querere insitam viā?*] Ita omnes Mss. præter solum Bemb. qui pro *via* babet *viam*, quemadmodum legitur in Eunucho A&t. II. Sc. II. v.3.

v. 30. *Quid faceres, si aliud quid gravins?*] Ita se habent omnes Mss. &c sic optimè constat Trochaicus. Muretus autem in Trimetrum redegit delendo verbum *faceres* hoc modo, *Quid si aliquid gravins,* &c.

Sc. V. v.5. ---*An hoc dicet mihi?*] Sic se habet Cod. Bemb. probante Faerno. Sed nostri Mss. sic, *Anne hoc dicent mihi.*

v. 13. *Semper cogitet*] Ita Donatus & plerique libri editi: sed omnes fere Mss. habent *Semper cogites.*

v. 19. *Molendum usque in pistriño*] Hanc lectionem probat Jo. Rivius, cuius & Donatus etiam mentionem facit, dum tamen ipse interim legit *molendum esse in pistriño*; & ideo dicit Poetam dedisse servo virtuosam locutionem, quia sequitur *habenda compedes*, cum potius sequi debeat *habendas compedes*. Hæc etiam lectio est in Cod. Bemb. Sed cæteri fere Mss. sic habent, *Molendum mihi esse usque*, repugnante metro, quod utramque vocem simul non admittit.

v. 60. *Et me horunc' omniam immeritissimo*] Ita Cod. Baf. Faerni. Mss. etiam Dun. habet *omnium horunc'*; plerique alii habent *horum* vel *horum nunc*, repugnante metro. Præterea pro *immeritissimo*, quod retinet Faernus, multi Mss. habent *immeritissimum*.

v. 75. *Nil suave meritum est*] Ita omnes Mss. quanquam Goveanus invult *meritus est*. Ad sensum autem fortasse nonnihil faciet interpretatio Servii ad illum Virgilii locum, *Æneid.* 4. v. 317.

*Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quidquam
Dulce misum.*

ACT. II. Sc. I.

v. 9. *Derivem sensis.*] Ita Faernus & plerique editi, sed plerique MSS. *derivem patris.*

v. 16. *Nogne Milio.*] Ita Faernus & omnes nostri Milli, præter CCC. qui habet *Milio*. nullus autem præter P. *Milio*, quod quidam propter metrum probant, dum non advertunt *Milio* etiam trisyllabum esse, & hoc modo scribi in omnibus melioribus Ovidii Codd. Milli Testis est Cl. Nic. Helmius, Ovid. Fast. l. 3. v. 798. & alibi. idem & alii observarunt in optimis Phædri & aliorum poetarum Codd.

v. 19. *— Abradi potest.*] Ita M. Sh. Faern. & alii. Sed D. & La. *Abripi potest.* M. N. a. utroque modo sic, *abripi vel abradi potest*, ut merito suspiceris *abripi* antiquum esse glossema.

Sc. II. v. 3. *Quin tu hoc ages, p.*] Hanc lectionem è Donato & Cod. Vier. recte eruit G. Faernus. cæteri plerique habent *quin in hoc ages?*

v. 8. *Iustum esse opinor, &c.*] Hic versus in Cod. N. a. totus deest: in Sh. & multis editi antecedenti præponitur, in ceteris autem MSS. & apud Faernum ita se habet, ut hic impressimus.

v. 12. *Si hexum insimulabis malitie.*] Pro *malitie*, quod in omnibus est MSS. multi editi habent *avaritia*, quod glossema videri potest & superiore versu repetitum.

v. 13. *Etiamne ultra.*] Hæc lectio acrior & lepidior Rivo videtur, quam & in suis etiam Codd. invenit: sed nostri plerique Codd. habent *etiam me ultra*, &c.

v. 16. *Cui opera vita erat.*] Ita Faern. & Rivirus è Donato: sed plerique MSS. sic, *Cui in opere vita erat.*

v. 21. *Abi in malam crucem.*] Ita Fr. Fabric. & multi editi. ut autem ita constet versus, *abi* in scandendo

358 VARIÆ LECTIONES

dendo cum *in* coalescer, vel admittetur Creticus, vel *s* in *narras* tollendum, ut vult Rivius. Sed Mſſ. nostri fere omnes habent *Abi hinc in malam crucem*, repugnante metro. Bemb. *i in malam crucem*. Sed Donatus sine præpositione *in* legisse videtur. Faernus itaque delet *i*, & *in'* pro *isne* intelligit, ut constet interpretatio Donati. Rivius *abi hinc malam crucem*. In tanta itaque varietate, quæ nec magni momenti videtur, non opus est ut quidquam statuamus.

v. 67. *Ut nequid turpe civis*] Ita Faernus & omnes editi. Sed nostri Mſſ. habent *Ut nequid civis turpe*; & tum *An* initio hujus versus est applicandum, ut sit in plurimis Codd. Sed ita pes tertius unica dictione terminabitur, quod &c vitiosum esse & rarissime fieri monuit Faernus in libello *De versibus Comicis*, & ante eum A. Gellius, lib. 18. cap. 15.

v. 76. *Ad ducendum etas*] Ita Faernus & omnes Mſſ. nostri. Muretus autem mavult, *ducendi etas*.

Sc. III. v. 6. Mſſ. CCC. pro *Eo* habet *Pergo*.

v. 21.---*Id sequar*] Ita Faern. è Cod. Bemb. sed in CCC. legitur *exsequar* sine pronomine *id*. utrovis modo stat Senarius. Cæteri fere Mſſ. habent *id exsequar*. Sed tum ut constet mecum, pronomen *Is* non initio hujus, sed fini antecedentis versūs est anneclendum.

ACT. III. Sc. I.

Versus in hâc scenâ juxta Faernum & vett. Codd. ordinamus, quos Muretus & alii, inverso subinde verborum ordine, mutaverant.

v. 12. *Tam Phormio itidem hac re, ut in aliis*] Ita CCC. P. D. Sh. R. La. & Pal. G. Fabricii, quam & ipse lectionem probat. plerique autem editi *in hac re ut in aliis*, quod vix admittit carmen. at in Bemb. deest præpositio ante *aliis*, sed legitur ante *hac*. In versu autem sequente, pro *senem* (quod in eodem Bemb.

Bemb. est & à Faerno admodum probatur) nostri
Codd. habent *patrem*, quod forte glossema olim erat.

Sc. II. v. 6. *Hei, metuo lenonem, nequid suo suat capiti*] Hæc quidem lectio apud Faernum & in omnibus M. habetur, nisi quod multi pro *nequid* habent *ne aliquid*, quod eodem reddit. At quid sibi velit *suo suat capiti*, apud interpretes non satis constat. Muretus in quodam suo Cod. ita se invenisse testatur, *nequid suat suo capiti*; & ita interpretatur, *nequid machinetur*, vel *nequid mali struat*, que res ipsi vortat male. sic *suo capiti* est imprecatio elliptica, quemadmodum illa apud Ciceronem, Ad Attic. l. 8. ep. 5. *Multa, inquam, mala eum dixisse: suo capiti, ut aint.* Ad eum fortè modum explicat Donatus, sed paulo obscurius. De hoc tamen usu vocis *suat* amplius deliberandum esse censeo. Vix enim alibi certum exemplum invenias, nisi quod *Sutela* bis apud Plautum occurruunt pro *astutiis & dolis*. Capt. III. V. 34. Casin. I. I. 7. ut & apud Festum, sed vir doctissimus Tho. Gale S. T. P. Eboracensis Decanus semel atque iterum me monuit pro *suat* legendum sibi videri *suat* hoc modo,

Hei metuo, leno ne mali quid.----(suo suat capiti.) vel

Hei, metuo lenonem, ne aliquid----(suo suat capiti.) at priorem legendi modum aliquantulum impedit carminis ratio: de posteriore etiam restat scrupulus propter id quod sequitur à Geta prolatum, *idem ego metuo*; quod nescio an ita bene conveniat cum apophesi præcedente *metuo lenonem nequid*---- id si concedatur, de reliqua parte facile concessero. Sunt tamen, qui retentâ lectione vulgatâ, Terentium credunt per *suo suat capiti* expressissime græcam vocem *Φιρακίη*: sed an hæc conjectura vera sit, nobis dignoscere non licet, quibus hæc Apollodori fabula (unde suam descripsit Terentius) prorsus periit. In tanta igitur varietate id quisque sequatur quod maxime verisimile sibi videbitur.

360 VARIAE LECTIONES

v. 16. *Hei, veris vincor]* Ita maxima pars nostrorum Mss. ut & Faernus. Sed Goveanus pro *veris* habet *verbis*, ut & Sh. & La.

v. 22. *Quomodo à me amittam, neque uti ret.]* Ita Faernus è Bemb. & Vičt. Sed plerique alii post *amittam* addunt *invenio*, quod qui retinent, cæterarum vocum ordinem mutare coguntur, ut constet versus. Et prō *Quomodo* nonnulli habent *quo pacto*.

Sc. III. v. 16. *Tum igitur dum licet]* Ita Bemb. Vičt. N. &c. & ita constat versus: cæteri autem plerique habent *Dum igitur licet*.

v. 3. *Abi vero, dic præsto ut sit domi]* Hæc verba in omnibus editis reperiuntur, & in nostris Mss. ubi tamen vox *vero* deeit, quam Muretus retinet. Sed Faernus hæc omnia subdititia censet, quia in Cod. Bemb. non reperiuntur.

ACT. IV. Sc. I.

v. 13. *Extrario]* Ita omnes nostri Codd. ut & Faernus: sed Muretus mavult *extraneo*.

v. 23. *Neque defetiscar usque adeo experirier]* Ita hunc locum legit Jo. Rivius è Prisciano. Liber Bemb. minus ad metrum aptè, sic, *Neque adeo defetiscar unquam experirier*. Nostri autem Codd. sic, *Neque defetiscar unquam ego experirier*.

Sc. II. v. 3. *Argentum opus esse]* Ita Faern. è Bemb. Sed plerique nostri Mss. habent *Argento opus esse*.

Sc. III. v. 4. *Q noſter Chremes]* Ita omnes nostri Mss. & plerique editi. Sed Bemb. habet *O salve, noſter Chreme*; quam lectionem admittit Faernus, qui etiam metri expediendi rationem docet.

v. 28. *Eho, quid vis dari]* Ita Faernus è Cod. Bemb. & ratione metri. Sed plerique alii Mss. habent *Eho, dic quid velis Dari*; & verbum *Dari* in sequentem versum rejicitur in D. Sh. &c. qui ut sic constet, pronomen *tibi*, in unam syllabam in scansione contrahendum erit.

v. 76.

v. 76. *Id sumam*] Ita omnes nostri Mss. & Donatus. Sed Cod. Bemb. *Inde sumam*. & sic prima in *Inde* ad præcedentis versus finem pertinebit.

Sc. IV. v. 8. *Hunc mandes, quod quidem recte caturum velis*] Hunc versum sic habent Mss. D. CCC. P. Sh. N. 2. R. E72. K63. ut & Faernus & alii; & optime constat metrum, si *quidem* in unam syllabam contrahatur, ut saepe fit: sed Mss. R. & E 72. hæc etiam verba adjecta habent, *qui te ad scopulum è tranquillo afferat*: quæ & in quodam suo Cod. invenit Goveanus, indigno tamen (ut ipse fateretur) qui fidem per se faciat. Nos itaque, cum Faerno & Rivio, omittenda censemus, quoniam nec inveniuntur in Bemb. Bas. Vict. nec apud Donatum, nec in optimis nostris Mss. D. CCC. Sh. N. 2. Sec. Nonnulli editi hæc verba admittunt, & superiora delent. Goveanus utraque admisit, sed mutato aliquantulūm verborum ordine.

v. 28. *Ante brumam aliquid novi*] Sic se habent plerique editi. Sed & nostri Mss. & antiquissimi etiam Faerni, pro *aliquid* habent *autem*: quæ si vera sit lectio, mirum est ejus non mentionem fecisse Donatum, cum inusitator sit *construictio*, *novi negotii incipere*.

Sc. V. v. 10. *Nos nostro officio nihil egressos esse*] Verbum *esse* deest in multis Mss. Sed sic non conitat metrum nisi legas *nos vero*, ut est in N. 2. at Faernius pro *nihil egressos* habet *non digressos esse*, è Codd. Bemb. & Vict.

v. 12. *Non sat tuum officium*] Ita D. Sh. N. 2. R. & metri ratio. alii *tuum te officium*. Bemb. *Non satiss est tuum te off.* Sed ita versus erit impeditus. ac in Mss. CCC. totus hic versus deest, ut & ista verba, *magni*, *Demipho*.

Sc. VI. Plurimi libri impressi initium Aëtus Quinti hic statuunt. Sed Donatus recte hanc Scenam ad Actum Quartum referit in Argumento hujus Fabulæ, ut & Cl. Daceria. Versus in primâ hujus scenæ parte

aliter ordinavit Muretus. Nos autem Faerno & libris scriptis adhærescimus.

V. 28. *Quid illam alteram?* Ita Bemb. & Dun. probante etiam Faerno. Sed Mſſ. CCC. N. &. Sh. *Quid illa altera?*

ACT. V. Sc. I.

v. 3. *Ita fugias, ne præter casam, quod aiunt*] Sic manifestò legit Donatus, ut ex ejus interpretatione liquet: & ita etiam est in contextu Cod. Dun. sed *casam* supraposito ~~u~~ mutatur in *causam*, quemadmodum etiam legitur in CCC. P. Sh. R. N. &. & etiam in ed. Faerni.

Sc. II. v. 8. *Tamen duo talenta. D. hui!*] Ita se habent D. P. CCC. Sh. R. N. &. sed editi plerique habent *talenta bina*. locutionis autem varietas, quæ in Mſſ. est, non incommoda videtur.

v. 23. *D. Si tu nil narras? C. perdis*] Ita Faernus è Codd. Bemb. & Vat. sed plerique nostri sic, *Si tu nihil narres? C. Pergis.*

Sc. IV. v. 8. *Te suas rogavit rursum ut ageres*] Hanc lectionem è Cod. Bemb. merito amplectitur Faernus, ut *suas* ad *partes* referatur. Donatus tamen & plurimi Mſſ. habent *suam*, & sic ad *causam* referunt.

Sc. V. v. 10. *G. Vapula. A. id quidem tibi jam fiet, nisi resistis, verbero*] Plerique libri nostri pro *Vapula* habent *Vapulabis*: sed Bemb. & Vat. habent *vapula*, ut & metri ratio postulat; & ita legisse Festum constat, in voce *vapula*. Goveanus autem, (qui *vapulabis* retinet) ut metrum absolveret, è quodam Mſ. Veneto (quem tamen nullius esse pretii fatetur) hæc verba sic descripsit,

Vapulabis. curialis vernula est qui me vocat. & sequentia etiam verba paulo aliter disposuit. Hæc etiam verba tanquam genuina admittit Muretus. Sed &

in

in omnibus nostris Mss. desunt, & in omnibus Bodd. nec à Donato agnoscantur nec à Faerno: neque ad sensum necessaria sunt. Eadem Jos. Scaliger in Notis ad Festum in voce *Vapula* non videtur agnoscere, quanquam in voce *cnrialis* admittere videatur. Sed præterea locus hic è Plauto desumptus videtur, Asin. Aet. II. Sc. IV. v. 72. quod facit ut supposititia prorsus ista verba credam.

v. 13. *Qui vivont, homo hominum ornatissime*] Ita Faernus è Cod. Bemb. & metri ratione. cæteri autem fere omnes Mss. sic, *qui vivant, hominum, homo honoratissime.*

v. 40. *Ait nderque tibi potestatem ejus habende sed dare*] In plerisque Mss. deest pronomene *se*: & in R. Bemb. & nonnullis aliis Faerni *dari* legitur *pro dare*. Sed cùm ita non constet versus, vulgatam lectiōnem retinendam censuimus.

v. 43. *Bene, ita me Dii ament, factum: Gandeo*] Sunt qui hic novam constituunt Scenam. Sed Jo. Rivius verbum *Gandeo* sequentibus adjungit: G. Fabricius antecedentibus, & sequentia verba per admirationem infert.

v. 51. *In angiportum hunc proximum*] Ita Mss. CCC. ut & Priscianus hunc locum citans, quem sequuntur Rivius & Muretus. Alii è Mss. *angiportum hoc*, genere neutro, ut Adelph. IV. II. 39.

Sc. VI. v. 30. *Quodne ego descripsi*] Ita multi Mss. Faerni, in Bemb. autem *descripsi*. in plerisque edd. & nostris Mss. *perscripsi*, quod tamen Donati interpretatio non admittit.

v. 33. *Dos hic maneat, Demipho*] Multi Mss. habent *dos hic omnis maneat, Demipho*. sed ita non constat metrum, neque vox *omnis* habetur in N. 2. aut K. 63. neque apud Faernum.

v. 50. *Et eam clam educit*] Ita plerique editi; & certe *educit* est vox plerumque Terentiana. Sed Mss. hic habent *educat*.

v. 72. *At vereor ut placari possit*] Cod. N. 5. *A* vero, *ut placari possit*; & sic locutio est elliptica.

v. 96. *Vel oculum exclude*] Ita se habent omnes Mſſ. præter Bemb. ubi legitur *exsc̄ipe*. Priscianus etiam, & ex eo J. Rivius & Faermus probant *exclndo*, & eodem etiam modo locutus est Plautus. In fine autem versus, plurimi Mſſ. habent *est ubi vos nesciar locus*. G. Fabricius tamen & Faernus è Bemb. legunt *est ubi vos nesciar probet*.

Sc. VII. v. 26. *Sed ea quin sit ignoscenda*] Haec locutio elliptica est è Cod. Bemb. & à Faerno merid probatur. Sed alii Codd. plerique habent *ea quia sit ign.* E i. r. *cam quia sit ign.*

v. 18. *Satin' tibi est?*] Ita Faernus è Bemb. nostri plerique *satis tibi est*. Utrovis modo impeditum est metrum, quod alii aliter expedient. Sed contra auctoritatem Codicum mutare nolumus.

v. 65. *N. Fiat: sed ubi est Pandriu*] Hęc verba Donatus Nausictratae tribuit: sed Codd. Sh. N. 2. ut & Faernus, Chremeti.

Variae Lectiones in Hecyram.

PROLOG. Hi duo Prologi à se invicem non distinguuntur in D. P. Sh. Sed distinguuntur in CCC. N. 2. Vat. Bsf. Vict. & aliis Faerni:

v. 27. *Comitum conventus, strepitus*] Donatus pro *strepitus* habet *studium*: sed Mſſ. omnes, ut & Faernus & G. Fabricius, habent *strepitus*, quæ & genuina videatur lectio.

ACT. I. Sc. I.

v. 7. *Ne cujusquam misereat*] Nostri Mss. habent *te misereat*; quod & versus admittit, si *cujusquam* disyllabum fiat. Rivius autem ex auctoritate vett libb. delet *te*, quod hic subaudiri tantum ait Donatus. Faernus è Bemb. legit *Ne cujusquam misereas*.

Sc. II. v. 64. *Plus potus sese illa abst.*] Ita Rivius, & Faernus è Bemb. G. autem Fabric. *Plus potus se illa*. Sed plerique Mss. malè, *Plus potis se illa*. Alii, *plus potuisse illa*.

v. 94. *Pau latim elapsu est Bacchidi, atque huc transstulit*] Ita Faernus è Bembino, nisi quod omittit verbum *est*; quod tamen in plerisque nostris habetur. Sed alii Codd. habent *elapsus est Bacchide, atque huc transstulit*.

v. 109. *Se à matre accersi*] Ita omnes Mss. praeter Bemb. qui habet *Se ad matrem*.

ACT. II. Sc. I.

v. 13. *Et familiam omnem dedecoras*] Ita Faernus è Cod. Bemb. & certe vox *omnem* quandam Emphasim habere videtur, nec versus respuit, modò primam corripiat; at in cæteris plerisque Mss. deest.

v. 21. *Præinde ego ero fama foris*] Goveanus, ut & Fr. Fabricius hanc vocem *famæ* tollendam censem: sed & versus admittit si Iambicus fiat, & eam habent omnes Mss. & Faernus; nec sensui obest.

Sc. II. v. 4.----*Hinc jam scibo quid sit*] Hæc lectio codicis èt Bemb. & carmini optime convenit. Nostri fere omnes Mss. *jam scibo ex hoc, quid sit*. Donatus utriusque lectionis meminit.

v. 10. *Si perpetuam vis esse affinitatem hanc*] Ita plerique editi, etiam Faerni; sed Mss. D. Sh. La. N. a. o. Bod. *Si perpetuam hanc vis esse affinitatem.* Utrovis modo constat metrum.

Sc. III. v. 1. *Edepol na nos sumus inique & que omnes, &c.]* Hanc lectionem è Cod. Bemb. statuit Faernus: cæteri fere omnes Mss. addunt vocem *mulieres*: hoc modo, *Edepol na nos sumus mulieres*: & vox *inique* in multis deest, quam Donatus tamen retinet, & Rivius & Cod. N. a. Sed Muretus tollit *inique*, & admittit *mulieres*. Heinianæ editiones, contra metrum, utramque vocem omiserunt.

ACT. III. Sc. I.

v. 17. *Vix me illinc abstraxi*] Faernus è Bemb. pro *illinc* legit *illi*, ut versus sit Iambicus tetram. Sed omnes alii codices habent *illinc*; cui melius etiam respondet *huc*, quod sequitur: sed ita versus est Trochaicus hypercatal.

v. 26. *At quidum hercle parvum*] Hanc lectionem probat Faernus propter ea quæ sequuntur. Sed Mss. fere omnes habent *Haud quidem*, quod cum ratione sequenti pugnare videtur.

Sc. II. v. 14. *Philumene dolores*] Hanc lectionem è Donato & Ruffino probat Jo. Rivius, ut & Faernus etiam: quæ & numerosior videtur. Sed omnes fere Mss. habent *Philumenam dolores*; utra autem verior sit lectio, difficile judicatu G. Fabricio videtur.

Sc. III. v. 8. *Id quod derepente aspexerant*] Ita G. Fabricius è Cod. Pal. & ratione metri. Ed. Faerni pro *derepente* habet *me repente*, sed *me* recte subaudiri potest è versu præcedente. Mss. autem plerique *me derepente* contra metri rationem.

v. 44. *Etsi amor me graviter consuetudoque ejus tenet*] Pronomen *ejus* in D. CCC. La. N. a. C. deest; Sed sic

sic versus non bene constat. Faernus autem ex auctoritate Cod. Bemb. retinet *eius*, quod est etiam in Sh. & R. Sed pronomen *me* non habet liber Bembinus, quod tamen omnes nostri habent: nec metrum obstat, si *eius* fiat monosyllabum, ut saepe. item paulo post v. 52. ubi liber Bemb. habet *andiat*, omnes alii habent *exandiat*; quod & magis placet, & versui non officit, si *eius* iterum sit monosyllabum.

Sc. IV. v. 24. *Ne frustra illic exspectet. vola*] Plerique Mss. habent *Ne me frustra illic exspectet*. Sed ita non constat metrum. Faernus igitur, admissu *me*, illi pro *illic* legendum censet. in Cod. Vi&t. *ille*. Sed Riviuis ex auctoritate nonnullorum Codd. delet pronomen *me*, & ita metrum optime sanat, retento *illic*.

v. 27. *Cadaverosa facie*] Ita Faern. è Cod. Bemb. & Donato. Sed Mss. nostri omnes habent *cadaverosa facies*, & ea verba Parmenoni tribuunt: quæ lectio non admodum improbanda.

Sc. V. v. 13. *Profuit hoc loco ultimam producit more veterum*, ut stetit, Prolog. in Phorm. v. 9. *Subiit*, Horat. Sat. 9. l. 1.

Cum gravius dorso subiit onus.

v. 18. *Adveniens audivi omnia*] Plerique Mss. habent *omnia modo*. Ms. P. *Modo adveniens audivi omnia*. Sed vocem *modo* omittit Faernus, jubente metro.

v. 28. *Cui concedat, cuius mores toleret sua modestia*] Omnes libri scripti habent *Cui conc.* & ita olim Bemb. quanquam nunc mutetur in *Quæ conc.* ut testatur Faernus. Præterea pro *cuius*, quod in multis est impressis, & præsertim iis qui Muretum sequuntur, plerique libri scripti habent *cuiusqne*; quod quanquam non necessarium sit, admitti tamen potest si fiat disyllabum.

v. 35. *Quibus iris impulsus nunc in illam*] Ita Mss. CCC. Sh. R. N. &. & Faern. & ita constat metrum si prima in *illam* corripiatur. Sed in D. P. N. C. & aliis

pro

368 VARIAE LECTIONES

pro *impulsus* legitur *pulsus*; quod melius metro consulit, quanquam *impulsus* melius è superiore versu repeti videtur.

v. 59. *Ut alii, si huic non sit*] Ita CCC. Sh. & plerique editi. at D. P. La. N. a. C. pro *alii* habent *aliis*: Bemb. autem pro *non sit* habet *non est*.

ACT. IV. Sc. I.

Versus in hac scena paulo subinde turbatores, rem turbatam mirè exprimunt. Murerus sèpiuscùlè verborum ordinem mutavit. Nos verò Faernum potius & libros scriptos sequimur.

v. 8. *Mihine, mi vir?*] Ita Faernus & plerique editi, ut & N. C. atque ita versus erit Trochaicus acata, contracto verbo *ais* in unam syllabam. Sed in MSS. D. Sh. R. La. P. N. a. & c. deest pronomen *mi*. Atque ita versus est Iamb. octon. & certe eodem modo legisse videtur Donatus: sic enim ait, *Vir, ad matralem conditionem retulit non ad sexum, ut Virgilinus in Bucolicis, Vir grègis ipse caper.* Quæ verba supracanea essent, neque commodum haberent locum, si legeretur, *mi vir*.

v. 15. *Quid sit quamobrem tantopere hunc omnes nos, &c.*] Ita MS. Sh. & plerique editi: sed D. CCC. P. R. N. a. C. pro *hunc* habent *hoc*; & vocem *Partum* non huic, sed sequenti commari adjudicant. At Faernus *hunc* prorsus delet; & sic versus ex Iambico fit Trochaicus.

v. 22. *De hac re quod loget.*] Omnes nostri MSS. habent *Ex hac re*, & ita versus fit Iamb. sed G. Fabricius ex interprete magis probat *De hac re*, & sic fit Trochaicus.

v. 28. *At pol jam aderit, se quoque*] Plerique MSS. habent *jam aderit tempus*, quod cùm metro repugnat, G. Fabricius ex interpretis auctoritate sustulit.

v. 37. *Si modeste ac raro hoc fecit? Nonne ea diffim.*] Mss. D. CCC. *hoc fecit*, quod non improbandum. Sh. N. a. C. *hoc facit*, quod versus non patitur. Cæteri Mss. ut & Faern. *hoc fecit*. Sed pronomen *ea* post *nonne* in plerisque nostris Mss. deest, quod tamea Faernus retinet, neque versus respuit.

v. 43. *Roga, velitne uxorem an non. si est*] Ita Faern. è Bemb. & Donato. Sed ita *si* elisionem non patitur. At alii Mss. plerique *velitne annon uxorem*.

v. 58. *Qui post possit nosci, qui siet*] Plerique Mss. pro *nosci* habent *noscier*; Sh. *noscere*, quod metrum non admittit. at Bemb. *nosci*, ubi tamen verba paulo aliter ordinantur. Nos igitur verbum *nosci* propter metrum amplectimur, cætera immutata relinquimus.

Sc. II. v. 4. *Merito ut caperet odium illam mei.*] Ms. CCC. & libri recentiores Faerni *caperet illa odium mei*. Sed D. P. Sh. Bemb. & omnes antiquiores, *caperet odium illa mei*. At ita non constat metrum. Faernus itaque legendum censet cap. *od. illam mei*: ut alibi, *eum satietas hominum ceperat*. Et ita olim scriptum fuit in N. a. quanquam in recentiore manu erasum sit.

Sc. III. v. 3. *Quod sit faciendum post fortasse. idem hoc*] Ita omnes nostri Codd. ut & Faernus. Sic etiam constat Trochaicus si *idem* vel sit masculini generis, vel utimam in scansione non amittat. Muretus aliter verba locavit, ut verbum Plautinum *postidea* introduceret; hoc modo, *Quod faciendum fortasse sit postidea, hoc, &c.*

v. 9. *Quid vis facere, nisi red.* Muretus & Goveanus sustulerunt verbum *facere*, quod in omnibus est Mss. & apud Faernum: neque eo deleto procedit carmen, nisi facta mutatione.

Sc. IV. v. 6. *Quo patto hoc aperiam*] Ita omnes nostri Mss. & antiquissimi Faerni, qui & Donatuna ita legisse censer, quanquam J. Rivius potius probat *operiam*.

v. 42. *Lache, & tu, Pamphile*] Omnes libri editi

habent *Lache* propter metrum; sed Mss. *Laches*: quod non convenit, nisi forte ultimam corripiat more Græco, ac si esset *Λάχες*.

v. 43. *Remissan' opus fit vobis, reddituā' domum.*] Ita Mss. CCC. Sh. Bemb. Bas. & Faernus è Donato & ratione metri. at D. La. N. a. c. *Remissan' opus fit vobis, an reddituā' domum.* Sed particulam *an* neque ratio postulat, neque metrum admittit, nisi cum Rivo legas *Remissam opus fit vobis an red.* Sed & sic pes tertius integra dictione constat, quod raro fieri solet.

v. 48. *Quem ipse neglexit pater*] Ita D. CCC. Sh. N. a. c. Bemb. Vat. Bas. & sic verba sunt Pamphili secum murmurantis. Rivi autem legit *ipsa neglexit, pater*; ac si de matre aperte dictum esset.

v. 82. *Non tolleret meo*] Ita Bemb. & sic de patre solo loquitur, ut supra, *Tot me nunc rebus miserum concludit pater*: sed nostri omnes Mss. habent *tollent*.

Sc. V. Hanc scenam multi libri editi Actus Quinti primam faciunt. Sed Donati distributionem potius sequimur, quem & hīc secuta est Daceria, quae tamen initium Actus Quarti paulo aliter ac Donatus statuit.

v. 9. *Ne nomen mihi quæsus obstat*] Ita se habent omnes nostri Codd. at Cod. Bemb. pro *quæsus* habet antiquum *questi*: quod ut metro conveniat, Faernus pro *obstat* legendum censet *obstat*, nullo tamen Mss. consentiente.

v. 27. *B. quid, cedo?*] Ita plerique Edd. ut versus sit Trochaicus. At Mss. *quid vis, cedo?* & sic sit Iambicus tetram.

v. 39. *Altiter si facis----reprimam*] Plerique Mss. nostri sic, *Altiter si facias, sed repr.* in Bemb. autem deest *sed*, & sic constat Trochaicus sive legatur *facias*, ut edd. Mureti, sive *facias*, ut plerique Mss.

v. 41. *Periculum facias*] Multi impressi addunt *B.* *faciam sednlo.* Sed hoc Bacchidis responsum neque in Nostris Codd. habetur, neque in Bemb. aut aliis

Faerni.

Faerni. & sic versus sit pars sequentis in proximâ scenâ, quemadmodum Faernus disposuit.

Sc. VI. v. 13. *Crimini tua se uxor cred.*] Multi Codd. habent *falso cred.* Sed vocem *falso* glossema esse putat G. Fabricius. neque eam habet Faernus, neque sane Donatus, qui dicit *crimem hîc esse falsam suspicionem*; ex quo liquet ipsum non agnovisse vocem *falsa*, quæ neque metro convenit.

v. 25. *At easdem amicas fore, &c.*] Hic versus totus deest in CCC. P. & etiam in Bemb. in cæteris autem nostris simul cum sequente Lacheti tribuitur. G. autem Fabricius & Faernus rectius Phidippo tribuunt, si modo genuinus sit.

v. 26. *Exsolues.*] Mf. N. a. *exelles.*

ACT. V. Sc. III.

v. 2. *Ne me in breve hoc conjicias*] Faernus delet *hoc* auctoritate Cod. Vi&t. ut versus sit Trochaicus. Sed cæteri omnes Mf. retinent, estque versus Iamb. tetram. ut & sequens, nisi *certen' legas* è Bemb. & Vi&t. pro *certene*, quod habent reliqui omnes. Iambicos autem passim in hac scenâ Trochaicis immistos videbis.

v. 21. *Ut unus omnium homo*] Ita Faern. è Cod. Bemb. & aliis: at nostri Codd. pro *omnium* habent *hominum*, & sic versus sit Trochaicus.

v. 27. *Omnia omnes ubi*] Primam in *omnes* hic corripit Waseus noster, ut & alibi, & sic constat Iambicus. at Faernus, ut ad Trochaicum redigat, ex conjecturâ finem versus sic legit, *quos fuit par scisere.* *Scisere* quidem pro *resciscere* nonnulli Mf. habent, etiam nostri. Sed in omnibus est *par fuerat*, non *fuit par.*

v. 30. *Jurijurando meo*] In omnibus Mf. legitur *jurejurando*, ac si casus rectus esset *jurejurandum*, contra morem hodiernum.

v. 38.--- *An Temere quidquam Parmenonem prætereat?* Hæc lectio quidem habetur in omnibus libris scriptis, præter solum Bemb. & in D. & Sh. *an* præcedenti etiam versui applicatur; metrum autem impeditum est, nisi *Parmenonem* fortè penultimam corripiat, quod nescio *an* ἵστηται fieri possit à servo seipsum laudante. Sed in Bemb. legitur *Parmeno prætereat*, Et *an* huic versui applicatur, & hæc etiam verba Pamphilo tribuuntur.

Monendus autem es, Amice Lector, me, post finitum fere hunc laborem, à Rev. admodum Episcopo Norvicensi duo Mss. Volumina, quæ nuper ipse comparaverat, accepisse mutuo: quorum utrumque diligenter evolvi, nostrasque lectiones, ubi à vulgatis discedunt, saepe confirmatas vidi. Horum alterum, quod & vetustius est, & è meliore etiam exemplari descriptum, hac nota signavimus, N. a, alterum autem hac, N. 6.

F I N I S.

